

PL ISSN 0033-202X

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

przeegląd biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK	74
<hr/>	
zeszyt	2

Warszawa 2006

RADA REDAKCYJNA

Elżbieta Barbara Zybert — przewodnicząca, Sabina Cisek, Jerzy Franke
Ewa Głowacka, Elżbieta Gondek, Henryk Hollender, Artur Jazdon,
Maria Lenartowicz, Marek Nahotko, Alina Nowińska,
Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, Jadwiga Sadowska, Marta Skalska-Zlat,
Elżbieta Stefańczyk, Jolanta Stępnia, Jacek Wojciechowski

REDAKCJA

Barbara SOSIŃSKA-KALATA - redaktor naczelny
Marianna BANACKA - sekretarz redakcji
Agnieszka KASPRZYK - tłumaczenie na język angielski
Anna LIS - redakcja techniczna i korekta

Stali współpracownicy: Barbara KORYS - *Przegląd piśmiennictwa krajowego*,
Jacek WOJCIECHOWSKI - *Z lektur zagranicznych*, Hanna ŁASKARZEWSKA
- *Kronika krajowa*, Zdzisław GĘBOŁYS - *Kronika zagraniczna*

Stały dodatek do „Przeglądu Bibliotecznego”

BIBLIOGRAFIA ANALITYCZNA BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ

Opracowanie: Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej
Redaktor: Alina NOWIŃSKA

Adres redakcji i wydawcy:
Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: (+ 48 22) 827-52-96
e-mail: przeglad.biblioteczny.iinsb@uw.edu.pl

Czasopismo dofinansowane ze środków Ministerstwa Nauki i Informatyzacji

*Zawartość „Przeglądu Bibliotecznego” jest cytowana w czasopiśmie
abstraktowym „Library and Information Science Abstracts”*

Wydawnictwo SBP. Warszawa 2006
Nakład 800 egz. Ark. wyd. 9, 5. Ark. druk. 9, 75
Łamanie: Renard Hawryszko. Druk i oprawa:
Zakład Poligraficzny PRIMUM
Kozierki 17a, 05-825 Grodzisk Mazowiecki, tel. (+48 22) 724-18-76

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Rocznik 74

2006

zeszyt 2

TREŚĆ

Artykuły

ANETA JANUSZKO-SZAKIEL: Dysertacje via Internet. Projekt elektronicznej archiwizacji rozpraw naukowych w Niemieckiej Bibliotece Naukowej	141
NATALIA PAMUŁA-CIEŚLAK: Typologia zasobów Ukrytego Internetu	153
ANNA SZCZEPAŃSKA: Strategia, heurystyka i taktyka wyszukiwania informacji. Próba uporządkowania pojęć	165
BARBARA JANCZAK: Rosyjska Biblioteka Narodowa dawniej i dziś	188

Z warsztatów badawczych

EWA BUSSE-TURCZYŃSKA: Zmiany w polskich bibliotekach uczelni medycznych po wprowadzeniu elektronicznych źródeł informacji (analiza ankiety)	201
---	-----

Sprawozdania

VIII Międzynarodowa Konferencja Naukowa nt. „Kraków - Lwów: książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX w.” (Kraków, 16-18 listopada 2005 r.) (<i>Zofia Sokół</i>)	217
„Biblioteki cyfrowe w Polsce i ich zamierzenia”. Seminarium Krajowej Rady Bibliotecznej i Biblioteki Narodowej (Warszawa, 28 lutego 2006 r.) (<i>Joanna Potęga</i>)	221

Recenzje i przeglądy piśmiennictwa

<i>Biblioteki polskie poza krajem w latach 1938-1948. Informator</i> . Poznań 2005 (<i>Maria Kalczyńska</i>)	229
Elżbieta Gondek - <i>Józefa Andrzeja Załuskiego dzieło bibliograficzne i bibliologiczne</i> . Katowice 2005 (<i>Agnieszka Bajor</i>)	232
Przegląd piśmiennictwa krajowego (<i>Barbara Koryś</i>)	235
Z lektur zagranicznych (<i>Jacek Wojciechowski</i>)	239

Z życia SBP

Sprawozdanie z działalności SBP w 2005 r. (czerwiec-grudzień 2005 r.) (<i>Sylwia Błaszczyk</i>)	245
Sprawozdanie z działalności Zarządu Głównego SBP za okres 6.06-31.12.2005 r. (<i>Maria Burchard</i>)	258
Działalność sekcji, komisji i zespołów przy ZG SBP w 2005 r. (<i>Teresa Arendt</i>) .	266
Działalność Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej ZG SBP w l. 2001-2005 (<i>Elżbieta Stefańczyk</i>)	269

Nagroda Naukowa SBP im. Adama Łysakowskiego za 2005 r. (<i>Jadwiga Sadowska</i>).....	276
Kronika krajowa (<i>Hanna Łaskarzewska</i>)	277
Kronika zagraniczna (<i>Zdzisław Gębołyś</i>)	285
Wydawnictwa otrzymane.....	290
Wskazówki dla autorów	291

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Volume 74

2006

Number 2

TABLE OF CONTENTS

Articles

ANETA JANUSZKO-SZAKIEL: Dissertations <i>via</i> Internet. The Project for Electronic Archivization of Scientific Theses at the National Library of Germany.....	141
NATALIA PAMUŁA-CIEŚLAK: Typology of Invisible Web Resources.....	153
ANNA SZCZEPAŃSKA: Strategy, Heuristics and Tactics of Information Retrieval. An Attempt to Distinguish and Define the Concepts.....	165
BARBARA JANCZAK: The National Library of Russia - Past and Present . .	188

Research reports

EWA BUSSE-TURCZYŃSKA: Changes Caused by the Introduction of Electronic Information Sources into Polish Medical University Libraries. A Report on the Survey Results	201
---	-----

Reports

Eighth International Scientific Conference „Kraków - Lwów: książki, czasopiśma, biblioteki XIX i XX wieku" („Kraków - Lwów: books, journals, 19 th and 20th century libraries", Cracow, November 16-18, 2005) (<i>Zofia Sokół</i>) ...	217
„Biblioteki cyfrowe w Polsce i ich zamierzenia" („Polish digital libraries and their plans for future"). The seminar run by Krajowa Rada Biblioteczna (the National Library Council) and the National Library of Poland (Warsaw, February 28, 2006) (<i>Joanna Potęga</i>).....	221

Reviews and literature surveys

<i>Biblioteki polskie poza krajem w latach 1938-1948. Informator. [The Guide on Polish Libraries Abroad in the Period between 1938 and 1948].</i> Poznań 2005 (<i>Maria Kalczyńska</i>)	229
Elżbieta Gondek: <i>Józefa Andrzeja Załuskiego dzieło bibliograficzne i bibliologiczne. (Józef Andrzej Zaluski's Bibliographical and Bibliological Achievements).</i> Katowice 2005 (<i>Agnieszka Bajor</i>).....	232
Polish literature survey (<i>Barbara Koryś</i>).....	235
Foreign publications (<i>Jacek Wojciechowski</i>).....	239

News from SBP (Polish Librarians Association)

The report on SBP activities in the period between June and December 31, 2005) (<i>Sylwia Błaszczyk</i>)	245
The report on the activities of SBP Executive Board in the period between June 6 and December 31, 2005 (<i>Maria Burchard</i>)	258
The activities of sections, committees and groups of SBP Executive Board in 2005 (<i>Teresa Arendt</i>)	266
The activities of the Group for the Regional Bibliography of SBP Executive Board in the period between 2001 and 2005 (<i>Elżbieta Stefańczyk</i>)	269

The Adam Łysakowski Scientific Award 2005 granted by the Polish Librarians

Association (<i>Jadwiga Sadowska</i>).....	276
National chronicle (<i>Hanna Łaskarzewska</i>).....	277
Foreign chronicle (<i>Zdzisław Cębotyś</i>).....	285
Publications received	290
Guidelines for Authors	291

ANETA JANUSZKO-SZAKIEL

Krakowska Szkoła Wyższa im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego
e-mail: aneta.januszko-szakiel@wyk.ksw.edu.pl

DYSERTACJE VIA INTERNET. PROJEKT ELEKTRONICZNEJ ARCHIWIZACJI ROZPRAW NAUKOWYCH W NIEMIECKIEJ BIBLIOTECE NARODOWEJ

Aneta Januszko-Szakiel jest absolwentką Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UJ, stypendystką Uniwersytetu Bielefeld oraz Uniwersytetu Johanna Gutenberga w Mainz. Obecnie wykłada w Krakowskiej Szkole Wyższej im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego. Specjalizuje się w problematyce archiwizacji publikacji elektronicznych, bibliotek cyfrowych oraz komputerowych systemów informacyjnych. W ramach przygotowywanej rozprawy doktorskiej prowadzi badania nad organizacyjnymi oraz technicznymi zagadnieniami długoterminowej archiwizacji publikacji elektronicznych w bibliotekach i wydawnictwach naukowych. Ważniejsze publikacje: *Archiwizacja publikacji elektronicznych jako wyzwanie dla bibliotek — zarys problematyki* (2003), *Open Archival Information System — standard w zakresie archiwizacji publikacji elektronicznych* (2005).

ABSTRAKT: Od 1998 r. Die Deutsche Bibliothek, niemiecka biblioteka narodowa, gromadzi i archiwizuje elektroniczne rozprawy naukowe. Głównym celem projektu „Dissektionen Online” jest rozbudowa organizacyjnej oraz technicznej infrastruktury, a także ustalenie prawnych procedur postępowania z dysertacjami oraz habilitacjami publikowanymi w wersji elektronicznej. Dotychczasowe prace przyniosły istotne doświadczenia w zakresie tworzenia publikacji elektronicznych, ich zapisu w stosownych formatach danych cyfrowych, tworzenia metadanych dla dokumentów elektronicznych, transferu dokumentów do biblioteki, ich archiwizacji w depozycie elektronicznych rozpraw naukowych DDB oraz udostępniania uprawnionym użytkownikom.

WSTĘP

W 1997 r. Niemieckie Ministerstwo Kultury i Edukacji uzupełniło rozporządzenie dotyczące obowiązku publikowania rozpraw doktorskich o przepis, na mocy którego obowiązek ten może być spełniony poprzez rozpowszechnienie rozprawy w formie elektronicznej (*Beschluss der KMK...*, 2001).

Wynikająca z nowego przepisu sposobność elektronicznego publikowania rozpraw doktorskich spotkała się z powszechną akceptacją władz uczelni niemieckich i przede wszystkim z popularnością wśród doktorantów, dla których oznacza ona uniknięcie niebagatelnych kosztów publikowania tradycyjnego.

W pierwotnym założeniu, archiwa elektronicznych kolekcji rozpraw doktorskich miały powstawać przy bibliotekach uniwersyteckich, jednak wkrótce okazało się, że tylko nieliczne biblioteki były w stanie zdecydować się, w ramach własnych umiejętności, możliwości technicznych i finansowych, na gromadzenie i archiwizację dokumentów elektronicznych na własnych serwerach. Zdecydowana większość instytucji bibliotecznych oczekiwała, że wyzwaniu tworzenia i archiwizacji sieciowej kolekcji rozpraw doktorskich, z racji zadań, do których jest ustawowo powołana (*Haus der Bücher...*, 1999, s. 7) wyjdzie naprzeciw Die Deutsche Bibliothek - niemiecka biblioteka narodowa (Tröger, 2000, s. 87).

Z jednej strony oczekująca postawa bibliotek uczelnianych, a z drugiej poczucie obowiązku gromadzenia i archiwizacji dokumentów niemieckojęzycznych i opublikowanych w Niemczech sprawiły, że Biblioteka Niemiecka postanowiła włączyć gromadzenie i archiwizację elektronicznych rozpraw doktorskich do spektrum swoich aktywności. I tak, w l. 1998-2000, dzięki wsparciu finansowemu DFG (Deutsche Forschungsgemeinschaft)¹, Biblioteka Niemiecka podjęła się realizacji pilotażowego projektu „Dysertacje online”, którego celem było opracowanie i praktyczne zastosowanie procedur efektywnego i zgodnego z prawem postępowania z rozprawami doktorskimi w wersji elektronicznej². Faza pilotażowa projektu zaowocowała infrastrukturą konieczną do gromadzenia, archiwizacji, wyszukiwania i udostępniania elektronicznych wersji rozpraw doktorskich i dodatkowo wniosła cenne doświadczenia w zakres tworzenia archiwów elektronicznych dokumentów.

Obecnie Biblioteka Niemiecka zalicza się do niewielu światowych instytucji, dalece zaawansowanych w pracach nad tworzeniem narodowych elektronicznych kolekcji rozpraw doktorskich i habilitacyjnych. Dzięki staranym przygotowaniom, pieczołowicie opracowanemu planowi postępowania oraz konsekwentnej jego realizacji, opisane poniżej przedsięwzięcie cieszy się dużym powodzeniem i stanowi dobry wzór postępowania dla instytucji bibliotecznych innych krajów, przygotowujących się lub już realizujących projekty tworzenia elektronicznych archiwów rozpraw naukowych.

¹ Deutsche Forschungsgemeinschaft jest instytucją wspierającą finansowo badania naukowe prowadzone na uczelniach niemieckich oraz w innych, finansowanych przez państwo niemieckie, instytucjach naukowych i badawczych. Odpowiednik polskiego Komitetu Badań Naukowych. WWW organizacji: <http://www.dfg.de/> (dostęp: 25. 01. 2006).

² Projekt „Dysertacje online” dał początek gromadzeniu prac doktorskich. Z czasem został rozszerzony o moduł gromadzenia rozpraw habilitacyjnych. Obecnie czynności związane z gromadzeniem i archiwizacją prac doktorskich i habilitacyjnych są określane mianem „Hochschulschriften - Online”. Szczegółowe informacje na temat projektu dostępne są na stronie internetowej Biblioteki Niemieckiej: <http://www.ddb.de> (dostęp: 25. 01. 2006).

WYBRANE ORGANIZACYJNE I TECHNICZNE ASPEKTY ELEKTRONICZNEJ ARCHIWIZACJI ROZPRAW DOKTORSKICH W NIEMIECKIEJ BIBLIOTECE NARODOWEJ

Władze Biblioteki Niemieckiej zaznaczają, że uruchomienie projektu „Dysertacje online” wiązało się z licznymi przygotowaniem oraz spełnieniem wielu organizacyjnych i technicznych wymagań (Schwens, 2000, s. 251). Przede wszystkim konieczne było nawiązanie kontaktu ze wszystkimi bibliotekami uczelnianymi oraz niemieckimi instytucjami naukowymi, w których powstają rozprawy doktorskie, w celu rozpowszechnienia informacji o uruchamianym projekcie oraz o możliwości odsyłania elektronicznych rozpraw doktorskich do Biblioteki w celu ich archiwizacji.

FORMATY ZAPISU ROZPRAW DOKTORSKICH I ICH METADANYCH

Biblioteka Niemiecka musiała umożliwić zgłoszenie i transfer rozprawy wraz z jej metadanymi oraz ustalić format metadanych dla elektronicznych rozpraw doktorskich. Konieczne było też utworzenie stanowiska przyjmowania danych transferowanych do Biblioteki.

Format metadanych dla rozpraw doktorskich stosowany aktualnie w Bibliotece Niemieckiej bazuje na *Dublin Core Metadata Element Set*³. Początkowo nosił nazwę *MetaDiss*⁴, jednak z tej racji, że z czasem przestał odpowiadać stanowi techniki i niektóre jego elementy zostały rozwinięte z wykorzystaniem formatu XML, ostatecznie został określony jako *XMetaDiss*. Dodatkowo pomyślano też o utworzeniu formatu metadanych osobowych -*XMetaPers*⁵, wyznaczającego zapis danych osobowych autora rozprawy.

Zarówno metadane rozprawy doktorskiej, jak i metadane osobowe tworzy sam autor i odsyła je do właściwej biblioteki uczelnianej, gdzie zostają uzupełnione o metadane techniczne i administracyjne (Weiss, 2000, S. 184)⁶, a następnie zgłoszone i odesłane do Biblioteki Niemieckiej. Jednocześnie zwraca się uwagę, że przekazywanie metadanych osobowych jest dobrowolne i odbywa się wyłącznie za zgodą autora rozprawy. Zgłaszanie i odsyłanie metadanych przeprowadzane jest albo za pomocą interaktywnego formularza zgłoszeniowego⁷, dostępnego na stronie WWW Biblioteki Niemieckiej, albo pocztą elektroniczną na adres specjalnej jednostki Biblioteki, której prace skoncentrowane są na przyjmowaniu, weryfikacji i rejestracji metadanych (DDB, 2003)⁸.

³ Opis standardu *Dublin Core Metadata Element Set* znajduje się na stronie internetowej *Dublin Core Metadata Initiative* pod adresem: <http://dublincore.org/documents/dces> (dostęp: 26. 01. 2006).

⁴ Wyczerpujące informacje na temat standardu *Metadiss* dostępne są na stronie Biblioteki Niemieckiej pod adresem: http://deposit.ddb.de/metadiss.htm#top_II (dostęp: 26. 01. 2006).

⁵ Szczegółowa struktura formatów *XMetaDiss* i *XMetaPers* zaprezentowana jest w dokumentach elektronicznych, dostępnych pod adresami: <http://www.ddb.de/standards/xmetadiss/xmetadiss.htm>, http://www.dissonline.de/tagungen/IuK_2003/xmetadiss_dcml.pdf, <http://deposit.ddb.de/metadiss.htm> (dostęp: 26. 01. 2006).

⁶ Szczegółowy przegląd wymienionych metadanych znajduje się pod adresem: http://www.ddb.de/standards/xmetadiss/ref_xmetadiss_vl-2.pdf (dostęp: 26. 01. 2006).

⁷ Przykład formularza jest dostępny pod adresem: http://deposit.ddb.de/cgi-bin/dissmeld_form.pl (dostęp: 26. 01. 2006).

⁸ Dokładne warunki transferu metadanych do Biblioteki Niemieckiej opisane są na stronie: http://deposit.ddb.de/meta_schnittstelle.htm (dostęp: 26. 01. 2006).

Kolejną kwestią wymagającą rozstrzygnięcia był format zapisu dokumentów elektronicznych. Otóż pisemne prace naukowe powstają najczęściej za pomocą edytorów tekstu MS-Word, Wordperfect, LaTeX, które - zdaniem fachowców - trudno traktować jako formaty odpowiednie do przechowywania rozpraw na archiwalnych serwerach. Oczywiście najważniejszy jest zapis rozprawy w formacie gwarantującym jej bezpieczne przechowywanie, ale w takim przypadku otwartą kwestią pozostaje jej prezentowanie na monitorze i wydruk, bowiem format archiwalny nie zawsze stwarza możliwość przeglądania dokumentu w jego oryginalnej formie oraz treści i nie w każdym przypadku umożliwia jego wydruk. Dlatego już w fazie planowania projektu, pracownicy Biblioteki Niemieckiej brali pod uwagę fakt, że przechowywanie dokumentu tylko w formacie archiwalnym może okazać się - z wyżej wymienionych powodów - niewystarczające i w związku z tym zaproponowali, aby każdą rozprawę doktorską przechowywać w trzech różnych formatach, zapewniających kolejno ich odpowiednią archiwizację, wydruk oraz prezentację na monitorze. I tak w celu archiwizacji, jedna kopia dokumentu byłaby zapisana w XML-u, który jest traktowany jako format gwarantujący stabilne przechowanie dokumentów elektronicznych, dla celów prezentowania treści rozprawy na ekranie komputera tworzyłoby się kopię w HTML-u, natomiast dobry wydruk dokumentu miałby zapewnić jego zapis w formacie PDF (Dissonline, bd, b).

Koordinatorzy projektu przyznają jednak, że zaledwie nieliczne rozprawy są rzeczywiście konwertowane do XML-a. Zapis w XML-u wszystkich zgłaszanych do Biblioteki rozpraw to kwestia przyszłości, ale i konieczność, a to z racji zalet XML-a jako formatu, gwarantującego realizację założeń długoterminowej archiwizacji dokumentów elektronicznych (Dissonline, bd, c; Huthloff, 2002, s. 240).

Obecnie Biblioteka Niemiecka przyjmuje rozprawy doktorskie w różnych formatach zapisu danych cyfrowych i usiłuje - w miarę możliwości technicznych - przechowywać je na serwerze w oryginalnej wersji. Jednocześnie jednak Biblioteka stara się wywierać wpływ na procesy elektronicznego publikowania rozpraw, a w szczególności na ich zapis i transfer do Biblioteki w preferowanych formatach. Swoje preferencje odnośnie do formatów prezentacyjnych, w których elektroniczne rozprawy powinny być dostarczane, Biblioteka Niemiecka opublikowała po przyjęciu, opracowaniu i zapisie na serwerze ok. 800 dokumentów. Natomiast po przyjęciu 30 000 rozpraw doktorskich doświadczenie pokazało, że przydatne jest również zachowanie wersji źródłowej dokumentu (czyli wersji w formacie, w którym dysertacja powstawała). Znajomość wersji źródłowej ułatwia - zdaniem fachowców - wybór odpowiedniego formatu prezentacyjnego oraz archiwalnego, zapewniającego długoterminową użyteczność dokumentu.

Tabela 1

Formaty prezentacyjne dla elektronicznych rozpraw doktorskich,
preferowane przez Bibliotekę Niemiecką

1. PDF (Portable Document Format)
2. HTML (HyperText Markup Language)
3. PS (PostScript)
4. Pozostałe (DVI, RTV, etc.)

Tabela 2

Formaty źródłowe dla elektronicznych rozpraw doktorskich,
preferowane przez Bibliotekę Niemiecką

1. XML/SGML (Extensible Markup Language/Standard Generalized Markup Language)
2. HTML (HyperText Markup Language)
3. TEX⁹
4. TXT, etc.

Źródło: <http://www.ddb.de/wir/kooperation/praeferenzregelung.htm> (dostęp: 27. 01. 2006)

Źródła przedmiotu wskazują, że aż 90% rozpraw doktorskich przesyłanych do Biblioteki Niemieckiej występuje w formacie PDF, co zapewne wynika z faktu, że jest to format dominujący w praktyce. Jego stosowanie - jak zaznaczają pracownicy Biblioteki - nie jest rozwiązaniem optymalnym, gdyż format ten nie został stworzony z myślą o procesach archiwizacji publikacji elektronicznych. Faktem jednak jest, że PDF dobrze nadaje się do tego, a dodatkowo sprawdza się również jako format do prezentowania oraz wydruku treści dokumentów elektronicznych.

Z uwagi na fakt, że sposób tworzenia i publikowania elektronicznych dokumentów ma bezpośredni wpływ na dalsze postępowanie z nimi, a przede wszystkim na powodzenie procesu ich archiwizacji, Biblioteka Niemiecka zwraca baczną uwagę na konieczność organizowania szkoleń i konferencji, których celem jest propagowanie wśród autorów standardów dotyczących publikowania elektronicznego. Biblioteka podejmuje takie inicjatywy i dodatkowo we współpracy z innymi instytucjami publikuje zeszyty informacyjne z zaleceniami dotyczącymi technik tworzenia i publikowania dokumentów elektronicznych oraz organizacji i funkcjonowania repozytoriów dla tych publikacji¹⁰. Również w instytucjach kształcących coraz popularniejsze są oferty wykładów, seminariów, warsztatów i praktyk, nastawionych na dostarczanie zarówno wiedzy teoretycznej, jak i rozwijanie umiejętności praktycznych w dziedzinie publikowania elektronicznego. Dodatkowo zajęcia takie mają służyć rozbudzeniu świadomości, dotyczącej konieczności konsekwentnego gromadzenia i przechowywania dokumentów elektronicznych dla przyszłych pokoleń użytkowników oraz poczucia odpowiedzialności za powodzenie procesów temu służących.

PRZECHOWYWANIE ROZPRAW DOKTORSKICH NA SERWERZE „DEPOSIT. DDB. DE”

Przyjęte do Biblioteki Niemieckiej elektroniczne rozprawy doktorskie są zapisywane na tzw. serwerze archiwalnym „DEPOSIT. DDB. DE” i podlegają procesom archiwizacji, skoncentrowanym na zabezpieczeniu ich autentyczności i integralności. Szczególnych problemów w tym zakresie przysparzają dokumenty, składające się z kilku odrębnych plików. W ich przy-

⁹ TeX - system profesjonalnego składu drukarskiego, używany w wielu wyższych uczelniach na świecie do składu tekstów naukowych. Dalsze informacje na temat systemu TeX dostępne na stronie internetowej: <http://www.gust.org.pl/cototex.shtml> (dostęp: 27. 01. 2006).

¹⁰ Zeszyty z serii *Deutsche Initiative für Netzwerkinformation (DINI)*. Więcej informacji na ten temat dostarcza strona internetowa: www.dini.de (dostęp: 17. 06. 2005).

padku Biblioteka Niemiecka stosuje tzw. model kontenerowy przechowywania, tj. specjalny standard dla dokumentów „wieloplikowych”¹¹.

Szczególną uwagę zwraca się na fakt, że rozprawy doktorskie są publikacjami, zawierającymi w swej treści ważne, często unikatowe rozpoznania naukowe oraz, że są objęte ochroną autorsko-prawną. Podobnie jak w przypadku patentów, także i w kwestii dokonań doktorantów, w każdej chwili może nastąpić potrzeba udowodnienia autentyczności autorstwa, poczynionych odkryć lub czasu zgłoszenia i udostępnienia rozprawy. Przede wszystkim więc ochronie podlega autentyczność dysertacji, co oznacza, że Biblioteka Niemiecka musi utrzymać dokładnie taką wersję rozprawy, jaka została zgłoszona i zaakceptowana przez instytucję, w której powstała, a następnie zgłoszona do Biblioteki w celu jej archiwizacji. Autentyczność przyjętej i zapisanej na serwerze archiwalnym wersji rozprawy ostatecznie potwierdza pisemnie jej autor. Od tego momentu unika się – jeśli tylko jest to możliwe – zmian w dokumencie. Wszelkie prace na dokumentach, konieczne z punktu widzenia procesu archiwizacji, wymagają zgody autora, natomiast wywołane nimi zmiany w treści lub formie rozpraw powinny zostać starannie udokumentowane. Szczególnej dbałości wymaga zaznaczenie obszarów odstępstw wersji zmienionej od pierwotnej.

Pracownicy Biblioteki podkreślają, że dla powodzenia procesu archiwizacji niezbędna jest należyta dbałość zarówno o same dokumenty, jak i o serwer, na którym są one przechowywane. Spośród stosowanych w tym celu metod wymieniają m. in (Dissonline, bd, d):

- przydzielenie każdej z publikacji identyfikatora stałego, określanego mianem *Persistent Identifier* (PI), w celu zagwarantowania stabilnego dostępu do ich treści,
- przydzielenie każdej nowo utworzonej kopii publikacji identyfikatora stałego (PI),
- stosowanie procedur jednokierunkowej funkcji skrótu (funkcja haszująca *-hash function*),
- stosowanie cyfrowych sygnatur,
- zapis i przechowywanie publikacji w stabilnych formatach archiwalnych,
- okresowe tworzenie sum kontrolnych w celu sprawdzania autentyczności treści publikacji (*CRC - Cyclical Redundancy Checksum*),
- ustalenie jednoznacznych zasad, dotyczących dostępu do serwera; wypracowanie systemu rejestrowania i kontroli dostępu,
- nadanie uprawnień do administrowania systemem tylko autoryzowanym specjalistom,
- regularna kontrola możliwości odczytu dokumentów,
- stosowanie metod emulacji i migracji,
- certyfikowanie serwera archiwalnego (*SSL — Secure Sockets Layer*).

¹¹Szczegółów na temat technicznych zagadnień w tym zakresie Biblioteka Niemiecka dostarcza na stronie www.ddb.de (dostęp: 17. 06. 2005).

WYSZUKIWANIE ROZPRAW DOKTORSKICH

Rozprawy doktorskie przechowywane na serwerze archiwalnym mogą być wyszukiwane poprzez elektroniczny katalog Niemieckiej Bibliografii Narodowej, w którym dysertacje i habilitacje są wyszczególnione w grupie dokumentów szkolnictwa wyższego. Wyszukiwanie można prowadzić poprzez indeksy: autorski, tytułowy, słów kluczowych i haseł przedmiotowych. Druga ewentualność wyszukiwania to baza elektronicznych rozpraw doktorskich, dostępna w OPAC-u Biblioteki Niemieckiej w kategorii publikacji sieciowych.

Rozprawy są też udostępniane z serwerów bibliotek tych uczelni, w których powstały. Wiele niemieckich szkół wyższych tworzy bowiem repozytoria preprintów elektronicznych, które między innymi służą przechowywaniu rozpraw doktorskich. Jednak tylko nieliczne z nich realizują założenia długoterminowej archiwizacji przechowywanych dokumentów; z tego względu przedsięwzięcie niemieckiej biblioteki narodowej nabrało szczególnego znaczenia.

JEDNOSTKA KOORDYNUJĄCA *DISSONLINE*

Gdy w 2000 r. zakończyła się wstępna faza projektu „Dysertacje online”, władze Biblioteki Niemieckiej postanowiły powołać specjalny zespół pracowników, który trudniłby się dalszym rozwojem projektu oraz dbał o efektywność jego funkcjonowania. I tak, w lutym 2001 r. w Bibliotece została utworzona jednostka *DissOnline*, która pełni funkcję koordynatora; czuwa nad organizacją i właściwym przebiegiem wszelkich działań, związanych z gromadzeniem i archiwizacją elektronicznych rozpraw doktorskich. Pełni też funkcję biura informacyjnego, udzielającego odpowiedzi na wszelkie pytania z zakresu tworzenia, publikowania i archiwizacji rozpraw doktorskich. Do zadań tej jednostki należą w szczególności:

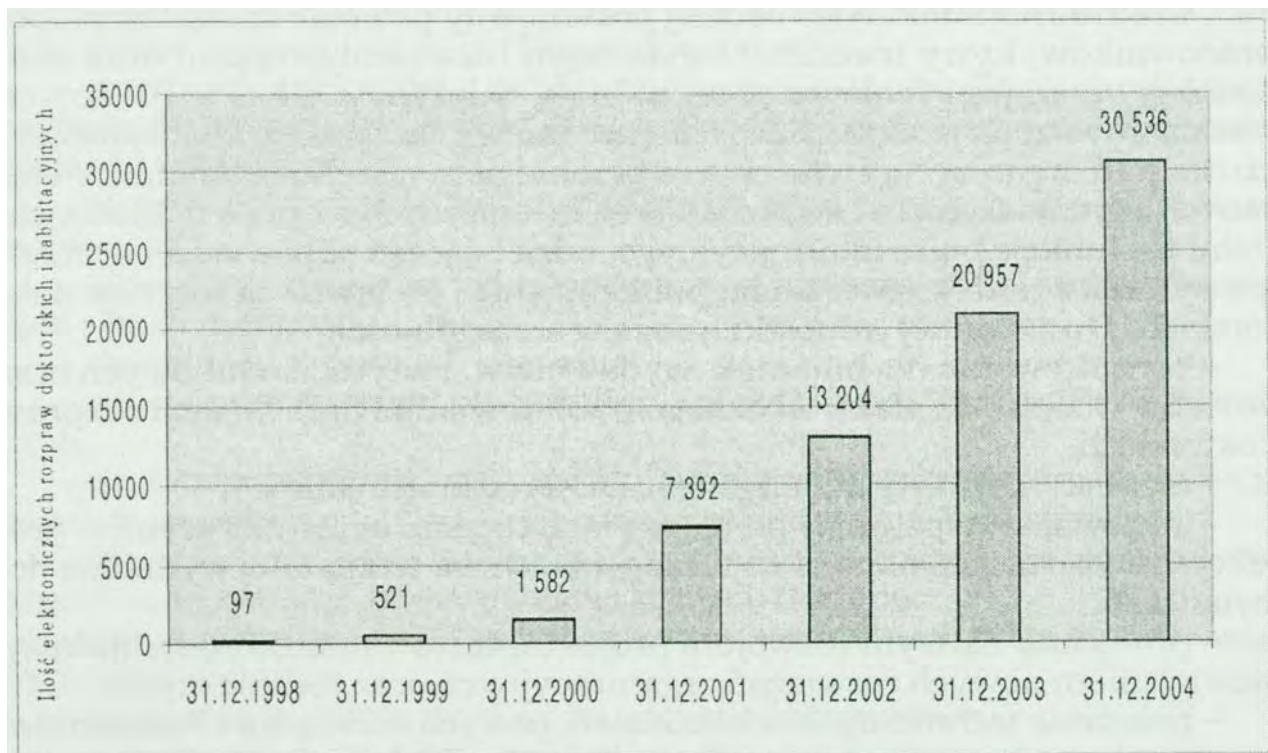
- konsultowanie dla bibliotek, wydawnictw, instytucji naukowych oraz autorów w zakresie elektronicznego publikowania i archiwizacji rozpraw doktorskich,
- moderowanie listy mailingowej „Dissertationen Online”,
- inicjowanie współpracy pomiędzy instytucjami uczestniczącymi w projekcie „Dysertacje Online” i wspomaganie ich we wzajemnej wymianie doświadczeń,
- praca nad dalszym rozwojem projektu, testowaniem i ewentualnym stosowaniem nowych rozwiązań organizacyjnych oraz technicznych,
- polecanie technicznych udoskonaleń, nowych rozwiązań i standardów,
- wspieranie wiedzą i doświadczeniem wszelkich inicjatyw elektronicznego publikowania, w szczególności publikowania dysertacji doktorskich w formie elektronicznej,
- współpraca z instytucjami krajowymi i zagranicznymi¹² na rzecz doskonalenia rozpoczętych przedsięwzięć oraz urzeczywistniania zamierzeń, dotyczących publikowania elektronicznego nie tylko rozpraw doktorskich, lecz również habilitacyjnych, a także innych opracowań, powstających

¹² Głównie mowa tu o współpracy w ramach międzynarodowego projektu NDLTD (Networked Digital Library of Theses and Dissertations). Opis projektu dostępny pod adresem: <http://www.ndltd.org/index.en.html> (dostęp: 26. 01. 2006).

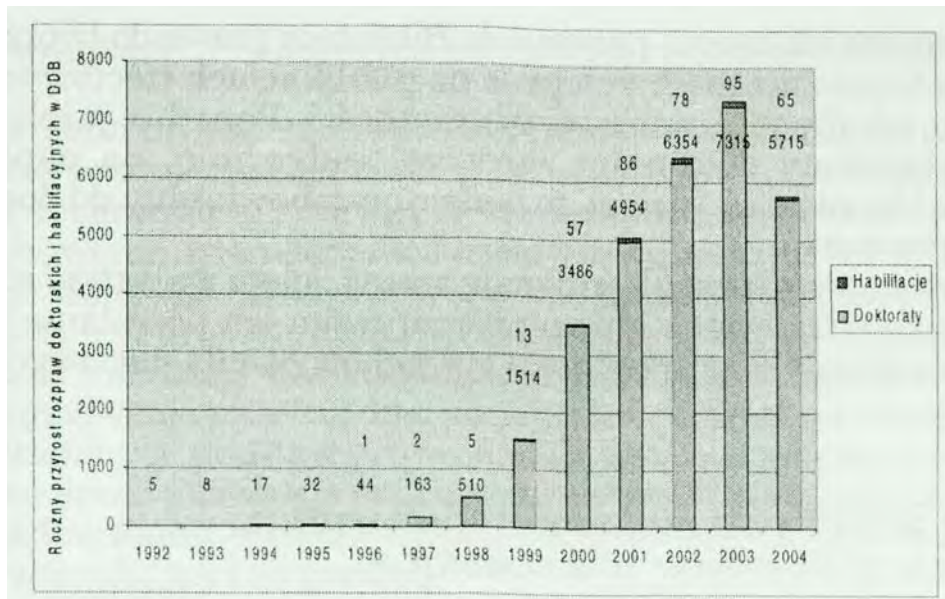
w instytucjach naukowych (Korb, 2001, s. 21-24; Wollschläger, 2003, s. 50-53).

Przemyślana i konsekwentna praca jednostki koordynującej DissOnline oraz służb *public relations* Biblioteki Niemieckiej decydują o rosnącej popularności projektu „Dysertacje online”. Okresowo przeprowadzane badania ankietowe wśród doktorantów i pracowników bibliotek uczelnianych mają wskazywać na ewentualne nieprawidłowości, tudzież utrudnienia (np. w zakresie wypełniania formularza zgłoszeniowego lub transferu dysertacji do Biblioteki), które mogłyby zniechęcić do współpracy i przyczynić się do nieprzychylnych opinii o projekcie. Wszelkie krytyczne uwagi oraz propozycje zmian są starannie rozpatrywane i w miarę możliwości brane pod uwagę podczas reorganizacji funkcjonowania projektu. Generalnie, inicjatywa cieszy się dużym powodzeniem i zbiera pozytywne oceny. Ojej słuszności świadczy fakt, że obecnie nie tylko autorzy rozpraw doktorskich, ale również habilitacyjnych decydują się na elektroniczną archiwizację swoich prac na serwerze Biblioteki Niemieckiej.

Według informacji z 1. 06. 2005 r. w niemieckiej bibliotece narodowej zgromadzono ok. 34 500 rozpraw doktorskich i ok. 450 rozpraw habilitacyjnych w wersji elektronicznej.

Rys. 1. Liczba elektronicznych rozpraw doktorskich i habilitacyjnych, zarchiwizowanych na serwerze DEPOSIT.DDB.DE w Bibliotece Niemieckiej. Stan z dnia 31. 12. 2004 r. Źródło: opracowanie własne za danymi statystycznymi, dostępnymi na stronie WWW pod adresem: <http://deposit.ddb.de/netzpub/statistik/Zahl-HS.htm> (dostęp: 27. 01. 2006)

Rys. 2. Roczny przyrost rozpraw doktorskich i habilitacyjnych, zgłoszonych w Bibliotece Niemieckiej i archiwizowanych obecnie na serwerze DEPOSIT. DDB. DE. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych, dostępnych na stronie WWW pod adresem: <http://deposit.ddb.de/netzpub/statistik/HS-Jahr.htm> (dostęp: 27. 06. 2006).

WYBRANE PRAWNE ASPEKTY ELEKTRONICZNEJ ARCHIWIZACJI ROZPRAW DOKTORSKICH W NIEMIECKIEJ BIBLIOTECE NARODOWEJ

Do podstawowych problemów natury prawnej, wymagających rozstrzygnięcia w przypadku projektu „Dysertacje online” należy zaliczyć ochronę autorsko-prawną, którą objęte są rozprawy doktorskie oraz ustawową regulacją procesów ich gromadzenia.

NOWELIZACJA PRZEPISÓW PRAWNYCH

Ustawa o Bibliotece Niemieckiej nakłada na nią obowiązek gromadzenia i przechowywania dokumentów elektronicznych, jednak tylko tych, które zapisane są na nośnikach fizycznych takich, jak dyskietka, CD-ROM, DVD. Swym zapisem ustawa nie obejmuje publikacji sieciowych, dlatego procesy ich gromadzenia i przechowywania bazują na dobrowolnych umowach pomiędzy wydawcami i autorami a niemiecką biblioteką narodową i są one wynikiem poczucia odpowiedzialności Biblioteki za gromadzenie i przechowywanie dokumentów opublikowanych w Niemczech.

Ponieważ jednak w Niemczech dostrzega się pilną potrzebę uzupełnienia ustawy o zapisy obligujące wydawców dokumentów sieciowych do ich przesyłania do instytucji archiwizującej, Biblioteka Niemiecka od kilku lat intensywnie pracuje nad nowelizacją przepisów prawnych, a informacje o postępach swych prac i propozycjach zmian zamieszcza na stronie WWW (DDB, 2005a). Zasadniczo nowela prawa ma służyć: zobowiązaniu Biblioteki Niemieckiej do gromadzenia i długoterminowej archiwizacji publikacji sieciowych, zobowiązaniu wydawców do przesyłania publikacji sieciowych do Biblioteki, określeniu sposobu dostarczenia publikacji sieciowych, zdefi-

niowaniu formatu ich zapisu, przyznaniu Bibliotece prawa do tworzenia kopii i przeprowadzania niezbędnych prac na publikacjach sieciowych, w celu zapewnienia ich długoterminowej użyteczności. Ponadto, jeżeli wydawca publikuje określony dokument zarówno tradycyjnie, na papierze, jak i w wersji elektronicznej, w sieci, to będzie on zobowiązany do dostarczenia Bibliotece obu wersji.

Docelowo nowymi przepisami mają zostać objęte wszystkie rodzaje publikacji sieciowych, jednak głównym motywem ich powołania była chęć uregulowania procesów gromadzenia i przechowywania sieciowych rozpraw naukowych.

AKTUALNE PODSTAWY PRAWNE GROMADZENIA I ARCHIWIZACJI ROZPRAW DOKTORSKICH

Elektroniczna forma opublikowania rozprawy i jej archiwizacja w depozycie Biblioteki Niemieckiej wymaga zawarcia stosownej umowy pomiędzy doktorantem a instytucją, w której rozprawa powstaje. W specjalnej umowie autor rozprawy przekazuje uczelni prawa do przechowywania rozprawy na serwerze oraz -jeśli to konieczne - do tworzenia jej elektronicznych kopii, natomiast biblioteka uczelniana otrzymuje prawo do udostępniania dysertacji przez Internet i intranet oraz do jej przekazania Bibliotece Niemieckiej w celu długoterminowej archiwizacji (Dissonline, bd, a). Biblioteka uczelniana zgłasza rozprawę Bibliotece Niemieckiej, dba o zapis dokumentu w preferowanym przez Bibliotekę formacie danych, generuje techniczne i administracyjne metadane i następnie troszczy się o transfer dokumentu do centralnego depozytu elektronicznych publikacji Niemiec.

Do archiwum Biblioteki Niemieckiej trafiają zatem tylko te rozprawy, których autorzy podpisali stosowny dokument, wyrażając tym samym zgodę na umieszczenie swojej publikacji w elektronicznym archiwum niemieckiej biblioteki narodowej i na jej udostępnianie zainteresowanym użytkownikom. W wyjątkowych przypadkach, kiedy praca jest dodatkowo chroniona, np. ze względu na prawo patentowe, jest ona umieszczona w archiwum, ale tylko w celach archiwizacji. Dostęp do niej jest ograniczony tylko dla wybranych kręgów użytkowników albo wykluczony. W przypadku każdej rozprawy należy - zdaniem specjalistów - zadbać o jednoznaczne zdefiniowanie grup użytkowników, które otrzymują prawo dostępu do treści rozprawy. Pisemnego pozwolenia autora wymaga także dokonywanie ewentualnych technicznych zmian w dokumencie, niezbędnych dla zagwarantowania jego długoterminowej użyteczności. Jednocześnie zaleca się, aby wszelkie prawa, określające zasady postępowania z rozprawami naukowymi, a w szczególności zasady ich udostępniania, były wkomponowane w metadane (*DIM- Zertifikat...*, 2005, S. 11).

PODSUMOWANIE

Za przykładem międzynarodowej inicjatywy ND LTD (Networked Digital Library of Theses and Dissertation) projekt „Dysertacje online” realizowany w Bibliotece Niemieckiej przyczynia się do powstawania

jednej z największych światowych kolekcji elektronicznych rozpraw naukowych.

Od momentu uruchomienia projektu pracownicy Biblioteki Niemieckiej intensywnie pracują nad ustaleniem optymalnego - pod względem organizacyjnym, technicznym i prawnym - programu działań w zakresie tworzenia, publikowania, gromadzenia i archiwizacji elektronicznych dysertacji i habilitacji. Szukając możliwości rozwoju i doskonalenia infrastruktury, na której oparty jest projekt, stale śledzą i testują nowe rozwiązania techniczne, starannie rozważają wszelkie sugestie i możliwości organizacyjnych ulepszeń funkcjonowania projektu oraz inicjują i konsekwentnie kontynuują prace na rzecz stabilnych podstaw prawnych dla funkcjonowania projektu.

Poprzez liczne publikacje oraz organizowane konferencje dzielą się swoimi doświadczeniami oraz postępami z zainteresowanymi środowiskami, zarówno w kraju, jak i za granicą.

BIBLIOGRAFIA

- Beschluss der KMK (Kultusministerkonferenz). Grundsätze für die Veröffentlichung von Dissertationen vom 29. 04. 1977 i. d. F. vom 30. 10. 1997 (2001).* [online]; [dostęp: 26. 01. 2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ub.uni-dortmund.de/Eldorado/kmk.html>>
- DDB (2003). *Transferbedingungen für Online-Hochschulschriften und Transferschnittstelle für Metadaten Geltungsbereich: Online-Hochschulschriften. Version 1. 6. Stand: 2003-07-03* [online]; [dostęp: 26. 01. 2006]. Dostępny w World Wide Web: <http://deposit.ddb.de/meta_schnittstelle.htm>
- DDB (2005a). *Entwurf eines Gesetzes über die Deutsche Nationalbibliothek (DNBG). Drucksache 16/322. 23. 12. 2005* [online]; [dostęp: 26. 01. 2006]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ddb.de/wir/pdf/gesetzentwurf_elektronische_vorab.pdf>
- DDB (2005b). *METADISS I METAPERS. Format des Metadatensatzes für Online-Hochschulschriften Der Deutschen Bibliothek und des Projekts „Dissertationen Online“* [online]; [dostęp: 26. 01. 2006]. Dostępny w World Wide Web: <http://deposit.ddb.de/metadiss.htm#top_II>
- DDB (2005c). *XMetaDiss. Format des Metadatensatzes Der Deutschen Bibliothek für Online-Hochschulschriften* [online]; [dostęp: 26. 01. 2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ddb.de/standards/xmetadiss/xmetadiss.htm>>
- Deutsche Initiative für Netzwerkinformation (DINI) (bd).* [online]; [dostęp: 26. 01. 2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.dini.de/dini/index.php>>
- DINI- Zertifikat Dokumenten- und Publikationsserver. Arbeitsgruppe „Elektronisches Publizieren“ (2005).* [online]; [dostęp: 26. 01. 2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.dini.de/documents/Zertifikat.pdf>>
- Dissonline (bd, a). *Checkliste zu rechtlichen Fragen* [online] [dostęp: 26. 01. 2006]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dissonline.de/convert/index_recht.htm>
- Dissonline (bd, b). *Die Veröffentlichung von Online-Hochschulschriften im „richtigen“ Format* [online] [dostęp: 26. 01. 2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://deposit.ddb.de/8080/cocoon/xml-xsl/homepage/texte-neu/richtigformat.xml>>
- Dissonline (bd, c). *Vorteile von XML als Archivierungsformat* [online] [dostęp: 26. 01. 2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://deposit.ddb.de/8080/cocoon/xml-xsl/homepage/texte-neu/sicherarchivieren.xml>>
- Dissonline (bd, d). *Warum müssen digitale Dissertationen besonders geschützt werden?* [online]; [dostęp: 26. 01. 2006]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dissonline.de/convert/index_technik.htm>
- Dublin Core Metadata Initiative (1995). *Dublin Core Metadata Element Set, Version 1. 1: Reference Description* [online]; [dostęp: 26. 01. 2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://dublincore.org/documents/dces>>
- Frodl, Christine; Korb, Nikola; Wollschläger, Thomas (2004). *XMetaDiss. Metadata for ETDs in Germany DCMI 2004, Shanghai, October 11-14. 2004* [online] [do-

- stęp: 26. 01. 2006]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dissonline.de/tagungen/IuK_2003/xmetadiss_dcmi.pdf>
- Gust (bd). *Przewodnik po systemie TeX* [online]; [dostęp: 26. 01. 2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.gust.org.pl/cototex.shtml>>
- Haus der Bücher. Elektronisches Archiv* (1999). Frankfurt am Main: Die Deutsche Bibliothek, S. 7.
- Huthloff, Christa-Rose (2002). Electronic Dissertations in German Libraries. W: *Elektroniczne publikacje w bibliotekach* pod red. M. Kocójowej. Kraków: Wydaw. UJ, s. 240.
- Korb, Nicola (2001). Koordinierungsstelle DissOnline an Der Deutschen Bibliothek. *Dialog mit Bibliotheken*, 13, s. 21-24.
- Schwens, Ute (2000). Die Rolle Der Deutschen Bibliothek. In: *Wissenschaft Online. Elektronisches Publizieren in Bibliothek und Hochschule*. Hrsg. B. Tröger. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, s. 251.
- Tröger, Beate (2000). „Online-Verleger“ Bibliothek? In: *Grenzlos in die Zukunft. 89. Deutscher Bibliothekartag in Freiburg im Breisgau 1999*. Hrsg. M. Rützel-Banz. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, s. 87.
- Weiss, Berthold (2000). Dublin Core: Metadaten als Verzeichnungsform elektronischer Publikationen. In: *Wissenschaft Online. Elektronisches Publizieren in Bibliothek und Hochschule*. Hrsg. B. Tröger. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, s. 184.
- Wollschläger, Thomas (2003). Aufbau einer Koordinierungsstelle für Online-Hochschulchriften. *Dialog mit Bibliotheken*, 15, s. 50-53.

ANETA JANUSZKO-SZAKIEL

Andrzej Frycz Modrzewski College in Cracow
e-mail: aneta.januszko-szakiel@wyk.ksw.edu.pl

DISSERTATIONS VIA INTERNET. THE PROJECT FOR ELECTRONIC
ARCHIVIZATION OF SCIENTIFIC THESES AT THE NATIONAL LIBRARY
OF GERMANY

ABSTRACT: Die Deutsche Bibliothek (DDB), the national library of Germany has been collecting and archiving electronic scientific theses and dissertations since 1998. The „Disserationen Online“ project has been primarily directed at the development of the organizational and technical infrastructure and establishment of legal procedures for dealing with doctoral and postdoctoral theses and dissertations published in the form of electronic documents. As a result of ongoing work DDB has gained considerable experience in creating and saving electronic publications in appropriate digital formats, creating metadata for digital documents, transferring the documents to the library, archiving them in DDB repository of electronic scientific theses and dissertations and making them available to authorized users.

Artykuł wpłynął do redakcji 24 stycznia 2006 r.

NATALIA PAMUŁA-CIEŚLAK
Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
adres e-mail: pamula@vp. pl

TYPOLOGIA ZASOBÓW UKRYTEGO INTERNETU

Natalia Pamula-Cieślak ukończyła studia w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UMK, a obecnie jest pracownikiem Zakładu Informacji Naukowej w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliologii UMK. Jej zainteresowania badawcze to wyszukiwanie informacji oraz problematyka Ukrytego Internetu. Najważniejsze publikacje: *Porównanie efektywności wyszukiwania dokumentów WWW za pomocą polskiego Infoseeka i AltaVisty* (2001, EBIB, Forum studentów); *Efektywne wyszukiwanie informacji w Internecie - przegląd problemów i rozwiązań*. W: E. Głowacka, red. *Biblioteki wobec nowych zadań*, (Toruń, 2004); *Ukryty Internet - jeśli nie wyszukiwarka, to co?* (*Biuletyn EBIB* 2004 nr 7).

ABSTRAKT: Ukryty Internet to zasoby sieci WWW, które z przyczyn technicznych lub uznaniowych nie są indeksowane ani wyszukiwane przez wyszukiwarki internetowe. Zasoby te w większości prezentują wysoki poziom merytoryczny i są niezwykle wartościowe. Istnienie Ukrytego Internetu stwarza użytkownikom problem przy próbie wyszukania źródeł informacji, których istnienia często nie są świadomi. Artykuł jest próbą typologii zasobów Ukrytego Internetu. Podzielony został na cztery typy zasobów. Za każdym z tych typów kryje się inna przyczyna „niewidzialności”. Typy te to: Sieć Nieprzezroczysta, Sieć Zasobów Prywatnych, Sieć Zastrzeżona oraz Prawdziwie Ukryty Internet. Taki podział ma wpływ na sposoby i strategie wyszukiwania poszczególnych zasobów informacyjnych będących częścią Ukrytego Internetu.

UKRYTY INTERNET

Ukryty Internet (ang. *Invisible Web*, *Deep Web*) to obszar światowej sieci Internet, który nie jest indeksowany, a więc także nie jest wyszukiwany przez standardowe wyszukiwarki internetowe (ang. *search engines*). Z tego też powodu staje się on nieświadomym problemem dla ogromnej liczby użytkowników Internetu, którzy po zadaniu specjalistycznego pytania w oknie wyszukiwarki, nie dostają satysfakcjonującej odpowiedzi albo też nie otrzymują jej wcale. Problem ten nie jest błahy - firma BrightPlanet (<http://www.brightplanet.com>), zajmująca się tym zagadnieniem, szacuje, że zasoby dostępne w Ukrytym Internecie są ok. 500 razy większe od zaso-

bów dostępnych poprzez konwencjonalne wyszukiwarki (M. K. Bergman, 2001). Ukryty Internet w dużej mierze składa się z niezwykle cennych i użytecznych źródeł informacji praktycznej i naukowej. Mają one przewagę nad dokumentami „widzialnego” Internetu (ang. *surface Web*), że w dużej części pozostają pod stałą kontrolą merytoryczną, faktograficzną, językową oraz bibliograficzną. Dzieje się tak dlatego, że powstają z inicjatywy lub przy współdziałaniu ekspertów dziedzinowych (Szumilas, 2005, s. 62). Gwarantuje to użytkownikom wiarygodność zdobytych w ten sposób informacji i danych.

Aby dotrzeć do zasobów Ukrytego Internetu należy zastosować pewne strategie wyszukiwawcze — nie wystarczy tu skorzystać z jednego prostego narzędzia, jakim jest wyszukiwarka. Aby zastosować owe strategie należy wiedzieć, że są one ściśle związane z rodzajem poszukiwanych źródeł. Niniejszy artykuł przedstawia próbę typologii materiałów, które można uzyskać w Ukrytym Internecie oraz wskazuje problemy, z jakimi styka się użytkownik chcący skorzystać z tych materiałów.

SPECYFIKA I PODZIAŁ ZASOBÓW UKRYTEGO INTERNETU

Ukryty Internet nie jest „tworem” jednorodnym, którego zawartość można łatwo zdefiniować. Zasoby te, ze względu na swoją rozległość, treść i uwarunkowania techniczne, są bardzo różnorodne.

W literaturze stosuje się podział na cztery typy źródeł znajdujących się w Ukrytym Internecie (Sherman i Price, 2003, s. 70-75):

- Sieć Nieprzezroczystą (ang. *the Opaque Web*),
- Sieć Zasobów Prywatnych (ang. *the Private Web*),
- Sieć Zastrzeżoną (ang. *the Proprietary Web*),
- Prawdziwie Ukryty Internet (ang. *Truly Invisible Web*).

Kryteriami tego podziału są: podobny typ i format dokumentów, podobne problemy związane z dotarciem do nich i podobne sposoby ich znajdowania (strategie wyszukiwawcze). W niniejszym artykule podział ten został omówiony wraz ze wskazaniem typów zasobów zakwalifikowanych do każdej z czterech wyróżnionych grup, przy czym uwzględniona została również specyfika polskich zasobów internetowych.

THE OPAQUE WEB - SIEĆ NIEPRZEZROCZYSTA

Do Sieci Nieprzezroczystej zalicza się te zasoby internetowe, które bez trudu mogą być indeksowane przez wyszukiwarki, ale z kilku powodów indeksowane nie są i dlatego znajdują się w Ukrytym Internecie. Powody, dla których nie są one indeksowane w bazach wyszukiwarek to:

- „głębokość” ich znajdowania się w Internecie,
- częstotliwość przeszukiwania sieci,
- maksymalna liczba rezultatów wyszukiwania w rankingu odpowiedzi,
- nieobecne w hipertekście adresy URL.

„GŁĘBOKOŚĆ” LOKALIZACJI UKRYTYCH ZASOBÓW W INTERNECIE

Internet, a ściślej - system WWW, jest siecią zbudowaną i opartą na strukturze hipertekstu¹. Służy on do opracowania metod strukturalizacji i prezentacji informacji zawartej w dokumentach (Sosińska-Kalata, 1999, s. 282). Łączy hipertekstowe zwane są odsyłaczami bądź odnośnikami hipertekstowymi (ang. *links*).

< A HREF=http: //www. adres. domena > Odnośnik

Objaśnienia:

A (ang. *anchor*, kotwica) - oznacza początek połączenia z inną stroną WWW.

HREF - oznacza odnośnik hipertekstowy; informuje przeglądarkę, że podany zostanie adres strony, do której prowadzi odnośnik.

=http: //www. adres. domena: jest to bezwzględny adres witryny, do której odsyła odnośnik.

Odnośnik - jest to tekst, w który użytkownik może kliknąć, aby przejść do strony, do której prowadzi odnośnik - powinien opisywać jego zawartość.

: kończy polecenie odnośnika.

Rys. 1. Budowa odnośnika hipertekstowego

Odsyłacze przełamują linearny, jednowymiarowy charakter tekstu w dokumencie elektronicznym. Pozwalają użytkownikowi, a także robotom systemów wyszukiwawczych, na elastyczne korzystanie z tak zorganizowanych zasobów, poprzez swobodne przemieszczanie się pomiędzy wieloma połączonymi ze sobą dokumentami (znajdującymi się pod adresami bezwzględnymi). Ułatwia to nawigację po całej, przeogromnej sieci WWW.

Obecnie mówi się nawet o hipermedialności Internetu (Sosińska-Kalata, 1999, s. 283), gdyż nie zawiera on wyłącznie informacji czysto tekstowej. Łączami hipermedialnymi mogą być bowiem obiekty graficzne, audio, video itp. Hipertekstowość i hipermedialność możliwa jest w Internecie dzięki językowi HTML - hipertekstowemu językowi znaczników². To właśnie z hipertekstowej (hipermedialnej) budowy sieci WWW wynika problem głębokości docierania i indeksowania zasobów internetowych przez wyszukiwarki.

Skanowanie Internetu przez roboty wyszukiwarek odbywa się na tej samej zasadzie, na jakiej poruszają się po hipertekście użytkownicy. Polega

¹ Hipertekst (ang. *hypertext*) — tekst, który zawiera akceptowane przez komputer łącza do innych części dokumentu lub do innych dokumentów (to znaczy tekst z automatycznym przeglądem odsyłaczy) (Illingworth i Daintith, 2004, s. 145).

² HTML (ang. *Hypertext Markup Language*) - język używany do generowania stron w witrynach WWW. HTML jest wersją języka SGML, która używa znaczników do opisywania takich elementów jak grafika czy tekst. W miarę projektowania coraz bardziej skomplikowanych stron internetowych dodawano do niego coraz więcej elementów pozwalających stwarzać bardziej zaawansowane efekty typograficzne i formatowe (Illingworth i Daintith, 2004, s. 144).

na przechodzeniu od zasobu do zasobu za pomocą odnośników hipertekstowych. Dokumenty elektroniczne połączone siecią odnośników tworzą pewien układ, który w informatyce nazywa się grafem (Rafa, 2002, s. 2). Stosując tę metodę można coraz głębiej wchodzić w zawartość sieci WWW. W przypadku wyszukiwarek problem pojawia się głównie przy skanowaniu i indeksowaniu dużych, rozbudowanych hipermedialnie serwisów internetowych. Skanowanie jest działaniem czasochłonnym i kosztownym. Robot wyszukiwarki musi być efektywny, a skanowanie całego dużego serwisu zabiera dużo czasu, co w sposób znaczący efektywność tę obniża. Natomiast zaindeksowanie i przechowywanie zebranych za pomocą skanowania źródeł, wymaga olbrzymiej liczby przestrzeni fizycznej na nośnikach, na których utrzymywana jest baza wyszukiwarki. Oba te czynniki sprawiają, że wyszukiwarki są nastawione na indeksowanie wyselekcjonowanej próbki, składającej się z wybranych stron serwisu. Limitowanie indeksowania dotyczy głębokości lokalizacji zasobów w hierarchicznej strukturze hipertekstu (Sherman i Price, 2003, s. 71). Indeksowane są odsyłacze dostępne przede wszystkim ze strony głównej serwisu. Twórcy i właściciele większości wyszukiwarek uznali, że jest to „wystarczająco dobra” reprezentacja serwisu, która satysfakcjonuje większość wyszukujących (Sherman i Price, 2003, s. 70-71). Oczywiście jest to przekonanie niesłuszne, a jedynym jego uzasadnieniem są czynniki ekonomiczne. Ograniczając skanowanie, wyszukiwarki generują obszar niewyszukiwalny - w ten sposób powstają zasoby Sieci Nieprzezroczystej.

CZĘSTOTLIWOŚĆ PRZESZUKIWANIA SIECI

Sieć WWW jako zbiór zasobów nie jest statyczna. Ze względu na łatwość dodawania nowych i wprowadzania zmian w istniejących zasobach sieć ta ciągle się zmienia. Zmianie ulega jej zawartość informacyjna (aktualizacja treści, zmiany domen, zmiany zawartości stron) oraz wprowadzane są do niej nowe technologie. Najbardziej wydajne wyszukiwarki są w stanie odwiedzić dziennie maksymalnie 10 milionów stron WWW (Sherman i Price, 2003, s. 71), co stanowi zaledwie wycinek całości zasobów zgromadzonych w Internecie. Oznacza to, że każda wyszukiwarka musi posiadać zdefiniowany algorytm skanowania zasobów sieciowych — schemat, według którego

Tabela 1

Statystyczny rozwój Internetu na przełomie lat (źródło: Trejderowski, 2002, s. 23)

Rok	Liczba komputerów podłączonych do Internetu	Liczba istniejących stron internetowych
1969	4	0
1984	1 000	0
1989	100 000	0
1991	500 000	1
1994	3 000 000	10 000
1995	6 500 000	100 000
1997	19 500 000	1 000 000
2000	66 000 000	1 000 000 000

będzie się po nich poruszać po to, by skanowanie odbywało się w zaplanowany i uporządkowany sposób. Algorytm taki wyznacza częstotliwość oraz kolejność skanowania i indeksowania poszczególnych stron lub serwisów. Zaindeksowanie nowych lub zmodyfikowanie informacji o istniejących i znanych wcześniej witrynach zajmuje wyszukiwarce około jednego miesiąca (Sherman i Price, 2003, s. 71), a nawet dłużej. Niektóre badania wskazują, że opóźnienie w aktualizowaniu zasobów zaindeksowanych w bazach wyszukiwarek w stosunku do stanu faktycznego sięga nawet trzech lub czterech miesięcy (Bergman, 2001). Czas ten zależy od używanych w wyszukiwarkach algorytmów, możliwości technicznych i zastosowanych metod indeksowania witryn. Opóźnienie takie wpływa niekorzystnie na efektywność wyszukiwania.

Można sobie wyobrazić sytuację, w której pewien zasób jest aktualizowany co tydzień, a wyszukiwarka odświeża jego zawartość w swej bazie raz na miesiąc. W tym czasie przestają być aktualne słowa kluczowe przypisywane do tego zasobu, a także takie elementy jak jego opis czy treść, która również brana jest pod uwagę przy zapisywaniu informacji o zasobie. Jeśli więc użytkownik przejdzie do takiego źródła z listy wynikowej wygenerowanej przez wyszukiwarkę, może nie znaleźć tam treści, której poszukuje, gdyż wyszukiwarka nie zaktualizowała danych. Niestety, niedostępne są wyniki badań mówiące o tym, jaki procent wyników wyszukiwania stanowią zasoby nieaktualne.

MAKSYMALNA LICZBA REZULTATÓW WYSZUKIWANIA
W RANKINGU ODPOWIEDZI

Na wiele zapytań użytkowników wyszukiwarki wydają w odpowiedzi od kilkuset do kilku milionów dokumentów związanych z danym słowem kluczowym lub frazą wyszukiwawczą. Dzieje się tak, gdy:

- użytkownik formułuje zapytanie bardzo ogólnie,
- użytkownik zada pytanie na temat bardzo popularny, o którym dużo się mówi, pisze i publikuje.

Tabela 2

Porównanie liczby dostępnych rezultatów wyszukiwania w wybranych polskich i światowych wyszukiwarkach internetowych

Wyszukiwarka	Liczba dostępnych ekranów wynikowych	Liczba wyników na ekranie	Liczba wyników dostępnych ogółem
Google.com	90	10	900
Altavista.com	101	10	1010
Onet.pl	20	25	500
Netsprint.pl	25	20	500

Teoretycznie możliwe jest dotarcie do wszystkich wskazanych przez wyszukiwarkę źródeł i ich przeglądanie. W praktyce jednak większość wyszukiwarek ogranicza liczbę dokumentów, które naprawdę można zobaczyć. Liczba ta waha się pomiędzy 200 a 1000 dokumentów - od 10 do 100 ekranów wynikowych, w zależności od wybranej opcji wyświetlania i prezentacji wyników (Sherman i Price, 2003, s. 72).

Jeśli zatem w rankingu odpowiedzi wskazanych jest milion dokumentów odpowiadających zapytaniu, faktycznie można obejrzeć ich wąską reprezentację - większość pozostanie dla użytkownika „ukryta”.

NIEOBECNE W HIPERTEKŚCIE ADRESY URL

W wyszukiwarkach stosuje się dwa sposoby na to, by pozyskać informację o istnieniu strony WWW:

- zgłasza ją do bazy wyszukiwarki sam autor/webmaster (formularze dodawania adresów są proste do wypełnienia i dostępne w każdej wyszukiwarce),

- odsyłacz hipertekstowy danej strony jest odnajdywany poprzez graf, w którym robot wyszukiwawczy się porusza (czyli poprzez odsyłacz hipertekstowy od jednego zasobu do drugiego).

Szacuje się, że strony, do których nie prowadzą żadne hiperłącza stanowią ok. 20% potencjalnie indeksowanych zasobów sieci WWW (Broder et al., 1999) Jeśli strony nieobecnej w grafie nie zarejestruje jej autor/webmaster, użytkownik nie będzie miał szans na odnalezienie jej za pomocą wyszukiwarki. Sprawia to, że maleją szanse na dotarcie do niej w jakikolwiek sposób.

THE PRIVATE WEB - SIEĆ ZASOBÓW PRYWATNYCH

Podobnie jak w przypadku Sieci Nieprzezroczystej, zasoby prywatne mogą być zaindeksowane przez wyszukiwarki, coś jednak sprawia, że indeksowane nie są. Istnieją trzy przyczyny takiego stanu rzeczy:

- hasło chroniące dostęp do strony - w tym przypadku mechanizm skanujący nie ma do niej dostępu i nie może zaindeksować jej zawartości,

- użycie przez autora strony pliku o nazwie *robot*, *txtvs* katalogu, w którym fizycznie umieszczono stronę WWW na serwerze. Plik taki umieszczony jest celowo — po to, by zabronić wyszukiwarkom indeksowania treści dokumentów. Przykładowa zawartość takiego pliku (za: Kaczmarek i Marks, 1997):

User-agent: nazwa -wyszukiwarki lub wyszukiwarek

Disallow: /katalog/pliki.html

Disallow: /kataloglpUk2.html

Podając ścieżki dostępu definiuje dokumenty, które mają nie być skanowane i indeksowane przez wyszukiwarki. Tą metodą można zastrzec dostęp do części lub całości zasobów internetowych:

- użycie metatagu NOINDEX w kodzie HTML strony internetowej po to, by zabronić wyszukiwarkom indeksowania całości lub fragmentu dokumentu.

Zasoby znajdujące się w Sieci Prywatnej nie stanowią dla użytkowników dużego problemu, gdyż zwykle zawierają treści, które interesują osoby, znając zarówno hasło jak i adres konkretnej witryny. Sieć Prywatna nie

obejmuje tych zasobów, które chronione są hasłem z powodów komercyjnych (Sherman i Price, 2003, s. 73).

THE PROPRIETARY WEB - SIEĆ ZASTRZEŻONA

Sieć Zastrzeżoną stanowią zasoby Internetu dostępne tylko dla użytkowników, którzy uzyskali zgodę na ich przeglądanie i wykorzystywanie. Tego typu witryny wymagają rejestracji użytkownika. Można mówić o bezpłatnej i komercyjnej części Sieci Zastrzeżonej. Nawet zasoby bezpłatne są niedostępne dla wyszukiwarek - roboty nie mają możliwości technicznych przejścia przez proces rejestracyjny, który polega zwykle na odpowiadaniu na pytania zawarte w formularzu - podaniu danych osobowych niezbędnych do identyfikacji użytkownika, określeniu własnych preferencji. Roboty nie mogą więc zaindeksować zawartości takich zasobów. Bezpłatnie można także skorzystać z niektórych źródeł, które są dostępne poprzez mechanizmy subskrypcji. Użytkownikowi subskrypcja nie sprawia większych problemów - wymaga jednak podania adresu poczty elektronicznej, na który przesyłane są zamówione dokumenty. Jest to powód, dla którego dokumenty subskrybowane są także niedostępne dla mechanizmów skanujących wyszukiwarek.

Najrozleglejszą i najbradziej wartościową częścią Sieci Zastrzeżonej są komercyjne systemy płatnej rejestracji (Sherman i Price, 2003, s. 73-74). Należą do nich systemy bazodanowe takie jak: Dialog, Lexis, Nexis, Dow Jones i inne. Są to serwisy oferujące dostęp do baz danych, które w większości zostały stworzone jeszcze przed powstaniem sieci WWW. Za jej pośrednictwem informacje znajdujące się w takich serwisach potencjalnie są udostępniane odbiorcom. Użytkownicy nie dotrą jednakże do takich zasobów za pośrednictwem wyszukiwarek. Nie są one bowiem dopuszczane do skanowania zawartości zasobów komercyjnych. W ten sposób generowane są kolejne zasoby ukryte.

THE TRULY INVISIBLE WEB - PRAWDZIWIE UKRYTY INTERNET

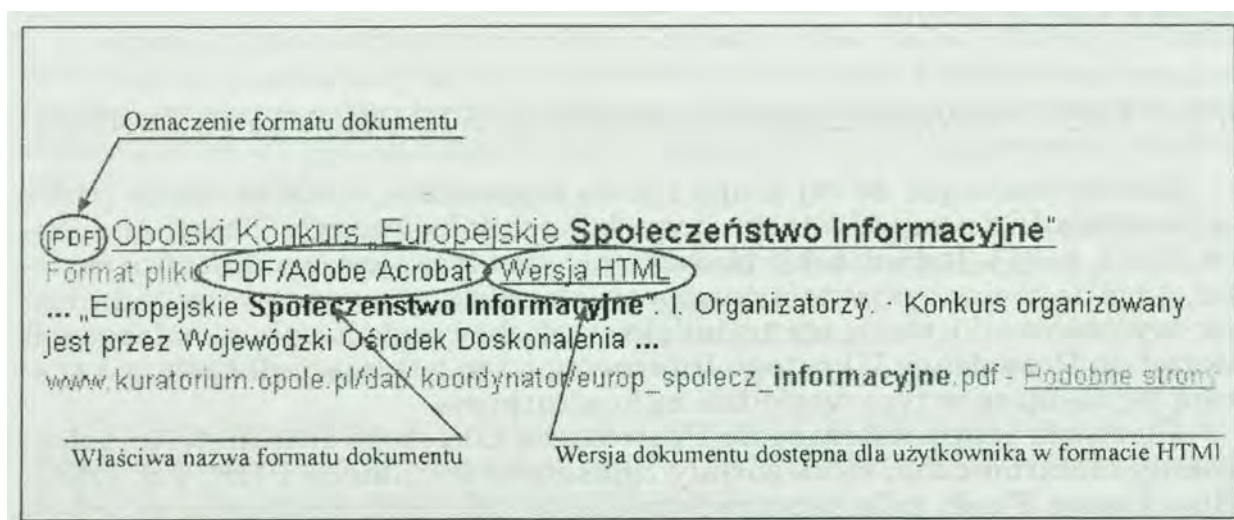
Zasoby należące do tej grupy nie są skanowane i indeksowane przez wyszukiwarki z powodów technicznych i technologicznych (Sherman i Price, 2003, s. 74). Jednak takie postawienie problemu jest nie do końca słuszne, gdyż na bieżąco powstają nowe, coraz bardziej zaawansowane technicznie wyszukiwarki, starające się indeksować choć część zasobów należących dotąd do Prawdziwie Ukrytego Internetu, a i te istniejące dotychczas starają się nadążyć w tym względzie za konkurencją.

Pierwsza grupa należąca do Prawdziwie Ukrytego Internetu to dokumenty elektroniczne, które zostały zapisane w formatach PDF, PS, DOC, Shockwave Flash, pliki skompresowane w różnych formatach oraz aplety wykonywalne³, pliki multimedialne, obrazy i fotografie w różnych forma-

³ Aplet (ang. *applet*) - mały program zwykle zapisany w Javie, który może być pobrany przez Internet i wykonany na komputerze użytkownika. Jest on uruchamiany przez oprogramowanie przeglądarki. Aplety są zwykle używane do modyfikowania stron Web na określone potrzeby i dodawania do nich elementów interakcyjnych, co może być na przykład powiązane z animacją (V. Illinworth, J. Daintith, 2004, s. 17).

tach, pliki muzyczne i wideo. Dlaczego właśnie te zasoby są w większości wyszukiwarek nieindeksowane? Problem ten ma swoje podłoże w początkach sieci WWW, kiedy powstał format HTML. Wszystkie dokumenty umieszczane w World Wide Web były zapisywane w tym właśnie formacie. Oznacza to, że dokumenty te miały postać prostego, statycznego tekstu (Łamek, 2002, s. 58). W 1994 r. zaprojektowano pierwszą wyszukiwarkę internetową, na której mechanizmach oparto także mechanizmy dzisiejszych narzędzi wyszukiwawczych (Stanuch, 2003, s. 3). Algorytmy obecnie działających wyszukiwarek zmieniają się i rozbudowują, lecz ciągle preferują one skanowanie zasobów zaprojektowanych w języku HTML. Tymczasem do sieci WWW zaczęto wprowadzać dokumenty w zupełnie innych formatach. Kolejny problem pojawił się, kiedy w Internecie zastosowano formaty nietekstowe - pliki audio, wideo, animacje, multimedia. Są to formaty sprawiające wyszukiwarkom dużo problemów. Nie zawierają one tekstu pisanego, który robot mógłby przeskanować i zaindeksować pod odpowiednimi słowami kluczowymi. Początkowo były to materiały w całości należące do zasobów ukrytych, obecnie w niektórych wyszukiwarkach stosuje się kilka sposobów na umieszczenie ich w bazie zasobów. Indeksuje się na podstawie nazw plików i metadanych zamieszczanych w dokumentach zawierających źródła nietekstowe. Obiekty te przechowywane są w odrębnych bazach danych, a w ramach jednego interfejsu wyszukiwawczego istnieją specjalne narzędzia do ich przeszukiwania.

Coraz popularniejszym formatem, w którym publikuje się w Internecie jest PDF (Portable Document Format). Jest to format plików (dokumentu) opracowany przez firmę Adobe System Inc. Jest on szczególnie ważny, gdyż pozwala na zachowanie rozmieszczenia znaków, układu strony, kształtów i rozmiarów czcionek (Kubiak, 1999, s. 101), niezależnie od transmisji bądź publikacji dokumentu, co jest bardzo istotne w przypadku oficjalnych publikacji, bądź np. dokumentów prawnych. Pliki zapisane w tym formacie mają

Rys. 2. Prezentacja pliku w formacie PDF w wyszukiwarce Google

rozszerzenie. pdf. Istnieją już wyszukiwarki, które potrafią zaindeksować dokumenty zapisane w formacie PDF, np. Google, AltaVista i polski Net-Sprint. Użytkownicy, którzy nie posiadają oprogramowania firmy Adobe (Adobe Acrobat Reader), pozwalającego na odczytanie plików PDF, mogą

w wyszukiwarce Google wybrać wyświetlanie takiego dokumentu w formie HTML.

Google jest wyszukiwarką, która indeksuje i wyszukuje wiele niestandardowych formatów plików w Internecie - pod tym względem jest narzędziem unikalnym. Posiada także zakładkę umożliwiającą wyszukiwanie formatów graficznych (PNG, JPEG, GIF), pozwala też przeszukiwać serwery grup dyskusyjnych. Natomiast wyszukiwarka AltaVista jest przygotowana do indeksowania 250 typów plików niestandardowych dla środowiska WWW (Sherman i Price, 2003, s. 74) oraz indeksuje formaty typowe. AltaVista posiada także funkcje wyszukiwania grafik - zakładka Images (formaty wyszukiwane nie zostały podane), funkcję wyszukiwania plików audio — zakładka MP3/Audio (formaty: mp3, wav, WindowsMedia, Real Audio, AIFF) oraz funkcję wyszukiwania plików video — zakładka Video (formaty: MPEG, AVI, QuickTime, WindowsMedia oraz Real Video). Polska wyszukiwarka Netsprint indeksuje dwa najpopularniejsze formaty: PDF i DOC.

Tabela 3

Wykaz typów plików indeksowanych przez wyszukiwarki Google i AltaVista

Nazwa indeksowanego formatu	Rozszerzenia	Czy Google indeksuje i wyszukuje ten format?	Czy AltaVista indeksuje i wyszukuje ten format?
Adobe Portable Document Format	Pdf	tak	tak
Adobe PostScript	ps	tak	nie podano
Lotus 1-2-3	wk1, wk2, wk3, wk4, wk5, wki, wks, wku	tak	nie podano
Lotus WordPro	lwp	tak	nie podano
MacWrite	mw	tak	nie podano
Microsoft Excell	xls	tak	tak
Microsoft Power Point	ppt	tak	tak
Microsoft Word	doc	tak	tak
Microsoft Works	wks, wps, wbd	tak	nie podano
Microsoft Write	wn	tak	nie podano
Rich Text Format	rtf	tak	nie podano
Schockwave Flash	swf	tak	nie podano
Text	ans, txt	tak	tak

Zasobami w większości nieindeksowanymi przez wyszukiwarki są strony generowane dynamicznie, które z tego powodu należą do Prawdziwie Ukrytego Internetu. Dokumenty takie powstają w Internecie, kiedy użytkownik zainicjuje pewną akcję. Strony powstałe w wyniku takiej akcji są „tworzone” przez serwer — są to m. in. wyniki wyszukiwania w bazach danych (także wyszukiwarek), efekty wypełniania formularzy oraz podawania przez użytkownika własnych preferencji. Charakterystycznym symbolem, dzięki któremu można poznać, że strona została wygenerowana jest znak zapytania, „?”, który występuje w adresie URL takiego dokumentu.

Z technicznego punktu widzenia strony takie powinny być częścią „widzialnego” dla wyszukiwarek Internetu, ponieważ roboty skanujące są w stanie przeszukać i zaindeksować, a potem wyszukać każdą stronę internetową, która poprawnie wyświetla się w przeglądarce (Sherman i Price, 2003, s. 74). Jednak twórcy i administratorzy wyszukiwarek postanowili wykluczyć ze skanowania oraz indeksowania takie adresy URL, których budowa wskazuje na to, że są one dynamicznie wygenerowane (Sherman i Price, 2003, s. 74). Nasuwa się pytanie o przyczyny tej wybiórczości.

Strony generowane dynamicznie są kreowane przez skrypt⁴, który pozwala wybierać z wielu różnych możliwości i wyświetla stronę spersonalizowaną według potrzeb użytkownika. W momencie, w którym skrypt jest uruchomiony robot wyszukiwawczy nie może ustalić, co aktualnie dzieje się na stronie. Może natomiast zobaczyć i zaindeksować stronę wynikową (Sherman i Price, 2003, s. 74). Niestety nieetyczne zachowanie wielu twórców witryn internetowych doprowadziło do tego, że wyszukiwarki w większości przypadków nie indeksują dokumentów generowanych dynamicznie. Nieuczciwi twórcy stron WWW zamieszczają na stronach takie skrypty, które generują miliony bardzo podobnych, lecz nieidentycznych stron wynikowych. Powstają w ten sposób fałszywe dokumenty, których celem jest zwiększenie oceny popularności strony w wynikach wyszukiwania (Sherman i Price, 2003, s. 74). Robot próbujący przeskanować i zaindeksować wszystkie takie dokumenty wpadłby w pętlę: cały czas skanowałby ten sam dokument, różniący się tylko detalami nieistotnymi z punktu widzenia użytkowników (jest to zjawisko porównywalne ze spammingiem) i to właśnie jest powodem wykluczenia ze skanowania stron wygenerowanych dynamicznie (Sherman i Price, 2003, s. 75). W ten sposób powstaje kolejny obszar w Internecie, który pozostaje ukryty dla wyszukiwarek i ich użytkowników.

Dynamiczna część sieci WWW to także informacje przekazywane w czasie rzeczywistym. One także są częścią Prawdziwie Ukrytego Internetu. Są to dane takie, jak wiadomości giełdowe, kursy walut, informacje o przylotach i odlotach samolotów, audycje radiowe i im podobne, nadawane w czasie rzeczywistym. Operują one strumieniowym przekazem danych⁵, który z technicznego punktu widzenia może być zaindeksowany (Sherman i Price, 2003, s. 66), trudno jednak wyobrazić sobie roboty wyszukiwarek przechwytyjące dane wysyłane w czasie rzeczywistym. Operacja taka byłaby kosztowna i pracochłonna - wyszukiwarki musiałyby przechwytywać i gromadzić ogromną ilość danych, które dla użytkownika miałyby wartość czysto historyczną i mało praktyczną. Gdyby wyszukał informacje o odlotach samolotów sprzed dwóch lat, trudno byłoby mu skorzystać z takiego rozkładu lotów. Z powodów praktycznych wyszukiwarki internetowe nie gromadzą więc tego typu informacji w swoich bazach (Sherman i Price, 2003, s. 66).

W Prawdziwie Ukrytym Internecie znajdują się także zasoby relacyjnych baz danych dostępnych poprzez sieć WWW (Sherman i Price, 2003,

⁴ Skrypt (ang. *script*) — plik tekstowy przeznaczony do bezpośredniego wykonania bez potrzeby uprzedniej kompilacji do innej postaci (por. Kubiak, 1999, s. 125).

⁵ Przesyłanie strumieniowe (ang. *streaming*) — przenoszenie danych z jednego komputera do drugiego w taki sposób, że dane nie muszą być całkowicie załadowane do odbierającego komputera, kiedy odbierający komputer już może rozpocząć korzystanie z tych danych (por. Illingworth i Daintith, 2004, s. 297).

s. 75). Możliwości techniczne robotów wyszukiwawczych nie pozwalają im poznać struktury tego typu bazy, zapoznać się z relacjami, które łączą poszczególne rekordy i pola, zidentyfikować komendy, które w takiej bazie uruchamiają określone działanie. Nawet jeśli udałoby się im przeskanować taką bazę, nie będą w stanie poprawnie wyświetlić wyników. Można więc relacyjne bazy danych uznać za kolejny typ zasobów naprawdę niewidocznych.

ZAKOŃCZENIE

Aby dotrzeć do źródeł informacji dostępnych w Ukrytym Internecie, a przede wszystkim tych, które należą do Prawdziwie Ukrytego Internetu, trzeba zastosować pewne strategie wyszukiwawcze. Polegają one na odejściu od wyszukiwania przez tradycyjne, komercyjne wyszukiwarki internetowe, na rzecz korzystania ze specjalistycznych narzędzi wyszukiwawczych, bądź katalogów zestawiających w sposób uporządkowany i logiczny zasoby Ukrytego Internetu. W ułatwieniu użytkownikom korzystania z nich można upatrywać nowej roli i pola działania bibliotekarzy i bibliotek — szczególnie tych, zajmujących się informacją naukową. Spisy takie istnieją i są aktualizowane, powstają też nowe. Pierwszym krokiem mogłoby zatem być umieszczanie odnośników do tych katalogów na stronach internetowych bibliotek. Celowe byłoby informowanie i edukowanie użytkowników, jak z nich korzystać i jakie poszukiwania można przy ich pomocy przeprowadzić. Cenne byłoby także umieszczanie w witrynach serwisów bibliotecznych odnośników do bezpłatnych narzędzi, które ułatwiają użytkownikom przeszukiwanie „ukrytych” źródeł informacji. Wiele tego typu list i wyszukiwarek można już znaleźć na internetowych stronach zachodnich uniwersytetów, bibliotek, archiwów i stowarzyszeń (por. Szumilas, 2005, s. 62). Polskim przykładem może być lista obejmująca kwalifikowane katalogi zasobów internetowych, obejmujących także Ukryty Internet⁶, umieszczona w witrynie WWW biblioteki głównej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Za podobną próbę można uznać listę serwisów typu Subject Gateways, sporządzoną przez Lidię Derfert-Wolf i dostępną poprzez serwis Elektroniczna BIBlioteka⁷. Inicjatywy tego typu są niezwykle cenne i potrzebne. Wydaje się, że to właśnie bibliotekarze mają tu do odegrania rolę nie do przecenienia. Upowszechnianie wiedzy o Ukrytym Internecie, udostępnianie narzędzi do przeszukiwań tego rozległego zasobu oraz kształcenie użytkowników w zakresie korzystania z nich to wskazywanie dużo bardziej wartościowego źródła informacji, od tego, jakim są tak chętnie wykorzystywane, a tak bardzo niedoskonałe wyszukiwarki internetowe.

BIBLIOGRAFIA

Bergman, Michael K. (2001). The Deep Web: surfacing hidden value [online]. *The Journal of Electronic Publishing*, vol. 7, issue 1 [dostęp: 6. 05. 2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.press.umich.edu/jep/07-01/bergman.html>>

⁶ Dostępna pod adresem <http://www.bg.umcs.lublin.pl/nowa/deep.php> (dostęp 6. 05. 2006).

⁷ Dostępna pod adresem <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/57/wykaz.php> (dostęp 6. 05. 2006).

- Broder, Andrei et. al. (1993). *Graph structure in the web* [online] [dostęp: 6. 05. 2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.almaden.ibm.com/webfountain/resources/GraphStructureintheWeb.pdf>>
- Illingworth, Valerie; Daintith, John red. (2004). *Słownik pojęć komputerowych*. Warszawa: Świat Książki, 392 s.
- Kaczmarek, Elżbieta; Marks, Maria (1997). *Gdzie i jak szukać informacji w systemie WWW* [online] [dostęp: 6. 05. 2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://sunl000.pwr.wroc.pl/wcss/infor/inf31.html>>
- Kubiak, Mirosław (1999). *Słownik technologii informacyjnej*. Warszawa: Mikom, 180 s.
- Łamek, Aleksander (2002). Ukryty Internet. *Magazyn Internet*, nr 7, s. 58-60.
- Rafa, Jarosław (2002). Co każdy internauta wiedzieć powinien. *Internet*, nr 7 *Dodatek: Poradnik Praktyczny* cz. 6, s. 1-12.
- Sherman, Chris; Price, Gary (2003). *The Invisible Web. Uncovering Information Sources Search Engines Can't See*. Medford, New Jersey: Information Today, Inc., 439 p.
- Sosińska-Kalata, Barbara. (1999). *Modele organizacji wiedzy w systemach wyszukiwania informacji o dokumentach*. Warszawa: Wydaw. SBP, 388 s.
- Stanuch, Stanisław M. (2000). Robale w sieci. *Gazeta Wyborcza, Dodatek: Komputer - Internet*, 3. 10. 2002, s. 3.
- Szumilas, Dorota (2005). Kop głębiej! Google to nie wszystko. *Magazyn Internet*, nr 8, s. 60-63.
- Trejderowski, Tomasz (2002). *Internet*. Gliwice: Helion, 338 s.

NATALIA PAMUŁA-CIEŚLAK

Institute of Information Science and Bibliology
Nicolaus Copernicus University in Toruń
e-mail: pamula@vp.pl

TYOLOGY OF INVISIBLE WEB RESOURCES

ABSTRACT: The Invisible Web consists of World Wide Web resources which cannot, due to technical limitations, or will not, due to deliberate choice, be indexed by web search engines. The vast majority of those resources are extremely valuable and of high quality, yet pose a problem in successful searching for information to those Internet users who are not aware of their existence. The article is an attempt at providing a typology of Invisible Web resources with four types of "invisibility" distinguished: Opaque Web, Private Web, Proprietary Web and Truly Invisible Web. The distinction in question influences the choice and application of search methods and strategies used respectively for each type of the Invisible Web resources.

Artykuł wpłynął do redakcji 15 listopada 2005 r.

ANNA SZCZEPAŃSKA
Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie
e-mail: aszczepanska@uw.edu.pl

STRATEGIA, HEURYSTYKA I TAKTYKA WYSZUKIWANIA INFORMACJI. PRÓBA UPORZĄDKOWANIA POJĘĆ

Anna Szczepańska jest pracownikiem Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Jest zatrudniona na stanowisku informatora dziedzinowego w dziale „Dziela treści ogólnej. Bibliotekoznawstwo”. Specjalizuje się w zagadnieniach wyszukiwania informacji, w szczególności w systemach informacyjno-wyszukiwawczych dostępnych online.

ABSTRAKT: Artykuł przedstawia analizę trzech podstawowych pojęć dotyczących organizacji i realizacji procesu wyszukiwania informacji, tj. „strategia wyszukiwania”, „heurystyka wyszukiwania” oraz „taktyka wyszukiwania”. Pojęcia te omówione są w kontekście działań podejmowanych przez użytkowników systemów informacyjno-wyszukiwawczych. Zaprezentowane zostały definicje i interpretacje znaczenia terminów stosowane w piśmiennictwie polskim i zagranicznym. Analiza wykazała, że pojawiają się istotne różnice w ich definiowaniu. Na podstawie zaprezentowanego materiału przedstawiono propozycję rozwiązań terminologicznych, które uwzględniłyby współczesną specyfikę prowadzenia wyszukiwań w systemach informacyjno-wyszukiwawczych.

Wyszukiwanie informacji jest obszarem tematycznym informacji naukowej, które w literaturze polskiej ma niewiele opracowań. Dodatkowym kłopotem jest to, że większość publikacji dotyczących tej problematyki pochodzi z lat siedemdziesiątych XX w. Autorzy, którzy ostatnio podejmowali temat procesu wyszukiwania, zajmowali się przeważnie możliwościami systemów informacyjno-wyszukiwawczych oraz potrzebami i zachowaniami ich użytkowników. Szczególnie nieliczne są prace, w których podjęto próbę opisanie, jakie działania powinien podjąć użytkownik po uświadomieniu sobie potrzeby informacyjnej - a więc opisanie praktycznej realizacji procesu wyszukiwania informacji na podstawie istniejących dziś źródeł informacyjnych. Pojęcia, które są kluczowe dla tej tematyki to: strategia wyszukiwawcza,

heurystyka, heurystyka informacyjna i taktyka wyszukiwacza¹. Ponieważ w polskiej literaturze nie ma ogólnie przyjętych definicji tych terminów (poza pojęciem heurystyka), w niniejszym artykule podjęta została próba zestawienia ich interpretacji stosowanych przez różnych autorów, zarówno polskich jak i zagranicznych, oraz wskazania definicji, które wydają się najlepiej służyć uporządkowaniu pojęć związanych z organizacją i realizacją procesu wyszukiwania informacji.

STRATEGIA WYSZUKIWAWCZA

Inny słownik języka polskiego PWN podaje następującą definicję terminu „strategia”:

„1) przemyślany plan działań prowadzących do osiągnięcia jakiegoś istotnego celu, (...) często w dziedzinie polityki, zarządzania lub ekonomii (...); 2) ogólne zasady przygotowania i prowadzenia wojny jako całości (...)” (*Inny słownik...*, 2000, t. 2, s. 699).

W niniejszym artykule przedmiotem zainteresowania jest strategia w ujęciu zaproponowanym w punkcie pierwszym powyższej definicji. Można jeszcze dodać, iż cele strategiczne są zazwyczaj długoterminowe, w przeciwieństwie do celów taktycznych, które mają zapewnić doraźne rezultaty. W odniesieniu do wyszukiwania informacji owym istotnym celem jest otrzymanie zbioru dokumentów relewantnych i pertynentnych w stosunku do problemu wyszukiwawczego. Następnym krokiem będzie zatem zaprezentowanie definicji „strategii wyszukiwawczych”², które znaleźć można w piśmiennictwie dotyczącym właśnie wyszukiwania informacji. Przywołana poniżej literatura przedmiotu przedstawiona jest w kolejności chronologicznej (w przypadku literatury obcojęzycznej pod uwagę wzięto daty wydania oryginałów publikacji, a nie ich polskich przekładów). Warto tu zauważyć, że istnieje bardzo niewiele polskich publikacji poświęconych tej tematyce. Wzmianki i rozważania na temat „strategii wyszukiwania” są w większości skromne, zarówno w literaturze polskiej, jak i obcej. Ponadto, jak zostanie przedstawione poniżej, znaczenie terminu „strategia” zmieniało się wraz z upływem czasu, a nie w zależności wpływu od tradycji poszczególnych języków etnicznych autorów podejmujących ten wątek.

Jedną z pierwszych pozycji uwzględniających pojęcie „strategii wyszukiwawczej” jest książka Charlesa Meadowa *Analysis of information systems*, która ukazała się w 1967 r. Jej przekład, wydany pod tytułem *Analiza systemów informacyjnych: wyszukiwanie, organizacja i przetwarzanie*

¹ W artykule nie zostały podjęte rozważania dotyczące rozumienia samego terminu „wyszukiwanie informacji”. Jest to pojęcie bardzo problematyczne, zwłaszcza w kontekście wielu terminów reprezentujących je w języku angielskim, które określają różne aspekty tego procesu. Rozważania na ten temat zob. [Próchnicka, 2004, s. 21-22]. Przyjęte tu rozumienie polskiego terminu „wyszukiwanie informacji” najbliższe jest interpretacji terminu „information searching behaviour”, którą sformułował T. Wilson przyjmując, że oznacza on „poszczególne, indywidualne realizacje wyszukiwania informacji, obejmujące ciąg interakcji jednostki poszukującej informacji z systemem informacyjnym, zarówno na poziomie manipulowania systemem, jak i na poziomie intelektualnym, związanym z tworzeniem instrukcji wyszukiwawczej, ustaleniem kryteriów selekcji wyszukiwanej informacji oraz umysłowym, dotyczącym oceny trafności wyszukiwanej informacji [T. D. Wilson: *Human information behaviour*, „Informing Science” 2000, vol. 3, iss. 2, p. 49, cyt. za: Próchnicka, 2004, s. 21-22].

² W artykule wyrażenia „strategia wyszukiwania”, „strategia wyszukiwawcza” oraz angielskie „search strategy” i „searching strategy” uznawane są za synonimiczne.

informacji, ukazał się w 1972 r. Strategia wyszukiwawcza jest tam zdefiniowana, jako: „plan układu i kolejności stawiania pytań przez przeszukującego w trakcie realizacji określonego zapotrzebowania na informacje (...). Strategia wyszukiwania zmienia się z każdym pytaniem” (Meadow, 1972, s. 306). Według Meadewa, możliwości i zasady organizacji systemów informacyjnych są zasadniczymi czynnikami determinującymi przyjmowane strategie.

W polskim piśmiennictwie w pierwszej połowie lat siedemdziesiątych XX w. problematyka wyszukiwania informacji pojawiła się m. in. w książce Józefa Robowskiego *języki deskryptorowe* (1974). Pisząc o zautomatyzowanych systemach informacyjno-wyszukiwawczych Robowski podkreśla, jak ważną rolę dla wyszukiwania ma zastosowana strategia. Jak wyjaśnia, termin ten oznacza: „takie formułowanie instrukcji wyszukiwawczej i ustalenie kolejności poszukiwań, aby zidentyfikować maksymalną ilość relewantnych dokumentów pochodnych istniejących w zbiorze przy minimalnej ilości operacji identyfikowania (przeszukiwania zbioru)” (Robowski, 1974, s. 29).

Jak widać, ta definicja jest bardziej szczegółowa niż definicja Ch. Meadowa przytoczona wcześniej. Czytając Meadowa można co prawda założyć, że jeżeli ktoś zadaje sobie trud ustalenia planu formułowania zapytań wyszukiwawczych, to ma na celu określenie optymalnej metody poszukiwań, a taki jest właśnie cel strategii. W definicji nie zamieszczono jednak konkretnych wzmianek na ten temat. Natomiast Robowski precyzuje cel strategii, jako optymalizację procesu wyszukiwania poprzez uzyskanie maksymalnej liczby relewantnych dokumentów przy minimalnej liczbie operacji wyszukiwania.

Książka A. I. Czernego *Wstęp do wyszukiwania informacji w Polsce* ukazała się w 1978 r., ale jej oryginał rosyjski pochodzi z 1975 r. Autor poświęca w niej dużo uwagi kwestiom rozróżnień terminologicznych. Jednym z omawianych pojęć jest strategia wyszukiwania, którą Czerny zdefiniował następująco: „przewidziane w instrukcji wyszukiwawczej operacje logiczne dokonywane w procesie wyszukiwania, z uwzględnieniem kolejności ich przeprowadzania—w celu osiągnięcia optymalnych rezultatów” (Czerny, 1978, s. 245)³. Dodajmy, że instrukcja wyszukiwawcza to: „tekst wyrażający jakieś zapytanie informacyjne i przeznaczony do odszukania w określonym zbiorze takich dokumentów, które odpowiadają na dane zapytanie” (Czerny, 1978, s. 23). Czerny uściśla również, iż: „jeżeli to konieczne, tekst przekładu treści zapytania informacyjnego na język informacyjno-wyszukiwawczy może mieć strukturę, która określa kolejność operacji w procesie wyszukiwania, zapewniającą osiągnięcie optymalnych wyników” (Czerny, 1978, s. 23).

Analizując powyższe definicje strategii i instrukcji wyszukiwawczej warto zastanowić się nad tym, na czym w ujęciu A. I. Czernego polega różnica między nimi. Można założyć, że formułowanie strategii jest pierwszym etapem wyszukiwania, na którym należy obmyślić, jakie operacje logiczne będą musiały zostać przeprowadzone w trakcie wyszukiwania i jak powinien wyglądać ich zapis (instrukcja), aby precyzyjnie wyrażał zapytanie informacyjne. Jednak nie wynika to jednoznacznie ze sformułowanych definicji.

³ Drugi, niezależny przekład tej książki ukazał się nakładem PWN w 1981 r.

Nieco inne rozumienie terminu „strategia wyszukiwawcza” proponuje Olgierd Ungurian. W książce *Wyszukiwanie informacji: zagadnienia ogólne* (zob. Ungurian, 1970) nie zamieścił wcale tego pojęcia, jednak w wydanej sześć lat później publikacji *Elementy teorii języków informacyjnych* strategię opisał, jako niezwykle istotny element procesu wyszukiwania informacji. W proponowanym przez niego ujęciu „strategia wyszukiwania” jest terminem bardzo szerokim znaczeniowo, gdyż rozumiana jest jako ogólny schemat wyszukiwania informacji. Zostanie tutaj przytoczony obszerny fragment, w którym Ungurian wylicza, co powinien uwzględniać taki schemat:

„ a) reguły przekształcania charakterystyki wyszukiwawczej, a przede wszystkim instrukcji wyszukiwawczej w zapis formalny, co wymaga uprzedniego ustalenia zbioru operacji logicznych, według których można dokonywać w systemie przeszukiwania zbioru;

b) metody przeszukiwania zbioru charakterystyk i zbioru Elementarnych Jednostek Leksykalnych [tj. słów języka informacyjnego - przyp. aut];

c) metody mierzenia stopnia relewantności;

d) ustalenie tak zwanej funkcji decyzji⁴, niezbędnej do zaakceptowania lub odrzucenia charakterystyki wyszukiwawczej jako relewantnej lub nie-relevantnej w stosunku do instrukcji wyszukiwawczej (...);

e) reguły modyfikowania instrukcji wyszukiwania w zależności od wyników poprzednich przeszukiwań (są to tak zwane reguły sprzężenia zwrotnego)” (Ungurian, 1976, s. 112-113).

Ungurian precyzuje jeszcze, iż strategia powinna być sporządzona w postaci algorytmicznej, w stopniu maksymalnie sformalizowanym.

Tak szeroka definicja strategii wyszukiwawczej pozwala wskazać istotne elementy procesu wyszukiwania informacji, które należy rozważyć przed rozpoczęciem procesu przeszukiwania danych zbiorów dokumentów. Zawiera cenne wskazówki metodyczne dla osób, które chcą rzetelnie przygotować się do realizacji kwerend. W tym celu, według Unguriana, należy szczególnie dokładnie zapoznać się z możliwościami systemu wyszukiwania informacji, który będzie użytkowany. Jeśli chodzi o formułowanie strategii w postaci algorytmów, praktyka późniejszych lat pokazała, że stopień skomplikowania procesu wyszukiwania informacji oraz duże zróżnicowanie składających się na niego decyzji i działań cząstkowych w zależności od specyfiki problemu wyszukiwawczego i przeszukiwanych zbiorów bardzo utrudnia zdefiniowanie takich algorytmów. Oczywiście nadal podejmuje się starania by spełnić ten postulat, gdyż etapy procesu wyszukiwania, które da się przełożyć na algorytmy, można byłoby też zautomatyzować, wydawnie ułatwiając użytkownikom dotarcie do potrzebnej informacji.

Frederick Wilfrid Lancaster jest uznanym autorytetem w zakresie wyszukiwania informacji. Jego książka *Information Retrieval Systems: Characteristics, Testing and Evaluation*, miała dwie edycje, które mimo identycznego tytułu, znacznie różnią się od siebie pod względem treści. W pierwszej edycji książki, wydanej w 1968 r., autor posługiwał się terminem „search strategy”, lecz najwyraźniej założył, iż jego rozumienie jest oczywiste, gdyż nie zamieścił żadnej definicji (zob. Lancaster, 1968). Edycja z 1978 r. również nie zawiera części, w której Lancaster dokonałby precy-

⁴ „Funkcja decyzji - formalny opis wymogów dotyczących ustalenia relewantności (stopnia relewantności) elementu(ów) charakterystyki wyszukiwawczej i elementu(ów) instrukcji wyszukiwawczej” (Ungurian, 1976, s. 112).

zyjnych rozróżnień terminologicznych. Niemniej jednak w rozdziałach, które dotyczą w istotny sposób strategii wyszukiwawczych znajduje się wyjaśnienie, jak rozumiany jest omawiany termin. Lancaster stwierdza, iż: „strategia wyszukiwawcza zasadniczo polega na określeniu, zanim przystąpimy do wyszukiwania, jakie klasy dokumentów powinny należeć do poszukiwanego zbioru” (Lancaster, 1978, p. 156). W ujęciu Lancastera, w formułowaniu strategii pozwalającej na przeprowadzanie efektywnego wyszukiwania kluczowe jest przedstawienie problemu wyszukiwawczego za pomocą terminów, które stosowane są w języku informacyjno-wyszukiwawczym. Lancaster wskazuje na podstawowe trudności, które pojawią się przy próbie takiego określenia. Zazwyczaj w celu uwzględnienia złożoności problemu, niezbędne jest zawarcie w instrukcji wyszukiwawczej kilku terminów wyszukiwawczych (haseł). Często też zachodzi konieczność celowego posłużenia się terminami zbyt szerokimi bądź zbyt wąskimi. Aby otrzymać zbiór relewantnych dokumentów należy wprowadzić do instrukcji wyszukiwawczej formułę składającą się z terminów połączonych operatorami Boolowskimi, które pozwolą na wykonanie odpowiednich operacji na zbiorach dokumentów reprezentowanych przez te terminy. Dlatego też strategia wyszukiwawcza rozumiana jako zdefiniowanie poszukiwanego zbioru dokumentów za pomocą kombinacji wszystkich możliwych terminów, które pozwolą ten zbiór zidentyfikować, wyrażona jest właśnie w postaci równań rachunku zbiorów, których elementami są te terminy (Lancaster, 1978, pp. 53, 154).

W ujęciu Lancastera kluczowe znacznie dla strategii ma odpowiednie zapisanie operacji logicznych, podobnie przedstawiał to też A. I. Czerny. Jednak Lancaster więcej miejsca niż rosyjski uczyony poświęca analizie sposobów realizacji operacji logicznych, które należy zawrzeć przy formułowaniu instrukcji wyszukiwawczej.

Kolejną ważną publikacją z zakresu wyszukiwania informacji jest artykuł Marcii Bates *Information Search Tactics*, który ukazał się w 1979 r. Artykuł ten dotyczy przede wszystkim taktyk wyszukiwania, lecz autorka uznała za konieczne dokonać we wprowadzeniu pewnych rozróżnień terminologicznych, w których uwzględniła też strategię wyszukiwania. M. Bates zaproponowała, żeby w informacji naukowej nawiązać do rozumienia terminów „strategia” i „taktyka” wywodzącego się z nauk militarnych. Na tej podstawie strategię wyszukiwania zdefiniowała jako: „plan obejmujący całość przeprowadzanego wyszukiwania” (Bates 1979, p. 207). Autorka podaje też drugą definicję strategii, według której rozumiana jest ona jako dziedzina nauki: „o teorii, zasadach i praktyce tworzenia i stosowania strategii i taktyk wyszukiwawczych” (Bates 1979, p. 207).

Druga z definicji wskazanych przez Bates nie przyjęła się w informacji naukowej. W języku angielskim tę dziedzinę określa się zazwyczaj szerszym terminem „information retrieval”. W języku polskim określenie „wyszukiwanie informacji” jako nazwa dyscypliny czy subdyscypliny w ogóle nie jest stosowane.

Pierwsza część definicji M. Bates jest prawie identyczna z zaproponowaną we wcześniej przedstawionej książce Ch. T. Meadowa. Nowatorstwo podejścia Bates polega jednak na tym, iż jako jedna z pierwszych uznała ona, że na proces wyszukiwania składają się różne działania, które trzeba odpowiednio nazwać, zdefiniować i opisać. Przytoczona publikacja zawiera

przede wszystkim charakterystykę taktyk wyszukiwania, dlatego bardziej szczegółowo zostanie omówiona w dalszej części artykułu.

Definicja strategii wyszukiwania zawarta jest także w *Encyclopedia of library and information science* pod redakcją Allena Kenta. Warto zauważyć, że definicji strategii nie uwzględniają najnowsze encyklopedie specjalistyczne Johna Feathera i Paula Sturgesa (2003) czy Miriam A. Drake (2003). Ciekawe jest to, że definicja strategii wyszukiwawczej pojawiła się dopiero w tomie 41 encyklopedii A. Kenta, który został wydany w 1986 r. Co prawda w indeksie zawartym w tomach 34-35 (rok wydania 1983) pojawia się hasło indeksowe „searching strategy”, lecz odesłania od niego prowadzą jedynie do haseł encyklopedycznych, gdzie używano tego terminu bez podania wytłumaczenia. Natomiast w tomie 41 znajduje się zwięzła definicja pod samodzielnym hasłem „search strategy”. Zgodnie z nią strategia wyszukiwania to: „formuła logiczna, zawierająca terminy połączone operatorami Boole'a, która, stosowana przy przeszukiwaniu kartoteki lub bazy danych, pozwala zidentyfikować relewantne dokumenty” (Kent i Lancour 1986, p. 147). Jest to definicja dość ogólna i w pewnym stopniu podobna do sformułowanej przez A. I. Czernego. Warto może zauważyć, że definicja ta, nie wglębiając się w inne aspekty, jako integralną część strategii wskazuje operatory Boolowskie. Wyraźniej niż u Czernego można tu dostrzec utożsamianie strategii wyszukiwawczej z instrukcją wyszukiwawczą. Dodatkowym potwierdzeniem tej obserwacji jest fakt, że pod hasłem „search statement”, oznaczającym instrukcję wyszukiwawczą, znajduje się jedynie odsyłacz do omówionego powyżej hasła „search strategy” (Kent i Lancour 1986, p. 147).

W 1986 r. ukazała się książka Stephena Hartera *Online Information Retrieval*. Autor szczegółowo omówił w niej różne modele strategii wyszukiwawczych. Harter przyjmuje koncepcję, zgodnie z którą działania podejmowane w procesie wyszukiwania informacji opisuje - podobnie jak M. Bates - trzema głównymi terminami: „strategia”, „heurystyka/taktyka” i „instrukcja wyszukiwawcza”. Rozdział *Search strategies and Heuristics* rozpoczyna od stwierdzenia, że w literaturze przedmiotu termin „strategia” używany jest w wielu różnych znaczeniach. Sam na potrzeby swojej pracy przyjął szeroką jego definicję, tj.: „strategia wyszukiwawcza jest ogólnym planem lub podejściem wobec problemu wyszukiwawczego (Harter, 1986, p. 170)⁵. Harter nawiązuje wprost do wcześniej omówionego artykułu M. Bates, toteż zrozumiałe jest podobieństwo ujęcia tematu przez obydwoje tych amerykańskich autorów⁶. Rozwijając analizę zagadnienia Harter przedstawia szczegółową typologię strategii wyszukiwawczych wraz z przykładami wyszukiwań realizowanych za ich pomocą.

Warto zauważyć, iż koncepcja rozróżnień terminologicznych M. Bates została przyjęta nie tylko przez Hartera. Do tych ustaleń odwołuje się też m. in. Ch. T. Meadow. W książce *Text information retrieval systems*, która ukazała się 35 lat po cytowanej wcześniej *Analizie systemów informacyjnych*, nie tylko przejmuje, ale również rozwija wprowadzone przez Bates odniesienia do militarnego sposobu rozumienia terminu „strategia” (zob. Meadow, 1992, p. 242-245). Ponadto Meadow wskazuje, że w wyszukiwa-

⁵ Więcej na temat relacji pomiędzy terminami strategia i taktyka - zob. rozdz. Taktyka.

⁶ We wcześniej opublikowanym artykule, napisanym wspólnie z Anne Rogers Peters, Harter zamieszcza podobne omówienie terminu strategia (Harter i Rogers Peters 1985, pp. 407-424). W niniejszym omówieniu przytoczono rozważania zawarte w książce, gdyż są bardziej szczegółowe.

niu konieczne jest rozróżnienie terminów strategia i taktyka, lecz w praktyce, podobnie jak ma to miejsce w militarystyce, często może wydawać się niejasne, które z działań mają charakter strategiczny, a które taktyczny. Odnosząc się do definicji M. Bates, gdzie strategia określona jest jako ogólny plan poszukiwań, stwierdza: „Przy założeniu, że wyszukiwanie ma osiągnąć pewien cel, lecz jest ograniczone przez czas, zasoby pieniężne oraz możliwości systemów informacyjnych, plan jest niezbędny, aby osiągnąć cel mimo ograniczeń. Strategia wyszukiwawcza jest planem przeprowadzenia takich wyszukiwań. W teorii (choć w praktyce często tak nie jest), powinna uwzględniać potrzebę informacyjną, ogólny oraz cząstkowe plany wyszukiwania” (Meadow, 1992, p. 245). Jak widać, przedstawiona tu definicja różni się od stworzonej przez Meadowa 35 lat wcześniej - przede wszystkim jest bardziej szczegółowa. Nadal „strategia” rozumiana jest jako plan działania przygotowywany przez wyszukującego, lecz oprócz możliwości systemów informacyjnych Meadow uznaje, że na kształt strategii wyszukiwawczej wpływ ma czynnik czasu i środki finansowe przeznaczone na kwerendę.

Problem rozumienia terminu „strategia wyszukiwawcza” podjęła też Marta Grabowska w książce *Systemy online w bibliotekach* opublikowanej w 1992 r. Fragment dotyczący strategii wyszukiwawczych zostanie tutaj przytoczony w całości: „To, co nazywa się strategią wyszukiwania w serwisie informacyjnym online, obejmuje decyzję, w jaki sposób rozpocząć i przeprowadzić poszukiwanie, lecz już po ustaleniu zapytania informacyjnego z użytkownikiem i po określeniu celu poszukiwań. W zakres strategii wyszukiwania nie wchodzi wybór odpowiedniej bazy danych. Jedynie wszystko to, co rozpoczyna się od zadania pytania do wyszukania właściwej odpowiedzi. Istnieje pięć strategii wyszukiwawczych: rozpoczynanie od terminu (lub fasety, tj. podkategorii) najbardziej szczegółowego (most specific facet first), rozpoczynanie od terminu (lub fasety), który przypuszczalnie będzie miał najmniej cytowań (lowest postings facet first), dzielenie tematu, który ma być przedmiotem wyszukiwania na pojedyncze fasety (building blocks), kolejne zwiększanie liczby cytowań (citation pearl growing) oraz metoda kolejnych przybliżeń (succesive fraction)” (Grabowska, 1992, s. 109). M. Grabowska podaje nazwy tych pięciu strategii (angielskie odpowiedniki korespondują z nazewnictwem użytym przez Hartera), lecz nie przybliży czym się one charakteryzują, bądź jak sieje tworzy. Powyższa definicja ma charakter opisowy i odnosi się do wyszukiwania informacji w systemach online przeprowadzanego przez profesjonalistę, po zgłoszeniu doń konkretnego zapytania informacyjnego. Obejmuje wszelkie działania przeprowadzane w obrębie konkretnego systemu informacyjnego po ustaleniu problemu wyszukiwawczego.

Obszerny przegląd definicji strategii wyszukiwania informacji znajduje się w artykule *Heurystyka informacyjna* Katarzyny Materskiej. Autorka nie sformułowała własnej definicji strategii, lecz przedstawiła definicje, które pojawiły się w książkach wydanych na rynku polskim do 1994 r. (Materska 1994, s. 264-265).

Elżbieta Artowicz w książce *Reprezentacja wiedzy w systemie informacyjno-wyszukiwawczym* jeden z rozdziałów poświęciła problemom definiowania terminów z zakresu wyszukiwania informacji, a zwłaszcza strategii wyszukiwawczej. Rozdział ten rozpoczęła od analizy definicji już istnieją-

cych w piśmiennictwie, a następnie przedstawiła własną koncepcję definiowania strategii. Brzmi ona następująco: „Charakterystyka strategii wyszukiwawczej związana jest z opisem procesu wyszukiwania informacji z punktu widzenia użytkownika systemu i projektanta języka informacyjno-wyszukiwawczego. (...) strategię wyszukiwawczą można zdefiniować jako algorytm realizacji funkcji wyszukiwawczej w systemie informacyjno-wyszukiwawczym w celu zapewnienia optymalnych wyników wyszukiwania informacji, określonych przez kryteria relewancji, kompletności i pertynencji” (Artowicz 1997, s. 177). Powyższa definicja opisuje funkcje strategii wyszukiwania w kontekście działania i możliwości systemów informacyjno-wyszukiwawczych. W takim ujęciu strategię można opisać jako algorytm, którego prawidłowy zapis na etapie projektowania systemu zapewni, po wprowadzeniu instrukcji wyszukiwawczej, dostarczenie zbioru relewantnych i pertynentnych wyników. Jeśli jednak ten termin rozważany będzie w rozumieniu planu całokształtu działań niezbędnych do odnalezienia poszukiwanych informacji, tak jak m. in. ujmuje to S. Harter prezentując różne typy strategii (zob. Harter, 1986, pp. 170-194), wtedy formułowanie strategii będzie opierało się na metodach heurystycznych.

Termin „strategia wyszukiwania” został też uwzględniony w *Słowniku encyklopedycznym informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych*. Podana tam definicja rozróżnia dwa sposoby rozumienia pojęcia „strategia”: „1) systemu informacyjno-wyszukiwawczego - algorytm realizacji procesu wyszukiwania informacji w systemie informacyjno-wyszukiwawczym, który ma zapewnić maksymalną relewancję i kompletność wyszukiwania. 2) użytkownika systemu informacyjnego-wyszukiwawczego — realizacja procesu wyszukiwania informacji w danym systemie informacyjno-wyszukiwawczym przy wyszukiwaniu online” (Bojar, oprac., 2002, s. 249). Z faktu, iż w *Słowniku...* podano te dwa rozumienia terminu można wyciągnąć pewne wnioski. Sytuacja, kiedy w słownikach podaje się więcej niż jedna definicję znaczenia terminu zwykle ma miejsce wtedy, gdy definiowany termin jest wieloznaczny bądź funkcjonuje w różnych dyscyplinach, których perspektywa zmienia jego znaczenie. Strategia wyszukiwawcza nie jest wyrażeniem wieloznacznym, lecz na podstawie przytaczanych wcześniej definicji wyraźnie można wyróżnić dwa podejścia do tego pojęcia. Pierwsze, wcześniej stosowane ujęcie, jest rezultatem prac i badań koncentrujących się wokół możliwości S IW — zazwyczaj nacisk kładziony jest na algorytmiczny charakter omawianego pojęcia. Nieco później, podobnie jak w większości zagadnień informacji naukowej, wyeksponowane zostało znaczenie perspektywy użytkownika. Wtedy też zaczęto pisać o strategii wyszukiwania w znaczeniu podanym w *Słowniku...* na drugim miejscu. Definicja przedstawiona w *Słowniku...* potwierdza te współcześnie funkcjonujące równoległe dwa znaczenia terminu „strategia wyszukiwawcza”, rozróżniając węższe pojęcia „strategia wyszukiwawcza systemu informacyjnego” i „strategia wyszukiwawcza użytkownika”.

Najnowsze polskie publikacje dotyczące wyszukiwania informacji, które ukazały się w latach 2003 i 2005, nie zawierają, niestety, definicji strategii wyszukiwawczych. W artykule *Heurystyka — geneza oraz współczesne zastosowanie*, który szczegółowo zostanie omówiony w dalszej części tych rozważań, Aneta Firlej-Buzon używa terminu „strategia wyszukiwawcza”, lecz nie precyzuje, jak rozumie jej znaczenie. Podaje natomiast, co powinno być

uwzględniane przy budowaniu strategii, co też jest pewną wskazówką, co do sposobu pojmowania terminu „strategia”. „Budowanie strategii wyszukiwawczej musi więc uwzględniać trzy kryteria: efektywność poszukiwań, ich koszt oraz dotarcie do właściwego rozwiązania. Spełnienie pierwszego z wymienionych elementów, oznacza, iż wybrana została najbardziej wydajna i skuteczna taktyka rozwiązania problemu. Koszt poszukiwań obejmuje zarówno czynnik czasu, jak i zasoby konieczne do realizacji procesu poszukiwawczego, np. pamięć czy sprzęt. Optymalne dotarcie do rozwiązania określa szybkość oraz cenę dostępu do właściwego wyniku, czyli przy minimalnej liczbie wykonanych operacji odnalezienie największej liczby dokumentów relewantnych” (Firlej-Buzon, 2003, s. 31).

Stwierdzenia zawarte w przytoczonym fragmencie nie są jednoznaczne, gdyż trzy wymienione przez A. Firlej-Buzon kryteria w dużej części się pokrywają. Wątpliwości budzi też użycie w przytoczonym fragmencie terminu „taktyka” —jego znaczenie nie jest w pełni zrozumiałe, gdyż we wcześniejszej części tekstu autorka posługuje się jedynie terminami „strategia” i „heurystyka”. Niemożliwe jest przyjęcie założenia, iż ten termin traktowany jest przez autorkę jako synonim wcześniej zdefiniowanej przez nią heurystyki, gdyż wyklucza to kontekst zdania (kwestia ta szerzej omówiona jest dalej w części *Heurystyka*). Niemniej jednak warto zwrócić uwagę, iż podobnie jak to miało miejsce w definicji strategii podanej przez J. Robowskiego (1972), jednym z wyznaczników optymalnej strategii według A. Firlej-Buzon jest odnalezienie maksymalnej liczby relewantnych dokumentów przy minimalnej liczbie operacji. Ponadto uwzględniła ona wpływ na budowę strategii czynników finansowych i czasowych, na co zwracał uwagę także Ch. T. Meadow (1986). Ten pragmatyczny aspekt wydaje się charakterystyczny dla podejścia do problematyki wyszukiwania informacji wielu autorów amerykańskich. Jak można sądzić, wynika to z faktu, iż w Stanach Zjednoczonych, a także w wielu innych krajach zachodnich, prowadzeniem wyszukiwań informacji powszechnie zajmują się brokerzy informacji, dla których czynnik ekonomicznej efektywności stosowanych metod jest równie ważny jak czynnik efektywności technicznej.

W 2005 r. ukazał się artykuł Stanisława Skórki, prezentujący badania nad strategiami poszukiwania informacji w serwisie edukacyjnym, działającym w Internecie. Autor nie zamieścił w nim jednak definicji strategii wyszukiwawczej, a przedstawił jedynie dwa typy strategii, które według niego należą do najczęściej stosowanych w trakcie przeszukiwania Internetu: formułowanie zapytań i nawigowanie (Skórka, 2005, s. 327). Taki podział strategii wyszukiwawczych odzwierciedla zachowanie użytkowników korzystających z serwisów i portali internetowych, lecz nie można uznać go za wystarczający w stosunku do wyszukiwań prowadzonych w bibliograficznych bazach danych.

Przytoczone powyżej definicje ukazują nie tylko ewolucję terminu „strategia”, lecz także ewolucję dziedziny wiedzy, jaką jest wyszukiwanie informacji. Początkowo, gdy rozpoczynano badania nad zagadnieniami wyszukiwania informacji, konieczność dokonania precyzyjnych rozróżnień terminologicznych nie była oczywista. Posługiwano się różnymi terminami zakładając, iż ich rozumienie jest intuicyjne. Następnie, gdy rozbieżności między użyciem tych samych terminów przez różnych autorów zaczęły być znaczne, dostrzeżono potrzebę przyjęcia spójnej i jednolitej terminologii.

W przypadku terminu „strategia wyszukiwania” jest to dobrze widoczne w literaturze amerykańskiej. Koncepcja M. Bates, zawierająca precyzyjne i logiczne definicje terminów, została przyjęta i rozwinięta przez innych autorów. W polskiej literaturze zainteresowanie wyszukiwaniem informacji w ostatnich kilkunastu latach nie było duże. Brakuje zarówno opracowań dotyczących metod wyszukiwania, jak i jednoznacznych rozstrzygnięć w sprawie omawianych tu terminów.

Podsumowując przedstawiony przegląd definicji, warto zauważyć, że pierwsze z nich ukazywały rozumienie „strategii wyszukiwania” w kontekście przeprowadzania kwerend w konkretnych, zautomatyzowanych systemach informacyjnych. Czynnikiem, który przede wszystkim był brany pod uwagę, były możliwości tych systemów. Później wyszukiwanie informacji przestało być jedynie dziedziną zainteresowania specjalistów z zakresu automatyzacji systemów informacyjnych. Wyszukiwanie informacji stało się umiejętnością niezbędną zarówno do prowadzenia prac naukowych, jak i wspierania decyzji biznesowych. Wykształciła się grupa zawodowa, dla której umiejętność ta stała się podstawowym źródłem dochodów (brokerzy informacji). Komercyjne udostępnianie baz danych sprawiło, że przy formułowaniu strategii wyszukiwawczej zaczęto uwzględniać czynnik czasu i kosztów.

Za definicję strategii wyszukiwania najbardziej użyteczną do analizowania organizacji procesu wyszukiwania można uznać stwierdzenie, że jest to przemyślany plan działań prowadzący do takiego sposobu zapisania problemu wyszukiwawczego, który pozwoli zidentyfikować maksymalną liczbę relewantnych dokumentów przy minimalnej liczbie operacji przeszukiwania systemu informacyjnego. Plan taki musi uwzględniać maksymalną liczbę operacji przeszukiwania wymaganą w kwerendzie, którą determinują dostępne zasoby czasowe i finansowe. Musi też zakładać interakcje z systemem i starać się przewidzieć konieczne modyfikacje.

HEURYSTYKA

Heurystyka jest pojęciem bardzo złożonym, które używane jest w wielu dziedzinach wiedzy. Ponadto w różnych językach termin „heurystyka” jest różnie definiowany. Dlatego też najpierw przedstawiona zostanie geneza i interpretacje tego pojęcia w różnych dyscyplinach nauki, a następnie analiza piśmiennictwa polskiego i zagranicznego, ukazującego pojmowanie heurystyki w informacji naukowej.

Według *Nowej encyklopedii powszechnej PWN* termin „heurystyka”, pochodzący z języka greckiego, używany jest w dwóch znaczeniach. Na gruncie ogólnej metodologii oznacza: „umiejętność wykrywania nowych faktów i związków między faktami, zwłaszcza czynność formułowania hipotez (przeciwstawiana czynności uzasadniania), prowadząca do poznania nowych prawd naukowych” (*Nowa encyklopedia...*, t. 2, 1997, s. 747). Natomiast stosowany w naukach historycznych rozumiany jest jako: „umiejętność znajdowania, wyszukiwania informacji o literaturze i źródłach historycznych związanych z danym tematem badawczym; także reguły wskazujące, jak zbierać i systematyzować materiały badawcze (literaturę i źródła historyczne) w historii; do pomocy heurystycznych w naukach historycznych zalicza

się bibliografie, encyklopedie, inwentarze, katalogi, itp. " (*Nowa encyklopedia...*, 1997, t. 2, s. 747). Przytoczona definicja uwzględnia jedynie rozumienie heurystyki w metodologii nauk oraz nauk historycznych, jednak termin ten funkcjonuje również w wielu innych dziedzinach.

Znacznie obszerniejsza jest definicja zamieszczona w *Powszechnej encyklopedii filozofii*, której pierwsza część zawiera informacje ogólne, odnoszące się również do *znaczenia*, terminu w innych dyscyplinach niż filozofia. Brzmi ona następująco: „heurystyka - teoria metod rozwiązywania *zagadnień*”, wiedza dotycząca sposobu dokonywania odkryć naukowych (stawiania hipotez i konstrukcji nowych teorii), podająca przepisy normujące twórczość naukową; umiejętność stosowania reguł (efektywnego postępowania) sterujących procesami myślowymi, dzięki którym człowiek generuje pomysły rozwiązania nowych problemów; najczęściej występuje jako «ars *inveniendi*» — sztuka odkrywania rozwiązań pojedynczych zadań (zwł. matematycznych), stosowana w logice, pedagogice (tzw. nauczanie problemowe), a także egzegezie biblijnej" (Buczek, 2002, s. 418).

Geneza heurystyki związana jest z filozofią, a dokładniej z działalnością sofistów w starożytnej Grecji. Grecki wyraz *heuriskein* rozumiany był jako: „sztuka dyskusowania zmierzająca do wykrycia prawdy oraz jako metoda nauczania, rozwijająca samodzielność rozwiązywania zagadnień przez umiejętne stawianie pytań naprowadzających na samodzielne uzyskanie odpowiedzi (tzw. dialog Sokrateski)" (Buczek 2002, s. 418). Poza Sokratesem, pojęciem „heurystyki” posługiwali się również greccy myśliciele zajmujący się zagadnieniami matematyki. Najwybitniejsi z nich to Euklides, twórca *ars inveniendi*, Apolloniusz z Pergii, Aristaes Starszy oraz Pappus z Aleksandrii - grecki matematyk żyjący na przełomie III i IV wieku, który usystematyzował prace swoich poprzedników. Z punktu widzenia współczesnej heurystyki, jego zasługą było spostrzeżenie, że przystępując do rozwiązania zadania zakłada się prawdziwość lub spełnienie wyniku (zob. Bole i Cytowski, 1989, s. 6-7).

W późniejszych wiekach niewielu uczonych interesowało się heurystyką. Wyjątkiem był mnich z Majorki, Ramon Luli (1235-1236), który skonstruował „maszynę myślącą”. W swoim wynalazku wykorzystywał metody kombinatoryki. Mimo że urządzenie nie było zbyt użyteczne, to Luli przez niektórych uważany jest za protoplastę heurystyki (zob. Piech 2003, s. 84).

W czasach nowożytnych prace nad metodami rozwiązywania problemów prowadzili Rene Descartes (1596-1650)⁷, Francis Bacon (1561-1626) oraz Gottfried Leibniz (1646-1716). W tamtym okresie heurystykę uważano za dziedzinę wiedzy, która współcześnie nazywana jest psychologią, kładąc nacisk na psychologiczne komponenty myślenia (zob. Buczek, 2002, S. 418).

Temu podejściu przeciwstawił się Bernard Bolzano (1781-1848), za którego zasługę uznaje się oddzielenie psychologii od logiki oraz wprowadzenie pojęcia rozumienia zdań, wynikającego z reguł logiki matematycznej. Jeśli chodzi o heurystykę, Bolzano traktował ją jako jeden z działów szeroko pojmowanej logiki. Określił jej zadania, które miały polegać na sformułowaniu reguł i metod badania problemów naukowych na podstawie sposobów ich rozwiązywania. Problemy naukowe miały charakteryzować się celowością,

⁷Omówienie działalności Kartezjusza w kontekście heurystyki zob. A. Buczek, 1976, s. 100-101.

posiadać rozwiązanie i dawać sposobność do ćwiczenia umysłu. Jednak Bolzano, w przeciwieństwie do Bacona i Kartezjusza, miał świadomość, że cechą reguł heurystycznych jest ich potencjalna zawodność (element różniący heurystyki od algorytmów). Metodologia normatywna zainicjowana przez Bolzano różni się od metodologii współczesnej przede wszystkim tym, iż uwzględniała całość procesu badawczego, a także czynniki stymulujące i warunkujące jego przemyślny przebieg (zob. Moese, 1972, s. 183-188; Bole i Cytowski 1989, s. 7; Buczek, 1976 s. 101-103).

W XIX w. pod wpływem pozytywizmu zakres logiki został zawężony i zagadnienia dochodzenia do nowych prawd naukowych zostały z niego wyłączone. Problematykę heurystyki podejmowano w kontekście reguł normatywnych w metodologii nauk. Wzmożone zainteresowanie heurystyką nastąpiło w drugiej połowie XX w. Dla współczesnej koncepcji heurystyki w filozofii duże znaczenie miały prace Karla Poppera *Logika odkrycia naukowego* (1935) oraz Imre Lakatosa *Falsification and the Methodology of Scientific Research Programmes* (1970), nie ograniczające zagadnień heurystyki do wąsko pojmowanej metodologii nauk. Obecnie problemami heurystyki w filozofii zajmuje się m. in. Jan Hartman, który opublikował monografię pod tytułem *Heurystyka filozoficzna* (1997). Według J. Hartmana heurystyka filozoficzna jest pojęciem kluczowym dla zagadnień metafizyki (Hartman, 1997, Hartman, 2001).

Heurystyka jako metodą rozwiązywania problemów zainteresowali się również przedstawiciele innych dyscyplin, zarówno z zakresu nauk społecznych jak i ścisłych, m. in. A. F. Osborn (twórca *brainstormingu*), William J. Gordon, Michael Polanyi, Edward de Bono. Powszechnie uznaje się, że przełomowe znaczenie dla współczesnego pojmowania heurystyki we wszystkich dyscyplinach miały prace George'a Polya, w szczególności książka *How to solve it?*⁸ wydana w 1945 r. Jej celem miało być ułatwienie nauczania matematyki, więc zawarte w niej rozważania mają w dużym stopniu charakter dydaktyczny. Polya uznał, że kluczowe dla tych zagadnień jest właśnie pojęcie heurystyki. Jak podała Anna Buczek: „Heurystyka bowiem, jak ją pojmuje Polya, to rodzaj taktyki rozwiązywania problemu. A jej zadaniem głównym jest zbieranie i klasyfikowanie typowych procedur, schematów rozwiązywania różnych problemów. Dzięki temu otrzymuje się zestawy odpowiednich reguł, które winny być ciągle w konfrontacji z doświadczeniem ulepszone, coraz pełniej ujmowane, coraz lepiej ilustrowane” (Buczek, 1976, s. 106)⁹. Rozumowanie przedstawione przez G. Polya dało podstawy współczesnemu rozumieniu heurystyki, która jako nauka ukształtowała się w latach sześćdziesiątych XX w. (zob. Antoszkiewicz, 1990, s. 73). Jednak nadal istnieją niezgodności w sposobie definiowania heurystyki, określania jej działów, jak również obszarów jej zastosowań¹⁰. Jako dyscypliny związane z heurystyką wymienia się najczęściej filozofię, metodologię nauk, pedagogikę, psychologię, bibliologię, informatykę (w szczególności cybernetykę). Ostatnio zastosowaniem metod heurystycznych interesują się również specjaliści z takich dziedzin jak ekonomia i zarządzanie, czy też logistyka (zob. m. in. Antoszkiewicz 1990, Piech, 2004; Orzeł 2005; Szalek 1994, i in.)

⁸ Polskie wydanie tej książki ukazało się pod tytułem *a/c to rozwiązać? Naukowy aspekt metody matematycznej*, w latach 1964 i 1993 nakładem Wydaw. PWN.

⁹ Omówienie prac G. Polya zob. Bole i Cytowski, 1989, s. 8-9; Góralski, 1977, s. 55-75.

¹⁰ Odmiennie sposoby określania heurystyki oraz jej celu przedmiotowego zob. Buczek, 1976, s. 106; Antoszkiewicz, 1990, s. 75-77; Góralski, 1977, s. 174-176; Piech, 2003, s. 87-90.

Jak zostało już wspomniane, heurystyka w ujęciu normatywnym to także część metodologii nauk. Jest uwzględniana w metodologii ogólnej nauk oraz w metodologiach poszczególnych dyscyplin. Szczególnie istotną rolę odgrywa w metodologii nauk historycznych, która zaczęła być kodyfikowana na początku XIX w. Praca, której przypisuje się dużą rolę w procesie kształtowania metodologii, to publikacja Marcelego Handelsmana *Historyka* (zob. Handelsman, 1921). Autor tak zdefiniował tam omawiany termin: „heurystyka od greek, *heurisko* wynajduję - dział logiki, czy dialektyki, podający prawidła odnajdowania prawdy, termin przyjęty w metodologii historii dla oznaczenia części jej, która podaje wiadomości o materiałach historycznych, ich rozmieszczeniu i o sposobach ich wyszukiwania i zbierania” (Handelsman, 1921, s. 43). W rozdziale poświęconym temu zagadnieniu Handelsman omówił sposoby zbierania i porządkowania materiałów, rodzaje źródeł historycznych, a także zawarł w nim ogólniejsze wiadomości, dotyczące m. in. rodzajów bibliotek, archiwów i bibliografii, które powinny być wykorzystane w badaniach historycznych (zob. Handelsman, 1921, s. 43-96).

Późniejsze publikacje dotyczące metodologii historii uszczegółwiają przedstawione założenia heurystyki. Wanda Moszczeńska w książce *Wstęp do badań historycznych* podała dwie ogólne zasady heurystyczne, jakie muszą zostać spełnione przy przeprowadzaniu badań historycznych. Pierwsza z nich nakazuje, aby badanie oparte było: „na pełnym materiale źródłowym, tzn. bądź na wszystkich źródłach zachowanych, bądź na takim ich zestawie, że poza nim pozostają jedynie źródła, które nie wnoszą nic istotnie nowego, a z jakiś powodów są niedostępne czy trudniejsze w użyciu” (Moszczeńska, 1960, s. 77). Jednak sama autorka przyznała, że spełnienie tego z pozoru prostego wskazania napotyka w praktyce na trudności. Z jednej strony barierą jest niemożność zdobycia pewności, iż dotarło się do wszelkich istniejących źródeł, zaś z drugiej strony ilość czasu, jaką należałoby przeznaczyć na analizę całości dostępnego materiału źródłowego niejednokrotnie czyni takie badanie całkowicie nierealnym. W związku z tym, W. Moszczeńska zalecała, aby „ograniczyć się do tego, co jest niezbędne, a równocześnie wystarczające”. Z tego postulatu wynika bezpośrednio druga z głównych zasad heurystyki historycznej — zasada właściwego doboru materiału, „według której „poszukiwania powinny doprowadzić do gromadzenia takich źródeł, które dostarczają istotnych i miarodajnych danych dla poznania faktu podlegającego zbadaniu” (Moszczeńska, 1960, s. 77). Oczywiście praktyczna realizacja tego wskazania również nastęrcza wiele trudności i często właśnie ona decyduje o jakości przeprowadzonego badania.

Podejście psychologów do heurystyki zostanie jedynie zasygnalizowane na przykładzie omówienia autorstwa Zdzisława Chlewińskiego. Przytoczony poniżej fragment hasła *Heurystyka* z *Powszechnej encyklopedii filozofii* ilustruje sposób pojmowania heurystyki w psychologii poznawczej: „Odkrycie genezy, struktury i funkcji heurystyki charakteryzuje pośrednio sposób myślenia człowieka; operacje myślowe zmierzające do rozwiązania problemów są sterowane bądź przez reguły algorytmiczne (algorytmy, tzn. działania potrzebne do rozwiązania określonych zadań) bądź przez reguły heurystyczne; heurystyka bywa efektywną regułą rozwiązywania problemów, choć często zawodną, natomiast algorytm jest regułą zawsze niezawodną, tzn. gwarantującą rozwiązanie każdego zadania danej klasy, jeśli zostanie po-

prawnie zastosowany. Heurystyka nie jest jednoznacznie zdefiniowana, natomiast algorytm wskazuje jednoznacznie, w jaki sposób należy wykonać skończony ciąg operacji myślowych, aby dojść do poszukiwanego rozwiązania. Heurystyka może być ogólna (niespecyficzna) — stosuje się do szerokiego zakresu zadań (np. reguły, co należy robić, aby w ogóle rozwiązać jakikolwiek problem) lub szczegółowa (specyficzna) - stosuje się do ściśle określonego zadania, (np. gra w szachy), natomiast algorytm stosuje się od określonej klasy zadań (matematycznych, logicznych). (...) U podłoża większości heurystyk leży wykrywanie analogii między danymi problemami a innymi problemami ze znanym rozwiązaniem" (Chlewiński, 2002, s. 419). W tym ujęciu heurystyka opisana została w opozycji do algorytmu (tego rodzaju zestawienie pojawia się często przy omawianiu zagadnień heurystyki także w innych dziedzinach). Mimo świadomości, iż reguły heurystyczne mogą być zawodne, specjaliści różnych dziedzin starają się odkryć heurystyki rozwiązywania problemów. Psychologia jest dziedziną, której badacze zmierzają do odkrycia reguł, którymi kieruje się jednostka w procesie myślenia twórczego (zob. Nęcka, 2001). Podobne podejście cechuje też publikacje z zakresu psychologii nauczania i pedagogiki, gdyż zwiększenie efektywności procesów twórczych wymaga najpierw określenia reguł, według których takie procesy przebiegają, a następnie nauczania posługiwania się nimi jak największej grupy ludzi. Dla badań nad heurystyką w ujęciu psychologicznym duże znaczenie miały prace A. F. Osborna.

Reguły twórczego myślenia mogą jednak odnosić się nie tylko do ludzi. Ich zastosowaniem zainteresowali się naukowcy pracujący nad sztuczną inteligencją. Dla zagadnień budowy maszyn, które będą potrafiły działać na podobieństwo ludzkiego umysłu, kluczowy jest problem kreatywności. Tak więc reguły, dzięki którym można opisać twórczy proces, są dla tych prac niezwykle istotne. Jak napisał Marvin Minsky, jeden z pionierów sztucznej inteligencji: „Z chwilą, gdy wykazano, że maszyny mogą posługiwać się pojęciami abstrakcyjnymi, że mogą przy rozwiązywaniu zadań stosować modele i analogie — konstruktywnym i potężnym narzędziem opisu maszyn stał się język psychologii" (cyt. za: Perkowski, 1977, s. 117).

Heurystykami interesował się już prekursor informatyki, wielki matematyk Alan Turing. Uznał on, że heurystyka jest zdolnością do rozpoznawania danych, które następnie posłużą do sprawnego rozwiązywania problemów. Myślenie heurystyczne natomiast powinno polegać na poszukiwaniu wcześniej niezidentyfikowanych wzorców, nie zaś na generowaniu prawidłowych odpowiedzi (zob. Firlej-Buzon, 2003, s. 26). Definicja heurystyki zamieszczona w wydanej w latach pięćdziesiątych XX w. publikacji *Maszyny matematyczne a inteligencja* brzmi następująco: „Heurystyka (heurystyczna reguła, heurystyczna metoda) jest to ogólna zasada oparta na doświadczeniu, strategia, uproszczenie lub jakiś inny sposób, który drastycznie ogranicza poszukiwanie rozwiązań w dużych obszarach problemowych. Heurystyka nie gwarantuje optymalnych rozwiązań, co więcej nie gwarantuje ona w ogóle żadnego rozwiązania; wszystko, co można powiedzieć na temat użyteczności heurystyki jest to, że daje ona rozwiązanie prawie zawsze wystarczająco dobre. Program heurystyczny jest to taki program, który stosuje heurystykę przy rozwiązywaniu skomplikowanych problemów" [podkreśl, autora definicji] (cyt. za: Feigenbaum i Feldeman, 1972, s. 19-20). Widać tutaj dużą zbieżność z uprzednio przytoczoną definicją

z zakresu psychologii, lecz szczególnie nacisk położono na fakt, że stosowanie heurystyki skraca drogę poszukiwań rozwiązania problemu.

Informatyka to dziedzina, w której zastosowanie heurystyk daje najbardziej widoczne efekty. Pierwsze programy heurystyczne o istotnym znaczeniu powstały w połowie lat pięćdziesiątych XX w. Należą do nich m. in. *Logic Theory Machine* oraz *General Problem Solver*, których twórcami byli A. Newell, H. Simon i M. Shaw (Newell i in., 1972, s. 118-144). Od tamtego czasu intensywnie rozwijająca się informatyka znajduje wciąż nowe zastosowania dla heurystyk. Metody heurystyczne używane są nie tylko w projektach sztucznej inteligencji. Wykorzystywane są przede wszystkim w sytuacjach, gdy ustalenie *a priori* wszystkich etapów dotarcia do rozwiązania jest niemożliwe, bądź też prześledzenie ich byłoby niezwykle czasochłonne. Ostatnio heurystyki stosowane są na dużą skalę w programach antywirusowych. Najnowsze wydawnictwa informacyjne z zakresu informatyki podają bardzo lakoniczne definicje heurystyki. Zgodnie z jedną z nich heurystyka jest „metodą rozwiązywania problemu polegającą na wnioskowaniu na podstawie doświadczalnie zgromadzonej wiedzy. W przeciwieństwie do algorytmu nie zawsze gwarantuje znalezienie rozwiązania, często natomiast jest jedyną drogą podejścia do złożonego problemu” (Pfaffenberger, 1999, s. 98). Elementem, na który warto zwrócić uwagę w tej definicji jest spostrzeżenie, że do heurystyk dochodzi się na podstawie zgromadzonego doświadczenia¹¹.

Znaczenie terminu „heurystyka” zostanie teraz rozważone w piśmiennictwie informacji naukowej, szczególnie w odniesieniu do wyszukiwania informacji. Przede wszystkim trzeba stwierdzić, że polskie wydawnictwa informacyjne z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa nie zawierają definicji pojęcia „heurystyka”. Nie zamieszczono go nawet w najnowszej tego typu publikacji, jaką jest nowa edycja *Słownika encyklopedycznego informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych* z 2002 r. (Bojar, oprac., 2002). Przegląd wcześniej wydanych słowników terminologicznych, encyklopedii specjalistycznych oraz innych publikacji dotyczących zagadnień terminologicznych również nie dał pozytywnego rezultatu (zpb. Scibor i Tomasik-Beck, 2001; Artowicz i in., 1993; Chmielewska-Gorczyca, 1992; Dembowska, 1979; Topulos, 1979; Swiderski, 1981; *Encyklopedia wiedzy...*, 1971). Istnieją dwa możliwe wyjaśnienia takiego stanu rzeczy. Pierwsze z nich to założenie, że takie określenie nie funkcjonuje w polskim piśmiennictwie informacji naukowej. Drugie z możliwych wyjaśnień może być takie, że istniejące obecnie polskie wydawnictwa informacyjne z zakresu tej dyscypliny rejestrują stosunkowo mały zasób terminologii, w którym termin ten nie został uwzględniony. *Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych* jest ważnym źródłem prezentującym polską terminologię informacji naukowej, lecz nie zawiera tylu haseł, co np. 73-tomowa *Encyclopedia of library and information science*.

Pierwszej hipotezie, czyli stwierdzeniu, iż termin „heurystyka” nie jest używany w piśmiennictwie fachowym informacji naukowej, *przeczą* m. in. dwa artykuły dotyczące bezpośrednio heurystyki i heurystyki informacyj-

¹¹Problemy i metody heurystyki informatycznej zob. Perkowski, 1977, s. 115-173; Minsky 1972 s. 378-424.

nej. Pierwszy z nich to artykuł Katarzyny Materskiej *Heurystyka informacyjna* (Materska, 1994). Autorka przyznała w nim, że termin „heurystyka” nie przyjął się jeszcze oficjalnie na gruncie informacji naukowej, lecz wskazała, że coraz częściej można się spotkać z jego użyciem w piśmiennictwie naukowym. Sama zaproponowała rozumienie tego terminu rozpowszechnione — jak pisze — wśród pracowników Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UW¹², jako: „wiedzy o optymalnych sposobach wyszukiwania informacji” (Materska, 1994, s. 264). Podkreśliła przy tym, że działania heurystyczne, w przeciwieństwie do algorytmów wyszukiwania informacji, nie gwarantują osiągnięcia rozwiązania w skończonej liczbie kroków, lecz wskazują metody, które powinny zoptymalizować proces wyszukiwania informacji. Heurystyka informacyjna, jako szczególny rodzaj heurystyki, powinna podawać bardziej szczegółowe wytyczne postępowania „precyzując poszczególne elementy (kroki) całego procesu wyszukiwania informacji i omawiając możliwe najlepsze dla danej sytuacji sposoby postępowania na każdym szczeblu” (Materska, 1994, s. 264). Jak stwierdziła K. Materska, obowiązujące również tutaj zasady wyczerpania i odpowiedniego doboru materiału powodują, że jednym z głównych zadań heurystyki wyszukiwawczej jest wskazanie optymalnej strategii wyszukiwania. Taki wybór zależy od bardzo wielu czynników, m. in.: tematu wyszukiwania, dostępności i typu narzędzi informacyjnych, języka informacyjno-wyszukiwawczego, liczebności zbioru, ale również potrzeb informacyjnych użytkownika informacji i wielu innych czynników. Jak widać, w ujęciu proponowanym przez K. Materska termin „heurystyka informacyjna” nawiązuje do sposobu rozumienia heurystyki w naukach historycznych.

Odmienne rozumienie pojęcia „heurystyka” zaproponowała A. Firlej-Buzon w cytowanym już wcześniej artykule *Heurystyka — geneza oraz współczesne zastosowania* (Firlej-Buzon, 2003, s. 23-37). Zamieszczone zostało tu syntetyczne przedstawienie ewolucji znaczenia, terminu „heurystyka” oraz przegląd współczesnych znaczeń tego słowa w zależności od dyscypliny wiedzy, w szczególności zaś w wyszukiwaniu informacji. Autorka omawiając to zagadnienie silnie zaakcentowała różnice pomiędzy znaczeniami terminów „algorytm” i „heurystyka”, podkreślając, iż postępowanie heurystyczne nigdy nie gwarantuje sukcesu. Zaproponowała, aby w informacji naukowej przyjąć, że heurystyka to: „specjalizowana technika, adekwatna do wielu różnych sytuacji oraz tematów wyszukiwawczych, która jest wykorzystywana w celu usprawnienia wyników zastosowanych strategii wyszukiwawczych” (Firlej-Buzon, 2003, s. 30). Zaprezentowane w artykule przykłady tak rozumianej heurystyki to m. in.: w przypadku otrzymania zbyt dużego zbioru dokumentów o niewielkim współczynniku relewancji — użycie wyrażen z słownictwa specjalistycznego w miejsce sformułowań języka naturalnego, dołączanie nowych faset za pośrednictwem operatorów AND czy NOT, czy też ograniczenie wyszukiwania za pomocą parametrów dodatkowych, jak język dokumentu, czy data publikacji.

Jak widać, heurystyka zdefiniowana jako technika służąca do optymalizacji zbioru dokumentów otrzymanych w wyniku zastosowania jednej ze strategii, staje się pojęciem węższym od pojęcia „strategia wyszukiwania

¹² Obecnie Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych.

informacji". Podejście A. Firlej-Buzon zasadniczo różni się więc od podejścia K. Materskiej, czy też od definicji stosowanych w naukach historycznych, psychologii i informatyce, gdzie heurystyka traktowana jest jako pojęcie ogólne, obejmujące ogół metod wyszukiwania informacji lub rozwiązywania problemu. Można przypuszczać, że na tak odmienne ujęcie zagadnienia ma wpływ fakt, iż A. Firlej-Buzon w części artykułu dotyczącej heurystyki informacyjnej odwołuje się do źródeł anglojęzycznych, a konkretniej do informacji zamieszczonych na stronach internetowych amerykańskich i angielskich uniwersytetów, gdzie prezentowany przez nią sposób wyznaczenia zależności między analizowanymi pojęciami jest dość powszechny.

W następnej części artykułu uwaga skupiona zostanie na definiowaniu terminu „heurystyka” w ogólnych i specjalistycznych wydawnictwach informacyjnych w literaturze anglojęzycznej.

Odpowiednik anglojęzyczny omawianego terminu brzmi „heuristic”, czemu odpowiada nie tylko polski rzeczownik „heurystyka”, lecz również przymiotnik „heurystyczny”. W ogólnych słownikach anglojęzycznych właśnie forma przymiotnikowa jest definiowana na pierwszym miejscu, w dodatku znacznie obszerniej niż forma rzeczownikowa. W słowniku wydawnictwa Merriam-Webster znaczenie rzeczownika „heuristic” objaśniono następująco: „1) dziedzina nauki bądź sztuki dotycząca postępowania/metody heurystycznej; 2) dowodzenie heurystyczne” (*Webster's...*, 1993, p. 1064). Jak widać, definicja ta nie jest wyczerpująca i odsyła do definicji przymiotnika „heurystyczny”, która brzmi: „podsuwający wskazówki, które ułatwiają rozwiązanie problemu, lecz których uzasadnienie nie jest możliwe” (*Webster's...*, 1993, p. 1064). Definicja ta kładzie nacisk na intuicyjność metody heurystycznej, lecz pominięte w niej zostały całkowicie możliwe zastosowania tego typu metody rozwiązywania problemów, podczas gdy w definicji z *Nowej Encyklopedii Powszechnej PWN* wskazano, iż odnosi się do badań o charakterze naukowym.

Komentując definicje heurystyki w anglojęzycznych encyklopediach z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa na wstępie należy zauważyć, że w żadnej z dwóch encyklopedii, które poddano tu analizie nie pojawił się termin „heuristic”. Nie uwzględniono go ani w 73-tomowej *Encyclopedia of library and information science* Allena Kenta i Harolda Lancoura, ani w *International encyclopedia of information and library science* opracowanej przez Johna Feathera i Paula Sturgesa. Pojawia się w nich natomiast hasło „heuristics”, czyli rzeczownik w liczbie mnogiej¹³. Czy ta różnica ma jakieś znaczenie? Odpowiedź na to pytanie wymaga ponownego użycia słownika *The Oxford English Dictionary*. W zamieszczonym tam hasle „heuristic” (w formie rzeczownikowej) zawarto odrębną definicję, podającą wyjaśnienie dla terminu użytego w liczbie mnogiej. Oznacza on: „teoria i praktyka technik heurystycznych w procesie przetwarzania danych” (Simpson i Weiner, 1989, p. 194). Na tej podstawie, jeszcze przed przystąpieniem do analizy definicji z encyklopedii dziedzinowych, można stwierdzić, że angielskie znaczenie terminu „heuristics” w informacji naukowej nawiązuje do rozumienia tego pojęcia w informatyce.

¹³ Według angielsko-polskich słowników przekładowych polski odpowiednik terminu „heuristics” brzmi „heurystyka” (l. p.), zob. *Wielki słownik...* 2002, s. 558; *Nowy słownik Fundacji Kościuszkowskiej...* 2003, s. 684.

Definicja zamieszczona w *Internationalencyclopedia of information and library science* zostanie przedstawiona jako pierwsza. Zgodnie z nią „heurystyka”, to „zbiór technik rozwiązywania problemu, których zadaniem jest wskazanie rozwiązania dobrego, acz niekoniecznie najlepszego z istniejących. Działanie heurystyki oparte jest na metodzie prób i błędów—badanie możliwych metod rozwiązywania problemów oraz analiza wyników użytych metod pozwala udoskonalić sposób poszukiwania rozwiązania. Właśnie metody heurystyczne wykorzystywane są przez użytkowników bibliotek podczas wyszukiwania informacji oraz dokumentów. Wyszukiwanie jest procesem podlegającym ciągłym modyfikacjom, gdyż każda znaleziona informacja, czy dokument wpływa na dalsze wyszukiwanie informacji. Heurystyka jest często wykorzystywana w systemach sztucznej inteligencji” (Feather i Sturges, 2003, p. 225).

Definicja z *Encyclopedia of library and information science* nie będzie tutaj przytoczona w całości, gdyż jest zbyt długa (zob. Gold, 1973), lecz zostaną przedstawione jej najistotniejsze elementy, w szczególności te dotyczące wyszukiwania informacji. Hasło rozpoczyna się od podkreślenia różnic między algorytmami a heurystykami (podobnie jak miało to miejsce w artykule A. Firlej-Buzon). Heurystyka została zdefiniowana jako metoda, dzięki której można ograniczyć liczbę możliwych rozwiązań problemu do niewielkiego podzbioru. Taki podzbiór powinien zawierać wyniki, które najlepiej rozwiążą dany problem, lecz użycie metod heurystycznych nie gwarantuje, że tak w rzeczywistości będzie. Działania heurystyczne opierają się na intuicji, bądź kierują się konkretnymi regułami postępowania (np. w przypadku szyfru do zamka sejfów można sprawdzać kombinacje cyfr zwykle dobrze pamiętane przez ludzi, np. zaczerpnięte z daty urodzin, numeru telefonu, itd. osoby, która szyfrowała zamek). Mimo że heurystyka nie gwarantuje znalezienia prawidłowych rozwiązań, jest użyteczna, gdyż nie wymaga, tak jak algorytm, weryfikacji wszelkich możliwych rozwiązań, co jest bardzo czasochłonne. W definicji podkreśla się też istotność heurystyki dla wyszukiwania informacji w bibliotekach. Użytkownicy stosują różne metody heurystyczne kierując się wiedzą własną oraz informacjami zdobytymi w trakcie procesu wyszukiwania. W dalszej części hasła omówione zostało znaczenie heurystyki w odniesieniu do zautomatyzowanych systemów wyszukiwania informacji.

Przedstawione powyżej definicje, pozwalają zrozumieć rozbieżności jakie pojawiły się między definicjami heurystyki zaproponowanymi przez K. Materską i A. Firlej-Buzon. Rozumienie tego terminu przedstawione przez K. Materską nawiązuje do sposobu, w jaki pojęcie „heurystyka” funkcjonowało tradycyjnie w nauce polskiej, szczególnie zaś w historii. Natomiast A. Firlej-Buzon odwołuje się do znaczenia tego terminu w amerykańskiej literaturze informacji naukowej. Istnienie tych dwóch odmiennych interpretacji znaczenia terminu „heurystyka” w polskim piśmiennictwie może być powodem nieporozumień i trudności w przekładach anglojęzycznych.

TAKTYKA

Trzecim terminem stosowanym w odniesieniu do organizacji procesu wyszukiwania informacji jest taktyka. Aby wyjaśnić, jak jest on rozumiany, przeanalizowany zostanie wyjątek z wcześniej cytowanej już książki *Online*

Information Retrieval S. Hartera. Ponownie przytoczony będzie fragment, dotyczący pojęcia „strategia wyszukiwawcza”, gdyż pozostałe zawarte w nim informacje pomogą rozstrzygnąć interesujący nas problem.

Jak napisał Harter: „strategia wyszukiwawcza jest ogólnym planem lub podejściem wobec problemu wyszukiwawczego, podczas gdy taktyka wyszukiwawcza, czy heurystyka, jest działaniem, które rozwija konkretną strategię. Strategia jest pojęciem szerszym, ogólniejszym niż heurystyka. Pojedynczy akt wyszukiwania informacji może wykorzystywać jedną strategię, ale wiele heurystyk, które są niezbędne do realizacji procesu wyszukania informacji” (Harter, 1986, p. 170). W zacytowanym fragmencie Harter, uściślając terminologię stosowaną w publikacji, użył wyrażenia „taktyka”, które według niego jest synonimem terminu „heurystyka”. Czy faktycznie można traktować te dwa terminy jako synonimy?

Ogólna definicja pojęcia „taktyka”, sformułowana jest następująco: „1) sposób postępowania mający doprowadzić do jakiegoś celu; 2) zasady prowadzenia walki przez oddziały różnych rodzajów wojsk” (*Inny słownik...*, 2000, t. 2, s. 804). Zarówno polskie, jak i anglojęzyczne wydawnictwa informacyjne definiują ten termin bardzo podobnie (*Merriam-Webster Online...*, 2006).

Warto zauważyć, że S. Harter nie jest pierwszym autorem, który użył tego terminu w publikacjach z zakresu informacji naukowej. Wcześniej został on użyty przez M. Bates w artykule *Information Search Tactics* (Bates, 1979). Autorka zajęła się tam m. in. ustaleniem nazewnictwa określającego kolejne działania podejmowane w trakcie wyszukiwania informacji. M. Bates postulowała, aby skoro stosuje się wykorzystywany w sztuce militarnej termin „strategia”, wprowadzić do użycia również inny termin ukształtowany w tej dziedzinie, czyli taktykę. Przenosząc te określenia na grunt informacji naukowej, zdefiniowała taktykę jako: „działanie, które posuwa naprzód prowadzone wyszukiwanie informacji” (Bates, 1979, p. 207) - strategia, jak już to było powiedziane wcześniej, to ogólny plan prowadzenia wyszukiwania informacji. Autorka wskazała również na heurystyczny charakter taktyk - w założeniu mają ułatwić wyszukiwanie informacji, lecz nie ma gwarancji, że tak będzie w rzeczywistości. Taktyki pomocne w jednej sytuacji, zawiodą w innej. Tak zdefiniowana taktyka jest synonimem heurystyki rozumianej zgodnie z definicją *podaną w International encyclopedia of information and library science*. Taktyka jest tu jednak pojęciem szerszym od pojęcia heurystyki, zdefiniowanego w *Encyclopedia of library and information science*, gdzie nacisk położono na fakt, że heurystyka ma być metodą ograniczającą liczbę uzyskanych wyników do zbioru zawierającego potencjalnie najtrafniejsze odpowiedzi. Jednak analiza działań, które dziś w anglojęzycznych publikacjach specjalistycznych określa się mianem „heuristic”, pozwala stwierdzić, że zalicza się do nich działania, których celem jest rozszerzenie zbioru otrzymanych rezultatów, czy też diametralna modyfikacja zbioru rozwiązań (a nie jedynie zawężenie tego zbioru). Dlatego też właściwsza wydaje się definicja z *International encyclopedia of information and library science*, co prawdopodobnie wynika z faktu, że jest to publikacja aktualniejsza, gdyż wydana 30 lat po dziesiątym tomie *Encyclopedia of library and information science*, zawierającym definicję heurystyki. Tak więc można stwierdzić, że w omawianym tu kontekście wyszukiwania informacji termin „taktyka” jest synonimem terminu „heurystyka”.

Faktem jest, że hasło encyklopedyczne „taktyka” nie zostało zamieszczone w żadnej z przywoływanych wcześniej encyklopedii informacji naukowej. Podobnie w różnego rodzaju pomocach naukowych wprowadzających do zagadnień wyszukiwania informacji (jak np. strony internetowe ze skryptami dla studentów, do których odwoływała się A. Firlej-Buzon, zazwyczaj używany jest termin „heurystyka”). Jednak analiza publikacji specjalistycznych z zakresu wyszukiwania informacji pozwala stwierdzić, iż wielu autorów operuje wprowadzonym przez M. Bates terminem „taktyka” (zob. m. in. Shute i Smith, 1993; Vakkari, 2001; Wildemuth, 2004; Savolainen i Kari, 2006; i in).

Uwzględniając wszystkie przedstawione powyżej aspekty użycia omawianych terminów w pracach z zakresu wyszukiwania informacji, dobrym rozwiązaniem wydaje się przyjęcie terminu „taktyka wyszukiwawcza” jako polskiego odpowiednika angielskiego rzeczownika „heuristic/heuristics”. Pozwoli to uniknąć komplikacji terminologicznych wynikających z dosłownego tłumaczenia. Podsumowując przedstawione powyżej rozważania, taktykę wyszukiwawczą można zdefiniować jako: działanie przedsięwzięte w procesie wyszukiwania informacji, często mające charakter heurystyczny, którego celem jest uzyskanie zbioru relewantnych wyników.

Nadal trudna do rozwiązania pozostaje kwestia pojęcia, które K. Materska zdefiniowała jako „wiedzę o optymalnych sposobach wyszukiwania informacji” (Materska 1994, s. 264), proponując nazwać je „heurystyka informacyjna”. Istnieją dwa problemy związane z tym zagadnieniem. Po pierwsze, wprowadzenie do terminologii informacji naukowej terminu „heurystyka informacyjna” w ujęciu K. Materskiej, mogłoby powodować nieporozumienia. Ze względu na podobieństwo termin ten byłby mylony z angielskim terminem „heuristic”, a ten – jak pokazano wyżej – ma inne znaczenie. Drugi problem wynika z kondycji badań nad wyszukiwaniem informacji, któremu nadal w polskim piśmiennictwie poświęca się niewiele uwagi. Wbrew temu, na co prawdopodobnie liczyła K. Materska 12 lat temu, nadal nie powstał skodyfikowany zbiór wiedzy na temat optymalnych sposobów wyszukiwania informacji, dla którego można byłoby przyjąć sugerowaną polską nazwę. Oczywiście, nie jest to wystarczającym kontrargumentem wobec sformułowanej propozycji wprowadzenia terminu „heurystyka informacyjna” w znaczeniu wiedzy o optymalnych sposobach wyszukiwania informacji, lecz na razie nie dokonano tu ostatecznych rozstrzygnięć. Taka sytuacja nie dotyczy tylko tego terminu. Autorzy podejmujący tematykę wyszukiwania informacji niezmiennie stają przed problemem znalezienia właściwych polskich odpowiedników dla wielu angielskich wyrażen opisujących rozmaite aspekty i etapy wyszukiwania, takich jak np. „information retrieval” „information seeking”, „information serening” i wielu innych (por. Próchnicka, 2004).

ZAKOŃCZENIE

Przedstawione rozważania mają charakter teoretyczny i dotyczą jedynie uzgodnień terminologicznych. Powszechnie wiadomo, że znajomość odpowiedniej terminologii nie wystarczy, aby sprawnie wyszukiwać informacje – dla praktycznej realizacji kwerendy niuanse znaczeniowe, dotyczące

omawianych terminów nie są najważniejsze. Doskonalenie metod wyszukiwania wymaga jednak ich dokładnego opisanie, a do tego potrzebny jest precyzyjny język, jednoznacznie rozumiany i jednolicie stosowany. Jak zostało to już wcześniej powiedziane, w polskim piśmiennictwie specjalistycznym brak opracowań, które kodyfikowałyby wiedzę o metodach prowadzenia poszukiwań informacyjnych. Ustalenie dobrze zdefiniowanej terminologii dotyczącej procesu wyszukiwania może dać impuls do podjęcia analiz i opracowania tego ważnego dla efektywnej działalności informacyjnej zagadnienia.

BIBLIOGRAFIA

- Antoszkiewicz, Jan (1990). *Metody heurystyczne: twórcze rozwiązywanie problemów*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, 341 s.
- Artowicz, Elżbieta (1997). *Reprezentacja wiedzy w systemie informacyjno-wyszukiwawczym: zagadnienia relewancji*. Warszawa: Wydaw. SBP, 264 s.
- Artowicz, Elżbieta., i in. (1993). *Słownik encyklopedyczny terminologii języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych*. Warszawa: Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego, 210 s.
- Bates, Marcia (1979). Information Search Tactics. *Journal of the American Society for Information Science*, vol. 30, iss. 4, p. 205-215.
- Bojar, Bożenna, red. (2002). *Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych*. Warszawa: Wydaw. SBP, 363 s.
- Bole, Leonard; Cytowski, Jerzy (1989). *Metody przeszukiwania heurystycznego*, t. 1. Warszawa: PWN, 202 s.
- Buczek, Anna (1976). O przedmiocie i celu heurystyk. *Roczniki Filozoficzne*, t. XXIV, z. 1, s. 99-112.
- Buczek, Anna (2002). Heurystyka. W: *Powszechna encyklopedia filozofii*, t. 3. Lublin: Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, s. 418-419.
- Chlewiński, Zdzisław (2002). *Heurystyka: w psychologii*. W: *Powszechna encyklopedia filozofii*, t. 3, Lublin: Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, s. 419.
- Chmielewska-Gorczyca, Ewa. (1992). *Tezaurus informacji naukowej*. Warszawa: OIN PAN, 376 s.
- Czerny, Arkadij IvanoviC (1978). *Wstęp do teorii wyszukiwania informacji*. Warszawa: OIN PAN, 268 s.
- Dembowska, Maria, red. (1979). *Słownik terminologiczny informacji naukowej*. Wrocław: Zakł. Narod. im. Ossol., 237 s.
- Drake, Miriam, ed. (2003). *Encyclopedia of library and information science*. New York, Basel: Marcel Dekker, vol. 1-4.
- Encyklopedia wiedzy o książce*. (1971). Wrocław: Zakł. Narod. im. Ossol., 2874 łamy.
- Feather, John; Sturges, Paul, eds. (2003). *International encyclopedia of information and library science*, London, New York: Routledge, 492 s.
- Feigenbaum, Edward; A.; Feldeman, Julian, red. (1972). *Maszyny matematyczne i myślenie*. Warszawa: PWN, 489 s.
- Firlej-Buzon, Aneta (2003). Heurystyka - geneza oraz współczesne zastosowania. *Zagadnienia Informacji Naukowej*, nr 1, s. 23-37.
- Gold, Michael (1973). Heuristics. W: A. Kent i H. Lancour, eds. *Encyclopedia of library and information science*. New York: M. Dekker, vol. 10, pp. 401-402.
- Góralski, Andrzej, red. (1977). *Zadanie - metoda - rozwiązanie*. Warszawa: WNT, 190 s.
- Grabowska, Marta (1992) *Systemy online w bibliotekach*. Warszawa: Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego, 172 s.
- Handelsman, Marcelli (1921). *Historyka: zasady metodologii historii*. Zamość: Zygmunt Pomarański i Spółka, 256 s.
- Harter, Stephen; Rogers Peters, Anne (1985). Heuristics for online information retrieval: a typology and preliminary listing, *Online Review*, vol. 9, n. 5, pp. 407-424.
- Harter, Stephen (1986). *Online Information Retrieval: concepts, principles, and techniques*, San Diego (et al.): Academic Press, 259 p.
- Hartman, Jan (1997). *Heurystyka błozoścchna*. Wrocław: Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej, 293 s.

- Hartman, Jan (2001). *Techniki metafilozofii*, Kraków: Aureus, 283 s.
- Inny słownik języka polskiego PWN*. (2000), t. 2, Warszawa: Wydaw. Nauk. PWN, s. 1423.
- Kent, Allen; Lancour, Harold, eds. (1973). *Encyclopedia of library and information science*. New York: M. Dekker, vol. 10, 498 p.
- Kent, Allen; Lancour, Harold, eds. (1986). *Encyclopedia of library and information science*. New York: M. Dekker, vol. 41, 386 p.
- Lancaster, F. Wilfrid (1968). *Information Retrieval Systems: Characteristics, Testing and Evaluation*. New York [et. al.]: John Wiley & Sons, 222 p.
- Lancaster, F. Wilfrid (1978). *Information Retrieval Systems: Characteristics, Testing and Evaluation. Second edition*, New York [et. al.]: John Wiley & Sons, 381 p.
- Materska, Katarzyna (1994). Heurystyka informacyjna, *Przegląd Biblioteczny*, z. 3/4, s. 263-267.
- Meadow, Charles T. (1972). *Analiza systemów informacyjnych: wyszukiwanie, organizacja i przetwarzanie informacji*. Warszawa: Wydaw. Naukowo-Techniczne, 339 s.
- Meadow, Charles T. (1992). *Text information retrieval systems*. San Diego [et al]: Academic Press, 302 p.
- Merriam Webster Online Dictionary*. (2006). [online]; [data dostępu 26. 02. 2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.m-w.com/>>.
- Minsky, Marvin (1972). Na drodze do stworzenia sztucznej inteligencji. W: E. A. Feigenbaum i J. Feldeman, (red.) *Maszyny matematyczne i myślenie*. Warszawa: PWN, s. 378-424.
- Moese, Henryk. (1972). O heurystyce w logice i filozofii. *Ruch Filozoficzny*, t. XXX, nr 2, s. 183-188.
- Moszczeńska, Wanda (1960). *Wstęp do badań historycznych*. Warszawa: Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego, 210 s.
- Newell, Allen; Shaw, John, Caiman; Simon, Herbert, Alexander (1972). *Badania empiryczne przeprowadzone na maszynie do teorii logiki*. W: E. A. Feigenbaum i J. Feldeman (red.), *Maszyny matematyczne i myślenie*. Warszawa: PWN, s. 118-144.
- Nęcka, Edward (2001). *Psychologia twórczości*. Gdańsk: Gdańskie Wydaw. Psychologiczne, 256 s.
- Nowa encyklopedia powszechna PWN* (1997). Warszawa: Wydaw. Nauk. PWN, t. 2 830 s.
- Nowy słownik Fundacji Kościuszkowskiej angielsko-polski* (2003). New York: The Kościuszko Foundation. Kraków: Universitas, 1729 s.
- Orzeł, Jacek (2005). *Rola metod heurystycznych, w tym grupowej oceny ekspertów, oraz prawdopodobieństwa subiektywnego w zarządzaniu ryzykiem operacyjnym*. „Bank i Kredyt”, R. 36, nr 5, s. 4-9.
- Perkowski, Marek (1977). Metody heurystyki informatycznej. W: A. Góralski (red.), *Zadanie -metoda —rozwiązanie*. Warszawa: WNT, s. 115-173.
- Pfaffenberger, Bryan (1999). *Słownik terminów komputerowych*. Warszawa: Prószyński i S-ka, 484 s.
- Piech, Krzysztof (2003). Wprowadzenie do heurystyki. *Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów*, z. 39, s. 83-98.
- Piech, Krzysztof(2004). Heurystyka a polityka gospodarcza. *Polityka Gospodarcza*, nr 9, s. 9-25.
- Próchnicka, Maria (2004). *Człowiek i komputer: dialogowy model wyszukiwania informacji*. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 186 s.
- Robowski, Józef (1974). *Języki deskryptorowe. Analiza porównawcza języków deskryptorowych i innych języków informacyjnych*. Warszawa: IINTE, 221 s.
- Savolainen, Reijo; Kari, Jarkko (2006). Facing and bridging gaps in Web searching *Information Processing & Management*; vol. 42 (2), pp. 519-537.
- Shute, Seven; Smith, Philip (1993). Knowledge-based search tactics. *Information Processing & Management*, vol. 29, n. 1 pp. 29-46;
- Simpson, John Andrew; Weiner, Edmund, eds. (1989). *The Oxford English Dictionary*, vol. VII, Oxford: Clarendon Press, 1143 p.
- Skórka, Stanisław (2005). Strategie poszukiwania informacji w edukacyjnym serwisie internetowym. *Przegląd Biblioteczny*, z. 3, s. 321-340.
- Szalek, Benon, Zbigniew (1994). *Zarys heurystyki logistycznej*, Szczecin: US, 174 s.
- Ścibor, Eugeniusz; Tomasiak-Beck, Joanna (2001). *PATIN: Polsko-Angielski Tezaurus Informacji Naukowej*. Warszawa: IINTE, 307 s.

- Świdorski, Bolesław (1981). *Bibliotekarstwo, bibliotekoznawstwo i terminy pokrewne: historia, zakres użycia, semantyka*. Łódź: Uniwersytet Łódzki, 174 s.
- Tomasik-Beck, Joanna (1996). *Terminy techniczne: budowa, semantyka*. Warszawa: IINTE, 171 s.
- Topulos, Aniela (1979). *Problemy terminologii naukowej i technicznej*. Warszawa: CİNTE, 67 s.
- Ungurian, Olgierd (1970). *Wyszukiwanie informacji: zagadnienia ogólne*. Warszawa: CIINTE, 45 s.
- Ungurian, Olgierd (1976). *Elementy teorii języków informacyjnych*. Warszawa: PAN OIN, 253 s.
- Vakkari, Pertti (2001). Changes in Search Tactics and Relevance Judgements when Preparing a Research Proposal A Summary of the Findings of a Longitudinal Study *Information Retrieval*, vol. 4, iss. 3-4, pp. 295-310.
- Webster's third new international dictionary of the English language unabridged with seven language dictionary*. (1993). vol. 2, Chicago: Encyclopaedia Britannica, pp. 1017-1993.
- Wielki słownik angielsko-polski PWN-Oxford* C2002). Warszawa: Wydaw. Nauk. PWN; Oxford: Oxford University Press, 1384 s.
- Wildemuth, Barbara (2004). The effects of domain knowledge on search tactic formulation, *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, vol. 55, iss. 3, pp. 246-258.

ANNA SZCZEPAŃSKA

Warsaw University Library

e-mail: aszczepanska@uw.edu.pl

STRATEGY, HEURISTICS AND TACTICS
OF INFORMATION RETRIEVAL.
AN ATTEMPT OF DISTINGUISH AND DEFINE THE CONCEPTS

ABSTRACT: The article is an analysis of three basic concepts concerning the organization and performance of information retrieval, i. e. "search strategy", "search heuristics" and "search tactics", discussed within the context of actions taken by the users of information retrieval (IR) systems. Definitions and interpretations of the terms used in Polish and foreign literature have been analyzed and considerable differences between various definitions have been observed. Finally, as a result of the analysis performed, a terminology solution is proposed with the specific nature of contemporary search methods performed in IR systems taken into consideration.

Artykuł wpłynął do redakcji 12 kwietnia 2006 r.

BARBARA JANCZAK

Biblioteka Główna Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie

e-mail: janczak@bg.agh.edu.pl

ROSYJSKA BIBLIOTEKA NARODOWA DAWNIEJ I DZIŚ

Barbara Janczak jest kustoszem dyplomowanym w Oddziale Opracowania Rzeczowego Biblioteki Głównej Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, gdzie zajmuje się katalogowaniem przedmiotowym. Jej zainteresowania naukowe skupiają się na współpracy w tym zakresie między bibliotekami polskich szkół wyższych (Hasła przedmiotowe języka KABA: analiza frekwencji na przykładzie katalogu Biblioteki Głównej AGH. *Bibliotekarz* 2003 nr 6, s. 26-28) oraz dydaktyce bibliotecznej (Doskonalenie zawodowe bibliotekarzy w zakresie katalogowania przedmiotowego (przykładowy model szkolenia). *Biuletyn EBIB* 2004 nr 3 (54) (współaut.), O formach kształcenia w bibliotece akademickiej. W: *Tradycja i nowoczesność bibliotek akademickich. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej*, Rzeszów 2005, s.116-127). Od wielu lat interesuje się też biblioterapią, jej aspektami teoretycznymi i praktycznymi (Biblioterapia - teoria a praktyka. *Biuletyn EBIB* 2004 nr 1(52); przekład słowacki - Biblioterapia - teoria a prax. *Kniznica* 2006/2, s. 7-10).

ABSTRAKT: Artykuł poświęcony jest historii i stanowi obecnemu Rosyjskiej Biblioteki Narodowej w Sankt Petersburgu. Omówiono w zarysie dwa stulecia burzliwych dziejów, stan obecny i tendencje rozwoju oraz wkład tej instytucji do bibliotekarstwa i bibliotekoznawstwa. Poruszono zagadnienie jej związków z Polską. Przytoczono dane statystyczne ilustrujące obecną wielkość i zawartość zbiorów RBN, przedstawiono jej działalność wydawniczą, tworzoną bibliotekę elektroniczną oraz współpracę z innymi bibliotekami rosyjskimi i zagranicznymi.

WPROWADZENIE

Celem artykułu jest przybliżenie polskim czytelnikom, w szczególności bibliotekarzom, historii i stanu obecnego Rosyjskiej Biblioteki Narodowej (RBN) w Sankt Petersburgu. Obok Rosyjskiej Biblioteki Państwowej (RBP) w Moskwie, pełniącej rolę biblioteki narodowej Federacji Rosyjskiej (Józefaciuk, 2003, s. 9), RBN jest drugą biblioteką Rosji o statusie biblioteki narodowej.

Warto zauważyć, że dobrze układa się trwająca od 1956 r. współpraca naszej Biblioteki Narodowej z RBN, m.in. w zakresie wymiany zagranicznej. Biblioteka Narodowa w Warszawie otrzymuje z RBN publikacje z takich dziedzin, jak filozofia, historia, literatura i kultura, wydawnictwa encyklopedyczne i informacyjne oraz polonika (Stefańczyk, 2003, s. 13-14).

Od końca lat osiemdziesiątych XX w. obie księżnice owocnie współpracują w dziedzinie opracowania rzeczowego dokumentów; w Warszawie i w Petersburgu odbyło się kilka dwustronnych seminariów poświęconych tej problematyce (Sadowska, 2002). Na podstawie umowy z 1993 r. biblioteki realizują zamówienia mikrofilmów, kserokopii i innych reprodukcji dokumentów, wzajemnie umożliwiają dostęp do swoich zbiorów oraz pomagają w nawiązywaniu i podtrzymywaniu kontaktów z innymi instytucjami w swoich krajach. W przeszłości obie były -wskutek jakże odmiennych okoliczności - depozytariuszami znacznej większości bogatych zbiorów braci Załuskich, a również obecnie każda z nich przechowuje nadal ich części.

W polskiej literaturze przedmiotu istnieje dość dużo pozycji zajmujących się problemem grabieży i rewindykacji księgozbioru braci Załuskich, natomiast samej RBN poświęcone są zaledwie dwie publikacje tego samego autora (Klukowski, 2004; 2005), dość pobieżnie omawiające jej dzieje i stan współczesny. Niniejszy artykuł stanowi uzupełnienie podanych w nich informacji, szczególnie w aspekcie ewolucji w zakresie zarządzania, polityki kadrowej, struktury i organizacji Biblioteki, gromadzenia i opracowania księgozbioru, działalności usługowej i wydawniczej oraz wdrażania nowych technologii. Na tym tle ukazuje w zarysie sylwetki niektórych, bardziej znaczących dyrektorów tej instytucji.

RYS HISTORYCZNY¹

Historia Rosyjskiej Biblioteki Narodowej liczy ponad 200 lat i odzwierciedla burzliwą historię Rosji. Podobnie jak kilkakrotnie zmieniała się nazwa kraju i miasta, będącego siedzibą Biblioteki, tak też i sama Biblioteka wielokrotnie zmieniała swoją nazwę².

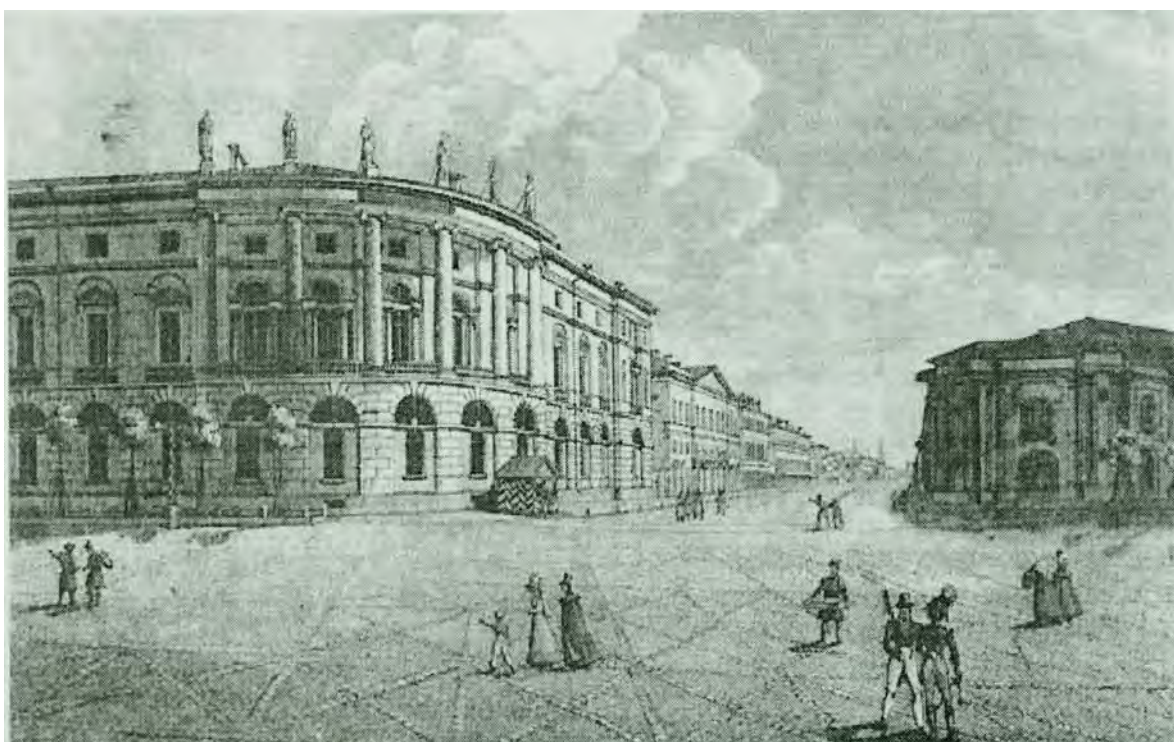
W czerwcu 1795 r. z inicjatywy, przy wsparciu finansowym i pod nadzorem carycy Katarzyny II w centrum Petersburga, na skrzyżowaniu ulicy Siennej (Bolszaja Sadowaja) i Newskiego Prospektu, rozpoczęto prace budowlane przy gmachu Imperatorskiej Biblioteki Publicznej. Miał to być pierwszy w Rosji tego typu budynek, specjalnie zaprojektowany dla potrzeb biblioteki". Jednym z celów nowej Biblioteki miało być - na wzór znaczących bibliotek publicznych Europy, przechowujących zbiory piśmiennictwa narodowego — gromadzenie wszystkich rosyjskich książek i rękopisów. Biblioteka została pomyślana i zorganizowana nie tylko jako księżnica, ale również jako ogólnodostępna biblioteka publiczna.

Budowę Biblioteki poprzedziły działania Katarzyny II, mające na celu „stworzenie” księgozbioru dla powstającej Biblioteki. Fundamentem księgozbioru biblioteki stały się zbiory skonfiskowanej Biblioteki Załuskich, które na rozkaz carycy po trzecim rozbiore Polski zostały wywiezione podwodami z Warszawy do Rygi, a następnie drogą morską do Petersburga i stały się bazą księgozbioru zagranicznego Biblioteki. Zbiory braci Załuskich

¹ Zasadnicza część artykułu oparta jest na informacjach zawartych na stronie domowej Rosyjskiej Biblioteki Narodowej www.nlr.ru. Z tej strony pochodzą również ilustracje (ryc. 1 i 2).

² W różnych okresach Biblioteka nosiła nazwy: Imperatorska Biblioteka Publiczna (1795-1917), Rosyjska Biblioteka Publiczna (1917-1925), Państwowa Biblioteka Publiczna w Leningradzie (1925-1932), Państwowa Biblioteka Publiczna im. M. E. Saltykowa-Szczedrina (1932-1992), Rosyjska Biblioteka Narodowa (od marca 1992).

miały być połączone z Biblioteką Ermitażu, osobistymi kolekcjami Woltera, Diderota i przewodniczącego Petersburskiej Akademii Nauk I. A. Korfa, które były już w posiadaniu dworu. Ten plan ziścił się dopiero w latach sześćdziesiątych XIX w., kiedy to zbiory Woltera i Diderota oraz Bibliotekę Ermitażu włączono do księgozbioru Biblioteki Publicznej. Urządzenie Biblioteki trwało prawie 20 lat (1795-1814). Po śmierci Katarzyny II i wstąpieniu na tron Pawła I prace budowlane i porządkowanie książek uległy czasowemu zahamowaniu. Dzięki grafowi Aleksandrowi S. Stroganowowi, mianowanemu w 1800 r. na stanowisko dyrektora bibliotek imperatorskich, podjęto przerwane prace nad tworzeniem Biblioteki. Sprzyjały temu zmiany na tronie rosyjskim (zabójstwo Pawła I i intronizacja Aleksandra I). Na prośbę Straganowa Aleksander I przekazał w posiadanie Bibliotece Publicznej zbiory rękopisów byłego urzędnika ambasady rosyjskiej w Paryżu - Dubrowskiego (dokumenty przechowywane w archiwum Bastylli oraz z klasztorów Saint-Germain i Corbeil, m. in. listy i dokumenty państwowe królów Francji, rękopisy i listy Erazma z Rotterdamu, Leibniza, Diderota, Rousseau, Woltera, jak również rękopisy starosłowiańskie i orientalne oraz rękopisy pisarzy i uczonych rosyjskich). Zbiory zabytków piśmiennictwa staroruskiego kompletowano głównie dzięki darom. Darczyńcami byli rosyjscy i zagraniczni uczeni, działacze, pisarze, poeci.

Ryc. 1. Stary gmach na ul. Sadowej

Od 1808 r. w zarządzaniu Biblioteką pomagał A. S. Stroganowowi Aleksiej N. Olenin, który po śmierci Straganowa został jej wieloletnim dyrektorem (1811-1843). Olenin był rektorem Akademii Sztuk Pięknych, utalentowanym rysownikiem, historykiem, znawcą języków, miłośnikiem literatury i sztuki, mecenasem artystów i poetów. To właśnie on tchnął życie w Bibliotekę, otworzył ją dla czytelników, stworzył możliwość korzystania

z jej zasobów, pracy w czytelni, zapoznania się z jej skarbami. A. N. Olenin podjął realne kroki w kierunku stworzenia w Rosji ogólnodostępnej biblioteki. W 1809 r. wydał pierwsze w Rosji wytyczne dotyczące organizacji zbiorów i katalogów, opracował strukturę Biblioteki i stworzył odrębny oddział zbiorów rosyjskojęzycznych (1811), co podkreślało narodowy charakter Biblioteki Publicznej. W 1810 r. car Aleksander I w specjalnym reskrypcie zlecił otwarcie nowej instytucji użyteczności publicznej i zatwierdził opracowany przez Olenina, a zredagowany przez M. M. Sperańskiego *Regulamin zarządzania Imperatorską Biblioteką Publiczną* - pierwszy w Rosji akt prawny poświęcony zarządzaniu i finansowaniu Biblioteki. Finansowanie Biblioteki zlecono urzędowi skarbu państwa, wyznaczając z góry określone kwoty przeznaczone na ten cel. Dokument określał również podstawowe zasady organizacji pracy - m. in. przechowywanie druków i rękopisów rosyjskich, zapewnienie powszechnego dostępu do zbiorów i udzielanie o nich niezbędnych informacji, ustalał zakres obowiązków bibliotekarza i konserwatora manuskryptów oraz skład personelu i strukturę Biblioteki. Nadzór nad Biblioteką przejęło Ministerstwo Oświaty Narodowej, co podkreślało jej oświatowe zamierzenia. W wyniku nalegań Olenina do *Regulaminu* z 1810 r. dodano zasadę o bezpłatnym dostarczaniu do Biblioteki dwóch egzemplarzy wszystkich drukowanych w Rosji wydawnictw (1812).

Wojna 1812 r. z Napoleonem odsunęła w czasie oddanie Biblioteki do użytku, toteż jej uroczyste otwarcie nastąpiło dopiero w styczniu 1814 r. Z biblioteki można było nie tylko korzystać, ale również ją zwiedzać. Od samego początku spełniała funkcje muzealne — odwiedzający zapoznawali się ze skarbami Biblioteki — książkami i rękopisami, podziwiali wnętrza, słuchali komentarza na temat charakteru, historii i znaczenia eksponatów.

Biblioteka pełniła rolę swoistego salonu towarzyskiego skupiającego przyjaciół Olenina — poetów, malarzy, rzeźbiarzy, architektów... Olenin z szacunkiem odnosił się do współpracowników i przywiązywał ogromną wagę do ich wykształcenia, znajomości języków obcych, wiedzy na temat literatury, sztuki, nauki. Dzięki temu na służbę państwową do Biblioteki trafili m. in. bajkopisarz I. A. Kryłow oraz księgarz i bibliograf W. S. Sopikow, autor bibliografii wydawnictw rosyjskich do 1813 r.

Lata 1843-1849 to dość ponury okres w historii Imperatorskiej Biblioteki Publicznej, w którym funkcję dyrektora pełnił były czynny oficer armii rosyjskiej, historyk wojskowości i naczelny cenzor Rosji Dmitrij P. Buturlin. W tym okresie porzuciło pracę wielu pracowników Biblioteki, skrócono czas pracy czytelni, zredukowano, a później całkowicie przerwano prenumeratę gazet i czasopism zagranicznych. Do pozytywnych działań z tego okresu należy jednak zaliczyć stworzenie katalogu oddziału manuskryptów oraz inwentarza rękopisów cerkiewno-słowiańskich i rosyjskich, jak również kontynuację katalogowania zbiorów Oddziału Rosyjskiego i oddziału książek historycznych. Buturlin wprowadził też próbne normy czasu opracowania wydawnictw.

Po śmierci Buturlina nastąpił przełomowy okres w dziejach Biblioteki. Poprawiła się jej sytuacja materialna, powiększył się księgozbiór, wzrosła liczba czytelników. Zwiększono też liczbę zatrudnionych pracowników. Do biblioteki napłynęli studenci i uczniowie szkół średnich (w 1855 r. ucząca się młodzież stanowiła już jedną trzecią ogółu czytelników). Zainteresowanie czytelników historią ustąpiło miejsca takim dziedzinom, jak matematy-

ka, technika, nauki przyrodnicze, ekonomia, prawo, wojskowość. Przyjęty w 1850 r. nowy dokument o zarządzaniu Biblioteką Publiczną (uzupełniający i rozwijający zasady statutowe z 1810 i 1812 r.) określał obowiązki dyrektora Biblioteki i jego pomocników, dawał dyrektorowi prawo dysponowania przyznawanymi funduszami. Modest A. Korf (dyrektor w latach 1849-1861) zorganizował szeroko zakrojoną akcję sprzedaży dubletów (drukowano i rozsyłano po całej Rosji i za granicę katalogi dubletów, organizowano publiczne aukcje przy herbacie z samowara, przeglądy wystawionych na sprzedaż wydawnictw).

W latach pięćdziesiątych XIX w. stworzono specjalny oddział ksiązek zagranicznych o Rosji „Rossica”. Zadanie to w planach M. A. Korfa zajęło szczególne miejsce. W tym celu podjęto szereg przedsięwzięć, m. in. przygotowanie wstępnych materiałów dotyczących projektu katalogu dzieł o Rosji, rozesłanie ich do skonsultowania do rosyjskich i zagranicznych uczonych, uniwersytetów i towarzystw naukowych, osobiste wyjazdy Korfa i innych pracowników Biblioteki za granicę, nawiązanie kontaktów z krajowymi i zagranicznymi bibliofilami i księgarzami, mobilizacja wszystkich bibliotekarzy do poszukiwania ksiązek. Rocznie do nowo powstałego oddziału pozyskiwano drogą zakupu, wymiany i darów 1-2 rys. tytułów. W 1859 r. wydano pierwszy rosyjski poradnik z bibliotekoznawstwa *O organizacji bibliotek społecznych i tworzeniu ich katalogów* autorstwa W. I. Sobolszczykowa.

Lata sześćdziesiąte XIX w. rozpoczynają nowy etap w historii Biblioteki. Praktycznie dopiero wtedy urzeczywistniła się zasada powszechnej jej dostępności, wielokrotnie wcześniej deklarowana w dokumentach. W Bibliotece pojawiają się użytkownicy wywodzący się z różnych - nie tylko zamożnych - warstw społecznych. Spotyka się też kobiety zarówno w charakterze użytkowników jak i pracowników. Nastąpił zwrot w relacji bibliotekarz - czytelnik. Bibliotekarz miał teraz służyć czytelnikowi użytecznymi radami i wskazówkami, powinien orientować się we współczesnej nauce, bibliografii i stanie rynku księgarskiego, a nie być tylko biernym strażnikiem i rejestratorem księgozbioru. Wysiłki dyrektorów skupiały się na utrzymaniu księgozbioru, zwiększeniu budżetu i obsady kadrowej Biblioteki oraz budowie nowego skrzydła.

Regularne i dynamiczne uzupełnianie zbiorów, w szczególności dbałość o dostarczanie egzemplarza obowiązkowego, spowodowało zwielokrotnienie rocznego przyrostu nabytków. W efekcie pod koniec XIX w. Biblioteka posiadała najbardziej kompletny zbiór ksiązek rosyjskojęzycznych. W 1913 r. księgozbiór liczył ponad 3 mln egzemplarzy (trzecią część stanowiły wydawnictwa rosyjskojęzyczne), co dawało Bibliotece pod względem liczebności jedno z czołowych miejsc w świecie. Biblioteka dysponowała również najbogatszym w Rosji zbiorem rękopisów, w tym dzieł pisarzy i kompozytorów rosyjskich, co świadczyło o tym, że dobrze spełniała rolę skarbnicy dziedzictwa kulturalnego Rosji. Uzupełniano też zbiory zagraniczne, głównie dzięki darom wybitnych uczonych. Biblioteka utrzymywała kontakty naukowe z uniwersytetami, instytutami i towarzystwami naukowymi, z muzeami. Większość pracowników stanowili ludzie nauki - ekonomiści, historycy, przyrodnicy, historycy literatury. Wielu z nich było członkami Akademii Nauk Rosji i zagranicznych instytucji i towarzystw naukowych.

W styczniu 1914 r. uczczono 100. rocznicę otwarcia Biblioteki. Było to okazją do publikacji wielu artykułów w gazetach i czasopismach. Ogólnie rzecz biorąc, w okresie od 1795 do 1917 r. Bibliotece poświęcono około 3000

publikacji, co świadczyło o roli, jaką ta instytucja odgrywała w rosyjskim społeczeństwie.

Rewolucja lutowa 1917 r. zmieniła bieg życia w Bibliotece, która przestała być Imperatorską. Nadano jej nową nazwę - Rosyjska Biblioteka Publiczna. Zgodnie z nowym statutem opracowanym przy udziale członka Akademii Nauk Władimira I. Wernadskiego Biblioteką miał zarządzać dyrektor, wyznaczony ukazem Rządu Tymczasowego, oraz Rada Biblioteki, której funkcje i skład uległy znacznemu rozszerzeniu. Choć, jak dawniej, Rada pozostawała organem doradczym przy dyrektorze, to jednak w szeregu spraw miała głos decydujący. Na stanowiska etatowe zaczęto przyjmować również kobiety (dotychczas kobiety mogły być zatrudniane jedynie w charakterze pracowników najemnych). Dość szybko zaczęto wdrażać te postanowienia, ale statut nie nabrał mocy prawnej w wyznaczonym terminie (1 listopada 1917 r.). Przeszkodziła temu Rewolucja Październikowa. W pierwszych dniach po przewrocie Biblioteka była zamknięta. Zebranie plenarne pracowników podjęło decyzję o nieuznaniu nowej władzy i przystąpieniu do strajku protestacyjnego prowadzonego w instytucjach naukowych i oświatowych Piotrogradu. Ale sabotaż nie trwał długo. Do Biblioteki, podobnie jak do innych instytucji, przysłano komisarza mianowanego przez nowy rząd.

Pod koniec stycznia 1918 r. dyrektora Biblioteki Dmitrija F. Kobeko zwolniono z zajmowanego stanowiska, a trzy miesiące później Komisariat Ludowy zatwierdził nowy statut. W zarządzaniu Biblioteką dominowała teraz zasada kolegialności, a dyrektor był wybieralny. Jako pierwszy został wybrany Ernest L. Radłów, który faktycznie stał na czele Biblioteki od 1916 r. Zachowano też funkcję komisarza rządowego. Lata I wojny światowej, rewolucji i wojny domowej wywarły niekorzystny wpływ na działalność i rozwój Biblioteki - gwałtownie spadła liczba czytelników, zmienił się skład zarówno użytkowników jak i samych bibliotekarzy. Specjaliści wyjechali na emigrację, a zastąpili ich pracownicy bez kwalifikacji. Pogorszyło się uzupełnienie księgozbioru. Praktycznie przestały wpływać nabytki z zagranicy.

Wl. 1922-1934 na podstawie traktatu ryskiego (1921) zwrócono Polsce nieznaczną część zbiorów Biblioteki Załuskich. Duża część księgozbioru uległa rozproszeniu w czasie transportu, jak również na miejscu w Petersburgu wskutek braku odpowiednich warunków przechowywania i niewłaściwej opieki, część oddano różnym instytucjom, klasztorom i seminariom duchownym na terenie całej Rosji. To, co pozostało w Bibliotece, zostało częściowo poddane rewindykacji. W wyniku prac rewindykacyjnych odzyskano zaledwie około 11 tys. woluminów rękopisów i około 50 tys. starych druków³, z czego Załusciana stanowiły mniej niż połowę (Zarzębski, 1994, s. 51-59). Prace te prowadziła specjalna komisja mieszana, której przewodniczył ze strony rosyjskiej początkowo O. Ju. Szmidt, a potem P. L. Wojkow, a z polskiej strony Edward Kuntze, dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu (1919-1926) oraz Biblioteki Jagiellońskiej (1926-1947). Po obu stronach w komisji pracowali w charakterze ekspertów wybitni uczeni - prawnicy, historycy, bibliotekarze⁴. W pierwszym etapie prac związanych

³ Zasiliły one księgozbiór naszej Biblioteki Narodowej, jednakże ogromna ich część uległa zniszczeniu w czasie II wojny światowej.

⁴ Sprawa przekazania zbiorów Załuskich stronie polskiej była przez dziesiątki lat przemilczana w literaturze radzieckiej, a materiały archiwalne niedostępne dla badaczy. O kontrowersjach, trudnościach i sporach towarzyszących przekazaniu zbiorów oraz kształtowaniu i wydaniu ekwiwalentu za dzieła pozostające w RBN traktuje niedawna publikacja rosyjska: M. D. MoriCeva: *Biblioteka Załuskich iRossijskaâ nacional'naâ biblioteka*. Sankt-Peterburg2001.

z przekazaniem Polsce zbiorów braci Załuskich (1922-1925) zaangażowany był późniejszy wieloletni profesor Wydziału Historycznego Uniwersytetu Leningradzkiego i dyrektor biblioteki naukowej Ermitażu - M. A. Gukowski, początkowo jako student ostatniego roku wydziału nauk społecznych Uniwersytetu Piotrogrodzkiego, a od 1923 r. - etatowy pracownik naukowy Biblioteki. Zakres jego obowiązków obejmował „korespondencję, sekretariat, sprawy polskie i biuletyny naukowo-bibliograficzne” (Vol'fcun, 2003, s. 289).

Księgozbiór uzupełniano teraz kosztem zbiorów byłych instytucji rządowych, pałaców, seminariów duchownych, klasztorów, redakcji gazet, organizacji społecznych i osób prywatnych (arystokratów, uczonych, literatów, artystów), które opuściły Piotrogród. Aby nie przeciążyć czyteln najważniejszej księżnicy miasta, utworzono liczne filie Biblioteki, które istniały do 1946 r. Natomiast zakup wydawnictw krajowych i zagranicznych był mało znaczący ze względu na skąpe środki finansowe. Pod koniec lat dwudziestych przywrócono zachwianą w czasie wojny zasadę egzemplarza obowiązkowego jako sposób pozyskiwania nowości wydawniczych.

W latach dwudziestych i trzydziestych XX w. dokonano istotnych zmian w strukturze Biblioteki. Dotychczasową tendencję podziału zbiorów na oddziały według dziedzin zastąpiła koncepcja oddziałów funkcjonalnych: gromadzenia, opracowania, magazynowania zbiorów, obsługi czytelników i bibliografii. Pozostawiono jednak oddziały zorganizowane według języka i rodzaju dokumentów (np. oddział rękopisów). Z oddziału rosyjskiego wydzielono również —jako samodzielne — oddziały map, nut i sztychów.

Od połowy lat dwudziestych XX w., wraz z nasileniem presji ideologicznej, zaczęto wprowadzać ograniczenia w udostępnianiu niektórych wydawnictw ze względów politycznych. Był to początek gromadzenia księgozbioru zakazanego, tzw. specjalnego, który znacznie się rozrósł w latach masowych represji. Tylko w l. 1935-1938 przeniesiono tutaj z księgozbioru ogólnego ponad 49 tys. egzemplarzy. Proces ten doprowadził do utworzenia oddziału zbiorów specjalnych (czyli zbiorów zastrzeżonych, specjalnie chronionych). W tym czasie czytelnie podzielono na ogólne i naukowe. Ukształtował się zachowany w ogólnym zarysie do dziś układ czyteln - literatury społeczno-ekonomicznej, literatury i sztuki, nauk społecznych i medycyny, nauk fizyczno-matematycznych, chemicznych i technicznych, wydzielono pomieszczenia do pracy z wydawnictwami periodycznymi - gazetami, czasopismami i oddzielnie z materiałami kartograficznymi. W podobnym kierunku rozwijały się usługi informacyjno-bibliograficzne adresowane do czytelników.

W latach trzydziestych XX w. utrwaliła się praktyka wymiany międzybibliotecznej. Stopniowo nawiązywano kontakty wymiany z bibliotekami zagranicznymi, m. in. z Biblioteką Publiczną w Nowym Jorku (1926), Biblioteką Narodową w Paryżu (1927). W 1929 r. napłynęły propozycje z 27 bibliotek zagranicznych, m. in. z Włoch, Japonii, Szwecji, Norwegii, Kuby. Szczególne bliskie więzi łączyły Bibliotekę z Anglią, Francją i Niemcami. W efekcie wciągu dziesięciolecia 1931-1941 do Biblioteki Publicznej drogą wymiany napłynęło 42 tys. egzemplarzy, tj. prawie dwa razy więcej niż w tym okresie zakupiono książek. Podobnie jak i wcześniej, w omawianym okresie prowadzono również prace naukowo-badawcze. W Bibliotece pracowało wielu wybitnych uczonych. Kilku z nich dotknęły masowe represje lat trzydziestych XX w., m. in. dyrektora Mieczysława M. Dobranickiego

i byłego komisarza Władimira M. Andersona. Jednakże najtrudniejszy okres w dziejach Biblioteki miał dopiero nastąpić.

Lata II wojny światowej i trwająca 900 dni blokada Leningradu, odcinająca miasto od reszty świata, odcisnęły bolesne ślady w historii RBN. Już w pierwszych miesiącach wojny 50 pracowników odeszło z Biblioteki, by włączyć się do walki zbrojnej z wrogiem, 138 osób zginęło w czasie srogiej zimy 1941/42. Liczba pracowników zmniejszyła się 4-krotnie i wynosiła ok. 200 osób. Przypadła im w udziale ciężka praca w trudnych warunkach. W tym okresie Biblioteką kierowała jedyna w jej historii kobieta - dyrektor Jelena F. Jegorenkowa. Najcenniejsze zbiory zostały w krótkim czasie przygotowane do ewakuacji i wywiezione do miasta Melekes w obwodzie Uljanowskim. Wróciły one do Leningradu w 1945 r. Starano się zapewnić należytą opiekę cennym zbiorom pozostałym w Bibliotece. W styczniu 1942 r. Biblioteka nie posiadała ani ogrzewania ani dopływu wody, zamknięto ostatnią czytelnię. Do stycznia 1944 r. czytelnicy korzystali z niewielkich pomieszczeń administracji. W latach wojny Bibliotekę odwiedziło ponad 42 tys. czytelników, którym udostępniono prawie 1, 5 mln dokumentów. Ponad 10 tys. książek przekazano do użytkowania szpitalom i wojsku. Po zniesieniu blokady w listopadzie 1944 r. otwarto dużą czytelnię, stopniowo rosła liczba użytkowników, zaczęto uzupełniać luki w gromadzeniu księgozbioru powstałe w czasie blokady.

W okresie powojennym struktura biblioteki ewoluowała w kierunku dalszego zróżnicowania jej oddziałów w zależności od charakteru działalności. Szybko rozwijały się oddziały naukowo-badawcze i metodyczne. Było to związane z nową rolą Biblioteki, tj. ośrodka sprawującego opiekę metodyczną nad systemem bibliotek publicznych w Republice Rosyjskiej. Ód połowy lat pięćdziesiątych XX w. coraz bardziej znaczącą rolę zaczęła odgrywać prowadzona w Bibliotece działalność naukowa, co wpłynęło na powstanie odpowiednich oddziałów badawczych i podniesienie poziomu kwalifikacji pracowników. Zwiększyła się też liczebność personelu. Jednym z istotnych problemów Biblioteki był zawsze problem magazynowania szybko powiększających się zasobów. O budowie nowego gmachu mówiło się jeszcze w latach dwudziestych XX w., ale decyzję o jego zaprojektowaniu podjęto dopiero 50 lat później (1973). Lata sześćdziesiąte i siedemdziesiąte XX w. zaznaczyły się wzmocnieniem roli Biblioteki jako ośrodka naukowo-metodycznego i naukowo-badawczego w zakresie bibliotekoznawstwa. Statut z 1976 r. określił ją jako bibliotekę narodową Rosyjskiej Federacyjnej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej pełniącą funkcje o znaczeniu wszechzwiązkowym.

Do rozpadu Związku Radzieckiego (1991) rolę wszechzwiązkowej biblioteki narodowej pełniła Państwowa Biblioteka ZSRR im. W. I. Lenina w Moskwie. Po rozpadzie ZSRR utraciła ona swój dotychczasowy status i została przemianowana na Rosyjską Bibliotekę Państwową, a dekretem prezydenta Jelcyna z 27 marca 1992 roku *O Rosyjskiej Bibliotece Narodowej* rolę tę oficjalnie przypisano Bibliotece Publicznej Sankt Petersburga. Ten fakt sprzyjał usamodzielnieniu się Biblioteki w określaniu form działalności, w sferze naukowej i finansowo-gospodarczej. Przypadł jej w udziale honorowy obowiązek reprezentowania środowiska bibliotekarskiego Rosji na arenie międzynarodowej. Ważnym wydarzeniem było zatwierdzenie decyzją Rządu FR z 23 marca 1991 r. i wejście w życie Statutu RBN odpo-

wiadającego światowym tendencjom rozwoju bibliotek narodowych i kolejny raz potwierdzającego status RBN jako biblioteki narodowej kraju.

STAN OBECNY

Jak już wspomniano, głównym celem pierwszej rosyjskiej biblioteki państwowej - Imperatorskiej Biblioteki Publicznej w Petersburgu było stworzenie pełnego zbioru książek rosyjskich (wszystkich książek wydanych od początku drukiarstwa w Rosji, książek w języku rosyjskim wydanych za granicą oraz obcojęzycznych książek o Rosji). Pod względem wartości posiadanych zbiorów RBN znajduje się dziś w gronie największych światowych ośrodków przechowujących dziedzictwo kulturowe.

Obecnie RBN mieści się w kilku budynkach. Najważniejsze z nich - przy ul. Sadowej 18, na Fontance 36 i nowy gmach na Moskiewskim Prospekcie 165 - połączone są światłowodem, dzięki czemu posiadają wspólną sieć komputerową i system telefoniczny. Pod względem zawartości księgozbioru i innych zasobów, poziomu technologii i kwalifikacji pracowników Biblioteka spełnia wymagania nowoczesnych bibliotek. W Bibliotece pracuje 1, 5 tys. osób. RBN rozszerza współpracę z rosyjskimi i zagranicznymi bibliotekami, uczestniczy w różnych projektach, od 1994 r. jest członkiem Konsorcjum Europejskich Bibliotek Naukowych, w którego skład wchodzi ponad 50 bibliotek posiadających unikalne zbiory starodruków. 14 marca 2001 r. do bazy danych Konsorcjum wprowadzono pierwszą kartotekę RBN zawierającą ponad 4 tys. rekordów bibliograficznych w językach zachodnich wydanych w Rosji w l. 1701-1880 oraz książek rosyjskich z l. 1725-1800. Od tego momentu w bazie zagościła cyrylica i stały się dostępne informacje o zasobach RBN. Zeskanowanie 8-milionowego głównego katalogu alfabetycznego umożliwiło użytkownikom dostęp do niego ze wszystkich budynków i całego świata poprzez stronę WWW RBN (www.nlr.ru).

Ryc. 2. Nowy gmach RBN na Moskiewskim Prospekcie

Podstawowymi jednostkami organizacyjnymi Biblioteki są obecnie oddziały. Oprócz działów administracyjnego, finansowego i rozwoju, Biblioteka posiada 4 grupy oddziałów. Każda z nich skupia oddziały zorganizowane według zasad funkcjonalnych i technologicznych, mające w swoim składzie szereg sekcji. W pierwszej grupie - oddziałów zautomatyzowanych technologii - znajdują się Oddział Automatykacji i Mechanizacji, Oddział Technologii Cyfrowych oraz Narodowa Służba Rozwoju Systemu Formatów RUSMARC. Drugą grupę — oddziałów obsługi informacyjnej — stanowią Oddział Informacyjno-Bibliograficzny, Ośrodek Informacji Prawniczej i Ośrodek Informacyjno-Usługowy. Do trzeciej grupy — oddziałów naukowo-wytwórczych - należą wydawnictwo RBN oraz oddziały: Udostępniania, Technologii Bibliotecznych, Obsługi Zagranicznej, Gazet, Kartografii, Gromadzenia, Konserwacji Dokumentów, Literatury w Językach Krajów Azji i Afryki, Literatur Narodowych, Wydawnictw Nutowych i Nagrań Dźwiękowych, Książek Rzadkich, Opracowania i Katalogów, Magazynów i Obsługi, Sztychów, jak również Federalny Ośrodek Konserwacji Zbiorów Bibliotecznych i Ośrodek Programów Kulturalnych. Czwarta grupa to jednostki naukowe i naukowo-pomocnicze. W jej skład wchodzi Instytut Badań Genealogicznych, Oddział Naukowo-Badawczy Bibliotekoznawstwa, Oddział Naukowo-Badawczy Zasobów Bibliotecznych, Oddział Naukowo-Metodyczny oraz oddziały: Dokumentów Archiwalnych, Bibliografii i Krajoznawstwa, Historii Bibliotekarstwa, Rękopisów, Współpracy Międzybibliotecznej, a także Sekcja „Dom Plechanowa”, Ośrodek Szkoleniowy RBN i Centrum Studiów Epoki Oświecenia „Biblioteka Woltera”.

ZAWARTOŚĆ KSIĘGOZBIORU (DANE STATYSTYCZNE)

Obecnie RBN przechowuje ponad 34 mln jednostek inwentarzowych, w tym ponad 6 mln w językach obcych⁵. Według danych na dzień 1 stycznia 2004 r. w zbiorach RBN znajdowało się 14 379 540 [1914 078] książek i broszur, 9 914 711 [3 591 583] czasopism i wydawnictw ciągłych, 583 548 [14 478] kompletów rocznych gazet, 130 287 [22 153] wydawnictw kartograficznych, 312 136 [29 260] wydawnictw nutowych, 1 255 122 [2617] wydawnictw izograficznych, 3 761 936 [155 805] norm i dokumentów technicznych, 443 170 [32 393] rękopisów. Oprócz tego w zbiorach Biblioteki znajdują się nagrania (płyty gramofonowe), foto- i kserokopie, mikrofilmy i mikrofiszki. Nowe nabytki w 2004 r. to 239 108 książek i broszur, 163 497 czasopism, 5103 wydawnictw ciągłych, 7580 rocznych kompletów gazet.

RBN posiada 2260 miejsc dla czytelników. Czytelnie i wypożyczalnie odwiedza rocznie około 1, 5 mln osób, którym Biblioteka udostępnia ok. 15 mln pozycji i udziela ok. 0, 5 mln informacji bibliograficznych. Ponadto z serwera sieciowego RBN korzysta rocznie ponad 10 mln użytkowników.

⁵ Dalej w tekście liczby wydawnictw obcojęzycznych podano w nawiasach kwadratowych.

DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA

Już w 1851 r. dyrektor M. Korf sygnalizował carowi Mikołajowi I konieczność prowadzenia przez Bibliotekę działalności wydawniczej. W latach czterdziestych XX w. powołano radę redakcyjno-wydawniczą, a w 1964 r. utworzono oddział redakcyjno-wydawniczy. Od 1991 r. istnieje Wydawnictwo RBN, które działa na podstawie uzyskanej wcześniej licencji wydawniczej i Statutu Biblioteki.

Wydawnictwo RBN zajmuje najważniejszą pozycję w Rosji jeśli chodzi o publikacje z zakresu bibliotekoznawstwa, bibliografii i historii książki. Publikacje odzwierciedlają działalność Biblioteki jako ośrodka naukowego, metodycznego i koordynującego w tych dziedzinach (monografie, zbiory artykułów, wydawnictwa ciągłe, poradniki, wykazy bibliograficzne i inne). Autorami publikowanych prac są pracownicy RBN oraz głównych rosyjskich i zagranicznych ośrodków biblioteczno-informacyjnych. Jednym z kierunków działalności wydawniczej jest wprowadzanie do obiegu naukowego i popularyzacja unikalnych zabytków piśmiennictwa, przechowywanych w RBN. Publikacje te zawierają komentarze, aparat pomocniczy, ilustracje. Biblioteka publikuje rocznie dziesiątki prac naukowych, organizuje setki wykładów, odczytów i konferencji.

. BIBLIOTEKA ELEKTRONICZNA RBN

W czerwcu 2001 r. RBN rozpoczęła wybiórczo dygitalizację zbiorów (tworzenie wersji elektronicznej materiałów przechowywanych w Bibliotece). W pierwszej kolejności transferowi poddano cieszące się dużym zainteresowaniem unikalne materiały, w tym rękopisy i archiwalia, materiały izograficzne, mapy pierwodruczne i malowane ręcznie oraz rzadkie książki i inne druki. Do zasobów biblioteki elektronicznej przenoszone są dokumenty nieobjęte prawem autorskim i prawami pokrewnymi. Najwcześniejsze dzieła, których cyfrowe kopie umieszczono w bibliotece elektronicznej RBN, pochodzą z XI w., a większość stanowią materiały z XVI-XIX w.

Dygitalizacją zbiorów zajmuje się utworzony w 2003 r. Oddział Technologii Cyfrowych, powstały w wyniku rozszerzenia sekcji zasobów elektronicznych Oddziału Automatyzacji. Wykorzystywane są skanery ZBE Satellite, Phase One, Bookeye Color, UMAX Power Look, AGFA DuoScan i system zarządzania obiektami cyfrowymi Digital Object Management (DOM) oraz własne oprogramowanie opracowane na podstawie MS SQL. System umożliwia podstawowe procesy: inwentaryzację, opracowanie, rejestrację, magazynowanie, przeszukiwanie i udostępnianie. Pełny tekst materiałów dostępny jest dla wszystkich czytelników RBN w czytelnich wyspecjalizowanych oddziałów oraz poprzez katalog elektroniczny.

WSPÓŁPRACA RBN Z INNYMI BIBLIOTEKAMI ROSYJSKIMI I ZAGRANICZNYMI

RBN uczestniczy w szeregu elektronicznych projektów mieszanych. Przykładowo, pod koniec 2003 r. RBN weszła w skład Towarzystwa Regional-

nych Konsorcjów Bibliotecznych ABRICON, umożliwiając w ramach partnerskich obowiązków dostęp do części swoich zasobów. Obecnie dostępnych jest około 300 tys. rekordów bibliograficznych. Wszystkie zasoby dostępne są na stronie <http://www.arbicon.ru/services/index.asp>.

Biblioteka jest również członkiem konsorcjum o nazwie „Rosyjskie biblioteki III tysiąclecia”. Pięć bibliotek w ramach tego konsorcjum tworzy zbiorczy katalog wirtualny umożliwiający dostęp do opisów bibliograficznych i zasobów pełnotekstowych. Projekt sprzyja wymianie doświadczeń w zakresie zastosowania nowoczesnych technologii w bibliotekarstwie, łączeniu zasobów bibliotecznych oraz rozwojowi współpracy profesjonalistów z Rosji i krajów Unii Europejskiej (biblioteki narodowe Szkocji i Włoch oraz Pruska Biblioteka Państwowa). O przebiegu prac w ramach projektu informuje strona <http://www.ribk.net/>.

W przyszłości Rosyjska Biblioteka Narodowa w Sankt Petersburgu wspólnie z Rosyjską Biblioteką Państwową w Moskwie tworzyć będą Narodową Bibliotekę Elektroniczną (NBE). Projekt znajduje się w fazie przygotowań. Początkowo zakładano utworzenie centralnego zbioru elektronicznego dokumentów na bazie zasobów RBP, do którego inne biblioteki, instytucje i osoby prywatne mogłyby przekazywać elektroniczne kopie dzieł w celu ich stałego przechowywania, odtwarzania i umożliwienia do nich dostępu. W wyniku prac nad koncepcją NBE postanowiono zastąpić model katalogu centralnego modelem katalogu rozproszonego. W 2004 r. dyrektorzy obu bibliotek narodowych Rosji (RBN i RBP) podpisali stosowne porozumienia.

ZAKOŃCZENIE

Powyższa prezentacja pokazuje, że RBN ma duże znaczenie jako biblioteka narodowa Federacji Rosyjskiej, posiada bogaty księgozbiór, odegrała ważną rolę w historii, wniosła i wnosi znaczący wkład w rozwój bibliotekarstwa i bibliotekoznawstwa w Rosji. Wydaje się zatem, że Biblioteka zasługuje na większe zainteresowanie ze strony polskich badaczy - historyków i bibliotekoznawców, niż ma to miejsce dotychczas.

BIBLIOGRAFIA

- Józefaciuk, Małgorzata (2003). Biblioteki narodowe Federacji Rosyjskiej i Polski. *Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej*, nr 3, s. 8-10.
- Klukowski, Bogdan (2005). *Książnice narodowe świata*. Warszawa: CEBID, 153 s.
- Klukowski, Bogdan (2004). Rosyjska Biblioteka Narodowa. *Poradnik Bibliotekarza*, nr 1, s. 22.
- Moriceva, M. D. (2001). *Biblioteka Załuskich i Rossijskaâ nacional'naâ biblioteka*. Sankt-Peterburg: RNB, 214 s.
- Stefańczyk, Elżbieta. (2003). Wymiana wydawnictw: współpraca Biblioteki Narodowej z bibliotekami Rosji. *Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej*, nr 3, s. 11-14.
- Sadowska, Jadwiga (2002). Problemy przedmiotowych systemów informacyjnych. Refleksje z konferencji w Warszawie i Petersburgu w latach 1989-2002. *Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej*, nr 2, s. 29-32.
- Vol'fcun, L. B. (2003). M. A. Gukovskij i Publiczna biblioteka. W: *Istoriâ bibliotecnogo, kniżnogo i arhivnogo delâ Sankt-Peterburga*. Sankt-Peterburg: RNB, s. 289-293.
- Zarzębski, Tadeusz (1994). Biblioteka Rzeczypospolitej Załuskich zwana (Fakty z dziejów). *Rocznik Biblioteki Narodowej*. R. XXVII-XXVIII, s. 45-62.

BARBARA JANCZAK

Main Library of AGH University of Mining and Metallurgy in Cracow
e-mail: janczak@bg.agh.edu.pl

THE NATIONAL LIBRARY OF RUSSIA - PAST AND PRESENT

ABSTRACT: The article is a discussion of the history and present state of the National Library of Russia (NLR) in Saint Petersburg, including a short review of two-hundred-year tempestuous history, present condition and current tendencies in the development of this respectable institution as well as its contribution to librarianship and library studies. The relationships between NLR and Poland have been briefly presented. Significant statistical data on the current size and content of NLR stock have been provided. The Library publishing activities, currently developed digital library and cooperation with other Russian and foreign libraries have been discussed. The author hopes that her article will increase the interest of Polish researchers (historians and librarians) in the subject in question.

Artykuł wpłynął do redakcji 26 października 2005 T.

EWA BUSSE-TURCZYŃSKA
Biblioteka Akademii Medycznej w Lublinie
e-mail: ewa.turczynska@bg.am.lublin.pl

**ZMIANY W POLSKICH BIBLIOTEKACH
UCZELNI MEDYCZNYCH
PO WPROWADZENIU ELEKTRONICZNYCH
ZRODEŁ INFORMACJI
(analiza ankiety)**

Ewa Busse-Turczyńska jest absolwentką Filologii Romańskiej UMCS w Lublinie oraz Podyplomowego Studium Bibliotek Naukowych Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW. Od 1985 r. pracuje w Bibliotece Głównej AM w Lublinie, od 2001 r. jako kustosz dyplomowany, od 2004 r. pełni funkcję zastępcy dyrektora Biblioteki Akademii Medycznej im. prof. Feliksa Skubiszewskiego w Lublinie. Od połowy lat dziewięćdziesiątych zajmuje się projektowaniem i wdrażaniem automatyzacji w Bibliotece Głównej AM oraz zarządzaniem informacją online (współredakcja strony internetowej, administrowanie dostępnymi do czasopism elektronicznych). Współuczestniczy w tworzeniu bibliograficzno-bibliometrycznej bazy danych Bibliografia Pracowników Naukowych AM w Lublinie. Od 1995 r. czynnie uczestniczy w dorocznych konferencjach problemowych bibliotek medycznych. W latach 1996-1997 uczestniczyła w wyjazdach naukowych do bibliotek niemieckich i francuskich. Przedmiotem zainteresowań naukowych autorki są m.in. użytkownicy naukowej informacji medycznej oraz promocja usług informacyjnych i promocja zdrowia w społeczeństwie. Publikowała m.in. w *Zagadnieniach Informacji Naukowej*, *Rocznikach Bibliotecznych* (pracą w druku), *Biuletynie Głównej Biblioteki Lekarskiej*, *Biuletynie EBIB*, *Forum Akademickim*. Jest członkiem Lubelskiego Oddziału Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich - koło akademickie.

ABSTRAKT: Artykuł zawiera analizę danych ankietowych nt. wynikających z rozwoju technologicznego, wybranych zmian organizacyjnych w polskich bibliotekach uczelni medycznych na przełomie wieków XX/XXI. Badanie ankietowe przeprowadzono w celach dokumentacyjnych. Analiza danych może stanowić punkt wyjścia do dalszych badań ewolucji procesów informacyjnych zachodzących w środowiskach uczelni medycznych. Rozpoznano strukturę zatrudnienia w bibliotekach oraz stan liczebności studentów i pracowników uczelni medycznych we wskazanym czasie. Na podstawie zebranych danych wyodrębniono nowe typy źródeł informacji (e-źródła) wykorzystywanych w ankietowanych bibliotekach i określono profil tematyczny tych źródeł. Scharakteryzowano zmiany ilościowe w przebiegu usług biblioteczno-informacyjnych, ze wskazaniem na dynamikę zmian w okresie wprowadzenia elektronicznych źródeł informacji.

CEL I PRZEBIEG BADANIA

Badanie ankietowe dotyczące wybranych aspektów funkcjonowania polskich bibliotek medycznych przeprowadzono w II połowie 2003 r. Miało ono na celu wyodrębnienie i systematyzację zachodzących tutaj zmian w latach implementacji technologii informatycznych związanych z wykorzystaniem elektronicznych źródeł informacji. W piśmiennictwie polskim można wskazać różnego typu zbiorcze analizy funkcjonowania tych bibliotek specjalnych we wskazanym okresie cywilizacyjnych przemian, m. in. także u autorów Piotrowicz, 2002; Busse-Turczyńska, 2002; Uryga, 2004, 2005.

Przed przeprowadzeniem ankiety zakładano potwierdzenie hipotez badawczych wskazujących na znaczne rozszerzenie obiegu informacji naukowej w środowisku polskich uczelni medycznych. Wyniki analizy ankiety mogłyby stanowić punkt wyjścia do dalszych badań zarówno w obszarze bibliotekoznawstwa i informacji naukowej (np. rozwój nurtu badań użytkowników medycznej informacji dostępnej *online*, badań zmian w kulturze organizacyjnej tych bibliotek), jak w obrębie innych dziedzin nauki, np. badań naukowych, w zakresie korelacji pomiędzy stopniem rozszerzenia obiegu informacji a rozwojem nauk medycznych, czy badań socjoekonomicznych w zakresie wzbogacenia teorii zmian.

Pytania ankietowe dotyczyły określenia stanu i struktury zatrudnienia w bibliotekach i uczelniach medycznych w Polsce we wskazanym czasie cywilizacyjnych zmian, stopnia odwiedzin tych bibliotek i zakresu obsługi informacyjnej użytkowników. Obejmowały one także problematykę dokształcania bibliotekarzy i organizacji szkoleń użytkowników w latach 1988, 1993, 1998, 2002.

Ankiety (załącznik nr 1) przekazano przedstawicielom 11 bibliotek obecnych na XX Konferencji Problemowej Bibliotek Medycznych w Warszawie w 2003 r.

Zwrot ankiety otrzymano drogą pocztową od 8 bibliotek uczelni medycznych. Jedna z bibliotek, które nie odpowiedziały na pytania ankietowe, nieprzekazanie danych uzasadniła przeprowadzką i dużymi zmianami organizacyjnymi we wskazanym w badaniu okresie, co mogłoby wpłynąć na nietypowy obraz jej funkcjonowania. Pominięto w niniejszej pracy analizę danych dotyczących proporcji finansowania wydatków w ankietowanych bibliotekach oraz danych związanych z wyposażeniem bibliotek w sprzęt komputerowy, z uwagi na ich niekompletność.

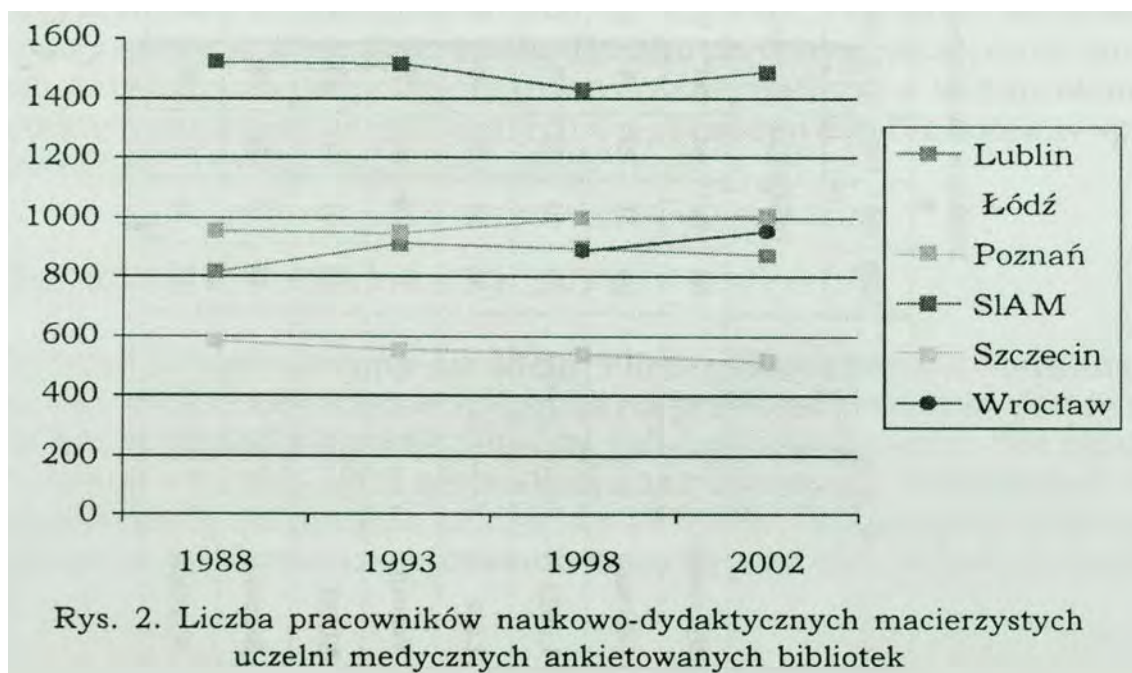
OMÓWIENIE WYNIKÓW ANKIETY

Pierwsze pytanie ankiety miało na celu uzyskanie obrazu struktury zatrudnienia w bibliotekach medycznych na przełomie wieków. Jedna z bibliotek nie przekazała danych dotyczących tego zagadnienia. We wskazanym zakresie lat 1988-2002 ogólna liczba zatrudnienia w bibliotekach, które odpowiedziały na pytania ankietowe (7 bibliotek) utrzymywała się na wyrównanym poziomie, co zaprezentowano na poniżej zamieszczonym wykresie.

Tabela 1

Struktura zatrudnienia – liczba pracowników bibliotek według poszczególnych grup zawodowych

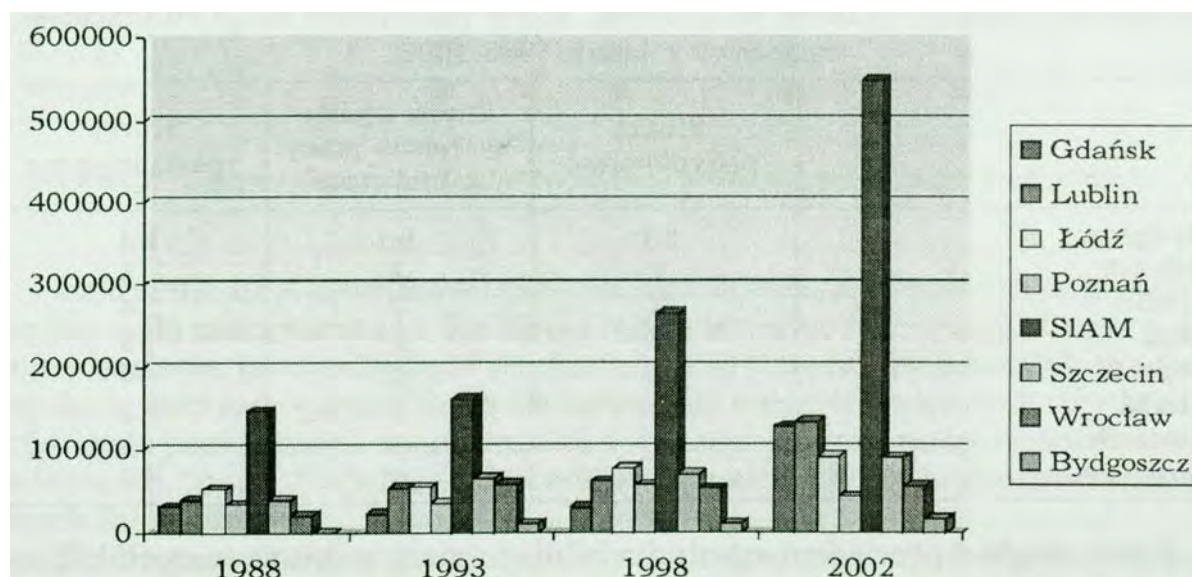
W latach	1988	1993	1998	2002	1988	1993	1998	2002	1988	1993	1998	2002	1988	1993	1998	2002	1988	1993	1998	2002				
	OGÓŁEM				MŁ. BIBLIOTEKARZE				BIBLIOTEKARZE				ST. BIBLIOTEKARZE				KUSTOSZE				KUSTOSZE DYPLOMOWANI			
	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd		
Bydgoszcz	bd	31	28	28	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd		
Gdańsk	bd	35	35	37	bd	bd	bd	bd	9	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Lublin	33	35	35	37	0	10	6	8	9	7	7	6	7	11	7	6	4	3	2	2	2	2		
Łódź	52	51	50	46	3	1	0	0	4	6	4	5	4	16	22	24	23	2	1	1	1	1		
Poznań	30	26	29	27	6	4	8	5	8	6	5	4	6	14	10	10	7	2	2	1	1	1		
SIAM	66	61	62	65	8	4	4	8	16	12	10	11	14	18	22	22	17	1	1	1	1	1		
Szczecin	19	25	24	25	3	9	4	1	8	8	4	5	5	7	5	6	6	–	3	2	3	3		
Wrocław	37	34	31	37	4	4	2	6	6	6	2	2	3	15	13	11	12	1	–	–	–	–		

Rys. 1. Liczba pracowników ankietowanych bibliotek w latach 1988-2002

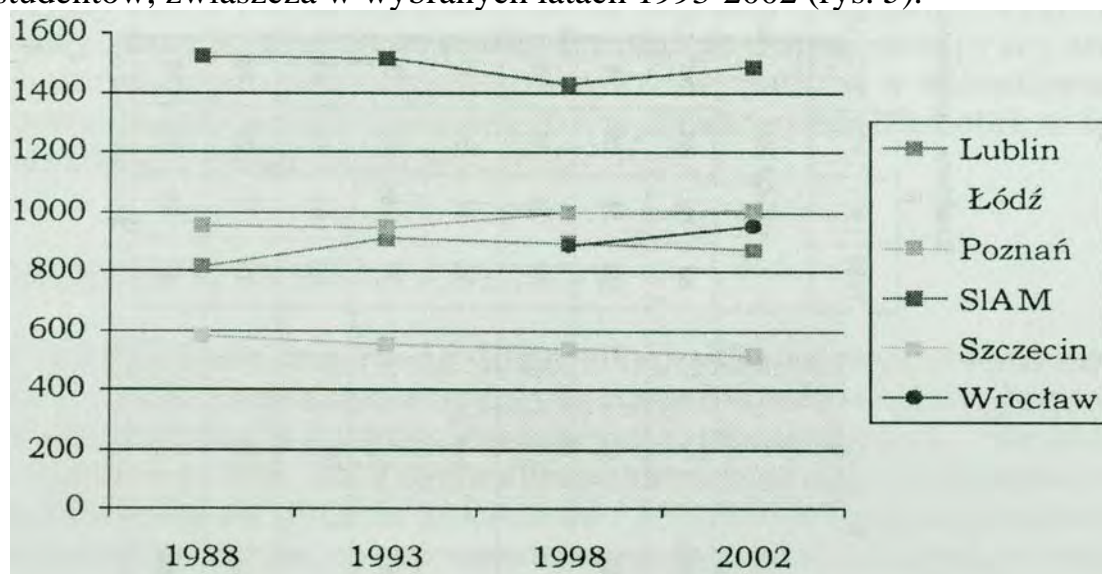
Wśród zatrudnionych osób, we wskazanym przedziale czasowym, w badanych bibliotekach dominuje grupa zawodowa kustoszy. Nie wyodrębniono tutaj uogólnionej tendencji wzrostowej w poszczególnych grupach zawodowych. Dane liczbowe dotyczące zatrudnienia w bibliotekach medycznych zawiera poniższa tabela.

Ogólna liczba pracowników naukowo-dydaktycznych w środowiskach uczelni ankietowanych bibliotek, w l. 1988-2002 nie ulegała znacznym zmianom (rys. 2). Dwie spośród bibliotek, które zwróciły ankietę, nie podały tych danych liczbowych dotyczących uczelni.

Rys. 2. Liczba pracowników naukowo-dydaktycznych macierzystych uczelni medycznych ankietowanych bibliotek

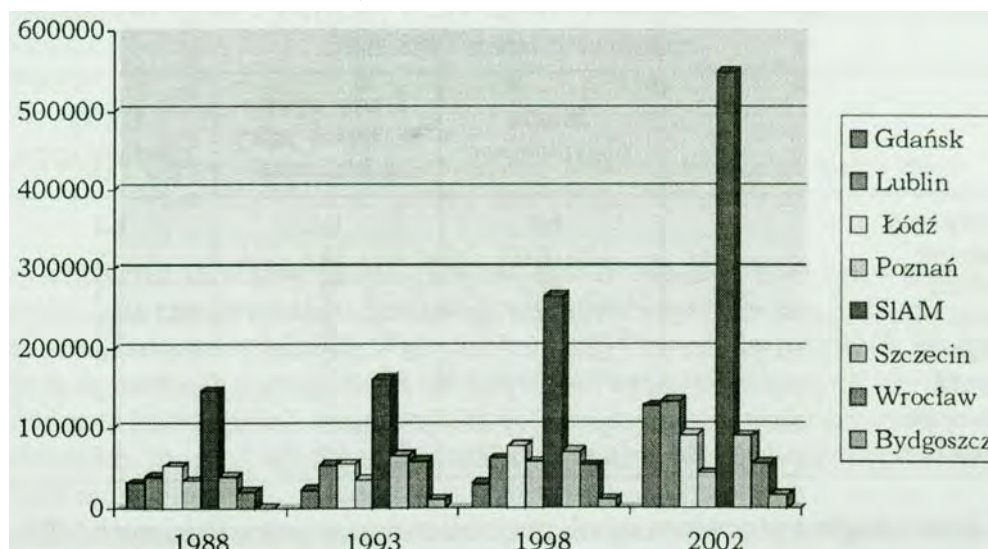
Przy stabilnej liczbie zarówno bibliotekarzy, jak i pracowników naukowo-dydaktycznych, w środowiskach tych uczelni obserwowano wzrost liczby studentów, zwłaszcza w wybranych latach 1993-2002 (rys. 3).

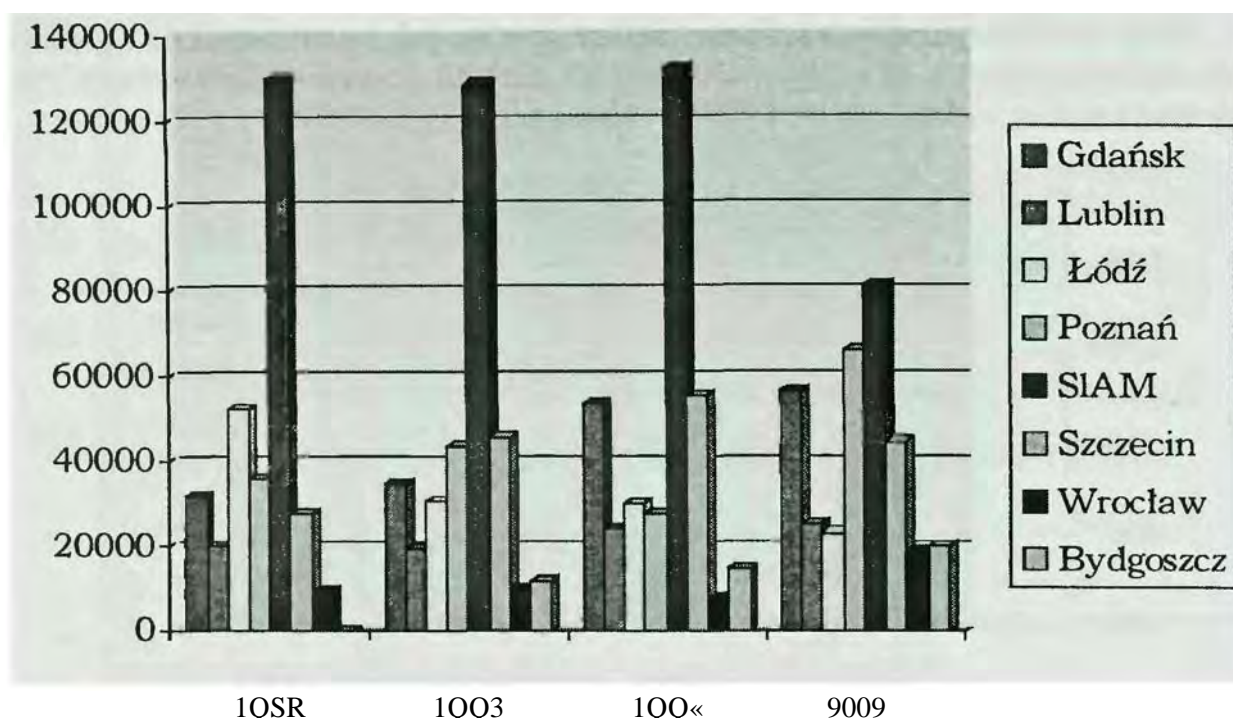
Rys. 3. Liczba studentów macierzystych uczelni medycznych ankietowanych bibliotek

Odpowiedzi bibliotek na pytania ankietowe związane z udostępnianiem zbiorów potwierdzają hipotezy zakładające wzrost liczby odwiedzin w bibliotekach medycznych wynikający z przyrostu liczby studentów. W ankietowanych bibliotekach obserwowano w tym okresie wzrost udostępnień w czytelnich oraz rozszerzenie zakresu usług informacyjnych (omówione w dalszej części niniejszej pracy) przy jednoczesnej tendencji malejącej wypożyczanych woluminów w czterech i wzrastającej również w czterech bibliotekach.

J Poniżej przedstawiono wykres przedstawiający liczbę udostępnień w czytelnich ankietowanych bibliotek (rys. 4) oraz liczbę wypożyczonych woluminów w latach 1988-2002 (rys. 5).

Rys. 4. Łączna liczba udostępnień w czytelnich ankietowanych bibliotek medycznych w latach 1988-2002

Rys. 5. Liczba wypożyczonych woluminów w latach 1988-2002 w ankietyowanych bibliotekach medycznych

Spowodowana przyrostem liczby studentów intensyfikacja usług biblioteczno-informacyjnych, przy niezmiennym stanie personelu bibliotek, może prowadzić do obniżenia jakości tych usług.

Jednym ze sposobów rozwiązania problemu doskonalenia jakości obsługi użytkowników jest dokształcanie się bibliotekarzy w celu podniesienia zawodowych kompetencji w zakresie wszechstronnego wykorzystania mediów elektronicznych. W badanych bibliotekach w latach 1988-2002, pracownicy podwyższali swoje kwalifikacje zawodowe na studiach podyplomowych, uzupełniali wykształcenie oraz uczestniczyli w kursach zawodowych. Poniższa tabela zawiera dane liczbowe dotyczące dokształcających się pracowników ankietyowanych bibliotek medycznych.

Tabela 2

Liczba pracowników bibliotek medycznych, którzy podwyższyli swoje kwalifikacje zawodowe w latach 1988-2002

	Studia podyplomowe	Studia wyższe w trakcie pracy w bibliotece	Kursy specjalistyczne
Bydgoszcz	bd	bd	bd
Gdańsk	1	3	5
Lublin	9	2	4
Łódź	2	2	35
Poznań	2	2	4
SIAM	2	3	2
Szczecin	4	3	1
Wrocław	5	5	18

Równoległe z procesem szkolenia bibliotekarzy ankietyowanych bibliotek, obserwuje się tutaj proces szkolenia użytkowników, również w zakresie samodzielnego korzystania z dostępnych *online* źródeł informacji. Mają one

na celu upowszechnienie w środowiskach naukowych wzbogaconej oferty informacyjnej. Coraz większa część użytkowników mających aktualnie dostęp do Internetu, prowadzi samodzielnie wyszukiwanie informacji *online*. Może to stanowić udogodnienie tylko pod warunkiem umiejętnego prowadzenia strategii wyszukiwania. W przypadku braku wiedzy i umiejętności w tym zakresie, może dochodzić do wyboru błędnej strategii, czy niewłaściwej interpretacji wyniku wyszukiwania. W takich przypadkach występuje niekorzystna sytuacja uzyskania informacji nierelevantnej. Tymczasem informacja pełna, kompletna i pozbawiona błędów ma szczególne znaczenie w środowisku lekarskim, które stanowi otoczenie ankietowanych bibliotek.

Zakłada się, że użytkownicy po przeszkoleniu w zakresie wyszukiwania informacji w bazach danych i czasopismach elektronicznych będą umieli samodzielnie korzystać z kosztownych źródeł informacji jakimi dysponują współczesne biblioteki akademickie.

Szczególnie w czasie wprowadzania nowych typów źródeł informacji znacząca jest również aktualna oferta promocji usług oferowanych przez biblioteki. Jedno z pytań ankiety dotyczyło zagadnienia form promocji stosowanych przez biblioteki uczelni medycznych. Potwierdziły one stosowanie takich form jak: wydawanie informatorów, wystaw, opracowywanie artykułów na temat bibliotek, udział w konferencjach, e-promocję. Poniższa tabela zawiera odpowiedzi bibliotek w tym zakresie.

Tabela 3

Formy promocji biblioteki

	Informatory drukowane	Artykuły o bibliotece	Wystawy	e-promocja	Inne
Bydgoszcz		■	■	■	
Gdańsk	■		■		
Lublin		■	■	■	
Łódź			■	■	
Poznań	■	■	■	■	■*
SIAM	■	■	■	■	
Szczecin	■	■	■	■	
Wrocław	■	■	■	■	

■ AM Poznań: Czynny udział pracowników biblioteki w polskich i zagranicznych konferencjach

Szkolenia użytkowników i promocja bibliotek są jednak tylko punktem wyjścia dla rzeczywistego doskonalenia przepływu informacji. Dopiero kolejne badania prowadzone w środowisku użytkowników bibliotek medycznych, w zakresie sprawdzenia umiejętności wyszukiwawczych użytkowników oraz poziomu ich świadomości dotyczącej dostępności nowych źródeł informacji mogą dostarczyć dowodów na realne efekty wykorzystania nowych technologii.

Problematyka opracowania nowych programów szkoleń oraz badania efektywności nauczania w zakresie wykorzystania nowych technologii stanowi zagadnienie poruszane w odrębnych publikacjach (Niedźwiedzka, 2004;

Piotrowicz, 2001; Stebner, 2001). Będzie ona tematem kolejnej konferencji problemowej bibliotek medycznych w 2006 r. oraz warsztatów EAHIL (European Association of Health Libraries) w 2007 r.

W poniższej tabeli przedstawiono rodzaje szkoleń organizowanych dla użytkowników w poszczególnych bibliotekach, które odpowiedziały na ankietę.

Tabela 4

**Rodzaje szkoleń prowadzonych dla użytkowników
w ankietowanych bibliotekach medycznych w latach 1988-2002**

	Przysposo- bienie bi- blioteczne	Podstawy informacji naukowej	Szkolenie dla studiów dokto- ranckich	Konsulta- cje dla użyt- kowników	Wykłady dla lekarzy	Wykłady dla innych grup zawo- dowych	Inne
Bydgoszcz	■	■	■	■	■		
Gdańsk	■		■	■			
Lublin	■	■	■	■			
Łódź	■	■	■	■			
Poznań	■	■		■	■	■	■
SIAM	■	■	■	■	■		
Szczecin	■		■	■			■
Wrocław		■		■			■

Kolejne pytania ankiety dotyczyły przełomu w działalności informacyjnej bibliotek zapoczątkowanego przez wprowadzenie bibliograficznych baz danych do warsztatu pracy oddziałów informacji.

Biblioteki potwierdziły fakt uzyskania w latach 1994-1996 dostępu do Internetu. Do 1998 r. opracowano w tych bibliotekach strony internetowe analizowane dwukrotnie w referatach zjazdowych (Busse-Turczyńska, 2000; Modrzejewska, 2003).

Wprowadzone w latach dziewięćdziesiątych XX w. w polskich bibliotekach medycznych technologie z bibliograficzno-abstraktowymi bazami danych, katalogami OPAC i czasopismami elektronicznymi umożliwiły szybki przepływ informacji naukowej. Przed wprowadzeniem wymienionych elektronicznych źródeł informacji zestawienia tematyczne w bibliotekach uczelni medycznych były sporządzane metodą tradycyjną, głównie dla samodzielnych pracowników naukowych, na podstawie drukowanych wydawnictw bibliograficznych, zwłaszcza *Index Medicus*. Czas oczekiwania na zestawienie tematyczne wynosił wówczas 1-2 tygodnie (średnio 10, 63 dni dla ankietowanych bibliotek w 1988 r.).

W latach dziewięćdziesiątych kiedy zaczęto wykorzystywać bibliograficzno-abstraktowe bazy danych obejmujące piśmiennictwo z medycyny i nauk pokrewnych, czas oczekiwania na zestawienia tematyczne w tych bibliotekach skrócił się ok. dziesięciokrotnie i wynosił średnio 1, 25 dnia. Niekiedy użytkownik otrzymywał zestawienie tematyczne na miejscu, w ciągu kilku minut od momentu zgłoszenia tematu, a maksymalny czas oczekiwania trwał do 4 dni. Zróżnicowany czas oczekiwania w tym przypadku jest spowodowany m. in. okresowo wzmożonym ruchem studentów poszukujących piśmiennictwa do prac magisterskich. Czas oczekiwania na zestawienia tematyczne w bibliotekach medycznych przed i po wprowadzeniu wyszukiwania informacji w bazach danych prezentuje tabela 5.

Tabela 5

Średni czas oczekiwania na realizację zestawienia tematycznego przez ankietowane biblioteki przed i po uzyskaniu dostępu do baz danych

Średni czas oczekiwania na realizację zest. temat.	1988	1993	1998	2001
Bydgoszcz	bd	bd	bd	w 2003 r. 1-2 dni
Gdańsk	10 dni	7 dni	2-3 dni	1-2 dni
Lublin	2 tyg.	7 dni	2 dni	1-2 dni
Łódź	2 tyg.	na miejscu	na miejscu	na miejscu
Poznań	7 dni	1-2 dni	1 dzień	na miejscu
SIAM	2 tyg.	1 dzień	na miejscu	na miejscu
Szczecin	2 tyg.	na miejscu	na miejscu	na miejscu
Wrocław	7-12 dni	3-7 dni	3-7 dni	1-4 dni

Na podstawie analizy odpowiedzi na kolejne pytanie ankietowe można stwierdzić, że przed rokiem 1989, w sposób tradycyjny w bibliotekach sporządzano od 40 do 180 zestawień rocznie, podczas gdy przy wykorzystaniu baz danych od 1113 do 4641 w 1998 r., tj. ok. 24 razy więcej niż przed 1989 r. Dane te świadczą o zwiększonej wydajności pracy informacyjnej bibliotek i zarazem o zwiększeniu obiegu informacji naukowej w badanym środowisku. Poniżej przedstawiono wykres obrazujący ilość wykonanych zestawień w ankietowanych bibliotekach, przed i po wprowadzeniu wykorzystania bibliograficznych baz danych.

Tabela 6

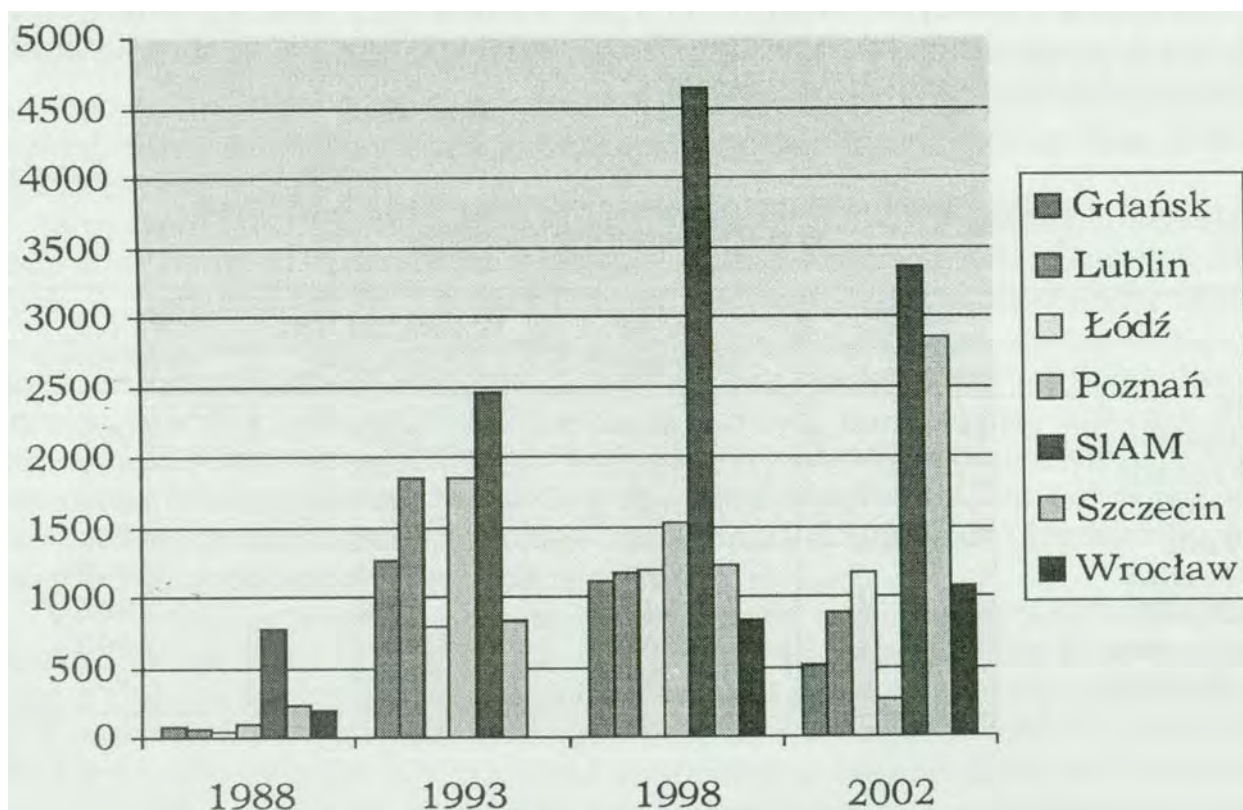
Poszczególne etapy wykorzystania bazy danych Medline w bibliotekach medycznych

	Jedno stanowisko	W lokalnej sieci bibliotecznej	W sieci uczelnianej
Bydgoszcz	1989	1992	1993
Gdańsk	1991	1996	1999
Lublin	1990	1994	1996
Łódź	1990	1992	1994
Poznań	1989	1992	1997
SIAM	1989	1996	1996
Szczecin	1991	1993	1996
Wrocław	1989	1995	1995

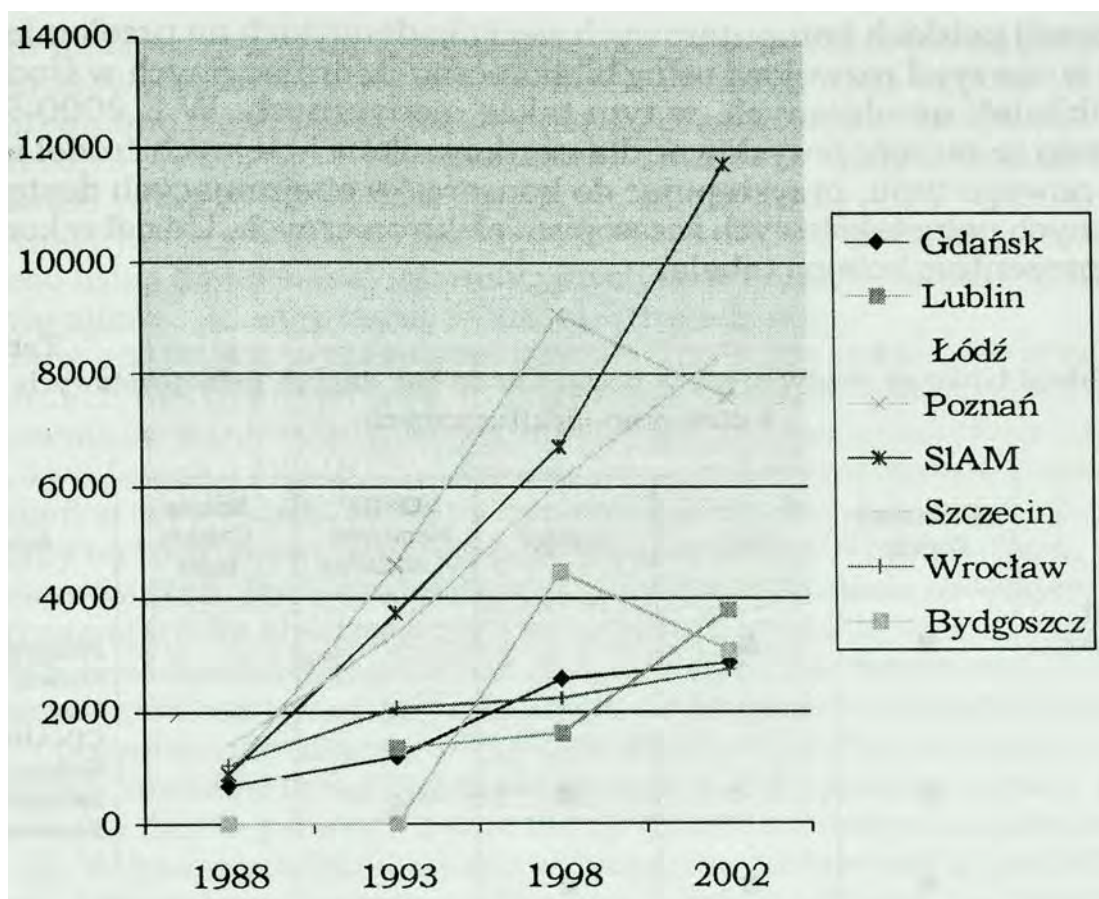
Widoczny na wykresie stopniowy spadek liczby zamawianych zestawień po 2000 r. wynika z wprowadzenia dostępu do baz danych również poza biblioteką, w sieciach akademickich i wiąże się z upowszechnieniem samodzielnego wyszukiwania informacji *online* przez użytkowników. Rozwój technologii informatycznych pozwolił zaplanować w bibliotekach na końcu lat 80. i w latach 90. kolejne etapy coraz sprawniejszego udostępniania baz danych. Poniżej przedstawiono tabelę zawierającą wyszczególnienie początkowych lat instalacji bazy danych Medline: w wersji jedno stanowiskowej, w sieci lokalnej oraz w sieci uczelnianej.

Kolejne pytanie ankietowe dotyczyło tematyki bibliograficzno-abstraktowych baz danych wykorzystywanych przez biblioteki medyczne i użytkowników zewnętrznych. Bazy te obejmowały piśmiennictwo z dziedzin związanych z biomedycyną, farmacją i pielęgniarstwem. Ponadto w jednej z bibliotek wskazano na psychologię, filozofię, etykę, fizykę, chemię, biologię. Oprócz podstawowych baz bibliograficznych: Polska Bibliografia Lekarska, Medline, Embase i Current Contents biblioteki wymieniły wykorzystanie baz Cochrane Library, INIS, Science Citation Index.

Wzbogacenie dostępu do bibliografii światowych zaktywizowało z kolei usługi wypożyczeń międzybibliotecznych. W większości ankietowanych bibliotek obserwuje się tendencje wzrostowe ilości sprowadzonych dla biblioteki artykułów, we wskazanych okresie (rys. 6).

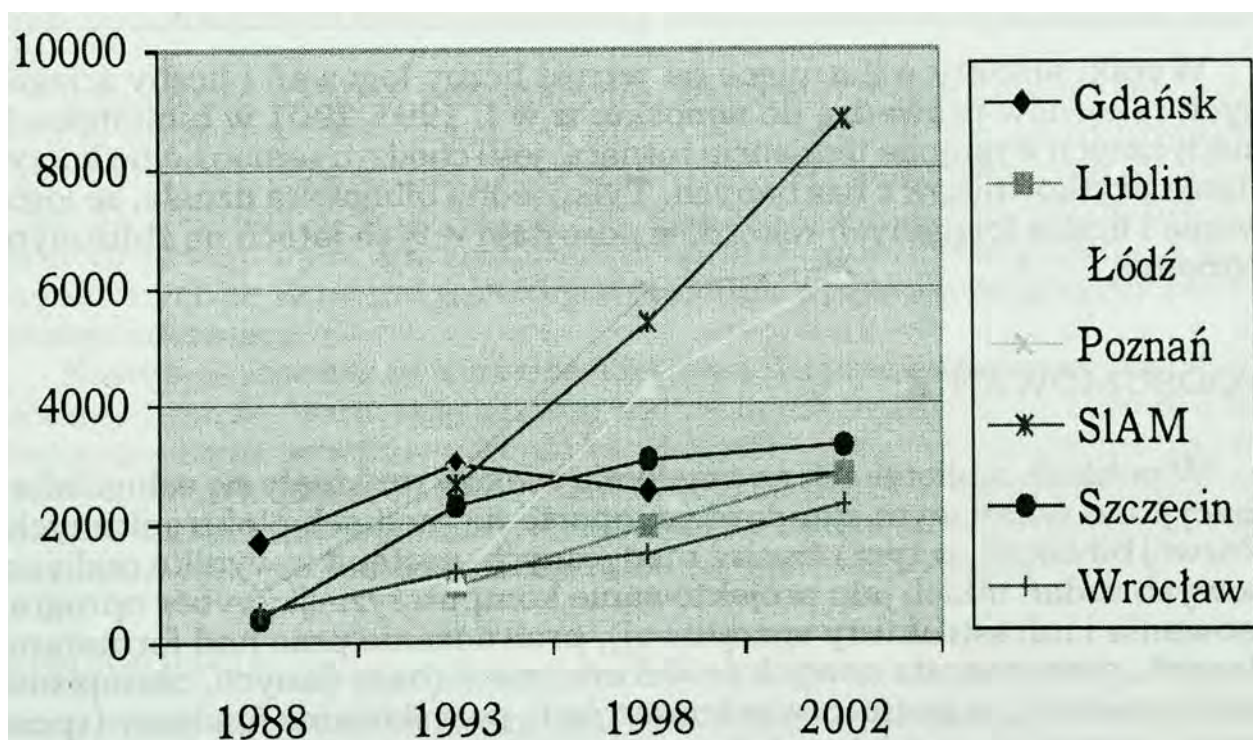

Rys. 6. Liczba zestawień tematycznych w ankietowanych bibliotekach medycznych sporządzanych przed i po wprowadzeniu baz danych

Rys. 7. Wypożyczenia międzybiblioteczne dla biblioteki ankietowanej w latach 1988-2002

Podobnie można wskazać na przyrost w zakresie realizacji zamówień międzybibliotecznych na zewnątrz (rys. 7).

Rys. 8. Wypożyczenia międzybiblioteczne realizowane na zewnątrz przez bibliotekę ankietowaną w latach 1988-2002

Rozwój polskich komputerowych sieci akademickich na przełomie XX i XXI w. sprzyjał rozwojowi usług biblioteczno-informacyjnych w środowisku bibliotek uczelnianych, w tym także medycznych. W l. 2000-2002 biblioteki te zaczęły pozyskiwać dla użytkowników kolejnych źródeł informacji nowego typu, przystępując do konsorcjów obejmujących dostęp do baz danych pełnotekstowych i czasopism elektronicznych. Udział w konsorcjach prezentuje kolejna tabela.

Tabela 7

Udział bibliotek medycznych w dostęпах do baz danych pełnotekstowych i czasopism elektronicznych

	ScienceDirect-Elsevier	EIFL	Synergy	OVID Biomedical-Collections	Science Citation Index	Inne
Białystok Bydgoszcz	■	■				Proquest Medical Library, CINAHL, SpringerLink, SpringerLink, Swetswise
Gdańsk	■		■			
Kraków Lublin Łódź Poznań	■	■	■		■	
SIAM Szczecin Warszawa		■	■	■	■	SpringerLink, Karger, Oxford University Press

Wyniki ankiety wskazujące na wzrost liczby logowań i liczby ściąganych rekordów prowadzą do wniosku, iż w l. 1995-2001 w bibliotekach medycznych wystąpiła tendencja rosnąca, jeśli chodzi o samodzielne korzystanie użytkowników z baz danych. Tylko jedna biblioteka uznała, że logowania i liczba ściąganych rekordów pozostają w tych latach na zbliżonym poziomie.

PODSUMOWANIE

W polskich bibliotekach na przełomie wieków rozwinęły się usługi informacyjne o światowym standardzie, oparte na mediach elektronicznych. Rozwój bibliotek, w tym również medycznych, nastąpił w wyniku podjęcia nowych zadań takich jak: projektowanie komputeryzacji (wybór oprogramowania i infrastruktury sprzętowej), prowadzenie prac nad formatami danych, prenumerata nowych źródeł informacji (bazy danych, czasopisma elektroniczne), uczestnictwo w konsorcjach, pozyskiwanie funduszy (sponsorzy, negocjacje, projekty dofinansowania), wspomagane komputerowo profilowanie kolekcji księgozbioru i przebiegu procedur bibliotecznych (gromadzenie, opracowanie, udostępnianie).

Na podstawie analizy danych ankietowych dotyczących nowego stylu funkcjonowania bibliotek polskich uczelni medycznych w 1. 1988-2002, wyodrębniono podstawowe zmiany natury organizacyjnej związane z wprowadzeniem technologii informatycznych. Zmiany te miały wpływ na wzrost dynamiki procesów informacyjnych (m. in. skrócony czas wyszukiwania informacji). Możliwości technologiczne bibliotek gwarantują poszerzenie zakresu usług biblioteczno-informacyjnych (skanowanie dokumentów, przesyłanie plików, udostępnianie źródeł elektronicznych).

Dane ankietowe wskazują na wzrastającą liczbę studentów w polskich uczelniach medycznych (rys. 3) przy obserwowanej, niezmiennej liczbie pracowników naukowo-dydaktycznych (rys. 2) i personelu tych bibliotek (rys. 1) w latach 1988-2002. Obserwowany jest w tym okresie wzrost udostępnień w czytelnich (rys. 4) i wypożyczeń międzybibliotecznych (rys. 6, 7), przy wyrównanym poziomie (niewielki spadek w 4 bibliotekach, wzrost w 4) wypożyczeń. Jednocześnie wprowadzono w tym czasie nowe typy źródeł informacji (źródła elektroniczne) w kolejnych etapach: wykorzystywania jednostanowiskowo bibliograficzno-abstraktowych baz danych na CD-ROM, udostępniania baz w sieciach lokalnych, a następnie w sieciach akademickich, z poszerzeniem dostępności elektronicznych źródeł informacji o pełne teksty dokumentów (czasopisma elektroniczne, bazy pełnotekstowe). Biblioteki w tym czasie promują swoje usługi oparte na nowych technologiach (tab. 3). W badanych bibliotekach wzbogacona zostaje oferta szkoleń użytkowników w zakresie systematyki nowych źródeł informacji, o zmodyfikowanej metodycie wyszukiwania informacji naukowej w strukturze baz danych (tab. 4). Nowe zadania stojące przed bibliotekami w czasie wprowadzania komputeryzacji wymagają doksztalcania się bibliotekarzy. Odpowiedzi na pytanie ankietowe związane z tym zagadnieniem wskazują na zdobywanie wiedzy przez pracowników bibliotek uczelni medycznych (tab. 2) i co się z tym wiąże - na rozwój kultury organizacyjnej tego środowiska.

Jeśli chodzi o usługi informacyjne, wskazano w ankiecie na skrócony czas oczekiwania użytkownika na zestawienia tematyczne, po wprowadzeniu baz danych do warsztatu pracy informacyjnej ankietowanych bibliotek (tab. 5). Usprawnienie obsługi użytkownika oraz stworzenie mu możliwości samodzielnego wyszukiwania informacji naukowej w bazach danych udostępnianych ze stron internetowych bibliotek wpływają na przyspieszenie obiegu informacji.

Następuje również zwiększenie efektywności pracy informacyjnej bibliotekarzy (rys. 5 - wzrastająca liczba wykonanych zestawień tematycznych, zwłaszcza zaraz po wprowadzeniu baz danych) oraz zwielokrotnienie możliwości wyszukiwawczych (od wyszukiwania elementów opisu bibliograficznego w bazach bibliograficznych do wyszukiwania dowolnych kombinacji terminów w pełnych tekstach dokumentów elektronicznych).

BIBLIOGRAFIA

- Busse-Turczyńska, Ewa; Birska, Renata (2000). Internetowa oferta informacyjna polskich bibliotek medycznych dla środowisk lekarskich. W: *Internet Medyczny 2000. Materiały zjazdowe VKonferencji Internetu Medycznego. Poznań, 10-11 listopada 2000. s. 110*, [online] [dostęp: 28. 11. 2005]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2001/20/birska.html>>.

- Busse-Turczyńska, Ewa; Birska, Renata (2002). Misja biblioteki naukowej a współpraca sieci bibliotek medycznych. W: *Współpraca bibliotek naukowych w zakresie obsługi użytkowników. Konferencja naukowa. Warszawa, 23-24 września 2002 r.* [online] [dostęp: 28. 11. 2005]. Dostęp w World Wide Web: <http://ebib.wroc.pl/matkonf/pw/referaty/RBirska_EBusse-Turczynska.pdf>.
- Modrzejewska, Maria (2003). Kryteria oceny jakości bibliotecznych witryn WWW. W: *XXII konferencja szkoleniowa bibliotek medycznych. Rozwój zintegrowanych usług bibliotecznych.* Warszawa, 23-24. 06. 2003, s. 32-36.
- Niedźwiedzka, Barbara (2004). Biblioteki edukują lekarzy. *Forum Akademickie* nr 3 [online] [dostęp: 02. 12. 2005]. Dostępny w World Wide Web: <http://forumakad.pl/archiwum/2004/06/16-zabiblioteki_edukuja_lekarzy.htm>.
- Niedźwiedzka, Barbara (2004J). Czy informatyzacja dostępu do zbiorów towarzyszy w bibliotekach medycznych odpowiednia edukacja użytkowników? Wyniki sondażu. W: *XXIII Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych. Polityka Gromadzenia zbiorów w polskich bibliotekach medycznych w dobie nowoczesnych technologii informatycznych.* Gdańsk, 21-22 czerwca 2004, s. 101-113.
- Piotrowicz, Aniela; Grządzielewska, Ewa; Toruńska, Barbara (2002). *Cooperation between medical academic libraries in Poland. Organization of Polish medical libraries,* [online] [dostęp: 28. 11. 2005]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.zbmed.de/fileadmin/pdf_dateieiVEAHIL_2002/torlinska-proc.pdf>.
- Piotrowicz, Aniela; Krzyżaniak, Piotr (2001). Współpraca Biblioteki Głównej Akademii Medycznej w Poznaniu z Wielkopolską Izbą Lekarską w zakresie dydaktyki podplomowej. *Biuletyn Głównej Biblioteki Lekarskiej* R. 47 nr 364 s. 79-83.
- Stebner, Iwona; Hajduk, Roma (2001). Serwis edukacyjny na stronie www Biblioteki Głównej Akademii Medycznej w Poznaniu. *Biuletyn Głównej Biblioteki Lekarskiej,* s. 73-78.
- Uryga Anna; Stalmach, Lucjan; Niedźwiedzka, Barbara (2004). Medical libraries in Poland — a gap between technological progress and medical librarianship development. In: *9th European Conference of Medical and Health Libraries. Santander September 20th-25th 2004.* [online] [dostęp: 28. 11. 2005]. Dostępny w World Wide Web: <<https://ibio.humv.es/biblioteca/eahil/Posters.htm>>.
- Uryga, Anna (2005). Biblioteki medyczne w Polsce - rozdźwięk pomiędzy postępem technologicznym a praktyką zawodową. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online] nr 10 [dostęp: 28. 11. 2005]. Dostępny w World Wide Web: <http://ebib.oss.wroc.pl/2005/69/uryga_stalmach.php (Eb-69)>.

EWA BUSSE-TURCZYŃSKA

Medical University Library in Lublin

e-mail: ewa.turczynska@bg.am.lublin.pl

CHANGES CAUSED BY THE INTRODUCTION OF ELECTRONIC INFORMATION SOURCES INTO POLISH MEDICAL UNIVERSITY LIBRARIES. A REPORT ON THE SURVEY RESULTS

The article is an analysis of data gathered through a survey concerning selected organizational changes in Polish medical university libraries at the turn of the 20th and 21st century resulting from the development of technologies introduced into those libraries. The structure of employment in medical university libraries and the population of students and university staff has been characterized. New types of information sources (e-sources) used by the surveyed libraries and subject domains of those sources have been identified. Moreover, the article includes a discussion of quantitative changes to the library information and reference services with emphasis on the dynamics of the changes in question at the time of e-sources introduction into the libraries.

Although the survey was primarily conducted for documentary purposes, it may provide an excellent source of information and starting point for further studies on the transformation of the information delivery processes at medical universities.

Załącznik 1

Ankieta dla Bibliotek Akademii Medycznych - media elektroniczne a jakość usług bibliotecznych

1. Struktura zatrudnienia

Ogółem liczba pracowników biblioteki	w latach			
	1988	1993	1998	2002
w tym ml. bibliotekarzy				
w tym bibliotekarzy				
w tym st. bibliotekarzy				
w tym kustoszy				
w tym kustoszy dypl.				

la

Ogółem liczba pracowników na uczelni	w latach			
	1988	1993	1998	2002
Liczba pracowników naukowych i naukowo-dydaktycznych				
Liczba studentów				

2. Doksztalcanie: liczba pracowników Biblioteki, którzy ukończyli w latach 1988-2002:

- Studia podyplomowe
- Studia wyższe w trakcie pracy w Bibliotece
- Kursy specjalistyczne

3. Prowadzenie szkoleń dla użytkowników w latach 1988-2002:

- Przysposobienie biblioteczne
- Podstawy informacji naukowej
- Szkolenie dla studiów doktoranckich
- Konsultacje dla użytkowników
- Wykłady dla lekarzy
- Wykłady dla innych grup zawodowych
- Inne

4. Czytelnicy — pracownicy (AM, służby zdrowia i innych)

Ogółem liczba czytelników	w latach			
	1988	1993	1998	2002
korzystających z wypożyczalni				
korzystających z czytelnii ogólnej				
korzystających z czytelnii czasopism				

S. Czytelnicy — studenci

Ogółem liczba czytelników	w latach			
	1988	1993	1998	2002
korzystających z wypożyczalni				
korzystających z czytelnii				

6. Wypożyczenia i udostępnienia

Liczba wypożyczeń udostępnień	w latach			
	1988	1993	1998	2002
Ogółem wypożyczono woluminów				
Udostępniono w czytelnii				
Wypoż. międzybibl. na zewnątrz				
Wypoż. międzybibl. dla biblioteki				

7. Biblioteka uzyskała dostęp do Internetu

- w roku
- stronę internetową opracowano w roku

8. Liczba zestawień tematycznych realizowanych przez Bibliotekę: przed pozyskaniem dostępu do baz danych w roku 1988

- po uzyskaniu dostępu do baz danych
w roku 1993
w roku 1998
w roku 2001
9. Bazę danych Medline zaczęto wykorzystywać w Bibliotece:
jednostanowiskowo w roku
w lokalnej sieci bibliotecznej w roku
w sieci uczelnianej w roku
10. Średni czas oczekiwania na realizację zestawienia tematycznego:
przed uzyskaniem dostępu do baz danych
w roku 1988
po po uzyskaniu dostępu do baz danych
w roku 1993
w roku 1998
w roku 2001
11. Stopień wykorzystania dostępu do baz danych w sieci akademickiej
w latach 1995-2001
obserwuje się tendencję rosnącą logowań i liczby ściąganych rekordów
obserwuje się tendencję malejącą logowań i liczby ściąganych rekordów
logowania i liczba ściąganych rekordów pozostają w tych latach na zbliżonym
poziomie
12. Bazy danych wykorzystywane w Państwa Bibliotece reprezentują dziedziny:
Biomedycyna
Farmacja
Pielęgniarstwo
Psychologia
Etyka
Filozofia
Fizyka
Chemia
Biologia
13. Oprócz Medline i Polskiej Bibliografii Lekarskiej wykorzystują Państwo
bibliograficzne bazy danych:
Current Contents
Embase
Psychlit
International Pharmaceutical Abstracts
Life Science Collections
Sociofile
Chemical Abstracts
Inspec
Inne
14. Biblioteka przystąpiła do pierwszego konsorcjum na dostęp online
do pełnych tekstów czasopism
w roku
w 2002/2003 r. Państwa Biblioteka ma dostęp do:
ScienceDirect-Elsevier
EIFL
Synergy
OVID BiomedicalCollections
Science Citation Index
Inne
15. Promocja Biblioteki
informatory drukowane
artykuły o bibliotece w prasie lokalnej lub wyd. uczelnianym
wystawy
e-promocja
Inne

**„KRAKÓW - LWÓW: KSIĄŻKI, CZASOPISMA,
BIBLIOTEKI XIX IXX WIEKU”
VIII Międzynarodowa Konferencja Naukowa
(Kraków 16-18 listopada 2005 r.)**

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Akademii Pedagogicznej w Krakowie od wielu lat organizuje konferencje naukowe pod nazwą „Kraków - Lwów: książki, czasopisma, biblioteki”. Pierwsza konferencja naukowa została zorganizowana w 1986 r. z inicjatywy prof. zw. dr hab. Jerzego Jarowieckiego - dyrektora Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa z okazji 40-lecia krakowskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej połączona ze zjazdem absolwentów studiów bibliotekoznawczych. Odtąd co dwa, trzy lata, w Krakowie odbywały się konferencje naukowe pod tym samym tytułem, o charakterze ogólnopolskim, a od 2005 r. - międzynarodowym. Zachowywały one ciągłość podejmowanej tematyki i cieszyły się dużym zainteresowaniem, nie tylko w kraju, ale także za granicą: na Ukrainie, Białorusi, Słowacji i w Czechach. Ze wszystkich konferencji ukazywały się pokłosa w zbiorach zatytułowanych *Kraków — Lwów: książki, czasopisma, biblioteki*, ogółem ukazało się 7 tomów¹.

Ostatnia VIII Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Kraków - Lwów: książki - czasopisma - biblioteki” odbyła się w dniach 16-18 listopada 2005 r. i została zorganizowana z okazji jubileuszu 60-lecia Akademii Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Organizatorami byli pracownicy Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa pod kierunkiem i przewodnictwem prof. dr hab. Haliny Kosętki - obecnie dyrektora Instytutu.

Na konferencję wpłynęły 82 zgłoszenia referatów i komunikatów naukowych, toteż obrady trwały trzy dni, na sesjach plenarnych i w czterech sekcjach problemowych: 1. Książki i wydawnictwa XIX i XX wieku; 2. Biblioteki XIX i XX wieku; 3. Czasopiśmiennictwo XIX i XX wieku; 4. Kultura literacka XIX i XX w.

Tematem prezentowanego sprawozdania są referaty obrad plenarnych dotyczących historii książki i bibliotek, pierwszej i drugiej sekcji, na których wygłoszono łącznie 39 referatów i komunikatów, w tym 21 dotyczących Lwowa i województwa lwowskiego, 15 - Krakowa i Ziemi Krakowskiej oraz 3 - ujmujące łącznie problematykę lwowsko-krakowską. Tematyka lwowska dominowała nad krakowską, podobnie jak w poprzednich latach, jakby autorzy starali się nadrobić czas, gdy nie można było podejmować badań dotyczących przeszłości Lwowa i Ziemi Lwowskiej. Referaty dotyczyły głównie drugiej połowy wieku XIX i początków XX - okresu autonomii galicyjskiej (20 wystąpień), następnie - dwudziestolecia międzywojennego (10), czasów współczesnych po II wojnie światowej (6), dwa były bez wyraźnego określenia czasowego i jeden odnosił się do wieku XVIII.

¹ *Kraków - Lwów: książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX w. T. 1-6cz. 1-2. Pod redakcją Jerzego Jarowieckiego. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej 1986-2001; od 2001 r. Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, t. 7 pod redakcją Haliny Kosętki, w przygotowaniu t. 8.*

Autorzy pochodzili z wielu ośrodków naukowych, polskich i ukraińskich wyższych uczelni, uniwersytetów i akademii pedagogicznych, towarzystw, organizacji i bibliotek naukowych oraz Ośrodka Badań Prasoznawczych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Obrady przebiegały plenarnie i w sekcjach tematycznych.

W czasie obrad plenarnych łączono tematykę wszystkich 4 sekcji, ale w niniejszym sprawozdaniu objęto tylko tematykę historii książki, wydawnictw i bibliotek.

Obrady plenarne rozpoczęła prof, dr hab. Anna Aleksiewicz referatem zatytułowanym: *Wybrane źródła do dziejów Zakładu Pillerów we Lwowie, znanej księgarskiej firmy wydawniczej działającej ponad sto lat, która odegrała znaczącą rolę w rozwoju kultury narodowej*. Archiwum tej bogatej firmy zostało rozproszone po archiwach i bibliotekach naukowych Lwowa, Wrocławia i Krakowa. W referacie zostały omówione ich szczątkowe zespoły archiwalne i dostęp do nich, stan opracowania oraz artykuły w prasie codziennej stanowiące źródło informacji o działalności wydawniczej Zakładu Pillerów.

Dr Bronisława Kulka mówiła na temat *Lwowskie i krakowskie biblioteki gimnazjalne w dobie autonomicznej Galicji* i na przykładzie wybranych polskich bibliotek szkolnych omówiła rolę i funkcję książki w kształceniu młodzieży i samokształceniu nauczycieli, zasobność i dobór zbiorów, stosowane metody kontroli i ich respektowania w praktyce.

Następnie dr Barbara Dąbrowska wygłosiła referat: *Współpraca bibliofilów Krakowa i Lwowa w zakresie rozwoju nauki o książce w okresie dwudziestolecia międzywojennego i ich aktywna działalność w dziedzinie popularyzacji zamięłowania do pięknej książki oraz starania o utrzymanie tradycji wysokiego poziomu edytorskiego polskich wydawnictw*. Andrzej Znamirowski omówił temat *Motywy lwowskie na ekslibrisach grafików polskich i ukraińskich*, opierając się na bezpośrednich wieloletnich kontaktach z polskimi i ukraińskimi twórcami współczesnych ekslibrisów.

W ostatnim dniu obrad zakończono konferencję obradami plenarnymi, w czasie których zostały wygłoszone następujące referaty: prof, dr hab. Janusza Sowińskiego: *Rola Zjazdu im. Kochanowskiego w Krakowie w 1884 r. w ukształtowaniu zasad edytorstwa faksymilowego w Polsce*, w którym autor przedstawił historię i technologię reprodukcji, jak również poglądy historyków edytorstwa i bogate już piśmiennictwo przedmiotu. Omówił „świat kopii”, który obecnie żyje coraz intensywniej własnym życiem i zdobył swoje miejsce w nauce i sztuce.

Kolejny referat dr Anny Grucy: *Nieprofesjonalni wydawcy indywidualni w Krakowie w dobie autonomii galicyjskiej* dotyczył działalności zakonów i klasztorów, szkół, wydawców indywidualnych, autorów i tłumaczy publikujących swoje prace nakładem własnym, którzy w latach 1866-914 opublikowali około 21% wydawnictw w Krakowie.

Następny referat pt.: *Księgarnia Polska B. Połonieckiego we Lwowie w dobie autonomii galicyjskiej* wygłosiła prof, dr hab. Maria Konopka. Dotyczył on działalności zasłużonego wydawcy-nakładcy literatury Młodej Polski, jak również krytycznych dzieł A. Mickiewicza i J. Słowackiego, A. Fredry, J. Kasprowicza i innych autorów.

Kolejny referat: *Księgarstwo lwowskie dwudziestolecia międzywojennego w pamiętnikach i wspomnieniach* wygłosiła dr Ewa Wójcik. Wystąpienie dotyczyło stosunków wydawniczych, księgarskich, antykwarycznych, jak również bibliotek i czytelnictwa we Lwowie. Do najciekawszych pamiętników należały publikacje Jana Lama, Stanisława Wasylewskiego, Stanisława Łempickiego, bibliofila lwowskiego - Mieczysława Opałka, jak również kolekcjonera warszawskiego - Jana Michalskiego. Analiza literatury pamiętnikarskiej jest niezwykle cenna, bowiem pozwala poznać lwowskie środowisko księgarskie, metody działania firm księgarsko-wydawniczych, ich rozwój, czy też upadek.

Dr Grażyna Wrona zaprezentowała *Krakowski indeks książek zakazanych z lat 1932-1939* znajdujący się w Wydziale Karnym Sądu Okręgowego w Krakowie. Obejmuje on 36 tytułów książek skonfiskowanych za „przestępstwa popełnione treścią druku”, najwięcej „przeciwko porządkowi publicznemu”. Były to między innymi dzieła Nikołaja Bucharina, Włodzimierza Lenina, Henryka Barbusse'a, Ignacego Fika i inne o charakterze politycznym. Następną kategorię stanowiły wydawnictwa uznane jako druki pornograficzne - *Żywoty kurtyzan* Pietra Aretino, *Zmory* Emila Zegadłowicza, *Trudny życiorys* Mariana Czuchnowskiego oraz inne, które wybrano na podstawie kilku artykułów kodeksu karnego.

Referat Iriny Kotłobułatowej *Kobiety we lwowskim księgarstwie XIX-pocz. XX wieku* dotyczył „kobiecego” zawodu, jakim stało się księgarstwo lwowskie w okresie autonomii galicyjskiej.

Dalszy ciąg obrad przebiegał w sekcjach tematycznych. W Sekcji I: Książki i wydawnictwa XIX i XX w. referaty kolejno wygłosili: prof. zw. dr hab.: Hanna Tadeusiewicz - *Józef Chęciński - drukarz i księgarz lwowski XIX-XX wieku. Przypomnienie pracownika książki*. Następnie Ewa Tłuczek w komunikacie *Zukerkandlowie ze Złoczowa (Biblioteka Powszechna)* przedstawiła rodzinę drukarzy i wydawców oraz ich najwybitniejsze wydawnictwo - „Bibliotekę Powszechną” wydawaną w latach 1890-1924. Monika Rausz w swoim wystąpieniu nt. *Przewodniki po Lwowie i okolicach* przedstawiła rozwój tego rodzaju wydawnictw od połowy XIX w. do 1939 r. Następny referat pt. *Jan Ptaśnik (1876-1930) - krakowski i lwowski historyk książki* dr Bożeny Kordeczuk, przedstawiał życie, działalność i badania nad książką, drukarstwem, księgarstwem, papiernictwem, iluminatorstwem i intrologatorstwem J. Ptaśnika, profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Stworzył on nową szkołę badania dziejów książki, którą kontynuowali i rozwijali m. in.: Maria Wojciechowska, Anna Jędrzejowska, Józef Seruga, Karol Maleczyński.

W drugim dniu obrad w Sekcji I referaty wygłosili: dr Mirosława Bednarzak-Libera - *Rola książki w działalności Towarzystwa Szkoły Ludowej (1891-1918). Szkic do dziejów książki w Krakowie*; prof. dr hab. Henryka Kramarz - *Książka w międzywojennym okresie działalności Towarzystwa im. ks. Piotra Skargi*, w którym autorka przedstawiła rolę, jaką odegrała książka w realizowaniu programowych celów Towarzystwa w okresie dwudziestolecia międzywojennego we Lwowie. Dr Piotr Lechowski wygłosił tekst nt. *Działalność wydawnicza Muzeum Etnograficznego w Krakowie w latach 1911-2001* - najstarszego muzeum etnograficznego w Polsce i scharakteryzował jego wydawnictwa. Kolejny referat wygłosiła dr Maria Pękalska - *Literatura turystyczna - krajoznawcza w repertuarze wydawców krakowskich i lwowskich dwudziestolecia międzywojennego*, przedstawiając działalność wydawniczą firm specjalizujących się w przewodnikach turystycznych, monografiach krajoznawczych, wydawnictwach literackich, kartograficznych i innych dotyczących Tatr i Beskidów. Joanna Gomoliszek: w referacie nt. *Pierwsze powojenne wydawnictwa studenckie Uniwersytetu Jagiellońskiego* omówiła dodatki, jednodniówki i kolumny w prasie codziennej wydawane przez Bratnią Pomoc Studentów UJ w latach 1945-1955. Następnie dr Barbara Kornarska-Pabiniak przedstawiła *Lwowiana w Zbiorach Specjalnych Biblioteki im. Zielińskich TNP w Płocku, z XVI-XVIII w.* Ostatnim referatem I Sekcji było wystąpienie dr. Marka Pieczonki pt. *Działalność firm wydawniczych szkół wyższych Krakowa w roku 2004*, omawiające wydawnictwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, Akademii Pedagogicznej, Ekonomicznej i Akademii Górniczo-Hutniczej.

Trzy referaty tej sekcji, a mianowicie dr Marii Stinia - *Lwowska Biblioteczka Pedagogiczna — między teorią a praktyką nauczania*, dr. Karola Sanojcy: *Rola lwowskiego Państwowego Wydawnictwa Książek Szkolnych w realizacji polityki oświatowej Drugiej Rzeczypospolite* oraz dr Olgi Kołosowskiej - *Dzia-*

łalność Związku Ukraińskich Pracowników Naukowych Księgozbiorów i Muzeów we Lwowie w latach 1930-1939 - nie zostały ogłoszone z powodu nieobecności autorów.

W Sekcji II: Biblioteki XIX i XX w. ogłoszono 12 referatów i komunikatów naukowych, z których 6 dotyczyło bibliotek Lwowa, 2 województwa lwowskiego, 3 - Krakowa, i jeden województwa krakowskiego. Obrady rozpoczęła dr Beata Lorens wystąpieniem nt *Biblioteka bazylińskiego klasztoru św. Jerzego we Lwowie w II połowie XVIII w. w świetle inwentarzy*, w którym przedstawiła dorobek i sztukę edytorsko-typograficzną bibliotek monastyrów bazylińskich i rolę książki w ich pracy duszpasterskiej i oświatowo-wychowawczej. Następnie ks. dr Stanisław Cieślak przedstawił *Nabytki książkowe dla biblioteki Domu Rekolekcyjnego OO. Jezuitów we Lwowie (1913-1926)* oparty również na zachowanych spisach i wykazach darów, wymiany, egzemplarzy obowiązkowych przesyłanych przez Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy. Książki gromadzone w tej bibliotece dotyczyły teologii, apologetyki, filozofii, jak również znalazły się zbiory kazań, katechizmów, słowników, encyklopedii w różnych językach.

Ks. dr Wacław Umiński w referacie pt. *Czasopisma wydawane przez Księży Misjonarzy w XIX i XX w.* omówił działalność ośrodka wydawniczego w Krakowie, gdzie obok czasopism wydawano także książki i broszury. Kolejny referat: *Biblioteka Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego we Lwowie (1846-1918)* przedstawił prof. dr hab. Roman Jaskuła. Zadaniem Biblioteki GTG liczącej ok. 11 tys. woluminów, było popularyzowanie wiedzy rolniczej, podniesienie gospodarki, przemysłu rolnego, jak również oświaty i kultury rolnej, działalności wydawniczej i wystawienniczej.

Następnie dr Barbara Maresz w wystąpieniu nt.: *Lwowskie biblioteki i wydawnictwa teatralne w XIX i na początku XX w.* omówiła rzadko brany na warsztat bibliotekoznawczy temat: dzieje i zbiory bibliotek teatralnych - zawodowych, amatorskich i prywatnych we Lwowie. Biblioteki te po II wojnie światowej uległy rozproszeniu, część z nich trafiła do zbiorów polskich w Bibliotece Śląskiej i Bibliotece Ossolineum we Wrocławiu.

W drugim dniu obrad dr Kazimierz Adamczyk scharakteryzował *Biblioteki zakładowe, seminaryjne i instytutowe Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie w dwudziestoleciu międzywojennym*, a dr Jolanta Dzieniakowska omówiła dzieje *Państwowej Centralnej Biblioteki Pedagogicznej Kuratorium Okręgu Szkolnego we Lwowie (1926-1939)*, natomiast dr Jadwiga Wielgut-Walczak losy *Biblioteki Muzeum Techniczno-Przemysłowego w Krakowie (1868-1950)*.

Nieco odmienne w treści i sposobie ujęcia były następne wystąpienia: Anny Strzebońskiej (komunikat) *Galiciana w księgozbiórze Biblioteki Międzynarodowego Centrum Kultury, a działalność MCK (konferencje, wydawnictwa własne, kontakty)*, w którym skupiono się głównie na kontaktach polsko-ukraińskich w organizowaniu konferencji i seminariów międzynarodowych oraz imprez towarzyszących, toteż księgozbiór tej Biblioteki był dobierany pod kątem rozwijania kontaktów ze wschodnim sąsiadem.

Następnie Marta Polańska omówiła *Starodruki w zbiorach magnackiej Biblioteki Potockich w Łańcucie* opierając się na zachowanych inwentarzach. Podobny w sposobie ujęcia referat przedstawiła Anna Sikora: *Z dyskusji nad losami kolekcji J. I. Kraszewskiego (Biblioteka hr. Branickich w Suchej Beskidzkiej)* omawiając losy ikonograficznej kolekcji, liczącej 1855 pozycji, złożonej z rysunków, szkiców, akwarel, sztychów i ilustracji, które kolekcjonował znany pisarz. Kolekcję tę nabył w 1869 r. hr. Władysław Branicki i przeniósł ją do Suchej Beskidzkiej. W czasie działań II wojny światowej kolekcja uległa częściowo rozgrabieniu. Po wojnie Muzeum Narodowe w Warszawie przejęło opiekę nad ocalałą jej dawną częścią.

W każdym dniu konferencji, po ogłoszeniu referatów odbywała się wartka dyskusja, zadawano pytania, rozwijano wątki problemowe zawarte w refe-

ratach i komunikatach, co niezwykle ożywiało obrady. Podsumowując obrady tych dwóch sekcji nasuwa się szereg uwag: byłoby wskazane, by przy autorach referatów podawać miejsce, żeby można było zorientować się jakie środowisko reprezentuje i „kto jest kto”. W przyszłości dobrze byłoby również rozszerzyć chronologię konferencji o XXI w.

Należy podkreślić niezwykle serdeczność i uprzejmość pracowników Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa AP, a przede wszystkim wspa-
niała i wzorową organizację.

Zofia Sokół

Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa
Akademii Świętokrzyskiej

„BIBLIOTEKI CYFROWE W POLSCE I ICH ZAMIERZENIA "

**Seminarium Krajowej Rady Bibliotecznej i Biblioteki Narodowej
(Warszawa, 28 lutego 2006 r.)**

28 lutego 2006 r. z inicjatywy Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Krajowej Rady Bibliotecznej oraz Biblioteki Narodowej odbyło się w siedzibie głównej BN seminarium zatytułowane „Biblioteki cyfrowe w Polsce i ich zamierzenia” — spotkanie niezmiernie ważne, mające na celu zainicjowanie działań zmierzających do konsolidacji środowisk zaangażowanych w tworzenie bibliotek cyfrowych w Polsce. W seminarium tym, obok licznie przybyłych przedstawicieli bibliotek i innych instytucji bezpośrednio zainteresowanych tą tematyką, uczestniczyli również reprezentanci władz rządowych - Tomasz Merta, podsekretarz stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego i Joanna Cicha, wicedyrektor Departamentu Ochrony Dziedzictwa Narodowego MKiDN.

Seminarium otworzyła Elżbieta Stefańczyk, przewodnicząca SBP, referatem *Nowoczesne technologie w działalności programowej SBP*, w którym omówiła dokonania Stowarzyszenia i jego członków z ostatnich 15 lat w zakresie automatyzacji i dygitalizacji. Obydwa te zagadnienia od blisko półtorej dekady są przedmiotem konferencji organizowanych przez SBP, a także tematem licznych opracowań w wydawanych periodykach i książkach. Autorka przypomniała najważniejsze z nich, poczynając od pierwszej z cyklu „Automatyzacja bibliotek publicznych”, obradującej w dniach 7-8 marca 1991 r. w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej im. Łukasza Górnickiego w Białymstoku, po ostatnie spotkanie dotyczące dygitalizacji zbiorów, towarzyszące Krajowemu Zjazdowi Delegatów SBP w Warszawie, 3-4 czerwca 2005 r. Omówiła bardzo aktywną działalność Komisji Wydawnictw Elektronicznych SBP - twórcy platformy cyfrowej EBIB, wydawcy Biuletynu Elektronicznego EBIB, a także inicjatora i organizatora licznych konferencji poświęconych dygitalizacji zbiorów bibliotecznych czy cyklicznych spotkań pt. „Internet w bibliotekach”. W sumie, z inicjatywy SBP zorganizowano ponad 20 konferencji, seminariów i warsztatów poświęconych nowoczesnym technologiom informatycznym w bibliotekach. Ze szkoleń tych skorzystała liczna grupa bibliotekarzy, sięgająca 2 tys. osób. Autorka przypomniała również, iż SBP to również wydawca wielu materiałów pokonferencyjnych (zarówno w postaci tradycyjnej jak i elektronicznej - na platformie EBIB). Ponadto Wydawnictwo Stowarzyszenia ma w swojej ofercie ciekawe publikacje, m. in. poradnik Marka Nahotko, Jerzego Maja i Władysława Szczęcha *Zastosowanie komputera w bibliotece*, podręcznik Aleksandra Radwańskiego *Komputery, biblioteki, systemy*, a także po-

łalność Związku Ukraińskich Pracowników Naukowych Księgozbiorów i Muzeów we Lwowie w latach 1930-1939 - nie zostały wygłoszone z powodu nieobecności autorów.

W Sekcji II: Biblioteki XIX i XX w. wygłoszono 12 referatów i komunikatów naukowych, z których 6 dotyczyło bibliotek Lwowa, 2 województwa lwowskiego, 3 - Krakowa, i jeden województwa krakowskiego. Obrady rozpoczęła dr Beata Lorens wystąpieniem nt *Biblioteka bazylińskiego klasztoru św. Jerzego we Lwowie w II połowie XVIII w. w świetle inwentarzy*, w którym przedstawiła dorobek i sztukę edytorsko-typograficzną bibliotek monasterów bazylikańskich i rolę książki w ich pracy duszpasterskiej i oświatowo-wychowawczej. Następnie ks. dr Stanisław Cieślak przedstawił *Nabytki książkowe dla biblioteki Domu Rekolekcyjnego OO. Jezuitów we Lwowie (1913-1926)* oparty również na zachowanych spisach i wykazach darów, wymiany, egzemplarzy obowiązkowych przesyłanych przez Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy. Książki gromadzone w tej bibliotece dotyczyły teologii, apologetyki, filozofii, jak również znalazły się zbiory kazań, katechizmów, słowników, encyklopedii w różnych językach.

Ks. dr Wacław Umiński w referacie pt. *Czasopisma wydawane przez Księży Misjonarzy w XIX i XX w.* omówił działalność ośrodka wydawniczego w Krakowie, gdzie obok czasopism wydawano także książki i broszury. Kolejny referat: *Biblioteka Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego we Lwowie (1846-1918)* przedstawił prof. dr hab. Roman Jaskuła. Zadaniem Biblioteki GTG liczącej ok. 11 tys. woluminów, było popularyzowanie wiedzy rolniczej, podniesienie gospodarki, przemysłu rolnego, jak również oświaty i kultury rolnej, działalności wydawniczej i wystawienniczej.

Następnie dr Barbara Maresz w wystąpieniu nt.: *Lwowskie biblioteki i wydawnictwa teatralne w XIX i na początku XX w.* omówiła rzadko brany na warsztat bibliotekoznawczy temat: dzieje i zbiory bibliotek teatralnych — zawodowych, amatorskich i prywatnych we Lwowie. Biblioteki te po II wojnie światowej uległy rozproszeniu, część z nich trafiła do zbiorów polskich w Bibliotece Śląskiej i Bibliotece Ossolineum we Wrocławiu.

W drugim dniu obrad dr Kazimierz Adamczyk scharakteryzował *Biblioteki zakładowe, seminaryjne i instytutowe Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie w dwudziestolecie międzywojennym*, a dr Jolanta Dzieniakowska omówiła dzieje *Państwowej Centralnej Biblioteki Pedagogicznej Kuratorium Okręgu Szkolnego we Lwowie (1926-1939)*, natomiast dr Jadwiga Wielgut-Walczak losy *Biblioteki Muzeum Techniczno-Przemysłowego w Krakowie (1868-1950)*.

Nieco odmienne w treści i sposobie ujęcia były następne wystąpienia: Anny Strzebońskiej (komunikat) *Galiciana w księgozbiorze Biblioteki Międzynarodowego Centrum Kultury, a działalność MCK (konferencje, wydawnictwa własne, kontakty)*, w którym skupiono się głównie na kontaktach polsko-ukraińskich w organizowaniu konferencji i seminariów międzynarodowych oraz imprez towarzyszących, toteż księgozbiór tej Biblioteki był dobierany pod kątem rozwijania kontaktów ze wschodnim sąsiadem.

Następnie Marta Polańska omówiła *Starodruki w zbiorach magnackiej Biblioteki Potockich w Łańcucie* opierając się na zachowanych inwentarzach. Podobny w sposobie ujęcia referat przedstawiła Anna Sikora: *Z dyskusji nad losami kolekcji J. I. Kraszewskiego (Biblioteka hr. Branickich w Suchej Beskidzkiej)* omawiając losy ikonograficznej kolekcji, liczącej 1855 pozycji, złożonej z rysunków, szkiców, akwarel, sztychów i ilustracji, które kolekcjonował znany pisarz. Kolekcję tę nabył w 1869 r. hr. Władysław Branicki i przeniósł ją do Suchej Beskidzkiej. W czasie działań II wojny światowej kolekcja uległa częściowo rozgrabieniu. Po wojnie Muzeum Narodowe w Warszawie przejęło opiekę nad ocalałą jej dawną częścią.

W każdym dniu konferencji, po wygłoszeniu referatów odbywała się wartka dyskusja, zadawano pytania, rozwijano wątki problemowe zawarte w refe-

ratach i komunikatach, co niezwykle ożywiało obrady. Podsumowując obrady tych dwóch sekcji nasuwa się szereg uwag: byłoby wskazane, by przy autorach referatów podawać miejsce, żeby można było zorientować się jakie środowisko reprezentuje i „kto jest kto”. W przyszłości dobrze byłoby również rozszerzyć chronologię konferencji o XXI w.

Należy podkreślić niezwykle serdeczność i uprzejmość pracowników Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa AP, a przede wszystkim wspólną i wzorową organizację.

Zofia Sokół

Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa
Akademii Świętokrzyskiej

„BIBLIOTEKI CYFROWE W POLSCE I ICH ZAMIERZENIA"

**Seminarium Krajowej Rady Bibliotecznej i Biblioteki Narodowej
(Warszawa, 28 lutego 2006 r.)**

28 lutego 2006 r. z inicjatywy Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Krajowej Rady Bibliotecznej oraz Biblioteki Narodowej odbyło się w siedzibie głównej BN seminarium zatytułowane „Biblioteki cyfrowe w Polsce i ich zamierzenia” - spotkanie niezmiernie ważne, mające na celu zainicjowanie działań zmierzających do konsolidacji środowisk zaangażowanych w tworzenie bibliotek cyfrowych w Polsce. W seminarium tym, obok licznie przybyłych przedstawicieli bibliotek i innych instytucji bezpośrednio zainteresowanych tą tematyką, uczestniczyli również reprezentanci władz rządowych - Tomasz Merta, podsekretarz stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego i Joanna Cicha, wicedyrektor Departamentu Ochrony Dziedzictwa Narodowego MKiDN.

Seminarium otworzyła Elżbieta Stefańczyk, przewodnicząca SBP, referatem *Nowoczesne technologie w działalności programowej SBP*, w którym omówiła dokonania Stowarzyszenia i jego członków z ostatnich 15 lat w zakresie automatyzacji i dygitalizacji. Obydwa te zagadnienia od blisko półtorej dekady są przedmiotem konferencji organizowanych przez SBP, a także tematem licznych opracowań w wydawanych periodykach i książkach. Autorka przypominała najważniejsze z nich, poczynając od pierwszej z cyklu „Automatyzacja bibliotek publicznych”, obradującej w dniach 7-8 marca 1991 r. w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej im. Łukasza Górnickiego w Białymstoku, po ostatnie spotkanie dotyczące dygitalizacji zbiorów, towarzyszące Krajowemu Zjazdowi Delegatów SBP w Warszawie, 3-4 czerwca 2005 r. Omówiła bardzo aktywną działalność Komisji Wydawnictw Elektronicznych SBP - twórcy platformy cyfrowej EBIB, wydawcy Biuletynu Elektronicznego EBIB, a także inicjatora i organizatora licznych konferencji poświęconych dygitalizacji zbiorów bibliotecznych czy cyklicznych spotkań pt. „Internet w bibliotekach”. W sumie, z inicjatywy SBP zorganizowano ponad 20 konferencji, seminariów i warsztatów poświęconych nowoczesnym technologiom informatycznym w bibliotekach. Ze szkoleń tych skorzystała liczna grupa bibliotekarzy, sięgająca 2 tys. osób. Autorka przypominała również, iż SBP to również wydawca wielu materiałów pokonferencyjnych (zarówno w postaci tradycyjnej jak i elektronicznej - na platformie EBIB). Ponadto Wydawnictwo Stowarzyszenia ma w swojej ofercie ciekawe publikacje, m. in. poradnik Marka Nahotko, Jerzego Maja i Władysława Szczęcha *Zastosowanie komputera w bibliotece*, podręcznik Aleksandra Radwańskiego *Komputery, biblioteki, systemy*, a także po-

radnik/afr *komputeryzować bibliotekę oraz poradnik PULMAN-a Biblioteki publiczne w erze cyfrowej.*

W podsumowaniu, E. Stefańczyk przypomniała, iż taka imponująca działalność Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich była możliwa dzięki zaangażowaniu jego członków z różnych bibliotek (naukowych, publicznych i akademickich), którzy interesują się problematyką automatyzacji i dygitalizacji oraz zechcieli podzielić się swoimi doświadczeniami

W kolejnym wystąpieniu *Biblioteki cyfrowe w Polsce: koncepcje funkcjonalne, standardy, technologie, współpraca* Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska zaprezentowała przegląd sposobów prezentacji treści cyfrowych przez biblioteki. Zdaniem autorki w latach 2004-2005 nastąpił zdecydowany przełom w tworzeniu bibliotek cyfrowych w Polsce. Zmieniła się świadomość samych bibliotekarzy, pogłębiła się znacznie wiedza na temat budowy zasobów cyfrowych, stąd 2006 r. oraz lata następne wydają się obiecujące w tej dziedzinie. Innymi ważnymi przyczynami przemiany są m. in. dynamiczna budowa pracowni dygitalizacyjnych w latach poprzednich, pojawienie się nowych możliwości finansowania projektów tworzenia bibliotek cyfrowych oraz powstanie oprogramowania dLibra jako wzorca merytorycznej i organizacyjnej koncepcji budowy biblioteki cyfrowej. Autorka przypomniała również, iż pomimo tak optymistycznej i obiecującej sytuacji wiele bibliotek jest dopiero na początku drogi do budowy zasobów cyfrowych. W większości przypadków tworzenie bibliotek wirtualnych stanowi uboczną część działalności bibliotek. Zadanie to nie jest wpisane do obowiązków statutowych tych instytucji, co zapewniłoby stabilność kadrową i materialną dla planowego rozwoju tej części działalności bibliotek, podobnie jak podstawowe ich zadania, tj. gromadzenie i ochrona zbiorów, opracowanie, udostępnianie i informacja.

Referat autorstwa Stanisława Czajki, Ewy Potrzebnickiej oraz Elżbiety Stefańczyk nt. *Dygitalizacja zbiorów Biblioteki Narodowej wstępem do tworzenia biblioteki cyfrowej* zaprezentowała Ewa Potrzebnicka — kierownik Działu Ochrony i Konserwacji Zbiorów Bibliotecznych Biblioteki Narodowej, która zapoznała zebranych z założeniami programu dygitalizacji zbiorów biblioteki - księżnicy mającej w swoich zasobach ponad 8 mln jednostek zbiorów. Gdyby stały się one przedmiotem skanowania, a dokładniej, gdyby każdy tytuł przechowywany w BN został objęty tym procesem, to w rezultacie trzeba byłoby zeskanować ponad 3 mln tytułów. Autorzy są zdania, że nie ma dziś, ani nie będzie w przyszłości takiej potrzeby (czy związanej z ochroną księgozbioru, czy wynikającej z budowy biblioteki cyfrowej). Stąd naturalna okazała się konieczność wyboru, a nawet ostra selekcja materiału przeznaczonego do dygitalizacji, zwłaszcza w początkowej fazie wdrażania tego programu. Obejmuje on obecnie, co prawda, wszystkie kategorie zbiorów Biblioteki Narodowej, ale w wielkim wyborze - podyktowanym głównie kryteriami znaczenia obiektów dla dziedzictwa narodowego i braku ograniczeń ze strony prawa autorskiego, ze szczególnym uwzględnieniem zbiorów specjalnych, zbiorów zwartych i ciągłych XIX i XX w. oraz dokumentów życia społecznego. Cały proces dygitalizacji zbiorów przeprowadzany jest w Zakładzie Reprografii i Dygitalizacji Zbiorów Bibliotecznych wyposażonym w skaner Zeutschel OS 10000, DigiBook 6002 RGBi, dwa skanery do mikrofilmów Canon MS 800 oraz dysponującego studiem fotografii cyfrowej. Wytwarzane pliki początkowo zapisywano na płytach CD-R jednokrotnego zapisu o pojemności 700 MB oraz DVD+R o pojemności 4, 7 GB. Od 2004 r. to tradycyjne archiwizowanie uzupełniono archiwizowaniem zapisu na macierzy dyskowej (przy czym pliki przesyłane są bezpośrednio ze stanowisk skanerzystów). Wykonanie takiej operacji było możliwe dzięki opracowanemu przez zespół informatyków BN systemowi przetwarzania zdigitalizowanych materiałów - Systemu Zarządzania Zbiorami Zdygitalizowanymi. SZZZ pozwala na szybkie przesyłanie, gromadzenie, uproszczone katalogowanie, archiwizację oraz wyszukiwanie i prezentację zbiorów, a także automa-

tyczne wykonywanie różnorodnych konwersji formatów, reorganizacji i podsumowań.

Wynikiem podjętych w Bibliotece Narodowej działań zmierzających do dygitalizacji zbiorów jest stworzenie znacznego zasobu cyfrowych kopii - łącznie ponad 500 000 skanów (dygitalizację wykonano dla ok. 5000 dokumentów bibliotecznych różnego typu). Są wśród nich m. in. *Kazania, świętokrzyskie, Psalterz wilanowski*, rękopisy, rysunki i grafiki Cypriana Norwida, ręcznie malowane mapy Wieliczki, liczny zbiór fotografii, rękopisy i pierwodruki nutowe Fryderyka Chopina, czasopisma z XVIII i XIX wieku oraz wiele innych cennych i niepowtarzalnych obiektów.

Na koniec swojego wystąpienia Ewa Potrzebicka przybliżyła zebrany najnowsze zamierzenie Biblioteki Narodowej - rozpoczęcie prac nad budową biblioteki cyfrowej, której nadrzędnym celem będzie zapewnienie dostępu poprzez Internet do zdigitalizowanych kolekcji BN, stanowiących dziedzictwo narodowe. W pierwszym rzędzie zostaną wykorzystane utworzone już zasoby cyfrowe, z których wytypowane będą obiekty cenne, unikalne, rzadkie. W dalszej perspektywie dołączane będą zbiory reprezentujące najbardziej wartościowe kolekcje Biblioteki Narodowej. W najbliższym czasie przewidywany jest zakup stosownego wyposażenia, oprogramowania oraz rozpoczęcie odpowiednich prac merytoryczno-organizacyjnych.

Wystąpienie Przemysława Szymańskiego, przedstawiciela MSWiA, który nadzoruje z ramienia resortu tworzenie Polskiej Biblioteki Internetowej, skoncentrowane było przede wszystkim na konfrontacji podstawowych założeń PBI z jej stanem obecnym. Po krótkim przypomnieniu historii tworzenia PBI, jej podstaw programowych, prawnych, źródeł finansowania oraz głównych celów z 2002 r., autor szczegółowo przeanalizował główne problemy, z jakimi boryka się obecnie Polska Biblioteka Internetowa. Pierwszym z nich to format prezentowanych zasobów - teksty dzieł literackich (albo obrazy starodruków) są dostępne w formie tekstowej (HTML) albo graficznej (JPG). W PBI nie ma obecnie dzieł w otwartym formacie dokumentów elektronicznych (np. PDF). Użytkownik nie ma możliwości dostępu offline, przeszukiwania tekstu, skopiowania dzieła na swoje urządzenie czy sporządzenia wydruku. Kolejnym problemem jest brak opisów publikacji (metadanych) - dotyczy to głównie materiałów wprowadzanych w latach 2002-2003, czyli prawie 81% zasobów (książki umieszczane w PBI od 2004 r. posiadają pełny opis bibliograficzny). P. Szymański stwierdził, iż przed PBI stoi obecnie konieczność przewartościowania celów i założeń tej wirtualnej biblioteki. Radykalnej zmianie musi ulec sposób prezentacji zasobów, należy zwiększyć funkcjonalność całej witryny (poprzez zmianę platformy lub przebudowę istniejącej), ale najważniejszą potrzebą jest wprowadzenie odpowiedniego systemu katalogowego umożliwiającego przeszukiwanie zasobów Polskiej Biblioteki Internetowej.

W oparciu o zalecenia zamieszczone w *A Framework of Guidance for Building Good Digital Collections*¹ wystąpienie Bożeny Bednarek-Michalskiej pt.: *Praktyczne aspekty tworzenia biblioteki cyfrowej na przykładzie Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej* miało na celu przeanalizowanie w jakim stopniu KPBC je spełnia. Autorka przedstawiła główne składniki i czynności związane z tworzeniem i zarządzaniem „dobrymi” zasobami cyfrowymi. Prace nad utworzeniem Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej objęły swym zasięgiem następujące obszary działań: projektowanie (planowanie, tworzenie i zarządzanie projektem), przywództwo i organizacja pracy, kolekcje (organizowanie grup obiektów), obiekty (materiały cyfrowe), metadane (informacja o obiektach), technologie (sprzęt i oprogramowanie) oraz promocja całości przedsię-

¹*A Framework of Guidance for Building Good Digital Collections* [Dok. elektr.] (2004). Wyd. 2. Bethesda: National Information Standards Organization, 2004. Framework Advisory Group, <http://www.niso.org/framework/Framework2.html>.

wzięcia. Omawiając szczegółowo poszczególne etapy tworzenia Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej autorka często zwracała uwagę zebranych na problemy, z którymi zmagali się (i zmagają obecnie) twórcy tego projektu. Na przykład, w KPBC nastąpiła konieczność kilkakrotnej zmiany harmonogramu ze względu na opóźnienie we wdrażaniu mechanizmów finansowania z Funduszy Strukturalnych. Innym problemem jest kwestia prawidłowości opisów bibliograficznych, tworzenia metadanych (brak tezaury), czy nadzoru nad jakością zamieszczanych w bibliotece zasobów. B. Bednarek-Michalska wielokrotnie podkreśliła znaczenie współpracy z lokalnym środowiskiem przy realizacji tego typu projektu, jak również zaakcentowała konieczność wymiany doświadczeń z twórcami innych bibliotek cyfrowych.

W drugiej części seminarium uczestnicy mieli okazję zapoznać się z referatem Marka Adamca z Uniwersytetu Gdańskiego pt. *Wirtualna Biblioteka Literatury Polskiej - współpraca z UNESCO*, w którym autor poruszył zagadnienia publikowania w Internecie tekstów literackich. Przypomniął początki obecności kultury i literatury w sieci w postaci prywatnych witryn, na których ich twórcy (głównie polscy emigranci ekonomiczni) zamieszczali ulubione wiersze czy fragmenty utworów literackich. W pierwszej połowie 1999 r. na witrynie Uniwersytetu Gdańskiego zaczęto umieszczać pojedyncze utwory literackie, dając tym samym początek Wirtualnej Bibliotece Literatury Polskiej (projekt będący wynikiem współpracy uczelni z Polskim Komitetem ds. UNESCO w ramach „Virtual Library of Classic Texts of World Literature”). Wirtualna Biblioteka Literatury Polskiej jest witryną mającą na celu popularyzację kanonu arcydzieł literatury polskiej, dostępną bez ograniczeń dla wszystkich użytkowników Internetu. Prezentowane są przede wszystkim utwory wolne od praw autorskich w dniu 1 września 1999 r. Tekstom literackim towarzyszy materiał ilustracyjny (portrety pisarzy czy reprodukcje pierwodruków), noty biograficzne oraz szczegółowy opis bibliograficzny. Niezaprzeczalnym atutem tego projektu jest, zdaniem M. Adamca, prostota w budowie umożliwiająca korzystanie osobom niezbyt biegle poruszającym się po zasobach internetowych. Obecnie Wirtualna Biblioteka Literatury Polskiej rozbudowywana jest już bardzo wolno (w zasadzie autor uznał ją za projekt zamknięty), niemniej stale i konsekwentnie uzupełniany jest *Przewodnik po literackich zasobach Internetu*, gdzie gromadzone są przydatne adresy odnoszące do stron prezentujących utwory literackie.

Profesor Marek Niezgódka, dyrektor Interdyscyplinarnego Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego przedstawił referat nt. *Domena Internetowych Repozytoriów (DIR) — charakterystyka projektu*, w którym zwrócił uwagę na podstawowe aspekty tego przedsięwzięcia. System DIR ma być tworzony na bazie inicjatywy „Biblioteka Wirtualna Nauki”, pilotażowo rozszerzonego o nauki humanistyczno-społeczne. Istotą tego projektu, mającego stanowić istotny element infrastruktury badawczej w Polsce, jest zbudowanie rodzaju wirtualnego kampusu akademickiego zawierającego polskie i zagraniczne zasoby naukowe - bibliograficzne, indeksowe, kolekcje pełnotekstowe, zintegrowane archiwa faktograficzne, informacyjne, a także zasoby multimedialne. W założeniach ma być to wspólne przedsięwzięcie zainteresowanych stron, które jednocześnie byłyby właścicielami odpowiednich zasobów treściowych, faktograficznych, jak również odpowiedzialnych za koordynację i współfinansowanie programu. Zatem jest to projekt otwarty dla każdego, kto zdecyduje się wziąć w nim udział.

Głównym celem DIR jest ułatwienie, zapewnienie i upowszechnienie w całej Polsce dostępu do istotnych w nauce zasobów wiedzy w możliwie jak najszerszym zakresie. Pewne ograniczenia - głównie licencyjne - wynikałyby jedynie z umów z właścicielami odpowiednich kolekcji. Odnośnie do strony technicznej projektu M. Niezgódka zwrócił uwagę na dobre przygotowanie systemu do możliwości rozbudowy, na umiejętność działania w środowisku wielo-

języcznym, a także sprawnego funkcjonowania wraz z rosnącą liczbą zarówno kolekcji jak i użytkowników. Na zakończenie swojego wystąpienia referent zaprosił wszystkich zainteresowanych do udziału w tworzeniu Domeny Internetowych Repozytoriów.

Profesor Mirosław Górny, reprezentant Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej, przedstawił doświadczenia z ostatnich kilku lat wynikające z funkcjonowania WBC, dotyczące głównie zagadnień związanych ze sprzętem, katalogowaniem oraz współpracą bibliotek w ramach jednej bazy danych. Omawiając poszczególne elementy oprzyrządowania wykorzystywanego w Poznaniu (skanery, stacje robocze, serwery), autor pokazał, jakim sprzętem należy dysponować, jeśli chce się uruchomić bibliotekę cyfrową. Do wykonywania wielu czynności, np. skanowania określonego typu dokumentów, mogą być z dużym powodzeniem wykorzystywane urządzenia popularne i tanie - doświadczenia WBC w tym względzie wykazały, iż niekiedy ekonomiczniejszy jest zakup kilku egzemplarzy łatwych w obsłudze skanerów.

Poważniejszymi problemami, z jakimi zetknęli się twórcy WBC są zagadnienia związane z opisem zasobów — głównie opracowaniem przedmiotowym i tworzeniem możliwości wyszukiwawczych. Dotkliwie odczuwany jest brak wspólnego zbioru synonimów (tezaurusu). Zdaniem M. Górnego należy odejść od jednego uniwersalnego narzędzia do katalogowania na rzecz lepiej dostosowanych do konkretnych grup użytkowników i typów zasobów (by nie dyskryminować użytkowników). Równie ważne jest uświadomienie katalogującym, że opis ma być przydatny do wyszukiwania. Należy szukać nowych rozwiązań, bo obecne techniki opisu dokumentów powstały 40 lat temu. Ponadto, duże firmy zajmujące się wyszukiwaniem będą koncentrowały się na oprogramowaniu do eksploracji tekstu, opis bibliograficzny będzie miał dla nich znaczenie drugorzędne.

Doświadczenia dotyczące pracy wielu bibliotek poznańskich na tej samej bazie danych są, zdaniem autora, pozytywne. Pojawiające się rozbieżności i błędy łatwo jest wychwycić, wszyscy katalogujący stosują te same zasady, a co ważne — nie ma dublowania się opisów.

Wystąpienie M. Górnego zakończyło zasadniczą część seminarium. W dyskusji podsumowującej spotkanie twórców bibliotek cyfrowych w Polsce głos zabrali: Stanisław Sierpowski, Henryk Hollender, Zdzisław Pietrzyk, Jan Jackowicz-Korczyński. Poruszono m. in. kwestie konieczności prowadzenia prac nad stworzeniem tezaurusu na potrzeby bibliotek cyfrowych, a także zagadnienia dotyczące ważności solidnego planowania działań w realizacji budowy wirtualnej biblioteki, racjonalnego wykorzystywania funduszy i posiadanego w pracowniach dygitalizacyjnych sprzętu. Borys Czerniejewski, dyrektor Biura Współpracy Międzynarodowej Infovide S. A., poinformował zebranych o współpracy z Polską Biblioteką Internetową, Książnicą Kopernikańską oraz Biblioteką Narodową Czech nad stworzeniem wielojęzycznego systemu do wyszukiwania i zbieraniem informacji dla bibliotek cyfrowych, który powstaje w ramach europejskiego projektu M-CAST. Z kolei B. Bednarek-Michalska przedstawiła inicjatywę zmierzającą do powołania konsorcjum działających już w Polsce bibliotek cyfrowych. W jego ramach powinny powstać grupy robocze, w skład których wesłiby specjaliści z całej Polski, a głównym celem ich działalności byłyby prace nad konkretnymi problemami i przygotowaniem modelowych rozwiązań.

W seminarium „Biblioteki cyfrowe w Polsce i ich zamierzenia”, obok referatów oraz cennych głosów w dyskusji, znaczące były również wystąpienia zaproszonych gości z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Tomasz Merta podkreślił znaczenie dygitalizacji zbiorów jako kierunku nie tyle nieuchronnego, ale pożądanego w dzisiejszej rzeczywistości. Dzięki temu, obok bibliotek tradycyjnych zaczyna funkcjonować świat wirtualny, w którym ważne jest, by dotrzeć do informacji o tekstach, ale też i do samych tekstów. Otwiera

wzięcia. Omawiając szczegółowo poszczególne etapy tworzenia Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej autorka często zwracała uwagę zebranych na problemy, z którymi zmagali się (i zmagają obecnie) twórcy tego projektu. Na przykład, w KPBC nastąpiła konieczność kilkakrotnej zmiany harmonogramu ze względu na opóźnienie we wdrażaniu mechanizmów finansowania z Funduszy Strukturalnych. Innym problemem jest kwestia prawidłowości opisów bibliograficznych, tworzenia metadanych (brak tezaury), czy nadzoru nad jakością zamieszczanych w bibliotece zasobów. B. Bednarek-Michalska wielokrotnie podkreśliła znaczenie współpracy z lokalnym środowiskiem przy realizacji tego typu projektu, jak również zaakcentowała konieczność wymiany doświadczeń z twórcami innych bibliotek cyfrowych.

W drugiej części seminarium uczestnicy mieli okazję zapoznać się z referatem Marka Adamca z Uniwersytetu Gdańskiego pt. *Wirtualna Biblioteka Literatury Polskiej - współpraca z UNESCO*, w którym autor poruszył zagadnienia publikowania w Internecie tekstów literackich. Przypomniał początki obecności kultury i literatury w sieci w postaci prywatnych witryn, na których ich twórcy (głównie polscy emigranci ekonomiczni) zamieszczali ulubione wiersze czy fragmenty utworów literackich. W pierwszej połowie 1999 r. na witrynie Uniwersytetu Gdańskiego zaczęto umieszczać pojedyncze utwory literackie, dając tym samym początek Wirtualnej Bibliotece Literatury Polskiej (projekt będący wynikiem współpracy uczelni z Polskim Komitetem ds. UNESCO w ramach „Virtual Library of Classic Texts of World Literature”). Wirtualna Biblioteka Literatury Polskiej jest witryną mającą na celu popularyzację kanonu arcydzieł literatury polskiej, dostępną bez ograniczeń dla wszystkich użytkowników Internetu. Prezentowane są przede wszystkim utwory wolne od praw autorskich w dniu 1 września 1999 r. Tekstom literackim towarzyszy materiał ilustracyjny (portrety pisarzy czy reprodukcje pierwodruków), noty biograficzne oraz szczegółowy opis bibliograficzny. Niezaprzeczalnym atutem tego projektu jest, zdaniem M. Adamca, prostota w budowie umożliwiająca korzystanie osobom niezbyt biegle poruszającym się po zasobach internetowych. Obecnie Wirtualna Biblioteka Literatury Polskiej rozbudowywana jest już bardzo wolno (w zasadzie autor uznał ją za projekt zamknięty), niemniej stale i konsekwentnie uzupełniany jest *Przewodnik po literackich zasobach Internetu*, gdzie gromadzone są przydatne adresy odnoszące do stron prezentujących utwory literackie.

Profesor Marek Niezgódka, dyrektor Interdyscyplinarnego Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego przedstawił referat nt. *Domena Internetowych Repozytoriów (DIR) - charakterystyka projektu*, w którym zwrócił uwagę na podstawowe aspekty tego przedsięwzięcia. System DIR ma być tworzony na bazie inicjatywy „Biblioteka Wirtualna Nauki”, pilotażowo rozszerzonego o nauki humanistyczno-społeczne. Istotą tego projektu, mającego stanowić istotny element infrastruktury badawczej w Polsce, jest zbudowanie rodzaju wirtualnego kampusu akademickiego zawierającego polskie i zagraniczne zasoby naukowe — bibliograficzne, indeksowe, kolekcje pełnotekstowe, zintegrowane archiwa faktograficzne, informacyjne, a także zasoby multimedialne. W założeniach ma być to wspólne przedsięwzięcie zainteresowanych stron, które jednocześnie byłyby właścicielami odpowiednich zasobów treściowych, faktograficznych, jak również odpowiedzialnych za koordynację i współfinansowanie programu. Zatem jest to projekt otwarty dla każdego, kto zdecyduje się wziąć w nim udział.

Głównym celem DIR jest ułatwienie, zapewnienie i upowszechnienie w całej Polsce dostępu do istotnych w nauce zasobów wiedzy w możliwie jak najszerszym zakresie. Pewne ograniczenia - głównie licencyjne - wynikałyby jedynie z umów z właścicielami odpowiednich kolekcji. Odnośnie do strony technicznej projektu M. Niezgódka zwrócił uwagę na dobre przygotowanie systemu do możliwości rozbudowy, na umiejętność działania w środowisku wielo-

języcznym, a także sprawnego funkcjonowania wraz z rosnącą liczbą zarówno kolekcji jak i użytkowników. Na zakończenie swojego wystąpienia referent zaprosił wszystkich zainteresowanych do udziału w tworzeniu Domeny Internetowych Repozytoriów.

Profesor Mirosław Górny, reprezentant Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej, przedstawił doświadczenia z ostatnich kilku lat wynikające z funkcjonowania WBC, dotyczące głównie zagadnień związanych ze sprzętem, katalogowaniem oraz współpracą bibliotek w ramach jednej bazy danych. Omawiając poszczególne elementy oprzyrządowania wykorzystywanego w Poznaniu (skanery, stacje robocze, serwery), autor pokazał, jakim sprzętem należy dysponować, jeśli chce się uruchomić bibliotekę cyfrową. Do wykonywania wielu czynności, np. skanowania określonego typu dokumentów, mogą być z dużym powodzeniem wykorzystywane urządzenia popularne i tanie — doświadczenia WBC w tym względzie wykazały, iż niekiedy ekonomiczniejszy jest zakup kilku egzemplarzy łatwych w obsłudze skanerów.

Poważniejszymi problemami, z jakimi zetknęli się twórcy WBC są zagadnienia związane z opisem zasobów — głównie opracowaniem przedmiotowym i tworzeniem możliwości wyszukiwawczych. Dotkliwie odczuwany jest brak wspólnego zbioru synonimów (tezaurusu). Zdaniem M. Górnego należy odejść od jednego uniwersalnego narzędzia do katalogowania na rzecz lepiej dostosowanych do konkretnych grup użytkowników i typów zasobów (by nie dyskryminować użytkowników). Równie ważne jest uświadomienie katalogującym, że opis ma być przydatny do wyszukiwania. Należy szukać nowych rozwiązań, bo obecne techniki opisu dokumentów powstały 40 lat temu. Ponadto, duże firmy zajmujące się wyszukiwaniem będą koncentrowały się na oprogramowaniu do eksploracji tekstu, opis bibliograficzny będzie miał dla nich znaczenie drugorzędne.

Doświadczenia dotyczące pracy wielu bibliotek poznańskich na tej samej bazie danych są, zdaniem autora, pozytywne. Pojawiające się rozbieżności i błędy łatwo jest wychwycić, wszyscy katalogujący stosują te same zasady, a co ważne — nie ma dublowania się opisów.

Wystąpienie M. Górnego zakończyło zasadniczą część seminarium. W dyskusji podsumowującej spotkanie twórców bibliotek cyfrowych w Polsce głos zabrali: Stanisław Sierpowski, Henryk Hollender, Zdzisław Pietrzyk, Jan Jankowicz-Korczyński. Poruszono m. in. kwestie konieczności prowadzenia prac nad stworzeniem tezaurusu na potrzeby bibliotek cyfrowych, a także zagadnienia dotyczące ważności solidnego planowania działań w realizacji budowy wirtualnej biblioteki, racjonalnego wykorzystywania funduszy i posiadanego w pracowniach dygitalizacyjnych sprzętu. Borys Czerniejewski, dyrektor Biura Współpracy Międzynarodowej Infovide S. A., poinformował zebranych o współpracy z Polską Biblioteką Internetową, Książnicą Kopernikańską oraz Biblioteką Narodową Czech nad stworzeniem wielojęzycznego systemu do wyszukiwania i zbieraniem informacji dla bibliotek cyfrowych, który powstaje w ramach europejskiego projektu M-CAST. Z kolei B. Bednarek-Michalska przedstawiła inicjatywę zmierzającą do powołania konsorcjum działających już w Polsce bibliotek cyfrowych. W jego ramach powinny powstać grupy robocze, w skład których weszliby specjaliści z całej Polski, a głównym celem ich działalności byłyby prace nad konkretnymi problemami i przygotowaniem modelowych rozwiązań.

W seminarium „Biblioteki cyfrowe w Polsce i ich zamierzenia”, obok referatów oraz cennych głosów w dyskusji, znaczące były również wystąpienia zaproszonych gości z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Tomasz Merta podkreślił znaczenie dygitalizacji zbiorów jako kierunku nie tyle nieuchronnego, ale pożądanego w dzisiejszej rzeczywistości. Dzięki temu, obok bibliotek tradycyjnych zaczyna funkcjonować świat wirtualny, w którym ważne jest, by dotrzeć do informacji o tekstach, ale też i do samych tekstów. Otwiera

to przed użytkownikami różne nowe możliwości (np. druk na żądanie). Nie mniej widoczna jest dość słaba koordynacja tych inicjatyw i ich współistnienia. Jego zdaniem przedsięwzięcia budowy bibliotek cyfrowych trzeba ze sobą wiązać, by wzajemnie się wzmacniały. Dlatego ważne jest, by tego rodzaju seminarium nie było jedynie forum do wymiany informacji o dobrych praktykach, ale powinno przede wszystkim otworzyć formę skoordynowanej współpracy, aby zjednoczyć te inicjatywy — wtedy szybciej uda się osiągnąć cele, które stoją przed twórcami bibliotek cyfrowych. Z kolei Joanna Cicha poinformowała, że zgodnie ze stanowiskiem rządu, minister kultury i dziedzictwa narodowego został zobowiązany do powołania zespołu ekspertów w zakresie dygitalizacji zbiorów muzealnych, archiwalnych i bibliotecznych. Celem działań tej grupy będzie koordynacja przedsięwzięć, tak by uniknąć m. in. problemu dublowania, powielania prac przez różne placówki. Zdaniem J. Cichej wnioski i problemy przedstawione na seminarium staną się przedmiotem dyskusji tego zespołu. Wystąpienia te pokazały, iż problem dygitalizacji, tworzenia bibliotek cyfrowych, a przede wszystkim potrzeba koordynacji działań związanych z tymi zagadnieniami, dostrzegane są na szczeblach władzy — co całemu środowisku daje nadzieję na pomoc w rozwiązywaniu bieżących problemów, a użytkownikom stwarza szanse na prosty i nieograniczony dostęp do ważnych, cennych, a może po prostu tych najbardziej przydatnych i poszukiwanych zasobów kultury, literatury i nauki polskiej.

Wszystkich zainteresowanych zagadnieniami poruszonymi na seminarium na pewno ucieszy wiadomość, że Wydawnictwo SBP przygotowuje publikację zawierającą wszystkie wystąpienia wygłoszone w trakcie tego spotkania.

Joanna Potęga
Biblioteka Narodowa

Tekst wpłynął do redakcji 6 kwietnia 2006 r.

**50 lat Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytetu Wrocławskiego (1956-2006)
KONFERENCJA i ZJAZD ABSOLWENTÓW**

Z okazji tego jubileuszu Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa organizuje w dniach **8-9 grudnia 2006 r.** międzynarodową konferencję naukową na temat: **Dokument - książka - biblioteka jako przedmiot ocen i wartościowania** oraz **sesję okolicznościową**, połączoną ze **zjazdem absolwentów**, poświęconą ocenie dorobku, osiągnięć naukowych i dydaktycznych Instytutu.

Wygłoszone referaty ukażą jak w przeszłości i jak we współczesnym świecie - w wymiarze indywidualnym, ale też zinstytucjonalizowanym - dokonują się procesy oceny, wartościowania, selekcji książki w jej różnorodnych, dawnych i nowych postaciach, jak zmieniały się oczekiwania wobec bibliotek i bibliotekarzy i opinie o nich.

9 grudnia 2006 r., w drugim dniu Konferencji, odbędzie się zjazd absolwentów. W ramach sesji zostaną natomiast wygłoszone referaty omawiające genezę i rozwój Instytutu oraz charakteryzujące kierunki prowadzonych w nim badań. Ponadto zostaną zorganizowane dwie dyskusje panelowe poddające pod osąd uczestników dokonania dydaktyczne pracowników Instytutu: *Instytut w oczach absolwentów*, *Absolwenci w oczach pracodawców*. Uroczystości jubileuszowe zakończy spotkanie towarzyskie.

Wszelkie niezbędne informacje znajdują się na stronie internetowej Instytutu - **www. ibi. uni. wroc. pl**. W razie niejasności proszę kierować pytania do sekretarza konferencji - dr Ewy Repucho (repucho@liber. ibi. uni. wroc. pl).

**Wszystkich zainteresowanych uczestnictwem w konferencji
i zjeździe absolwentów bardzo serdecznie zapraszamy!**

RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENICTWA

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2006 z. 2
PL ISSN 0033-202X

Biblioteki polskie poza krajem w latach 1938-1948. Informator. Red. naukowa Barbara Bieńkowska. Oprac. Urszula Paszkiewicz, Janusz Szymański, Poznań: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Departament Dziedzictwa Narodowego 2005, 344 s., 8 nlb.

Problematyka dotycząca polskich bibliotek za granicą, chociaż jest stale obecna w literaturze przedmiotu¹, to jeszcze nie ma pełnego syntetycznego opracowania. Nie istnieje także instytucja krajowa czy zagraniczna, która byłaby predysponowana do koordynowania badań dotyczących tego tematu. Jak wiemy, największe zasługi w upowszechnianiu omawianej problematyki w polskiej bibliologii miał nieżyjący już prof. Andrzej Kłossowski - były wicedyrektor Biblioteki Narodowej i kierownik Pracowni Badań nad Książką Polską za Granicą².

Obecnie badania nad polonijną książką i rozproszonymi miejscami jej przechowywania prowadzą zarówno bibliolodzy, historycy, filolodzy, jak i kulturoznawcy. Wielu tych naukowców, przy okazji podejmowanych studiów etnicznych, polonijnych i historycznych, uwzględnia kwestie dostępu do tych szczególnych nośników kultury polskiej za granicą. Natomiast typowe zagadnienia dotyczące roli książki i biblioteki w kulturze polonijnej pojawiają się jeszcze sporadycznie³.

¹ Por. m. in.: E. Chwalewik: *Zbiory polskie. Archiwa, biblioteki, gabinety, galerie, muzea i inne zbiory pamiątek przeszłości w ojczyźnie i obczyźnie*. T. 1-2. Warszawa 1926-1927; D. Rederowa: *Polski emigracyjny ośrodek naukowy we Francji w latach 1831-1872*. Wrocław 1972; J. Albin: *Z dziejów biblioteki i książki polskiej za granicą w latach 1919-1939*. *Roczniki Biblioteczne* 1977, z. 1-2, s. 305-368; A. Brozek: *Polskie biblioteki ludowe na emigracji*. *Biuletyn Bibliotek Jagiellońskiej* 1985, nr 1/2, s. 163-198; *Oświata, książka i prasa na obczyźnie*. Red. Cz. Czaplński, Londyn 1989; *Muzea, biblioteki i archiwa polskie na Zachodzie*. Oprac. B. Bokszczanin i in. Londyn 1991; E. Markiewicz: *50 lat Biblioteki Polskiej w Londynie*. Warszawa [1993]; W. Zalewski: *Uwagi na temat książki polskiej w Stanach Zjednoczonych*. W: *Kultura skupisk polonijnych*. Oprac. nauk. K. Groniowski, A. Kłossowski, W. Stankiewicz. Warszawa 1994, s. 81-100; E. M. Danilewicz-Zielińska: *Książka i czytelnictwo polskie w Wielkiej Brytanii*. Warszawa 1996; Refleksje metodologiczne na marginesie współczesnych badań nad instytucjami książki polskiej w Niemczech. W: *Studia ofiarowane twórcom toruńskiego bibliotekoznawstwa dr Zofii Motodcównie i dr Witoldowi Armonowi w 75-lecie urodzin*. Pod red. J. Tondela. Toruń 2000, s. 177-189 [Bibliologia IV], M. Kalczyńska: *Kultura książki polskiej w Niemczech*. Katowice 2004.

² Por.: *Historia książki polskiej za granicą. Problemy badawcze*. Warszawa 1980; *Historia książki polskiej za granicą. Problemy badawcze*. W: *Kultura skupisk polonijnych*. Oprac. nauk. O. Czarnik, K. Groniowski, Warszawa 1981; *Biblioteki polskie na obczyźnie*. Warszawa 1992; *Książka polska na obczyźnie. Wiek XX*. Oprac. nauk. A. Supruniak, J. Tondel. Toruń 2003. Na temat biografii Kłossowskiego, zob.: K. Migoń: *Zmarł A. Kłossowski...* *Bibliotekarz* 1997, nr 4, s. 34-36; B. Bieńkowska: *Andrzej Kłossowski (1938-1997)*. *Przeгляд Biblioteczny* 1997, nr 1, s. 153-155; J. Tondel: *Andrzej Kłossowski (1938-1997)*. *Acta Universitatis Nicolai Copernici*. Bibliologia II-III, z. 328.

³ Por.: *Promocja języka i kultury polskiej w świecie*. Red. J. Mazur. Lublin 1998; R. Habielski: *Życie społeczne i kulturalne emigracji*. T. 3. Warszawa 1999; *Kultura mniejszości i grup etnicznych Europy*. Red. Z. Jasiński i T. Lewowicki. Opole 2004; *Z problematyki badawczej nad instytucjami książki polskiej w Niemczech*. W: *Nauka polska na obczyźnie. Stan i perspektywy badawcze. Konferencja naukowa 11-12. 09. 1998*. Pod red. W. Hładkiewicza, M. Szczerbińskiego. Zielona Góra 2000, s. 57-63; *Dostęp do kultury rodzimej w społeczeństwie wielokulturowym na przykładzie Polaków w Niemczech. Polskie życie literackie w Niemczech u progu XX I w. - Biblioteki*. W: *Otázky narodni identity — determinanti a subjektivni vnímaní v podmínkách současné multietnické společnosti. Sborník z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 6. a 7. listopadu 2001 ve Slezském ústavu slezského zemského muzea v Opavě*. Ed. Olga Srajerová. Opava 2001, s. 357-369.

Dotychczas nie posiadamy też pełnego kompendium wiedzy dotyczącego omawianego zagadnienia w aspekcie historycznym oraz współczesnym. Jak wiadomo, wiele z zasłużonych tego typu placówek, istniejących przed II wojną światową za granicą już nie istnieje. Te biblioteki, które przetrwały przeformowały swoją działalność raczej ku ośrodkom dokumentacji archiwalnej niż — ku tradycyjnym bibliotekom.

Dlatego też wszelkie działania zmierzające do uruchomienia obecnie takich placówek, jak również usystematyzowania i uporządkowania badań w tym zakresie jest ze wszech miar godne odnotowania.

Omawiana tutaj cenna praca wydana nakładem Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego pt. *Biblioteki polskie poza krajem w latach 1938-1948. Informator* w przygotowaniu naukowym Barbary Bieńkowskiej i opracowaniu Urszuli Paszkiewicz i Janusza Szymańskiego wpisuje się bardzo dobrze w zasygnalizowaną powyżej problematykę. Chociaż jest to w zasadzie typowy informator z wykazem topograficznym ułożonym według kontynentów, to jednak jego rola w nauce nie może być niezauważona. Po pierwsze - ujawnia stan posiadania dorobku kulturalnego Polski w czasie II wojny światowej, w tym także na ziemiach utraconych w wyniku pojałtańskiego podziału świata, po wtóre — wskazuje na stan badań nad danym tematem. Praca ta umożliwia także dokonanie obserwacji dotyczących wielu aspektów społeczno-kulturowych Polonii, emigracji oraz środowisk autochtonicznych.

Praca jest obszernym kompendium wiedzy, liczy ponad 342 strony, na których odnotowano 47 krajów, w których istniały polskie kolekcje książkowe różnych typów, począwszy od placówek ludowych, powszechnych, obozowych, szkolnych, naukowych po katolickie i związkowe. Autorzy dokonali podziału tych placówek na zbiory: instytucjonalne, domowe i wędrowne.

Na ogrom zjawiska wskazywać może wybrany przykład bibliotek działających na terenie Niemiec, których było w omawianych latach ponad 330, w tym 210 na terenie dawnych ziem polskich (Śląsk, Warmia, Pomorze). Z danych tych wynika także fakt dużego zapotrzebowania w czasie wojny na słowo polskie na tych ziemiach.

Do pracy dołączona jest obszerna bibliografia przedmiotu, z wykazem materiałów archiwalnych, wskazującym na obszar penetracji badawczych autorów. Całość uzupełniają indeksy: nazw osobowych i właścicieli bibliotek i księgozbiorów domowych oraz dwie duże mapy, przedstawiające obszar Polski i tereny sąsiadujące. Z zasadniczym tekstem dobrze komponuje się wkładka z licznymi ilustracjami prezentującymi ważniejsze biblioteki oraz kolekcje polskie usytuowane poza krajem. Autorzy zamieścili także zestaw fotografii stron tytułowych wybranych pozycji książkowych wraz z cennymi znakami własnościowymi, wskazującymi na przynależność danego egzemplarza i jego wojenne wędrowki.

Materiał do omawianej pracy zbierany był przez kilka lat w Biurze Pełnomocnika Rządu do spraw Polskiego Dziedzictwa Kulturalnego za Granicą. Podstawą do niego stały się, prowadzone od 1992 r., rejestry strat bibliotek w Polsce poniesionych w wyniku II wojny światowej. Po sześciu latach badań, w 1998 r. ukazał się pierwszy zbiór danych pt. *Informator. Biblioteki na wschodnich ziemiach II Rzeczypospolitej*, pod red. B. Bieńkowskiej, a w 2000 r. — kolejne opracowanie *Informator o stratach bibliotek i księgozbiorów domowych na terenach polskich okupowanych w latach 1939-1945 (bez Ziemi Wschodnich)* tej samej autorki.

Należy podkreślić że ze względu na rozproszenie materii i zróżnicowanie danej tematyki istnieje zawsze duża trudność w zbieraniu potrzebnych dokumentów do tego typu prac. Nie wystarczają bowiem tylko kwerendy biblioteczno-bibliograficzne, ale wręcz wskazane są kwestionariusze ankietowe rozsyłane do placówek i osób związanych z daną problematyką.

Potrzebę rejestracji polskiego dziedzictwa kulturalnego wyrażano już wielokrotnie. Autorzy *Informatora* oparli się zatem, jak pisze szczegółowo we wstęp-

nie prof. Bieńkowska, na postulatach badawczych z lat międzywojennych oraz pracach londyńskich z lat osiemdziesiątych XX w. podjętych przez redakcję „Pamiętnika Literackiego”. Niestety jak dotychczas nikomu nie udało się jeszcze skompletować wiedzy w całości⁴.

Trzeba zatem podkreślić, że omawiana praca jest pionierska w zakresie bazy zebranych opisów udokumentowanych bibliotek i kolekcji prywatnych książek. Tym bardziej, że redaktorzy nie ograniczyli się jedynie do źródeł drukowanych i archiwalnych, ale ponadto sprawdzili wszelkie ślady, które mogą służyć jako dowód na istnienie dawnej kolekcji należącej do polskich właścicieli. Cenne okazały się wszelkie ślady odnoszące się do znaków proveniencyjnych: ekslibrisów, pieczęci i not. Dzięki takim szczegółowym analizom udało się w pewnym stopniu ustalić dzieje danej książki i jej wojennych losów, co dla historiografii ma zawsze duże znaczenie. Niestety, jak wynika z danych *Informatora* bardzo wiele spraw zostało jeszcze niezbadanych i czeka, na swoje należne miejsce w nauce. Dowodem tego jest np. fakt, że Związek Patriotów Polskich w ZSRR zorganizował w czasie II wojny światowej ok. 640 bibliotek. W omawianej pracy udało się autorom odnotować tylko jedną taką placówkę. Informacja ta potwierdza fakt bezpowrotnej zagłady wielu ośrodków oświatowych działających poza Polską w czasie - tuż po wojnie⁵.

Pewne zastrzeżenie piszącej budzi potocznie używane w *Informatorze* określenie „biblioteki polonijne”. Warto chyba było dokonać ścisłej interpretacji tego pojęcia, bowiem bibliotek działających na dawnych kresach RP nie można uznać za biblioteki polonijne. Placówki te, to typowe instytucje autochtoniczne działające przecież jeszcze w tym czasie na terenie Polski, co prawda już będącej pod okupacją sowiecką i niemiecką, ale jeszcze *de facto* w granicach RP do układu jałtańskiego z 1945 r.

Przy tym warto podkreślić, że prace nad historycznym rysem oraz stanem współczesnym polskich bibliotek za granicą prowadzi się obecnie w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej US w Katowicach. W wyniku tych badań zostało złożone do druku opracowanie *Biblioteki polskie za granicą. Przeszłość i współczesność*, pod red. M. Kalczyńskiej i D. Sieradzkiej. Publikacja ta jest wynikiem współpracy IBiN z zagranicznymi instytucjami książki, m. in. w Wielkiej Brytanii, w Republice Czeskiej, Austrii, Niemczech i na Litwie oraz z naukowcami uczelni polskich i zagranicznych.

W konkluzji zauważa się, że tematyka dotycząca polskiego dziedzictwa kulturalnego poza granicami kraju wymaga stałej i ustawicznej troski o jej popularyzację oraz utrzymanie i rozbudowę tego co pozostało za kordonem na skutek zmiany granic europejskich.

Prezentowana praca powinna trafić do badaczy polskiej kultury za granicą, do studentów i naukowców. *Informator* jest też doskonałą zachętą do dalszych badań i pogłębionych refleksji naukowych nad funkcjonowaniem szeroko rozumianej problematyki polskiej książki za granicami Kraju.

Maria Kalczyńską
Instytut Bibliotekoznawstwa US
PIN - Instytut Śląski
Opole

Tekst wpłynął do redakcji 21 lutego 2006 r.

⁴ **Zob.:** MJ. Lech: Próby centralnej koordynacji akcji organizowania bibliotek polskich na emigracji 1929-1939. *Problemy Polonu Zagranicznej* 1974, t. 9, s. 119-130; J. Albin: Z dziejów bibliotek i książki polskiej za granicą w latach 1991-1939. *Roczniki Biblioteczne* 1977, z. 1/2, s. 344-345 i Biblioteki polskie poza krajem. *Pamiętnik Literacki* 1988, t. 12, s. 7-88; t. 13, s. 7-49.

⁵ Autorka prowadzi w Opolu Gabinet polskiej książki i prasy w Niemczech, w którym gromadzi się książki, prasę i dokumenty życia społecznego m. in. dotyczące okresu dipissowskiego. Dotychczas udało się zebrać kilkaset tomów druków wydawanych dla polskich czytelników na Zachodzie w czasie i tuż po II wojnie światowej.

Elżbieta G o n d e k . *Józefa Andrzeja Załuskiego dzieło bibliograficzne i bibliofilskie*. Katowice: Wydawnictwo Gnome 2005, 65, [2] s. (Spotkania z Literaturą; 33)

Problematyka historyczna w polskiej bibliografii jest w ostatnich latach podejmowana stosunkowo rzadko, o czym świadczą nieliczne publikacje odnotowane na łamach *Polskiej Bibliografii Bibliologicznej*¹. W 2004 r. ukazała się jednak obszerna monografia Artura Znajomskiego poświęcona metodyce i dziejom bibliografii osobowych polskich historyków (Lublin 2004), natomiast w 2005 r. do rąk czytelników trafiła pozycja autorstwa Elżbiety Gondek *Józefa Andrzeja Załuskiego dzieło bibliograficzne i bibliofilskie* (Katowice 2005), wydana w serii „Spotkania z Literaturą” (nr 33). Powstanie serii zainicjowała Komisja Historycznoliteracka Oddziału Polskiej Akademii Nauk w Katowicach, a jej celem jest przybliżenie czytelnikom najnowszych osiągnięć naukowych z zakresu wiedzy o polskiej i światowej literaturze, twórcach i prądach literackich oraz życiu literackim.

Zadaniem, jakie postawiła przed sobą autorka zarysu życia i działalności J. A. Załuskiego była „próba popularyzacji zasług tego męża, który w porę, tuż przed rozbiorem Rzeczypospolitej uświadomił światłym Polakom potrzebę gromadzenia, znajomości i ochrony dóbr narodowej kultury”², w związku z przypadającą w 2004 r. 230 rocznicą jego śmierci. Nie możemy zapomnieć o tym, że to Karol Estreicher był naszym największym bibliografem, autorem budzącej do dziś podziw *Bibliografii polskiej*, ale J. A. Załuski był inspiratorem opracowania bibliografii narodowej już w XVIII w.

Publikacja E. Gondek składa się z czterech rozdziałów, z których każdy poświęcony jest odmiennej formie działalności J. A. Załuskiego. Autorka w pierwszym rozdziale przedstawiła życiorys późniejszego bibliografa i podkreśliła znaczenie, jakie wywarła na nim rzetelna edukacja oraz możliwość zdobywania pierwszych szlifów literackich na biskupich dworach stryjów w Królewcu, Dobrym Mieście, Pułtusku i Lidzbarku. Staranne wykształcenie pobierane u jezuitów i pijarów oraz zagraniczne podróże do Francji, Włoch i Austrii ukształtowały osobowość bibliografa i przyszłego biskupa kijowskiego. Załuski umiejętnie łączył pracę duszpasterską z literacką i polityczną, do której przygotowały go studia prawnicze. Właśnie polityka wpłynęła na jego kilkuletnią nieobecność w ojczyźnie, gdy opowiedział się po stronie Stanisława Leszczyńskiego. Paradoksalnie ta niekorzystna zmiana w życiu Załuskiego

¹W bazie online *Polskiej Bibliografii Bibliologicznej* (1997-), dostępnej na stronie WWW Biblioteki Narodowej (<http://mak.bn.org.pl>) odnotowano pod hasłem przedmiotowym „bibliografia historia” 25 pozycji. Na uwagę zasługuje bibliofilskie wydanie (Warszawa 2003) znanego od ponad 30 lat artykułu Heleny Hleb-Koszańskiej *Spór o początki bibliografii w Polsce*, drukowanego w 1972 r. w „Studiach o Książce” (t. 3). W „Rocznikach Bibliotecznych” ukazały się teksty Anny Żbikowskiej-Migoń - *U początków bibliografii czasopism Christiana Junckera „Schediasma historicum de ephemeridibus sive diariis eruditomm”* (1692) (R. 46 2002) oraz Bożeny Koredczuk-Początki kształcenia bibliotekarzy we Francji na przełomie XVIII i XIX w. - *kursy bibliografii w szkołach centralnych* (R. 47 2003). A. Zbikowska-Migoń jest także autorką tekstów: *Issledovaniâ po istorii bibliografii, dostizeniâ iperspektiyy* („Knygotyra” 2001), *Druki gdańskie w XVIII-wiecznych bibliografiach książek rzadkich* („Libri Gedanenses” 1997/1998) oraz *Gdańscy bibliografowie doby Oświecenia* („Libri Gedanenses” 1995/1996). B. Koredczuk opublikowała natomiast artykuły: *Rozwój poglądów Gabriela Etienne'a Peignota na bibliologię i bibliografię w świetle „Dictionnaire raisonné de bibliologie”* (1802-1804) i „*Répertoire bibliographique universel*” (1812) („Czasopismo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich” Z. 15 2004) oraz *Gabriel Peignot o profesji bibliografa na kartach „Dictionnaire raisonné de bibliologie”* (1802-1804) (Acta Universitatis Wratislaviensis. Bibliotekoznawstwo nr 21 1998). Obszerne omówienie *Historii „Literatury polskiej” Feliksa Bentkowskiego w oczach współczesnych i potomnych, jej recepcja, wpływ i znaczenie* opracował z kolei Tadeusz Szperna („Folia Librorum” z. 10 2001). Wśród publikacji samostynnych wydawniczo na uwagę zasługują dwie publikacje biograficzne: Jerzego Starnawskiego *Ludzie książki* (Częstochowa 2000), w której znajdziemy teksty poświęcone m. in. Szymonowi Starowolskiemu i Ludwikowi Bernackiemu oraz Janusza Kapuścika *Wśród uczonych i miłośników książki* (Warszawa 1999), z artykułami o życiu i działalności np. Karola Badeckiego, Adama Jochera i Stanisława Konopki.

²E. Gondek: *yćze/a Andrzeja Załuskiego dzieło bibliograficzne i bibliofilskie*. Katowice 2005, s. 3.

przysłużyła się sprawom bibliotekarskim. Dzięki licznym podróżom zagranicznym i kontaktom naukowym miał możliwość zgromadzenia okazałego księgozbioru. Nawiązał również przyjaźnie z księgarzami, bibliofilami i bibliotekarzami, europejskimi elitami intelektualnymi, poznał pracę popularnych wówczas towarzystw naukowych, a po powrocie do kraju założył nawet towarzystwo naukowe w Marywilu.

W drugim rozdziale autorka przybliżyła czytelnikom genezę zainteresowań bibliograficznych Załuskiego. Ten wykształcony literat i bibliofil, znawca zagranicznych księgarń i bibliotek, był świadom olbrzymich zapóźnień polskiej nauki w dziedzinie informacji bibliograficznej i katalogowej. Z pasją gromadził wszelkie spisy bibliograficzne, dzięki którym zdobył wiedzę o polskich i zagranicznych źródłach bibliograficznych. Poznał metodę bibliograficzną, co pozwoliło mu na krytyczną ocenę dotychczasowych, niewielkich zresztą, bibliograficznych osiągnięć Polski. Szczególnie bliska była mu idea opracowania bibliografii narodowej, której poświęcił kilkadziesiąt lat życia. E. Gondek przedstawiła plan tej pierwszej polskiej bibliografii narodowej, który Załuski umieścił w *Programma literarium ad bibliophilos* (Warszawa 1732). W tym traktacie — liście otwartym — skierowanym w szczególności do bibliofilów, bibliotekarzy, drukarzy, autorów książek i wszystkich czytelników, Załuski dowiódł swej erudycji bibliograficznej, a jednocześnie zaprezentował pionierski wówczas program działalności w zakresie bibliografii, pozwalającej na ocalenie od zapomnienia wielu rzadkich dzieł.

W tym miejscu należy przypomnieć, że na świecie za pierwociny bibliografii narodowej uznaje się *Catalogus illustrium virorum Germaniae* (Moguncja 1495) Johanna Tritheima. W 1581 r. ukazała się bibliografia Cornelia Losa Callidio *Illustrium Germaniae scriptorum catalogus* (Moguncja 1581), obejmująca dzieła niemieckie XVI w. Do jednych z pierwszych bibliografii narodowych należą również bibliografie: angielska Johna Bale'a *Illustrium maioris Britanniae scriptorum, hoc est, Angliae, Cambriae ac Scotiae summarium* (Ipswich 1548), włoska Antonio Francesco Doniego *Libreria del Doni fiorentino nella quale sono scritti gl'Autori vulgari con cento discorsi sopra quelli. Tutte le traduttioni faite dall'altre lingue nella nostra et una tavola generalmente come si costuma fra librari* (Wenecja 1550) oraz francuskie François de La Croix du Maine'a *Bibliothèque (...) qui est un catalogue général de toutes sortes d'Auteurs, qui ont escrit en François* (Paryż 1584) i Antoine'a du Verdiera *Bibliothèque (...) contenant le catalogue de tous ceux qui ont escrit ou traduit en François et autres dialectes de ce Royaume* (Lyon 1585). W Polsce pierwszy spis bibliograficzny, zawierający uwagi o pisarzach³ (część biograficzna i bibliograficzna), zestawił dopiero w XVII w. Szymon Starowolski w *Scriptorum Polonicorum Hekatonas seu centum illustrium Poloniae scriptorum elogia et vitae* (Frankfurt 1625). W tym samym czasie na zachodzie Europy zaczęto coraz częściej opracowywać bieżące bibliografie narodowe. Do takich prób należały m. in.: W. Jaggarda *A Catalogue of such English books, as lately have been and now are in printing for publication. From the nineeth day of October, 1618, until Eastern term, next ensuing* (1618) oraz *A catalogue of certaine books, which have been published, and (by authoritie) printed in England, both in latine and English, since the year 1626, until November this present year* (1631), Williama A. Londona *A catalogue of the most vendible books in England, orderly and alphabetically digested, under the head of divinity, history, physick and chirurgery, law... with Hebrew, grek and latine books for schools and scholars* (Londyn 1657) oraz Roberta Clavella *A Catalogue of books printed and published at London, to the... term* (1668-1711 z przerwą od lata 1709 do wiosny 1711 r.). Z bieżących bibliogra-

³ Pod pojęciem pisarza należało rozumieć np. prawnika, historyka, mówcę, poetę, teologa, matematyka, astronoma, polityka, filozofa, lekarza, muzyka itd.

fii francuskich na uwagę zasługują prace Louisa Jacoba de Saint-Charlesa *Bibliotheca Parisina, hoc est: catalogus omnium librorum Parisiis annis 1643 et 1644* oraz *Bibliographia Gallica universalis, hoc est, Catalogus omnium librorum per Universum regnum Galliae annis 1643, 1644 et 1645*.

Pierwsza polska bibliografia narodowa, nazwana przez J. A. Załuskiego *Bibliotheca Polona magna universalis*, spisywana była od 1742 r. Ten 10-tomowy rękopis zestawiał piśmiennictwo polskie oraz polonika, pisma autorów litewskich, inflanckich, kurlandzkich, pruskich i śląskich. Manuskrypt, odzyskany po traktacie ryskim, spłonął niestety, jak wiele innych cymeliów, w 1944 r. w Warszawie.

W trzecim rozdziale E. Gondek omówiła *Szukanie ksiąg z ogary* i inne doświadczenia bibliofila. Załuski był wytrawnym znawcą ksiąg, zwracającym uwagę na ich wygląd, wartość i rzadkość, tak samo zresztą, jak i na ich treść. Cieszyła go świadomość posiadania unikatowych rękopisów, inkunabułów i druków, zwłaszcza napisanych piękną, starą polszczyzną. Załuski nabywał książki podczas zagranicznych podróży u zaprzyjaźnionych księgarzy, otrzymywał je z polskich drukarni, kupował w księgarniach w Warszawie, Krakowie, Toruniu i innych miastach oraz pozyskiwał dublety z bibliotek. Trzeba podkreślić, że jego miłość do ksiąg nie była ślepa, jak u wielu innych bibliofilów tej epoki. Był niezwykle wymagającym i uważnym czytelnikiem, bowiem ustalał i ganił plagiaty, błędy faktograficzne oraz bezprawne przedruki, itd.

Załuski był również edytorem rzadkich i zapomnianych tekstów autorów literatury pięknej, literatury klasycznej oraz piśmiennictwa z zakresu historii Polski. Działalność bibliofilska i edytorska J. A. Załuskiego zwróciła uwagę ówczesnych elit na zabytki polskiego piśmiennictwa, na ich rolę oraz konieczność ochrony tych dóbr narodowych.

W ostatnim rozdziale autorka przypomniła historię fundacji biblioteki Załuskich, wyjątkowego miejsca w ówczesnej Warszawie. Tu odbywały się bowiem spotkania naukowe i organizowano konkursy literackie. Co prawda nie udało się Załuskim powołać akademii nauk, ale Biblioteka Załuskich była miejscem chętnie odwiedzanym przez polskich i zagranicznych gości. Książnica była jednak przede wszystkim wspaniałym warsztatem pracy uczonych, co podkreśliła E. Gondek. Przedstawiła ponadto przygotowania do utworzenia biblioteki naukowej, przekazanie biblioteki pod opiekę jezuitów (1765 r.), a wreszcie zwróciła uwagę na stopniowe niszczenie fundacji i księgozbioru podczas zsyłki J. A. Załuskiego. Po jego śmierci biblioteka przeszła pod zarządek Komisji Edukacji Narodowej, a jej kuratorem został prezes KEN, Ignacy Potocki. Dzieje biblioteki kończą się niezwykle dramatycznie, gdy bibliotekę wywieziono do Petersburga, gdzie stała się podstawą Biblioteki Cesarskiej.

Dzięki wyteżonej pracy braci Załuskich można rody Ossolińskich, Czartoryskich, Działyńskich, Raczyńskich i wiele innych, spostrzegły rolę bibliotek, tworzyły własne książnice - prywatne i społeczne warsztaty pracy twórczej. Dzięki Bibliotece Załuskich, późniejszym księgozbiорom fundacyjnym, a zwłaszcza ich właścicielom i zatrudnionym w nich bibliotekarzom, w XIX w. tak wyśmienicie mogła się rozwinąć polska bibliografia. W prywatnych i naukowych bibliotekach stworzono odpowiednie warunki do tego, by mogły w nich powstawać wartościowe opracowania bibliograficzne i katalogowe. Zrozumiano wtedy potrzebę przygotowania informacji o polskich drukach i rękopisach.

Książka E. Gondek może służyć czytelnikom jako podstawowy informator o życiu i działalności jednego z największych polskich bibliografów i bibliofilów doby Oświecenia. Bogata działalność naukowa, bibliograficzna, bibliotekarska, historyczna, literacka, edytorska i bibliofilska Józefa Andrzeja Załuskiego nie doczekała się do tej pory całościowego ujęcia. Rozproszenie materiałów biograficznych, krytycznych i opracowań skłoniło autorkę do podjęcia trudu przygotowania publikacji na temat życia i działalności bibliografa, co

wobec różnorodności jego dokonań, nie było łatwe. E. Gondek udało się jednak w przejrzysty i przystępny sposób omówić i spopularyzować rozległą działalność J. A. Załuskiego na tle epoki, w której żył.

Agnieszka Bajor
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej,
Uniwersytet Śląski

Tekst wpłynął do redakcji 15 marca 2006 r.

PRZEGLĄD PIŚMIENNICTWA KRAJOWEGO

Starannie wydana, wzbogacona zdjęciami praca zbiorowa *Droga do Okólnika 1844-1944* (Tchórzewska-Kabata, red., 2005) uzupełnia prezentowane już publikacje o Bibliotece Ordynacji Krasińskich związane ze 160. rocznicą powstania Biblioteki i 60. - spalenia zbiorów bibliotek warszawskich w gmachu BOK na Okólniku. Książka zawiera referaty wygłoszone podczas sesji „Droga do Okólnika”, zorganizowanej w Bibliotece Narodowej w dniu 19 października 2004 r.: Anny Żbikowskiej-Migoń *Wiek XIX - stulecie bibliotek*, Haliny Tchórzewskiej-Kabata „*Pod znakiem światła*”. *Biblioteka Ordynacji Krasińskich. Idea — realizacja — znaczenie*, Konrada Ajewskiego *Zbiory artystyczne i muzealne Ordynacji Krasińskich*, Andrzeja Mężyńskiego *Zbiory na Okólniku. Wrzesień 1939 — październik 1941*, Hanny Łaskarzewskiej *Straty Okólnika w czasie powstania warszawskiego i po jego upadku*, Anny Kałudzkiej *Zbiory Biblioteki Ordynacji Krasińskich w Bibliotece Narodowej*.

Dwie niewielkie publikacje *Biblioteka, współczesność, marketing* i *Marketing wyzwaniem dla współczesnej biblioteki* powstały, jak czytamy we wstępie do pierwszej z nich, w wyniku spotkań osób zainteresowanych możliwościami stosowania narzędzi marketingowych przez biblioteki publiczne. Obie książki zawierają artykuły prezentujące biblioteki publiczne (w Bieniowie, Żarach, Tarnowie) oraz artykuły Pawła Marca o marketingu w bibliotece (Marzec i Marzec, red., 2006a, b).

Ukazało się kilka publikacji ukazujących nowe, dotąd słabo zbadane obszary historii książki, prasy, bibliotek.

Bogato udokumentowana, oparta na szerokim materiale źródłowym monografia Jadwigi Koniecznej *Kultura książki polskiej w Łodzi przemysłowej (1820-1918)* (Konieczna, 2005) opublikowana w serii *Rozprawy Habilitacyjne Uniwersytetu Łódzkiego* obejmuje całokształt problematyki funkcjonowania książki polskiej w Łodzi od roku 1820, kiedy to decyzją namiestnika Królestwa Polskiego przyznano Łodzi status osady fabrycznej, co zapoczątkowało proces ogromnych zmian w małej wówczas miejscowości, aż do odzyskania przez Polskę niepodległości w 1918 r. Jak pisze autorka we wstępie „Termin «kultura książki» użyty w tytule niniejszej pracy oznacza dążenie do zintegrowanego ujęcia wszystkich problemów książki w Łodzi w XIX w. Głównym założeniem miało być ukazanie zarówno kulturotwórczej roli książki polskiej, jak i zaznaczenie wpływu otoczenia na kształtowanie się poziomu produkcji, rozpowszechniania i recepcji piśmiennictwa” (s. 8). W części pierwszej przedstawiono system instytucjonalny książki, w drugiej promocję książki, w tym rolę prasy w jej popularyzowaniu, w trzecim omówiono społeczny obieg książki.

Praca Jerzego Reizes-Dzieduszyckiego *Książka i biblioteka w działalności polskich towarzystw naukowych młodzieży akademickiej we Lwowie w okresie autonomii galicyjskiej* (Reizes-Dzieduszycki, 2005), efekt wieloletnich badań, to obszerne studium z pogranicza historii nauki polskiej i historii bibliotek. W pierwszym rozdziale autor przedstawił społeczno-polityczne i prawne

podstawy funkcjonowania tych towarzystw. W następnych szczegółowo scharakteryzował studenckie towarzystwa naukowe uznane za najważniejsze dla rozwoju nauki polskiej oraz tworzone przez nie biblioteki i czytelnice. Najszerzej omówiona została działalność Czytelni Akademickiej, najdłużej działającego polskiego akademickiego towarzystwa naukowego.

Praca Katarzyny Kulpińskiej *Szata graficzna młodopolskich czasopism literacko-artystycznych* (Kulpińska, 2005) to całościowe ujęcie tematu - dotąd nieobecne w piśmiennictwie. Dwa pierwsze rozdziały o charakterze teoretycznym zawierają omówienie ogólne zasad typografii w czasopismach przełomu wieku oraz prezentują poglądy artystów, krytyków, pisarzy z badanego okresu historycznego na temat roli ilustracji. Zasadnicze rozdziały dotyczą motywów i stylu form zdobniczo-ilustacyjnych. W konkluzjach autorka stwierdza m. in.: „Ilustracja w młodopolskich czasopismach, w przeciwieństwie do ilustracji realistycznej końca XIX w., często traciła czytelny związek z tekstem; nie «obrazowała» właściwymi sobie środkami, przestała też «objasniać»... Nowoczesnych form, jakie pojawiły się w tym czasie w malarstwie i rzeźbie, dalekich od realistycznego sposobu obrazowania, nie sposób było nagiąć do funkcji ilustracji w rozumieniu tradycyjnym (akcentujących epizody fabuły czy eksponujących kluczowe motywy), rolę więc ilustracji w pismach literacko-artystycznych przejęły winiety «nieograniczone» związkiem z tekstem i wymogami «czytelności» - dowolność ich form (także abstrakcyjnych) nie kłóciła się z funkcją zdobniczą" (s. 234). W aneksach zamieszczono noty informacyjne o czasopismach i noty biograficzne. Praca zawiera obszerny materiał ilustracyjny.

Badania nad prasą mieszczące się w zakresie szerszych studiów nad prasą regionalną reprezentuje praca Haliny Tumolskiej *Kultura polityczna „małej ojczyzny” w świetle prasy kaliskiej (1870-1914)* (Tumolska, 2006) powstała w wyniku długoletnich studiów nad prasą kaliską. Obejmuje obszar mało dotąd rozpoznany — kształtowania się kultury politycznej „małej ojczyzny” w warunkach zaboru rosyjskiego oraz roli prasy w tym zakresie. Ramy chronologiczne rozprawy obejmujące epokę powstaniową i schyłkowy okres zaborów to okres ukazywania się w Kaliszu dość dużej ilości periodyków, w tym najważniejszych - „Kaliszanina” (1870-1892) i „Gazety Kaliskiej” (1893-1914). Ukazano cztery funkcje lokalnej prasy: informacyjną, dokumentacyjną, opiniotwórczą i stymulującą aktywność miejscowej publiczności na przestrzeni ponad czterdziestu lat.

Ważnym źródłem wiedzy bibliologicznej są materiały biograficzne ludzi książki. Biblioteka Narodowa opublikowała z dokumentów, które trafiły do jej zbiorów, dzienniki, pamiętniki i listy Bernarda Połonieckiego, zasłużonego księgarza i wydawcy lwowskiego, właściciela Księgarni Polskiej (Połoniecki, 2006). Są to *Dzienniki* z lat 1880-1890, krótkie *Pamiętniki* z 1932 r. i z lat 1940-1942 oraz listy do syna i córki z okresu II wojny światowej. Książka zawiera notę edytorską, wstęp z życiorysem Bernarda Połonieckiego, kalendarium życia i działalności, ilustracje.

Wspomnienia o wybitnych postaciach bibliotekarstwa, bibliotekoznawstwa i nauki o informacji stały się inspiracją do powstania dwóch wydawnictw zbiorowych. *Historia i bibliologia* (Faryś i Szczerbiński, red., 2005) to książka pamiątkowa dedykowana pamięci Zdzisława Jagodzińskiego, historyka, publicyisty, wieloletniego dyrektora Biblioteki Polskiej w Londynie. Publikację rozpoczyna artykuł *Zdzisław Konstany Jagodziński (1927-2001). Życie i dzieło*. Pozostałe teksty pogrupowano w czterech częściach: *Z dziejów Polski i emigracji, Pamiętniki i wspomnienia, Wybrane problemy bibliologiczne, Varia*.

Pamięci Zbigniewa Michejdy — jednego z pionierów informacji naukowej w Polsce został dedykowany drugi tom z cyklu publikacji *Miscellanea Informatologica Varsoviensia* prezentującego prace środowiska badawczego związanego z Zakładem Systemów Informacyjnych w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego. Praca zbiorowa

Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa informacyjnego (Sosińska-Kalata i Przystek-Samokowa, red., 2005) zawiera teksty o Zbigniewie Michejdie oraz artykuły, które w założeniu redakcji pozwolą dostrzec „ewolucję dyscypliny, poszerzanie zakresu zainteresowań jej badaczy i społecznego oddziaływania tworzonych metod i narzędzi organizowania i udostępniania informacji coraz szerszym środowiskom użytkowników” (s. 11). W prezentowanym tomie znajdziemy artykuły o charakterze ogólnym, dotyczące problemów kształtującego się społeczeństwa informacyjnego np. Mieczysława Muraszkiewicza *Esej: nowy paradygmat, czyli od systemu do sieci*, jak i bardziej szczegółowe, np. Wiesława Glińskiego *Języki i narzędzia do tworzenia i wyszukiwania ontologii w kontekście semantycznego Webu*.

W ramach programu badawczego *W poszukiwaniu elit*, którego celem jest prezentacja różnych aktywnych lekturowo grup i środowisk społecznych Instytut Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej przeprowadził badanie uczniów wybranych warszawskich liceów ogólnokształcących. W książce *Modelowi sukcesorzy, indywidualiści, eklektycy* Grażyna Straus omawia drugi etap badań dotyczący maturzystów tych liceów (Straus, 2005). Podstawowym celem pracy było odnalezienie śladów inteligentnego wzoru aktywności w lekturze uczniów kończących licea. W podsumowaniu autorka pisze: „Poszczególne cechy i składniki tego wzoru stały się jedynie udziałem jednostek nie tylko w środowisku maturzystów, ale w ogóle wśród polskich odbiorców książek. I jakkolwiek trudno go na razie uznać za anachroniczny, gdyż stanowiąca jego podstawę lektura książek nadal pozostaje jednym z czynników konstytuujących aktywność i tożsamość społeczną uczniów, to jedyną sferą, w której czytanie odgrywa jeszcze — nie wiadomo zresztą jak długo — rolę podobną do przypisywanej jej w interesującym mnie inteligentnym wzorze aktywności, wydaje się sfera edukacji. Generalnie jednak, wraz z przekształcaniem się inteligentów w rozliczne rzesze specjalistów, coraz częściej traktuje się lekturę jako drugorzędną cechę ich społeczno-kulturowej charakterystyki” (s. 164).

Barbara Staniów w książce *Z uśmiechem przez wszystkie granice* (Staniów, 2006) przedstawiła wyniki badań recepcji wydawniczej przekładów polskiej książki dla dzieci w latach 1945-1989 (rozmiaru ich produkcji, zasięgu geograficznego, językowego, chronologicznego). Zbadała także zakres popularności poszczególnych autorów i utworów, mierzony m. in. liczbą tłumaczonych dzieł, częstotliwością wznowień, czasem oczekiwania na przekład. Pracę uzupełnia bibliografia przekładów polskiej literatury dla dzieci i młodzieży za lata 1945-1989 w porządku alfabetycznym państw.

Komiks - gatunek współczesnej kultury masowej a także typ publikacji doczekał się już kilku opracowań w piśmiennictwie polskim. Książka młodego autora (Obremski, 2005), miłośnika i kolekcjonera komiksów, napisana na podstawie pracy magisterskiej przedstawia historię „sztuki komiksu”, jak to autor określa, w Polsce. Autor przedstawia rys historyczny komiksu, omawia jego formy, przedstawia sylwetki najwybitniejszych polskich twórców. Osobny rozdział poświęca formom popularyzacji komiksu.

Jubileusze bibliotek są dobrą okazją do pokazania, w formie publikacji, ich historii, osiągnięć, miejsca w lokalnej społeczności. W starannie wydanej, albumowej publikacji *100 lat Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Hugona Kottłataja w Dąbrowie Górniczej* (Rybak, 2005) przedstawiono historię miejscowości, opisano pierwsze dąbrowskie biblioteki, w tym bibliotekę oddziału Warszawskiego Uniwersytetu dla Wszystkich. „Rozpoczęcie działalności przez tę bibliotekę w 1906 r. przyjęto za początek Miejskiej Biblioteki Publicznej w Dąbrowie Górniczej” (s. 24). Najwięcej miejsca poświęcono historii i współczesności Miejskiej Biblioteki Publicznej i jej filii. Dzisiaj biblioteka dąbrowska jest jedną z najaktywniejszych bibliotek publicznych w Polsce, z bogatym księgozbiorem i szeroką ofertą edukacyjno-kulturalną, wydawcą czasopisma „Raptularz Kulturalny”.

Jubileusz sześćdziesięciolecia Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Katowicach - Filii w Chorzowie stał się okazją do spenetrowania historii bibliotek nauczycielskich w Chorzowie (Parysz i Droszol, 2006). Autorki w oparciu o przeprowadzoną kwerendę archiwalno-biblioteczną, wywiady z nauczycielami emerytami, źródła drukowane przedstawiły historię bibliotek nauczycielskich w Chorzowie począwszy od roku 1877, kiedy to w Królewskiej Hucie (taką nazwę nosił Chorzów pod zaborem pruskim) powstała Niemiecka Miejska Biblioteka Nauczycielska aż do chwili obecnej.

KSIĄŻKI OMÓWIONE

- Faryś, Janusz; Szczerbiński, Marek, red. (2005). *Historia i bibliologia. Księga dedykowana pamięci doktora Zdzisława Konstantego Jagodzińskiego (1927-2001)*. Gorzów Wlkp.: Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej Poznańskiej AWF; Sonar, 431 s., ii. ISBN 83-88784-18-8.
- Konieczna, Jadwiga (2005). *Kultura książki polskiej w Łodzi przemysłowej (1820-1918)*. Łódź: Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego, 501 s. ISBN 83-7171-871-3.
- Kulpińska, Katarzyna (2005). *Szata graficzna młodopolskich czasopism literacko-artystycznych*. Warszawa: Wydaw. DiG, 336 s., ii. ISBN 83-7181-381-3.
- Marzec, Dorota; Marzec, Paweł, red. (2006a). *Biblioteka, współczesność, marketing*. Lublin: Polihymnia, 71 s. ISBN 83-7270-380-9.
- Marzec Dorota, Marzec Paweł, red. (2006b). *Marketing wy zwaniam dla współczesnej biblioteki*. Lublin: Polihymnia, 70 s. ISBN 83-7270-382-5.
- Obremski, Wojciech (2005). *Krótką historia sztuki komiksu w Polsce (1945-2003)*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek, 158 s. ISBN 83-7441-219-4.
- Parysz, Janina; Droszol, Jolanta (2006). *Z dziejów bibliotek nauczycielskich w Chorzowie*. Chorzów: Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. J. Lompy w Katowicach - Filia w Chorzowie, 116 s. ISBN 83-919630-8-X.
- Połoniecki, Bernard (2006). *Dzienniki, pamiętniki i listy z lat 1880-1943*. Oprac. Maria Konopka. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 325 s. ii. ISBN 83-7009-421-X.
- Reizes-Dzieduszycki, Jerzy (2005). *Książka i biblioteka w działalności polskich towarzystw naukowych młodzieży akademickiej we Lwowie w okresie autonomii galicyjskiej*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 235 s. Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, nr 2326. ISBN 83-226-1448-9.
- Rybak, Arkadiusz, oprac. (2005). *100 lat Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Hugona Kołłątaja w Dąbrowie Górniczej*. Dąbrowa Górnicza: Miejska Biblioteka Publiczna im. Hugona Kołłątaja, 99 s., ii. ISBN 83-87110-13-2.
- Sosińska-Kalata, Barbara; Przastek-Samokowa Maria, red. (2005). *Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa informacyjnego*. Warszawa: Wydaw. SBP, 284 s. Nauka, Dydaktyka, Praktyka, nr 78. ISBN 83-89316-47-1.
- Staniów, Bogumiła (2006). *Z uśmiechem przez wszystkie granice. Recepcja wydawnicza przekładów polskiej książki dla dzieci i młodzieży w latach 1945-1989*. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, 336 s., ii. Acta Universitatis Wratislaviensis, no 2803. ISBN 83-229-2677-4.
- Straus, Grażyna (2005). *Modelowi sukcesorzy, indywidualiści, eklektycy*. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 211 s. Z Badań nad Czytelnictwem, 29. ISBN 83-7009-501-1.

- Tchórzewska-Kabata, Halina, red. (2005). *Droga do Okólnika 1844-1944*. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 213 s., ii. ISBN 83-7009-596-8.
- Tumolska, Halina (2006). *Kultura polityczna „małej ojczyzny” w świetle prasy kaliskiej (1870-1914)*. Kalisz; Poznań: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 238 s. Nauki polityczne. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, nr 18. ISBN 83-232-1552-9.

Barbara Koryś
Biblioteka Narodowa

Tekst wpłynął do redakcji 10 maja 2006 r.

Z LEKTUR ZAGRANICZNYCH

Tym razem zwracam uwagę na kilka książek, traktujących o sprawach, u nas sygnalizowanych rzadko lub wcale - z którymi jednak, prędzej czy później, trzeba będzie się zmierzyć. Wszystkie mają związek z ekspansją elektroniki, tak w komunikacji publicznej, jak i w praktyce kształcenia akademickiego. Dwie z tych publikacji tak dalece uległy fascynacji elektroniką, że narzędzia piśmiennicze przemilczają w ogóle: niczego *takiego* nie ma. Śmieszne jest jednak to, że taka postawa ujawnia się w tekstach — było nie było — przecież piśmienniczych.

LICENCJE NA HORYZONCIE

Oto więc [1] publikacja (*Licensing*, 2005), traktująca niezwykle interesująco (*****) o aktualnej praktyce nabywania przez biblioteki czasopism elektronicznych. W wypowiedziach wielu autorów zawarł się punkt widzenia nie tylko bibliotekarzy — zresztą bardzo obiektywny — lecz również wydawców, też wysoce racjonalny. Wszyscy zaś zgodnie podkreślają konieczność dbałości o pożytek obu stron.

Przy okazji obala się mit, że czasopisma elektroniczne są w produkcji tańsze od drukowanych. W istocie nie, bowiem procesy przygotowawcze są bardziej skomplikowane, a poza tym stale rośnie objętość. W następstwie rosną też ceny, niekiedy wręcz abstrakcyjnie: nie wiadomo czemu aż tak. Zwiększa się także w środowiskach akademickich popyt na te czasopisma, w rezultacie wszyscy nawołują do zwiększania funduszy dla bibliotek. Jest tylko jeden szkopał: nikt tych funduszy nie zwiększa.

Szybko rosnąca liczba wydawanych czasopism elektronicznych (nie dotyczy to jednak elektronicznych książek) wygenerowała nową formę (właściwie: zespół form) nabywania materiałów bibliotecznych. Do zakupu, prenumeraty, wymiany i darów trzeba odtąd dopisać wykupywanie licencji -co kojarzyło się przedtem z innym obszarem transakcji.

Licencja to zezwolenie na korzystanie z treści nośnika, w określonym wymiarze czasu, zazwyczaj jednego roku. Nie jest to zatem przejęcie nośnika (materiału) na własność - i już z tego tytułu powstają trudności w archiwizacji, na którą wydawcy niechętnie udzielają zgody i trzeba ją negocjować specjalnie. Życie zresztą uczy, że w licencjach wszystko podlega negocjacji (każdy kontrasygnator ma w nich bowiem odmienne interesy), a przed podpisaniem należy je czytać starannie, bo pojawiają się rozmaite niespodzianki. I to jest dla bibliotekarzy nowość: tego trzeba się nauczyć.

Wydawcy próbują decydować o wszystkim, nawet o stosowanym formacie (często: PDF) i o tym, kto ma prawo korzystania z (opłaconych przecież!) licencjonowanych materiałów. Bibliotekom akademickim próbowano zabronić udostępniania ich komukolwiek, poza wykładowcami i studentami. Z reguły też nie ma zgody na ich międzybiblioteczny obieg — stąd nieoczekiwany regres tej formy usług w USA, która przedtem w tamtejszych bibliotekach akademickich, między rokiem 1980 a 2000, zwielokrotniła się aż czterokrotnie.

Dodatkowo zamieszanie potęgował jeszcze fakt, że amerykańskie prawo autorskie nie chroniło baz danych, ze względu na (rzekomy) brak w nich pierwiastka twórczego, kreatywnego. To zmieniło się wprawdzie, ale dopiero niedawno.

W odniesieniu do czasopism elektronicznych pojawiły się różne warianty licencji. Najczęściej ma ona charakter rocznej subskrypcji tytułów — coraz częściej zresztą oferowanych w pakietach, po kilka, ale istnieje także możliwość ponoszenia opłat tylko za wybrane, pojedyncze artykuły. Ceny zaś nie są stałe i mogą zależeć od liczby potencjalnych użytkowników lub od stopnia wykorzystania, czyli od aktywności odbiorców. Natomiast nie istnieje żaden wzorcowy model umowy licencyjnej.

Żeby utrzymać w negocjacjach licencyjnych pozycję partnerską, biblioteki zaczęły jednoczyć siły w konsorcjach. To okazało się bardzo skuteczne: z dużą grupą bibliotek kontrahenci nie mogą się nie liczyć.

Są zresztą w książce także głosy wydawców negujące, iżby w negocjacjach chodziło o przechytrzenie bibliotecznych partnerów, a nawołujące do rozsądku. Ich zdaniem, ceny należy ustalać wspólnie i racjonalnie — mianowicie rozumiejąc, że ani wydawcy nie mogą ponosić strat, ani biblioteki nie mogą przepłacać. Poza tym wydawcy obawiają się, że agregowanie ich ofert w jednolite bazy ograniczy zbyt indywidualny, dlatego żądają rocznej karencji na agregowanie. Ciekawe natomiast, że nie widzą zagrożenia dla materiałów drukowanych, a wręcz przeciwnie: sugerują wzrost popytu na nie.

Obok wydawców wymienia się jeszcze pośredników, mianowicie wytwórców zagregowanych baz danych i o nich opinia jest najgorsza. Natomiast złożoność całej sytuacji generuje postulaty stworzenia ogólnego, porządkującego aktu prawnego — *Digital Lending Right* — ale nie wiadomo, kto miałby go opracować.

Na użytek praktyczny wypracowano natomiast przykładowy sposób zamawiania dostawy czasopism elektronicznych: w pakietach, ale po rozsądnych cenach. Nosi to nazwę *Big Deal* i po wstępnej euforii, obecne opinie — w książce i poza nią — są wysoce krytyczne. Mówi się, że jest to kupowanie kota w worku.

Są też odniesienia do idei *Open Access*, a więc bezpłatnego rozprowadzania materiałów w sieci. Bibliotekarze są częściowo zainteresowani, natomiast wydawcy nie, bo nie ma mowy o żadnym zysku, a nawet o żadnej rekompensacie. Zatem tylko tam, gdzie badania oraz publikacje są w całości finansowane ze środków publicznych, można myśleć o dalszym rozwoju tej formy.

Mój osobisty sprzeciw bierze się natomiast z faktu, że nigdzie w tych dyskusjach nie ma mowy o autorach. Wydawcy, pośrednicy, bibliotekarze - a kto to wszystko wyprodukował: krasnoludki? Dopóki autorom nie zapewni się godziwej rekompensaty za ich pracę, żadna idea jakiegokolwiek *access* nie będzie na dłuższą metę realna.

ZAMIESZANIE

Kolejna [2], podobna zakresem i tonacją publikacja (*Growth*, 2005), odbiega jednak nieco poziomem od poprzedniej (****): jest tam mianowicie trochę tekstów kiepskich. To dlatego, że to postkonferencyjny tom i (jak za-

wsze) obok wypowiedzi interesujących - i tym razem także: również wydawców - trafiają się też bełkotliwe.

Ogólnie zaś, mowa o zamieszeniu, jakie na amerykańskim rynku czasopism naukowych spowodowała elektronizacja. W sensie dobrym i w sensie złym.

Zdaniem wielu autorów, elektronizacja czasopism narzuciła dwa rodzaje zmian: organizacyjno-finansowe oraz sytuacyjno-funkcjonalne. Nowością (co już sygnalizowałem) okazał się cały tryb licencyjny, wprowadzając na dodatek, nieznanie przedtem, opłaty wiązane, a także - nieregularne, według użytkownika. Poza tym dostawcy zaczęli kategoryzować odbiorców według własnych kryteriów, stosownie do kategorii żądając różnych cen za te same czasopisma. Nic zatem dziwnego, że również w tej książce pisze się o nieuczciwych wydawcach i dystrybutorach, o próbach naciągania i o licencyjnych przekłamaniach.

Żeby ograniczyć złe praktyki, z łańcucha „wydawcy - dystrybutorzy - biblioteki” próbowano pozbyć się dystrybutorów, ale wtedy zaczęły szwankować dostawy. Natomiast potwierdza się, że biblioteczne konsorcja temperują zapędy oferentów, jednak z kolei ograniczają autonomię bibliotek w zakresie wyboru czasopism. W sumie przeważa opinia, że w obecnej praktyce rozpowszechniania czasopism elektronicznych brakuje przewidywalności i kompleksowości oraz wzajemnego zrozumienia kontrahentów, a nawet zwyczajnej uczciwości.

Także i tym razem przeważa przeświadczenie, że czasopisma elektroniczne są droższe niż drukowane, natomiast znacznie krótszy jest czas przygotowania ich do użytku oraz są lepiej zindeksowane, ale z kolei towarzyszą im trudności archiwizacyjne. Wzbogacił się znacznie rejestr oferty, ale sporo jest tytułów efemerycznych, a katalogowanie stało się znacznie trudniejsze - tak dalece, że nie radzą sobie z nim absolwenci studiów bibliotekoznawczych. Dodatkowy kłopot bierze się z dwuwersyjności (elektronicznej i drukowanej) niektórych czasopism: nie dosyć, że nie wiadomo, który wariant jest prymarny, to poza tym zdarza się, że obie wersje nie pokrywają się ze sobą w pełni.

\Mimo wszystko, niezależnie od dalszych losów periodyków drukowanych, nie przewiduje się kryzysu w produkcji naukowych czasopism elektronicznych. W takiej skali bowiem nie ma dla nich alternatywy. Nie są nią na pewno indywidualne informacje badawcze, pomieszczane w osobistych blogach, bo ich nikt nie weryfikuje.

Na weryfikację natomiast, jako na własną wartość dodaną, wskazują wydawcy - przypominając, że chronią także autorskie prawa (w internecie szczególnie zagrożone) oraz inspirowanie publikacje interdyscyplinarne. A poza tym każdy z wydawców przyznaje, że nie oczekiwał aż tak wysokich kosztów produkcji czasopism elektronicznych.

Wydawcy apelują też o staranniejsze, pogłębione i bardziej elastyczne oceny tych czasopism. *Impact factor*, popularny wskaźnik cytowania, to nie jedyna, ale jedna z wielu użytecznych miar. Ponadto wymaga stosowania rozumnego: ponieważ szczyt cytowania tekst osiąga między drugim a szóstym rokiem po opublikowaniu, rzeczywistym miernikiem jest dopiero porównanie w y k r e s ó w cytowania - modelowego i konkretnego. Ale do tego trzeba jeszcze dodać inne analizy, mianowicie zakresów, objętości, a nawet statystycznej liczby autorów jednego tekstu. Z obserwacji wynika bowiem, że o ile na jeden tekst matematyczny obecnie przypada średnio jeden autor, to na tekst humanistyczny - czterech. I jest to też swego rodzaju wskaźnik modelowy.

Mimo przyjaznej (w tym tomie) tonacji, bibliotekarze traktują jednak wydawców nieufnie, zarzucając im nadmierną chęć zysku, a dużym oficynom - *połykanie* małych oraz przejmowanie czasopism (dotychczas) niekomercyjnych. Już w tej chwili bowiem na rynku elektronicznym dominuje w USA siedmiu wydawniczych monopolistów. Mimo to, obie strony zgodnie uważają, że nale-

ży stworzyć system obiegu naukowych czasopism elektronicznych, który powinien spełniać cztery podstawowe zadania, mianowicie zapewniać: rejestrację (zapis) tekstów, weryfikację, rozpowszechnianie i archiwizację.

Natomiast - tak jak i w poprzednio sygnalizowanej tu książce - formuła *Big Deal* nie budzi entuzjazmu. Powiada się, że jest to rozwiązanie użyteczne tylko dla bibliotek bogatych, albo dla konsorcjów, kiedy ilość przejmowanych tekstów jest ważniejsza od ich jakości.

Nie ma też akceptacji dla idei *Open Access*, która jest tu określana jako eksperyment, obejmujący nie więcej niż 1% czasopism naukowych. Są nawet wyrażane wątpliwości, czy przetrwa. Zwłaszcza, że koszty materiałów w tej konwencji pokrywają już to sami autorzy (!?), albo uczelnie — a to może z kolei ograniczyć nakłady na biblioteki. Opinia jest taka, że skoro wyniki badań naukowych stały się towarem, to bez dobrego pomysłu na gratyfikację twórców nie da się stworzyć sprawnego systemu rozpowszechniania informacji naukowych.

NLS

Kolejna [3] książka, tym razem autorów angielskich (*Developing*; 2005), wydała mi się gorsza, niż początkowo sądziłem (***). Mowa w niej o bibliotecznym wspieraniu kształcenia akademickiego, lecz tylko elektronicznym; piśmiennictwo nagle przestało istnieć. Wymyślono odpowiednią nazwę *iVetwork Learner Support* i od razu zastosowano skrót NLS, rozpoznawalny zapewne dla ośmiu albo dla piętnastu osób. Oraz pojawiło się całe narzęcze rozważań niby teoretycznych, rzekomo z zakresu nowoczesnej pedagogiki oraz metodyki nauczania, ale nie widzę niczego, o czym nie usłyszałbym podczas swoich własnych studiów (był taki przedmiot *Dydaktyka szkolna*) blisko sto lat temu.

Jest natomiast w tej książce to, co mnie zawsze zniechęca: niekontrolowany entuzjazm i euforia, nokautujące refleksyjny rozsądek. Współredaktorka tomu, Philippa Levy z Uniwersytetu w Sheffield, która napisała już o NLS немало tekstów (są też w Internecie), tym razem przeszła samą siebie. Jednak efekt jest wątpliwy. Niegłupi pomysł silniejszego wmontowania bibliotek w uczelniane procesy studiowania, został przeteoretyzowany i oderwany od rzeczywistości, tak bibliotecznej, jak i uniwersyteckiej.

Najciekawszy w całym tomie jest tekst (po wstępie) pierwszy, informujący o aktualnej sytuacji w angielskim kształceniu uniwersyteckim - charakteryzujący tło dalszych rozważań, ale powiązany z nimi dość luźno. Otóż po instytucjonalnym ujednoczeniu, kiedy to także politechniki przemianowano na uniwersytety oraz po ogłoszeniu *Białej Księgi* na ten temat, w 2004 r. angielski Parlament uchwalił ustawę o szkolnictwie wyższym. Postanowiono w niej, że uniwersytety powinny kreować wiedzę (prowadzić działalność naukową), kształcić i pobudzać edukacyjną aktywność studentów oraz szeroko współpracować z kontrahentami poza uczelnią, a także zapewnić wewnętrzną współpracę (wydziałów, instytutów) w samej uczelni. To właśnie z tego wzięły się idee, dotyczące nowych zadań bibliotek.

Pojawił się nawet postulat, żeby studiami objąć 50% populacji w wieku od 18 do 30 lat — co wielu uznało za bezsens, nie każdy bowiem ma stosowną wiedzę oraz zdolności. Także postulat prowadzenia badań przez wszystkie uniwersytety podzielił opinię: niektórzy woleliby (bo taniej), żeby obowiązki badawcze miały tylko wybrane uczelnie, inne natomiast powinny zajmować się wyłącznie dydaktyką.

Środki na działalność uniwersytetów tylko częściowo mają pochodzić z funduszy publicznych. A poza tym - z konkursowych grantów, z fundacyjnych donacji, ze studenckich opłat (czesne) oraz z własnych zarobków uczelni.

W Anglii przeważa bowiem opinia, że uniwersytety napędzają gospodarkę i wobec tego powinny mieć z tego tytułu zyski.

Natomiast wbrew innym opiniom gdzie indziej, kształcenie zdalne oraz e-learning (to nie jest to samo), uznaje się tylko za w a r i a n t y studium, pośród innych - ale w dalszej części tomu nikt już o tym nie pamiętał. Bibliotece akademickiej zaś, w nowych warunkach, zamiast przysposobienia ogólnobibliotecznego, przypisano głównie naukę pozyskiwania oraz wykorzystywania informacji - nie wiem czy słusznie - no i to jest główna przesłanka dalszych rozważań w tomie.

Które koncentrują się jednak wyłącznie na idei e-learning, w czym konieczne są (zdaniem Ph. Levy i innych autorów) osoby instruujące. Ich zadanie polega na przekroczeniu wstępnego etapu wspomaganie, znanego szerzej jako *information literacy* i na wdrażaniu studentów do aktywnego i krytycznego wyszukiwania oraz pożytkowania informacji, w sposób zindywidualizowany i indywidualnie wzbogacający. W tych ogólnych ramach mieszczą się też zadania, przewidziane dla bibliotek oraz dla bibliotekarzy, ale zreferowane dość mętnie.

Jest mnóstwo przywołań opinii teoretycznych z obszaru pedagogiki oraz konkretnie dydaktyki, niekoniecznie nowych, natomiast ocierających się o slogany. A bibliotekarzom narzuca się właśnie powinności pedagogiczne, niezależnie od ról, które rzeczywiście pełnią.

Osobiście widzę bibliotekarzy akademickich jako mediatorów w procesach komunikacji naukowej i jako wspomagających doradców w procesach informacyjnych, lecz zawsze w kontekście obowiązków u s ł u g o w y c h . Tymczasem w tym tomie dominuje pedagogika jako fundament koncepcji - z prawie całkowitym pominięciem tych, którzy o kształceniu akademickim rozstrzygają, mianowicie profesorów oraz wykładowców. Można i zapewne trzeba zastanawiać się nad p o m o c n i c t w e m bibliotek w procesach akademickiego kształcenia — jednak bez ograniczeń do form wyłącznie elektronicznych. Tymczasem w wypowiedziach niektórych autorów *czai się chęć przejęcia zadań edukacyjnych, wsparta ostrzałem wymyślnej terminologii.*

To w tym właśnie kontekście pojawia się ów półtajemniczy skrót NLS i pomysł na specjalne uniwersyteckie ośrodki technologiczno-dydaktyczne, wspierające elektroniczne kształcenie studentów, a złożone głównie z technologów kształcenia, z młodszych pracowników dydaktycznych (z instytutów) oraz — z bibliotekarzy. Te wielospecjalistyczne zespoły (oczywiście nie odmówiono sobie nazwy „konwergencja”) miałyby instruować studentów i wdrażać umiejętności uczenia się (a więc już nie tylko zdobywania informacji), zarówno grupowo jak też indywidualnie, w związku z przedmiotem własnych studiów, ale tylko w oparciu o zasoby elektroniczne. Nie wyjaśnia się, czy podręczniki drukowane należy wobec tego spalić.

Wszystko to, poza tym, nie bardzo przystaje do uniwersyteckiej praktyki. Wsparcie studentów wsparciem, zapewne niezbędne, ale w rozumnej konfiguracji i w racjonalnej koncepcji: tylko w t l e g ł ó w n e g o forum kształcenia akademickiego. Uczelnie na całym świecie mają struktury trwałe i bardzo hierarchiczne. Wyobrażenie, że można to zmienić jest naiwne: nikt z zaplecza nie przebiję się tam do pierwszego szeregu.

Z różnych powodów jest zatem oczywiste, że pomysł natrafia (jak pisze się w tym tomie) na rozlewisko niechęci lub obojętności ze strony nauczycieli akademickich. A co na to bibliotekarze? Bo jednak część dotychczasowych powinności zostałaby bibliotekom odebrana. Także więc środków, stanowisk pracy...

Otóż o tym nie pisze się prawie wcale. Jest natomiast cała litania sloganowych sugestii, jaki to powinien być dyrektor biblioteki akademickiej, wspierający NLS: same puste ogólniki. Napisano tylko, że bibliotekarzom, desygnowanym do współpracy w takich ośrodkach, trzeba odpowiednio zredukować wymiar czasu pracy na ich stanowiskach podstawowych, ale jak to zorganizować

wać i na czyj koszt - tego już nie wiadomo i np. o przyporządkowaniu macierzowym nie wspomina nikt.

Można przyjąć, że został tu wywołany rzeczywisty problem dobrego wykorzystania nowych narzędzi dydaktycznych. Ale do realnych i racjonalnych rozwiązań praktycznych, jak i do bardziej kompleksowych refleksji, dystans jest odległy.

WSPÓŁPRACA

Trafiłem poza tym na książkę [4], której frapujący tytuł (*Libraries, 2005/2006*), okazał się jej jedyną wartością (*). To najgorsza publikacja dziedzinowa, jaką miałem w ręku od lat. Zaś informacja, że było aż dwoje redaktorów tego produktu, poraża: no bo jak można we dwójkę redagować nic?

Miało być o zewnętrznej i efektywnej współpracy bibliotek, ale o czym jest naprawdę - trudno ustalić. Pełno tam dętych frazesów oraz infantylnych opinii na różne tematy, od aktywności obywatelskiej, po kształcenie zdalne, ale kiedy pojawiła się próba unaukowanej definicji terminu „współpraca”, opadła mi szczęka. Nie doczekałem się jednak, żeby ktoś zechciał zdefiniować jeszcze muchę albo stół.

Zdaniem niektórych współautorów tomu, to dopiero technologia elektroniczna umożliwiła współpracę bibliotek z dydaktycznymi pracownikami uczelni (bo wcześniej trzeba było używać nóżek?), a biblioteki stały się odtąd „ośrodkami technologii informacyjnej”. No więc są następni, których mierzi słowo „biblioteka” alias *Jibrary*”. Bowiem jest nieprzyzwoite?

Jedyny w tomie rozsądny głos odnosi się do konsorcyjnego nabywania zasobów — jak się okazuje: niewolnego od rozmaitych konfliktów. W strukturze konsorcjów trudno znaleźć się zwłaszcza bibliotekom małym. Potwierdza się natomiast opinia, że jest to formuła, dająca szansę wynegocjowania godziwych warunków licencyjnych. Co nie znaczy, że oszczędnych.

Lecz jedna ciekawa wypowiedź to bez wątpienia za mało, jak na całą książkę. Opini o - ważnej przecież — zewnętrznej współpracy międzybibliotecznej oraz pozabibliotecznej trzeba więc szukać gdzie indziej.

A już inna sprawa, czy są w tej (i w każdej innej) dziedzinie potrzebne podręcznikowe buble. Otóż są! Byle w ograniczonej ilości. Żeby, przez porównanie, można było docenić wartość podręczników dobrych.

KSIĄŻKI OMÓWIONE

- [1] *Licensing in libraries: practical and ethical aspects* (2005). Ed. Karen Rupp-Serrano. Binghamton: The Haworth Information Press, 210 s. ISBN 0-7890-2879-4 (*****)
- [2] *Growth, creativity and collaboration: great visions on a great lake* (2005). Ed. Patricia Sheldahl French, Margaret Mering. Binghamton: The Haworth Information Press, 394 s. ISBN 0-7890-2976-6 (****)
- [3] *Developing the new learning environment. The changing role of the academic librarian* (2005). Ed. Philippa Levy, Sue Roberts. London: Facet Publishing, 237 s. ISBN 1-85604-530-7 (***)
- [4] *Libraries beyond their institutions: partnerships that work* (2005/2006). \ Ed. William Miller, Rita M. Pellen. Binghamton: The Haworth Information Press, 230 s. ISBN 0-7890-2909-X (*)

Jacek Wojciechowski
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytetu Jagiellońskiego

Tekst wpłynął do redakcji 10 marca 2006 r.

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH

(czerwiec - grudzień 2005 r.)

I. SPRAWY ORGANIZACYJNE

Liczba członków Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na koniec 2005 r. wyniosła 8324 członków, zrzeszonych w 16 okręgach, liczących 57 oddziałów i 307 kół. W stosunku do 2004 r. liczba członków zmniejszyła się o 323 osoby. Zmniejszenie liczby członków wynika jednak głównie z weryfikacji liczby członków w okręgu mazowieckim (w 2004 r. przyjęto liczbę 1216, podczas gdy na koniec marca 2005 było 869).

Najliczniejszym okręgiem jest Wielkopolska - 1044 członków, dalej - Mazowsze — 869 i okręg łódzki - 678 członków. Największy wzrost liczby członków zanotowano w okręgu lubelskim (+46), dalej w śląskim (+40) i wielkopolskim (+35). Największy spadek liczby członków nastąpił w okręgu małopolskim (-64). Pomimo podjętych starań nie zakończono sprawy powołania struktur oddziałowych w okręgu świętokrzyskim. W kilku okręgach notuje się pozostawanie kół poza strukturami oddziałowymi (np. warmińsko-mazurski). Ogółem liczba kół utrzymała się na podobnym poziomie jak w roku poprzednim (+1), jednak poszczególne Okręgi zanotowały spadek lub wzrost ich liczby - Wrocław (-4), Kraków (-2), Toruń (+3), Olsztyn (+6). Nie zanotowano zmiany liczby oddziałów, co wskazuje, że podstawowe ogniwa Stowarzyszenia powstają w już istniejących strukturach oddziałowych.

Podobnie jak w latach poprzednich największa liczba członków Stowarzyszenia zatrudniona jest w bibliotekach publicznych - ok. 75-80%. Pozostali członkowie pracują w bibliotekach naukowych, szkolnych, publiczno-szkolnych i fachowych. Powstają także odrębne koła emerytów, chociaż nie we wszystkich okręgach. Niestety, ze względu na niepełne dane w tym zakresie nie udało się zestawić stosownej tabeli.

Poniżej zaprezentowano niektóre istotne zagadnienia organizacyjne w poszczególnych okręgach.

Okręg Kielce

W ciągu roku sprawozdawczego w strukturze organizacyjnej Kieleckiego Okręgu SBP działało 5 Kół Terenowych w: Jędrzejowie, Końskich, Starachowicach, Staszowie, Włoszczowie oraz Koło Miejskie w Kielcach (brak oddziałów). Istnieją duże trudności utworzenia w Kielcach oddziału (mimo prowadzonych spotkań i rozmów w środowiskach bibliotekarzy. Członkami Koła Miejskiego w Kielcach są wyłącznie bibliotekarze z sieci bibliotek publicznych. Przewodnicząca Koła Miejskiego wraz z członkami Zarządu Okręgu od 2002 r. czyni starania o powołanie drugiego koła w mieście lecz mimo ustnych deklaracji bibliotekarzy z innych sieci bibliotek sprawa utworzenia oddziału w Kielcach nie została zakończona zgodnie z oczekiwaniami.

Na początku 2005 r. rozpoczęto także działania związane z powołaniem koła w Starachowicach (zgłosiło się do Zarządu Koła 7 chętnych bibliotekarzy z różnych szkół w mieście), lecz w efekcie koło nie zostało utworzone. 2 marca 2005 r. Zarząd Okręgu w Kielcach skierował do Zarządu Głównego Stowarzyszenia pismo wyjaśniające brak oddziałów w Okręgu.

Okręg Olsztyn

Prowadzono rozmowy z bibliotekarzami w powiecie giżyckim nt. ich przynależności do istniejącego koła lub powołaniu nowego koła. Rozmowy będą kontynuowane.

Powszechnie rozpatrywano zasadność istnienia 2 kół i oddziału na terenie Olsztyna ze względu na natłok działań formalnych z tego wynikających, które zdecydowanie hamują działania praktyczne osób stowarzyszonych. Zarządy obu Kół i Oddziału podjęły uchwały o scaleniu Kół i Oddziału w jedno Koło podporządkowane bezpośrednio Zarządowi Okręgu. Przegłosowano tę propozycję i wybór władz połączonego Koła - Koła Miejskiego w Olsztynie na walnym zebraniu członków w grudniu 2005 r. Trwają ustalenia nad sposobem usankcjonowania takiego stanu rzeczy zgodnie ze statutem SBP.

Okręg Toruń

W okresie sprawozdawczym odbyły się dwa zebrania Zarządu Oddziału i jedno zebranie Prezydium ZO SBP w Bydgoszczy:

- dn. 19. 09. 2005 r. (Prezydium ZO): omówiono sprawę współpracy z okręgiem SBP, a przede wszystkim kwestię odprowadzania składek;
- dn. 26. 09. 2005 r. (Zarząd SBP): omówiono sprawę współpracy z okręgiem i zajęcia określonego stanowiska podczas spotkania z przedstawicielami ZG SBP; omówiono też sprawę ściślejszej współpracy z kołami (systematyczne spotkania z przewodniczącymi kół);
- dn. 13. 12. 2005 r. (ZO SBP w Bydgoszczy oraz przedstawiciele ZG SBP: Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, Halina Ganińska, Sylwia Błaszczyk) omówiono sprawę dalszej współpracy z Zarządkiem Okręgu SBP w Toruniu.

Okręg Poznań

W 2005 r. powstały dwa nowe koła przy bibliotekach uczelnianych Poznań - przy Bibliotece Uniwersyteckiej i Akademii Rolniczej.

II. DZIAŁALNOŚĆ INTERWENCYJNA

Poszczególne Zarządy Oddziałów i Okręgów, najczęściej w porozumieniu z dyrekcjami bibliotek wojewódzkich lub powiatowych proszone były o poparcie ważnych dla środowiska bibliotekarskiego spraw. Najczęściej opiniowano kandydatury na kierowników i dyrektorów bibliotek różnych szczebli. Występowano z interwencjami w sprawach, które dotyczyły bezpośrednio bibliotekarzy zatrudnionych na danym terenie. Część pism dotyczyła spraw finansowania bibliotek, w tym dotacji Ministerstwa Kultury. Poszczególne ogniwa SBP występowały z wnioskami o odznaczenia stowarzyszeniowe dla swoich członków, z okazji jubileuszy pracowników i bibliotek. Przykładowe działania podejmowane w poszczególnych okręgach.

Okręg Katowice

1. Odpowiedziano na pismo dyrektora Gminnej Biblioteki Publicznej w Gierałtowicach, na temat kwalifikacji bibliotekarskich wymaganych do pracy w bibliotece.

2. Opiniowano zmianę w Regulaminie Organizacyjnym Biblioteki Śląskiej w Katowicach - zmiana nazwy Działu: Śląska Biblioteka Terapeutyczna na Dział Integracyjno-Biblioterapeutyczny.

3. Pismo do prezydenta Będzina, w związku z powierzeniem obowiązków dyrektora Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej Bożenie Staszewskiej. Zarządowi Okręgu nie przedstawiono materiałów pozwalających na poznanie kandydatki.

4. Pozytywnie zaopiniowano kandydaturę Ireny Kuś na stanowisko dyrektora Gminnej Biblioteki Publicznej w Mszanie.

5. Zgodnie z uchwałą Okręgowego Zjazdu Delegatów wnioskowano o przyznanie kol. Krystynie Wołoch godności Honorowego Członka SBP przez Krajowy Zjazd Delegatów. Godności nie przyznano. Przewodnicząca Zarządu Okręgu wystosowała pismo do Krystyny Wołoch z informacją o wniosku i decyzji KZD.

6. Wnioskowano o przyznanie Miejskiej Bibliotece Publicznej w Katowicach Nagrody Prezydenta Miasta Katowice w dziedzinie kultury. Nagrody nie przyznano.

7. Wnioskowano o Medal „Bibliotheca Magna Prennisque” dla Miejskiej Biblioteki Publicznej w Czeladzi z okazji 100-lecia istnienia. Medal przyznano.

Okręg Szczecin

Koło nr 16 w Myśliborzu interweniowało wobec Urzędu Miasta i Gminy w sprawie zwolnienia bibliotekarza w filii Kierzków (plany zatrudnienia osoby bez przygotowania zawodowego) - w wyniku podjętych działań udało się temu zapobiec.

Okręg Toruń

Zarząd Oddziału w Bydgoszczy wystosował na Krajowy Zjazd SBP wniosek o utworzenie w woj. kujawsko-pomorskim drugiego okręgu z siedzibą w Bydgoszczy.

Okręg Białystok

Spotkanie z władzami samorządowymi w gminie Suraż w celu dofinansowania placówki. Rezultat rozmów był na tyle pozytywny, że biblioteka pozyskała dodatkowe środki na zakup książek, sytuacja kadrowo-lokalizacyjna nie uległa zmianie.

Okręg Wrocław

- Zarząd Oddziału we Wrocławiu opiniował kandydatów na stanowiska dyrektorów w GBP w Długolęce i w Prusicach. Opinie zostały wysłane do zainteresowanych władz samorządowych;

- we współpracy ze związkami zawodowymi Zarząd Oddziału SBP w Legnicy uczestniczył w sprawach ochrony pracy i interesów pracowniczych (regulaminy wynagrodzeń i organizacyjne w LBP w Legnicy);

- prezydium Koła w Legnicy zasiadało w komisji, która wyłoniła dyrektora Legnickiej Biblioteki Publicznej;

- Zarząd Oddziału w Wałbrzychu wydał opinię dla starosty powiatu w Wałbrzychu dotyczącą połączenia PBP i MBP w Wałbrzychu oraz wystosował pisma do dyrektora MOKiS w Bielawie i burmistrza Miasta Bielawy z prośbą o włączanie Urszuli Ubych - przewodniczącej SBP Ziemi Dzierżonowskiej do podejmowania decyzji w istotnych sprawach dotyczących polityki bibliotecznej - w obu sprawach interwencja przyniosła pozytywne rezultaty;

- Zarząd Koła w Ząbkowicach SI. (oddział w Kłodzku) zredagował list otwarty do wójta gminy Stoszowice, skłaniający do refleksji nad kondycją biblioteki publicznej w tej gminie. List opublikowano w prasie lokalnej.

III. DZIAŁALNOŚĆ SZKOLENIOWA

Poszczególne ogniwa SBP organizowały lub współpracowały przy organizacji licznych działań szkoleniowych - konferencji, seminariów, warsztatów - prze-

znaczonych dla bibliotekarzy. Liczni członkowie uczestniczyli czynnie w imprezach szkoleniowych organizowanych przez macierzyste i inne biblioteki. Poniżej przykłady takich działań.

Okręg Gdańsk (wybór)

—sesja „Rola wolnego słowa w tworzeniu najnowszej historii Polski”. Okręg Pomorski SBP we współpracy z MBP i UM w Gdyni pod patronatem marszałka Senatu Bogdana Borusewicza i prezydenta Gdyni Wojciecha Szczurka, 7 grudnia 2005 r. w sali obrad UM — 8 referatów, sesję prowadził Bronisław Wildstein. Sesji towarzyszyła wystawa książek, dżs-ów i eksponatów z Archiwum KK NSZZ „Solidarność” w Gdańsku. Na oryginalnym powielaczu z czasów solidarności drukowano okolicznościową jednodniówkę. Patronat medialny: TV Gdańsk i „Dziennik Bałtycki”. Materiały z sesji zostaną wydane w roku bieżącym,

—„60-lecie działalności SBP na Ziemi Gdańskiej” — uroczyste spotkanie w Bibliotece PAN; organizatorem był Oddział Gdański SBP, dyrektor Biblioteki Gdańskiej PAN Maria Pelczar przedstawiła historię SBP na tym terenie, następnie w panelu dyskusyjnym nt. „Co dalej ze Stowarzyszeniem” wystąpili: członek ZG SBP Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, z-ca przewodniczącego ZG SBP poprzedniej kadencji Piotr Bierzynski z WiMBP w Łodzi oraz Teresa Arendt, przew. Zarządu Okręgu Pomorskiego SBP, członek ZG SBP. Po spotkaniu uczestnicy zwiedzali nowy gmach Biblioteki PAN oraz uczestniczyli w spotkaniu towarzyskim,

Okręg Katowice

Sekcja Bibliotek Szkół Wyższych przy Zarządzie Okręgu w Katowicach zorganizowała:

1. II Forum Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich Sekcji Bibliotek Szkół Wyższych zorganizowane w dniu 1 lutego 2005 r. przez Bibliotekę Główną Wyższej Szkoły Biznesu w Dąbrowie Górniczej. Spotkanie obejmowało wykład prof. Wiesława Babika z Uniwersytetu Jagiellońskiego *Dygitalizacja i globalizacja informacji — wprowadzenie do problematyki oraz* wykład dr. Stefana Kubowa (Dolnośląska Wyższa Szkoła Edukacji TWP) „Komercjalizacja czy non profit.

2. W dniu 13 maja 2005 r. na Wydziale Zamiejscowym w Chorzowie Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu zorganizowano III Forum Bibliotekarzy, w ramach którego odbyło się seminarium nt. „Globalizacja informacji we współczesnym świecie”. W spotkaniu uczestniczyło około pięćdziesięciu bibliotekarzy. Goszczono Barbarę Dybicz, przewodniczącą Sekcji Bibliotek Naukowych przy Zarządzie Głównym SBP, naukowców z Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego, bibliotekarzy większości górnośląskich szkół wyższych, Wojewódzkiej Biblioteki Pedagogicznej, bibliotek publicznych i szkolnych.

Część pierwszą seminarium stanowiło spotkanie z redaktorem Telewizji Polskiej Kamilem Durczokiem, który włączył się w nurt dyskusji o globalizacji informacji i przedstawił zagadnienia gromadzenia i przekazu informacji w świecie mediów. Druga część naszego seminarium miała już charakter wybitnie naukowy. Wykład na temat *Informacja naukowa -perspektywy i kierunki rozwoju w XXI wieku* wygłosiła dr Sabina Cisek z Uniwersytetu Jagiellońskiego.

3. IV Forum odbyło się w dniu 8 grudnia 2005 r. w Częstochowie, zorganizowane przez Bibliotekę Politechniki Częstochowskiej. W czasie spotkania uczestnicy mieli okazję wysłuchać referatu przygotowanego przez dr Renatę Fraczek z Uniwersytetu Śląskiego pod tytułem *Biblioteki hybrydowe*. Referat został przyjęty z dużym uznaniem i po jego zakończeniu miała miejsce burzliwa dyskusja dotycząca roli i miejsca bibliotekarza hybrydowego we współczesnym społeczeństwie informacyjnym. Następnie uczestnicy mieli okazję wy-

słuchać sprawozdania z wyników ankiety przeprowadzonej przez naszych kolegów z Biblioteki Wyższej Szkoły Biznesu w Dąbrowie Górniczej na temat wizerunku bibliotekarza w oczach samych bibliotekarzy i czytelników. Ostatnim elementem spotkania była wycieczka do Biblioteki Klasztoru Paulinów na Jasnej Górze, która pozwoliła uczestnikom zapoznać się ze skarbami, gromadzonymi przez wieki przez częstochowskich mnichów.

Prócz spotkań w ramach forów, przy wsparciu Sekcji odbyła się konferencja „Biblioteka — Media - Edukacja” zorganizowana w kwietniu 2005 r. przez Wyższą Szkołę Ekonomii i Administracji w Bytomiu, warsztaty dotyczące zmiany wizerunku bibliotekarza przygotowane przez Wyższą Szkołę Zarządzania i Marketingu w Sosnowcu, VII Ogólnopolska Konferencja Bibliotek Niepaństwowych Szkół Wyższych zorganizowana przez Wyższą Szkołę Biznesu w Dąbrowie Górniczej, na temat „Rola bibliotek w tworzeniu społeczeństwa wiedzy”, która odbyła się 8-9 września 2005 r. w Ustroniu.

Okręg Lublin

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich współuczestniczyło i organizowało działalność szkoleniową bibliotek i bibliotekarzy:

- współzawodnictwo na najaktywniejszą bibliotekę publiczną województwa lubelskiego (2003-2004) pod hasłem: „Biblioteka - Czytelnik - Środowisko”, Zarząd Okręgu razem z Wojewódzką Biblioteką Publiczną im. H. Łopacińskiego w Lublinie i wszystkimi ogniwami SBP — Finał 14 stycznia 2005 r.,

- seminarium wyjazdowe dla dyrektorów i instruktorów bibliotek publicznych województwa lubelskiego do Olsztyna - WBP, ZO SBP (27-30. 06. 2005 r.),

- konferencję nt. „Sieć bibliotek publicznych wobec potrzeb społeczeństwa informacyjnego” (Lublin, 27-29. 09. 05),

- sesję naukową poświęconą 250 rocznicy urodzin Stanisława Staszica 9. 05. 2005 r.,

- seminarium - „Kryteria wyboru książek do głośnego czytania - praca z czytelnikiem najmłodszym” 17. 01. 2005 r. Hrubieszów,

- seminarium — „Formy promocji książki i biblioteki w środowisku” 21. 04. 2005 r. Hrubieszów,

- seminarium — „Biblioteka jako multimedialne centrum informacji, prezentacja programu Internet w bibliotece” 5. 07. 2005 r. Hrubieszów,

- wykłady, prelekcje, szkolenia, warsztaty metodyczne prowadzone na wszystkich szczeblach struktury organizacyjnej SBP woj. lubelskiego dotyczyły regionalizmu, historii, tradycji, jubileuszy i rocznic - przeprowadzono ponad 30 takich form.

Okręg Łódź

Zarząd Okręgu nie prowadził działalności szkoleniowej. Poszczególne oddziały organizowały lub uczestniczyły w organizacji licznych szkoleń, w tym m. in. koła SBP Oddziału Łódzkiego:

- przygotowanie szkolenia, na którym prelekcję wygłosiła Barbara Appel *Obsługa, czytelników niepełnosprawnych w bibliotece publicznej i formy pracy z tą grupą osób* (Pabianice),

- przeprowadzono warsztaty dotyczące promowania przez nauczycieli edukacji międzykulturowej wśród dzieci i młodzieży - Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka,

- zorganizowano drugą część warsztatów na temat konserwacji i przechowywania książek starych (XIX-wiecznych i starszych) - Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka.

Okręg Olsztyn

1. Na szczeblu Okręgu (w wyborze):

a) szkolenie „Pomóżmy sobie wzajemnie” dotyczące aktualnych konkursów i programów pomocowych. Przedstawiono zebranym informację o SBP (sekretarz Zarządu Okręgu);

b) szkolenie 14 grudnia 2005 r. w WBP w Olsztynie dla dyrektorów i kierowników bibliotek miejskich, miejsko-gminnych i gminnych z województwa warmińsko-mazurskiego. Udział członków i wystąpienie przewodniczącej Zarządu Okręgu.

2. Na szczeblu Oddziałów (wybór):

a) szkolenie dot. programu „Kultura 2000” organizowane przez Ministerstwo Kultury (13 maja 2005 r.);

b) szkolenie dot. wykorzystania i rozliczania środków finansowych pozyskiwanych z Unii Europejskiej oraz budżetu miasta organizowane przez Urząd Miejski w Elblągu (21 czerwca 2005 r.);

c) międzynarodowa konferencja nt. „Wpływ koncepcji innowacyjnych oraz polityki na działalność bibliotek - poglądy i strategie” (13-14 października 2005 r.) organizowana przez Fundację Bertelsmanna, Goethe-Institut w Warszawie, Bibliotekę Narodową i SBP;

d) sesja naukowa „Życie naukowe Elbląga na przełomie XIX i XX w. ” 18 listopada 2005 r. w Bibliotece Elbląskiej - współorganizacja;

e) szkolenie 14 grudnia 2005 r. w WBP w Olsztynie dla dyrektorów i kierowników bibliotek miejskich, miejsko-gminnych i gminnych z województwa warmińsko-mazurskiego organizowane przez WBP w Olsztynie, SBP oraz PTCz.

Okręg Rzeszów

Zarząd Okręgu SBP zorganizował m. in. konferencję pt. „Kim jesteśmy i dokąd zmierzamy”, która odbyła się w Iwoniczu-Zdroju w dniach 19-20 listopada oraz współpracował z WiMBP w Rzeszowie w różnego rodzaju szkoleniach.

Okręg Białystok

- *Funkcjonowanie bibliotek szkolnych w krajach Unii Europejskiej* (wykład kol. Ewy Kołomeckiej skierowany do nauczycieli bibliotekarzy).

- *Co czytają Polacy?* (wykład dr Katarzyny Wolff z Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej).

- *Edukacja regionalna w bibliotekach* (Ewa Kołomecka wystąpiła z wykładem na seminarium bibliotekarzy publicznych powiatu białostockiego).

— *Alternatywne materiały czytelnicze dla specyficznych odbiorców. Funkcjonowanie osób niepełnosprawnych w społeczeństwie* (cykliczne spotkania organizowane przez kol. Ewę Jarmołowicz w bibliotekach terenowych — Dojlidy Górne, Dobrzyniewo, Choroszcz oraz w szkołach podstawowych na terenie Białegostoku i Oddziale Kobiety Zakładu Karnego w Białymstoku).

Okręg Wrocław

Koła oraz Zarządy Oddziałów zorganizowały między innymi:

- Szkolenia (14), w tym m. in. „Wychowawcza i terapeutyczna funkcja literatury fantazy - Wędrówka po dobro i zło” konferencja dla bibliotekarzy pracujących z dziećmi i młodzieżą (PiMBP „Biblioteką pod Atlantami” w Wałbrzychu oraz wałbrzyskie Koło Polskiego Towarzystwa Biblioterapeutycznego); we współpracy z Działem Dokumentów Życia Społecznego WiMBP we Wrocławiu zorganizowano w PiMBP „Bibliotece pod Atlantami” szkolenie w zakresie gromadzenia i opracowania DŻS dla bibliotekarzy z terenu powiatu wałbrzyskiego - Koło w Wałbrzychu; włączono się w organizację szkolenia nt. „Sztuka czytania czyli jak mądrze i skutecznie wychowywać poprzez książkę” - 28 kwietnia Koło w Dzierżoniowie (oddział Wałbrzych); zorganizowano spotkanie połączone z wykładami mgr Lidii Wandałowskiej nt. *Konflik-*

ty w pracy i sposoby ich rozwiązywania oraz Macieja Skowrońskiego nt.: *Czy czytelnik jest klientem?* Koło w Dzierżoniowie (Oddział Wałbrzych);

- Wystawy (3); koła w Długołęce i w Św. Katarzynie podjęły współpracę ze środowiskami tzw. przesiedleńców, którzy pochodzą z kresów. Praca ta w św. Katarzynie została uwieczniona bogatą wystawą oraz wydawnictwem pt. *Swoi i Obcy*; „60-lecie Towarzystwa Ziemi Głogowskiej”; wystawa starych kalendarzy prezentowana w bibliotekach publicznych powiatu ząbkowickiego (oddział kłodzki)

Okręg Zielona Góra (wybór)

1. Konferencja „Historia książki na terenach pogranicza i jej rola w kształtowaniu społeczeństw wielokulturowych”, 21-22 kwietnia. Organizator: WiMBP w Zielonej Górze i Zarząd Okręgu; wykorzystano środki pomocowe Unii Europejskiej w ramach projektów Euroregionu „Sprewa - Nysa - Bóbr”.

W trakcie konferencji zorganizowano wycieczki do biblioteki poaugustiańskiej w Żaganiu, Collegium Polonicum w Ślubicach i Viadriny we Frankfurcie nad Odrą. Wydano polsko-niemiecką publikację materiałów konferencyjnych.

2. Konferencja „Biblioteka w środowisku lokalnym”, 24-25 października, organizowana przez WiMBP w Zielonej Górze, Zarząd Okręgu oraz zielonogórski Zarząd Oddziału. Projekt dofinansowany ze środków województwa lubuskiego.

3. Seminarium wyjazdowe do Mediateki we Wrocławiu, 18 kwietnia, zorganizowane przez Zarząd Oddziału w Zielonej Górze.

4. Seminarium wyjazdowe do bibliotek południowo-wschodniej Polski oraz Lwowa, 22-28 maja. Zwiedzano biblioteki w Nowym Sączu, Krośnie, Przemyśle i Ossolineum we Lwowie. Organizator: Zarząd Oddziału w Zielonej Górze.

Okręg Poznań

Zarządy Oddziałów były współorganizatorami wielu szkoleń i konferencji dla bibliotekarzy. Członkowie SBP brali udział we wszystkich formach szkoleń organizowanych przez Zarząd Główny SBP. Uczestniczyli także w szkoleniach i kursach organizowanych przez m. in. Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej, Bibliotekę Narodową i WBPiCAK w Poznaniu.

IV. DZIAŁALNOŚĆ POPULARYZATORSKA I INTEGRACYJNA

Popularyzacja czytelnictwa i bibliotek to jedno z podstawowych zadań członków SBP, dlatego włączali się oni, podobnie jak w latach poprzednich do działań swoich macierzystych bibliotek związanych z organizacją obchodów Dnia Bibliotekarza i Bibliotek oraz Tygodnia Bibliotek, który w 2005 r. obchodzony był pod hasłem „Biblioteka otwarta dla ciebie”. Z tej okazji organizowano liczne imprezy, w których bardzo licznie uczestniczyli mieszkańcy - czytelnicy lokalnych bibliotek.

Liczne działania miały na celu zintegrowanie bibliotekarzy pracujących w poszczególnych bibliotekach. Najczęściej były to wspólne wycieczki, udział w wystawach, targach, wyjścia do teatru, kina. Niektóre okręgi zorganizowały wyjazdy zagraniczne (m. in. Okręg Pomorski do Rzymu), łączące walory turystyczne z zawodowymi.

Poniżej przytaczamy przykładowe działania zorganizowane z myślą o popularyzacji czytelnictwa i zintegrowaniu środowiska zawodowego bibliotekarzy, w tym z okazji tradycyjnie już obchodzonego Dnia Bibliotek i Bibliotekarza oraz bardzo liczne działania nie związane z tym konkretnym dniem.

Okręg Gdańsk

Uroczystość w Sali Kolumnowej Klubu Marynarki Wojennej „Riwiera” w Gdyni, 18 maja, zorganizowana przez Okręg Pomorski SBP, w programie wręczenie odznaczeń SBP, wystąpienia organizatorów i gości m. in. wiceprezydent Gdyni Ewy Łowkiel, wykład prof. Daniela Dudy *Znaczący kapitan - morski bestseller*, promocja 5-tomowych *Utworów zebranych* Karola O. Borchardta oraz najmiłsza część uroczystości: spotkanie towarzyskie przy poczęstunku oraz spacer po Skwerze Kościuszki.

Okręg Katowice

Zarząd Okręgu wspólnie z Biblioteką Śląską zorganizował uroczyste obchody Dnia Bibliotekarza i Bibliotek w Pałacu w Pszczynie. W trakcie uroczystości bibliotekarzy uhonorowano medalami „W dowód uznania” i Honorowymi Odznakami SBP.

Okręg Łódź

W Oddziale Łódzkim Dzień Bibliotekarza był obchodzony w dwojaki sposób. Oficjalną uroczystością był „Złoty Ekslibris” zorganizowany przez Wojewódzką i Miejską Bibliotekę Publiczną im. Marszałka J. Piłsudskiego. Po oficjalnej uroczystości było przyjęcie w pubie „Lokomotywa”. Występował zespół „Feirin”, który wykonywał tańce irlandzkie, a przygrywał zespół z Radia „Żak” pod nazwą „Całe życie z wariatami”. Całość imprezy prowadził Rafał Tomczyk z Ośrodka Muzycznego ŁDK, który zaproponował quizy i zagadki dla bibliotekarzy. W tym dniu uczestniczyli również bibliotekarze z innych Oddziałów Okręgu Łódzkiego.

Okręg Olsztyn

1. Dzień i Tydzień Bibliotekarza i Bibliotek (wybór):

a) wyjazd do Olsztyna (zwiedzanie Biblioteki Multimedialnej „Planeta 11”, Olsztyńskich Zakładów Graficznych i WBP w Olsztynie; spotkanie integracyjne w Gierzwałdzie) zorganizowane przez Oddział w Elblągu;

b) program edukacji kulturalnej i artystycznej skierowany szczególnie do dzieci i młodzieży w bibliotekach Elbląga;

c) spotkania w Bartoszycach z udziałem władz miasta i powiatu bartoszyckiego.

Okręg Opole

Członkowie SBP wspólnie z Miejską Biblioteką Publiczną w Opolu wzięli udział w organizacji IV Ogólnopolskiego Tygodnia Czytania Dzieciom w Opolu i w III Ogólnopolskim Konkursie na Esej.

Zorganizowali wycieczkę na Targi Książki do Krakowa, w której wzięli udział członkowie SBP i bibliotekarze, BG UO, BG PO, PBW, WBP, MBP.

Koło w Namysłowie ogłosiło wspólnie z biblioteką ZSM konkurs czytelnicy - „Książka - Twój przyjaciel” dla klas gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych.

Okręg Poznań

W ramach Tygodnia Bibliotek „Biblioteka otwarta dla ciebie” we wszystkich oddziałach SBP odbyły się obchody Dnia Bibliotekarza i Bibliotek - spotkania z bibliotekarzami, miejscowymi władzami samorządowymi, działania edukacyjne-kulturalne, spotkania plenerowe połączone ze zwiedzaniem regionu i piknikami. Organizatorami Tygodnia Bibliotek były Zarządy oddziałów i kół, dyrekcje bibliotek. Na uroczystości z tej okazji w Oddziale SBP w Lesznie wręczona została doroczna Nagroda im. Heleny Śmigielskiej. Nagroda ta od 2003 r. przyznawana jest bibliotekarzowi szczególnie wyróżniającemu się w pracy zawodowej oraz przede wszystkim współpracującemu ze

środowiskiem. W 2005 r. nagrodą uhonorowana została Aleksandra Stachowiak z MBP w Lesznie.

Imprezy wyjazdowe połączone ze zwiedzaniem bibliotek np. wyjazd bibliotekarzy Akademii Medycznej do Głównej Biblioteki Lekarskiej w Pradze, wyjazd bibliotekarzy ze Śremu do biblioteki w Roznawie w Czechach.

Okręg Szczecin

W ramach Dnia Bibliotekarza w maju koło nr 13 ze Stargardu Szczecińskiego zorganizowało dla swoich członków wyjazd do Szczecina do kina i restauracji oraz wycieczkę do Arboretum w Glinnej.

Koło nr 1 działające w Książnicy Pomorskiej, przy współpracy Dyrekcji Książnicy Pomorskiej zorganizowało Dzień Bibliotekarza, który tradycyjnie odbył się w Buku Kamieńskim. „Na bibliotecznej łajbie”, która płynęła w rytm melodii „Bibliotekarz żywemu nie przepuści...” wzięli udział bibliotekarze z Książnicy Pomorskiej, Biblioteki Miejskiej w Szczecinie oraz z regionu zachodniopomorskiego.

W Tygodniu Bibliotek, w Książnicy Pomorskiej odbyła się 9 maja sesja pt. „Integracja środowiska bibliotekarskiego poprzez edukację i wzajemne poznanie” zorganizowana przez Oddział Szczeciński i koło nr 1.

Okręg Toruń

Istotne w tej działalności było wypracowanie nowych form popularyzacji bibliotek i bibliotekarzy. Szczególnie ważnym celem było wyjście bibliotekarzy poza lokale biblioteczne, wykorzystanie potencjału zawodu i ludzi związanych z bibliotekami w środowisku.

Nie sposób wymienić wszystkie formy działalności. Można wskazać następujące przykłady realizacji bogatych programów:

a) „II Tygodnia Bibliotek” - nagrody na szczeblu centralnym otrzymały biblioteki w Brodnicy i Golubiu-Dobrzyniu,

b) „Dnia Bibliotekarza” i włączenia w edycję wielu konkursów np. „Wąbrzeźno - moje miasto”, „Chełmno przyszłości”, „Pomorze i Kujawy moja mała Ojczyzna”,

c) „III Festiwalu Książki” - „Z Pacanowa do Brodnicy”, „Biblioteki Publiczne na miarę XXI wieku”,

d) spotkania autorskie z Wandą Chotomską, Edwardem Walasiewiczem,

e) spotkania plenerowe - zwiedzanie Cytadeli Grudziądzkiej połączone z ogniskiem,

f) wycieczki, w tym do Muzeum Piśmiennictwa w XII-wiecznym poewangelickim kościele w Grębocinie czy do biblioteki multimedialnej w Olsztynie.

Okręg Wrocław

Wszystkie oddziały zorganizowały obchody Dnia Bibliotekarza, podczas których wręczono nagrody i odznaczenia, połączone były one z imprezami towarzyszącymi:

- Wrocławskimi Targami Bibliotecznymi, w których udział wzięły biblioteki (Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna we Wrocławiu, Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna we Wrocławiu, Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu, Biblioteka Główna i Ośrodek Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej, Miejska Biblioteka Publiczna we Wrocławiu, biblioteki szkół wyższych niepaństwowych - Wyższa Szkoła Zarządzania „Edukacja” we Wrocławiu, Dolnośląska Wyższa Szkoła Służb Publicznych „Asesor” we Wrocławiu, Międzynarodowa Wyższa Szkoła Logistyki i Transportu we Wrocławiu, Wyższa Szkoła Bankowa we Wrocławiu, Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania „Copernikus” we Wrocławiu, Dolnośląska Szkoła Wyższa Edukacji TWP we Wrocławiu). Podczas targów biblioteki prezentowały i reklamowały swoje usługi.

- W oddziale legnickim dzień ten uroczystość obchodzono we wszystkich kołach SBP. Najczęściej były to spotkania plenerowe integracyjne oraz oficjalne, na które zapraszano władze miasta i powiatu.

- W oddziale wałbrzyskim w ramach Tygodnia Bibliotek z inicjatywy Stowarzyszenia ukazały się artykuły w prasie lokalnej dotyczącej działalności bibliotek oraz wyróżniających się pracowników. Tradycyjnie oddział włączył się w organizację Dnia Bibliotekarza.

- Oddział kłodzki oraz koła tego oddziału zorganizowały w Powiatowej i Miejskiej Bibliotece Publicznej w Kłodzku Dzień Bibliotekarza i Bibliotek, podczas którego wysłuchano referatu pt. *Bibliotekarz zawód czy misja?*

- Wszystkie koła oddziału jeleniogórskiego zorganizowały uroczyste spotkania połączone z obchodami Tygodnia Bibliotek i Bibliotekarzy.

Okręg Zielona Góra

Dzień Bibliotekarza i Bibliotek — uroczystości wojewódzkie odbyły się 9 maja w WiMBP w Zielonej Górze. Organizator: Zarząd Okręgu i Zarząd Oddziału w Zielonej Górze, przy współpracy Biblioteki Wojewódzkiej. Na uroczystości wręczono zasłużonym bibliotekarzom Krzyże Zasługi, Odznaki „Zasłużony Działacz Kultury” i dyplomy marszałka województwa lubuskiego. Ponadto obydwa Zarządy Oddziałów organizowały plenerowe święto bibliotekarzy dla swoich członków. Uroczystości organizowały także poszczególne koła: w Bieniowie, Krośnie Odrzańskim, Nowej Soli, Sulechowie, Szprotawie, Żaganiu.

V. DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA

Poszczególne ogniwa Stowarzyszenia podejmowały działania wydawnicze lub aktywnie uczestniczyły w działalności wydawniczej macierzystych bibliotek. Przytaczamy poniżej przykłady takich działań w zakresie współwydawania i redagowania wydawnictw zwartych i ciągłych zarówno o tematyce ogólnej jak i fachowej.

Okręg Gdańsk

Oddział SBP w Słupsku był współwydawcą:

- *Barbara Kosmowska: bio-bibliografia* (Alicja Świetlicka).
- *Zdzisław Drzewiecki: bio-bibliografia* (Alicja Świetlicka).
- *Mirosław Kościeński: bio-bibliografia* (Alicja Świetlicka).
- „Biuletyn Okręgu Pomorskiego SBP” (kwiecień 2005 r.).

Okręg Katowice

Zarząd Oddziału w Częstochowie uczestniczył w wydawaniu czasopisma „Spoiwo”, na którego łamach zamieszczane są informacje dotyczące działalności bibliotek gminnych powiatu częstochowskiego.

Koło w Czeladzi przygotowało publikację nt. działalności Miejskiej Biblioteki Publicznej, z okazji jubileuszu jej 100-lecia.

Okręg Lublin

Zarząd Oddziału Międzypowiatowego w Chełmie:

- Andrzej Rybak - *Stalag 319- zarys dziejów obozu jenieckiego w Chełmie*.

Zarząd Oddziału w Hrubieszowie:

- współpraca przy redagowaniu „Biuletynu TRH”, opracowanie biuletynu metodycznego dla bibliotek szkolnych powiatu hrubieszowskiego.

Zarząd Okręgu SBP w Lublinie:

- członkowie Stowarzyszenia czynnie współpracowali przy redagowaniu publikacji wydanych przez WBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie, tj. „Bibliotekarza Lubelskiego”, „Dostrzegacza Bibliotecznego”.

Zarząd Oddziału w Zamościu:

- „Bibliotekarz Zamojski” wydano 2 numery czasopisma.

Okręg Łódź

Członkowie Koła w Opocznie redagowali stałą rubrykę w „Tygodniku Opoczyńskim”: „Z bibliotecznej półki”. Koło w Łasku wsparło finansowo wydanie książki Ziemowita Skibińskiego *Mieszkałem od wielu* oraz przygotowało i opublikowało bibliofilskie wydawnictwo i plakat z okazji 60-lecia biblioteki w Łasku.

Bogumił Józwiak z Koła w Poddębicach opracował redakcyjnie wydawnictwo pamiątkarskie *Są wśród nas świadkowie tamtych czasów: zbrodnie Wehrmachtu na terenie powiatu poddębickiego we wrześniu 1939 r.*

Okręg Rzeszów

Oddział w Jaśle - współwydawanie kolejnych numerów „Biuletynu Informacyjnego” Oddziału SBP w Jaśle i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Jaśle.

Oddział w Krośnie — współwydawanie kolejnych numerów „Krośnieńskich Zeszytów Bibliotecznych”.

Okręg Szczecin

Koło nr 1 przy Książnicy Pomorskiej złożyło do Urzędu Miejskiego - Wydziału Strategii Rozwoju i Promocji Miasta dwa projekty na dofinansowanie wydawnictw jubileuszowych: *Od Stadtbibliothek do Książnicy Pomorskiej 1905-2005* oraz *Skarby Książnicy Pomorskiej*.

Koło nr 16 w Myśliborzu na łamach prasy lokalnej np. „Myśliborskie Wieści”, prezentowało artykuły o pracy biblioteki.

ZO wystąpił do marszałka województwa o dotację na projekt „Skarby Książnicy Pomorskiej”.

ZO SBP jest współwydawcą czasopisma specjalistycznego „Bibliotekarz Zachodniopomorski”, w którym na bieżąco zamieszczana jest kronika Zarządu Okręgu i przedstawiana jest działalność bibliotek i SBP.

Okręg Toruń

Zarząd Oddziału SBP w Bydgoszczy:

- członkowie ZO SBP w Bydgoszczy współredagowali półrocznik „Bibliotekarz Kujawsko-Pomorski”,
- członkowie Koła SBP w Tucholi przygotowali do wydania książkę *Tuchola. Gdy pożółkną fotografie...*

Zarząd Oddziału SBP w Toruniu:

Członkowie Kół SBP w Chełmży, Brodnicy, Grudziądzu, publikują artykuły dotyczące działalności bibliotek w prasie sublokalnej: „Gazeta Chełmżyńska”, „Głos Chełmżyński”, „Kalendarz Grudziądzki”, „Ziemia Michałowska”.

Członkowie Koła SBP w Wąbrzeźnie przygotowują materiały informacyjne, promocyjne i szkoleniowe metodą komputerową.

Zarząd Oddziału SBP we Włocławku

Z okazji jubileuszu 60-lecia MBP we Włocławku opracowany został informator pt. *Vademecum czytelnika*.

Zamieszczano informacje w portalach internetowych i pisano artykuły do prasy lokalnej.

Okręg Kielce

Wojewódzka Biblioteka Publiczna wraz Zarządem Okręgu w Kielcach wydały kolejną publikację „Z Prac Okręgu Kieleckiego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich” pt. *Aneks bibliofilski do dziejów poematu Adama Mickiewicza Pan Tadeusz*.

Okręg Wrocław

Projekty: „Wrocławskie Targi Biblioteczne”, „Z książką na walizkach”, „Przewodniki literackie starego i nowego Wrocławia” oraz obchody Dnia Bibliotekarza i Bibliotek, otrzymały liczne materiały wydawnicze. Były to folde-ry, plakaty, zakładki do książek itp.

Konkurs pt. „Opowiadanie fantastyczne”, realizowany przez Koło SBP przy PiMBP w Oleśnicy (oddział wrocławski).

Okręg Zielona Góra

1. Zarząd Okręgu wydał 2 numery „Bibliotekarza Lubuskiego”, pozyskując dofinansowanie z urzędu marszałkowskiego, dzięki czemu biblioteki otrzymały obydwie numery bezpłatnie. Członkowie Zarządów Oddziałów przygotowali kronikę SBP oraz informacje o jubileuszach bibliotekarzy. W pierwszym numerze zamieszczone zostały materiały statystyczne i podsumowanie działalności bibliotek publicznych w 2004 r., w drugim materiały z konferencji „Biblioteki publiczne w środowisku lokalnym”.

2. Członkowie Koła w Krośnie Odrzańskim opublikowali 7 artykułów o działalności BPMiG i jej pracowników w lokalnym czasopiśmie.

Okręg Poznań

Zarząd Okręgu SBP w Poznaniu uczestniczył w przygotowaniu materiałów do wszystkich numerów „Panoramy Wielkopolskiej Kultury” wydawanej przez WBPiCAK w Poznaniu („Bibliotekarz Wielkopolski” - strony dla ZO SBP). W 2005 r. ukazało się 8 numerów (na bieżąco przesyłane do wszystkich oddziałów i kół SBP oraz bibliotek publicznych, a także do ZG SBP). Najwięcej artykułów ukazało się z Oddziału w Pile i Lesznie.

Członkowie poszczególnych Zarządów oddziałów brali udział w pracach redakcyjnych czasopism lokalnych.

VI. DZIAŁALNOŚĆ NA RZECZ REGIONU, SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ, BIBLIOTEKI

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich w poszczególnych częściach kraju ma mniejszy lub większy wpływ na kształtowanie lokalnej kultury i edukacji nie tylko czytelniczej, o czym świadczą przykładowe działania podejmowane na rzecz społeczności lokalnej.

Okręg Gdańsk

- współpraca z macierzystymi bibliotekami będącymi siedzibami okręgu, oddziałów i kół,

—współpraca Oddziału Słupskiego przy organizacji „Słupskiej Wiosny Literackiej”, konkursów promujących książkę i czytelnictwo,

—liczne imprezy z okazji Tygodnia Bibliotek promujące działalność bibliotek,

- doroczne nagrody dla 2 najlepszych absolwentek CEBID w Gdańsku - Oddział Gdański.

Okręg Katowice

1. Koła SBP w Bytomiu i Tarnowskich Górach zostały zaproszone do współpracy z pełnomocnikami prezydentów ds. organizacji pozarządowych.

2. Koło w Siemianowicach Śląskich współpracowało z Polskim Związkiem Niewidomych oraz z domami opieki na terenie miasta.

3. Koło w Sosnowcu zainicjowało współpracę z Sekcją Bibliotekarzy Szkolnych Związku Nauczycielstwa Polskiego w Katowicach.

4. Koło w Czeladzi kontynuowało współpracę ze Stowarzyszeniem Miłośników Czeladzi, m. in. ściśle współtworząc czasopismo „Echo Czeladzi”.

5. Koło w Łazach nawiązało ścisłą współpracę z Gminnym Ośrodkiem Informacji.

6. Przewodnicząca Zarządu Okręgu uczestniczyła w uroczystościach 100-lecia Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Marii Nogajowej w Czeladzi i 60-lecia Miejskiej Biblioteki Publicznej w Zabrze. Na te uroczystości przygotowano stosowne pisma do dyrektorów bibliotek. W Czeladzi kol. Sylwia Błaszczuk wręczyła Medal „Bibliotheca Magna Perennisque”.

7. Zarząd Oddziału w Częstochowie kontynuował współpracę z Częstochowskim Oddziałem Towarzystwa Nauczycieli Bibliotekarzy Szkół Polskich - podpisano Deklarację Współpracy Bibliotekarzy Regionu Częstochowskiego.

Okręg Lublin

Zarząd Okręgu współpracował z Towarzystwem Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego, Lubelskim Towarzystwem Miłośników Książki, Uniwersytetem Trzeciego Wieku przy realizacji licznych form działalności kulturalnej, edukacyjnej i promocji książki.

Zarząd Oddziału w Hrubieszowie współpracował z Towarzystwem Regionalnym Hrubieszowskim przy organizacji spotkań z ciekawymi ludźmi związanymi z ziemią hrubieszowską, seminariów a przede wszystkim przy redagowaniu i wydawaniu „Biuletynu...”, a także z Powiatową Komendą Policji w Hrubieszowie, Stowarzyszeniem „Bezpieczny Powiat Hrubieszowski” oraz szkołami z terenu powiatu przy realizacji programu „Bezpieczna Szkoła — Bezpieczny Powiat Hrubieszowski”.

Zarząd Oddziału w Lublinie współorganizował oraz wziął udział w imprezie finałowej dwuletniego współzawodnictwa bibliotek publicznych woj. lubelskiego pod hasłem „Biblioteka - Czytelnik - Środowisko” i współpracował z Towarzystwem SOS im. św. Brata Alberta w organizacji zajęć dla dzieci oraz corocznej zbiórce odzieży dla najbiedniejszych mieszkańców Świdnika.

Okręg Łódź

Oddział Łódzki nawiązał współpracę z Bankiem ING Bank Śląski, gdzie starano się pozyskać dla bibliotek Łodzi książkę *Lucjan, lew jakiego nie było*. Bank rozdaje tę książkę w szpitalach chorym dzieciom.

Przy okazji akcji „Na pomoc maturzystom” współpracowano z „Gazetą Wyborczą”.

Koła współpracowały ze swoimi bibliotekami przy organizacji imprez i spotkań świątecznych z pracownikami i emerytami.

Okręg Olsztyn

- wspomagano biblioteki w województwie w kształtowaniu przez nie wizerunku bibliotek jako centrów kultury i informacji;

- współpracowano z innymi organizacjami i stowarzyszeniami (głównie ze szkołami i Polskim Towarzystwem Czytelniczym. Oddział w Olsztynie);

- współpraca Koła w Nidzicy ze Szkołą Podstawową w Napiwodzie - m. in. współpracowanie Folderu Szkoły Podstawowej;

- współpraca z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Bartoszycach - udostępnianie książek do punktu bibliotecznego dla podopiecznych dziennego pobytu (Koło w Bartoszycach).

Okręg Szczecin

- Oddział Koszaliński na bieżąco współpracuje z bibliotekami i kołami, współpracuje z Radami Miasta, Powiatu, Międzyzakładowym Związkiem Zawodowym Pracowników Bibliotek.

- Koło nr 16 w Myśliborzu brało udział w uroczystych obchodach 750-lecia nadania praw miejskich miastu Myślibórz oraz stale współpracuje z myśliborską Biblioteką Pedagogiczną i wszystkimi bibliotekami szkolnymi w mie-

ście. Współpracuje również z Radą Miejską relacjonując pracę biblioteki i Stowarzyszenia.

—Koło nr 13 w Stargardzie Szczecińskim bardzo dobrze współpracuje z władzami samorządowymi Stargardu w ramach organizacji pozarządowych. 30. 10. 2005 r. została powołana w mieście Rada Konsultacyjna ds. współpracy z podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego oraz koordynatora ds. współpracy Urzędu z organizacjami pozarządowymi. W skład powołanej Rady wchodzi Komisja Oświaty, Kultury i Kultury Fizycznej w której zasiada sekretarz Koła, Agnieszka Bielenna.

Okręg Kielce

W ramach działalności na rzecz środowisk lokalnych i instytucji koła organizujące przedsięwzięcia współpracowały w swoich środowiskach ze szkołami różnych szczebli, przedszkolami, domami kultury, klubami, Domem Środowisk Twórczych w Kielcach, Towarzystwem Kultury Teatralnej w Końskich, Włoszczowskim Towarzystwem Krzewienia Kultury, macierzystymi bibliotekami oraz Zarządem Okręgu SBP w Kielcach.

Okręg Poznań

—Zarządy oddziałów i kół współpracują z towarzystwami regionalnymi, propagują wiedzę o swoim regionie, włączają się do organizacji obchodów rocznic historycznych.

—Współpraca ze szkołami oraz bibliotekami innych sieci, władzami samorządowymi.

—Wszystkie koła i zarządy oddziałów współpracują z ośrodkami kultury i bibliotekami w organizacji imprez kulturalnych na swoim terenie.

Kolejny rok działalności poszczególnych ogniw Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich pokazuje potencjał intelektualny i różnorodność pomysłów na działanie naszych członków. Po raz kolejny udowadniają oni, że bibliotekarze są aktywni społecznie. Należy podkreślić właśnie społeczne, „bezpłatne” działanie organizatorów wszystkich pokazanych w sprawozdaniu działań.

Urzędowo od półtora roku nasza organizacja jest instytucją pożytku publicznego, jednak na podstawie tego sprawozdania widać, że wszystkie działania mają na uwadze użyteczność — czyli celowość na rzecz czytelników, mieszkańców lokalnych społeczności - wszystkich Polaków, którzy korzystają z usług bibliotek.

Sylwia Błaszczuk

Członek Prezydium SBP, Biblioteka Śląska w Katowicach
(na podstawie sprawozdań cząstkowych Zarządów Okręgów)

Tekst wpłynął do redakcji 20 kwietnia 2006 r.

SPRAWOZDANIE **z działalności Zarządu Głównego** **Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich** (6 czerwca do 31 grudnia 2005 r.)

W dniach 4-5 czerwca 2005 r. obradował Krajowy Zjazd Delegatów SBP.

Uczestnicy Zjazdu dokonali podsumowania działalności ustępującego ZG SBP, zaakceptowali program działania SBP na lata 2005-2009, zgłosili zmiany w Statucie SBP, a także wybrali nowe władze SBP na lata 2005-2009, które ukonstytuowały się na pierwszym posiedzeniu 27 czerwca 2005 r.

I. Sprawy organizacyjne

1. Skład Zarządu Głównego i podział kompetencji

W dniu 10 czerwca 2001 r. na pierwszym posiedzeniu ZG SBP dokonano wyboru Prezydium w składzie:

kol. Elżbieta Stefańczyk - przewodnicząca, kol. Maria Bochan - wiceprzewodnicząca, kol. Zofia Ciuruś - wiceprzewodnicząca, kol. Ewa Kobierska-Maciuszko - wiceprzewodnicząca, kol. Maria Burchard - sekretarz generalny, kol. Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska - skarbnik, kol. Sylwia Błaszczuk - członek Prezydium ds. okręgów i Statutu SBP, kol. Teresa Arendt - członek Prezydium ds. Sekcji, Komisji i Zespołów.

Ponadto w składzie ZG znajdują się następujący członkowie: kol. Halina Ganińska, kol. Jerzy Krawczyk, kol. Krzysztof Marcinkowski, kol. Jadwiga Sadowska, kol. Stanisław Turek, kol. Ryszard Turkiewicz, kol. Andrzej Ziemiński.

Główna Komisja Rewizyjna w składzie: kol. Janusz Ambroży - przewodniczący, kol. Teresa Gawlik - wiceprzewodniczący, kol. Barbara Drewnowska-Idziak - sekretarz.

Członkowie: kol. kol. Dorota Malczewska-Stus, Bogumiła Manulak, Regina Sakrajda, Wiesława Szlachta.

Zastępcy członków: kol. kol.: Teresa Błońska, Zofia Golub-Kowalska.

Główny Sąd Koleżeński w składzie: kol. Bolesław Howorka - przewodnicząca, kol. Andrzej Jopkiewicz - wiceprzewodniczący, kol. Janina Jagielska - sekretarz.

Członkowie: Marian Filipkowski, Józef Zając.

2. Posiedzenia Zarządu Głównego

W okresie od KZD do końca 2005 r. odbyły się, zgodnie z wymogami statutowymi, dwa posiedzenia Zarządu Głównego: 27. 06 i 15. 12.

Głównym tematem pierwszego posiedzenia ZG było przyjęcie uchwał i wniosków KZD dotyczących zmian w Statucie SBP, Programu działań SBP na lata 2005-2009, przyznania 6 osobom godności Członka Honorowego SBP. Ponadto członkowie ZG zapoznali się z planem pracy ZG na II półrocze 2005 r. i regulaminami pracy ZG i Prezydium ZG.

Na posiedzeniu 15. 12. omówiono projekt „Planu pracy ZG SBP na 2006 r., zapoznano się z wynikami pracy Zespołu ds. konfliktu pomiędzy strukturami SBP Torunia i Bydgoszczy, powołano Zespół ds. restrukturyzacji Biura i Wydawnictwa SBP, zapoznano się z przedstawionym przez kol. A. Radwańskiego projektem platformy internetowej SBP oraz powołano Zespół ds. połączenia platformy cyfrowej SBP i EBIB. Podjęto także uchwałę w sprawie powołania nowego składu Komisji Nagrody Naukowej im. Adama Łysakowskiego.

3. Posiedzenia Prezydium ZG SBP

Zwoływane były zgodnie ze statutem w następujących terminach: 7. 10. oraz 15. 12. 2005 r.

- 07. 10. 2005 r. Prezydium ZG zapoznalo się z rozliczeniem kosztów organizacji Krajowego Zjazdu Delegatów SBP 2005, przedyskutowało przedłożoną przez Ryszarda Turkiewicza propozycję programową Tygodnia Bibliotek 2006 wybierając hasło przewodnie: „Nie wiesz? - zapytaj w bibliotece”, zapoznalo się z międzynarodową inicjatywą project@yourlibrary uznając, że w warunkach polskich bardziej celowe jest ugruntowanie wartości związanych z programem Tygodnia Bibliotek; wysłuchało relacji kol. Joanny Pasztaleniec-Jarzyńskiej nt. konfliktu między władzami oddziału SBP w Bydgoszczy, a władzami Okręgu Kujawsko-Pomorskiego, akceptując jej wniosek o przesunięcie terminu zakończenia prac Zespołu ds. konfliktu; zapoznalo się z wynikami prac Zespołu roboczego ds. zagospodarowania odpisów podatkowych, akceptując sugestię kol. kol. Bolesława Howorki i Ewy Kobierskiej Maciuszko, aby uzyskaną w wyniku odpisu od podatku w 2005 r. kwotę 4050 zł w części przezna-

czyć na modernizację portalu EBIB; stwierdzono konieczność opracowania regulaminu funduszu; omówiono sprawę reaktywowania Sekcji Bibliotek Publicznych.

- 15. 12. 2005 r. Prezydium ZG wysłuchało relacji dyr. Mieczysława Szyszko nt. przebiegu rejestracji Stowarzyszenia w Krajowym Rejestrze Sądowym, omówiono prowadzoną na łamach czasopism SBP akcję promocyjną nt. „funduszu 1%”.

4. Decyzje i Uchwały ZG i Prezydium ZG SBP

1. Uchwała nr 4 z 27. 06. 05 r. w sprawie zatwierdzenia struktury Zarządu Głównego SBP.

2. Uchwała nr 5 z 27. 06. 05 r. w sprawie powołania Zespołu mediacyjnego SBP ds. Okręgu Kujawsko-Pomorskiego.

3. Uchwała nr 6 z 27. 06. 05 r. w sprawie reedycji medalu „W dowód uznania.

4. Uchwała nr 7 z 15. 12. 05 r. w sprawie powołania Komisji SBP ds. Zarządzania i Marketingu.

5. Uchwała nr 8 z 15. 12. 05 r. w sprawie rozwiązania Komisji Statystyki Bibliotecznej.

6. Uchwała nr 9 z 15. 12. 05 r. w sprawie powołania Zespołu ds. restrukturyzacji Biura i Wydawnictwa SBP.

7. Uchwała nr 10 z 15. 12. 05 r. w sprawie powołania nowego składu Komisji ds. Nagrody Naukowej im. Adama Łysakowskiego.

8. Uchwała nr 11 z 15. 12. 05 r. w sprawie powołania Zespołu ds. projektu nowej platformy internetowej SBP.

Szczegółowe informacje o wszystkich posiedzeniach Zarządu Głównego i Prezydium ZG SBP oraz wszystkich ciał kolegialnych — dostępne są w protokołach publikowanych w Biuletynie ZG SBP.

II. Działalność edukacyjno-szkoleniowa

Konferencje, seminaria, warsztaty szkoleniowe

W okresie od 6 czerwca do 31 grudnia 2005 r. odbyły się dwie konferencje międzynarodowe, 3 konferencje krajowe i 1 warsztaty krajowe.

1. VII Ogólnopolskie Warsztaty nt.: „Język haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej”, 9-10. 06 2005 r. Warszawa, Biblioteka Narodowa. Organizatorzy: Komisja Opracowania Rzeczowego SBP.

2. Kongres Międzynarodowego Stowarzyszenia Muzycznych Bibliotek Archiwów i Ośrodków Dokumentacji (IAML), 10-15. 07. 2005. Warszawa, Biblioteka Narodowa, ZG SBP, Sekcja Muzyczna SBP, IAML.

3. VII Ogólnopolska konferencja bibliotek niepaństwowych szkół wyższych nt.: „Rola biblioteki naukowej w tworzeniu społeczeństwa wiedzy”, 8-9. 09. 2005, Ustroń i Dąbrowa Górnicza, zorganizowana przez Bibliotekę Główną Wyższej Szkoły Biznesu (24 referaty).

4. „Sieć bibliotek publicznych wobec społeczeństwa informacyjnego”, Lublin 27-29 09. 2005 r. Organizatorzy: ZG i ZO SBP w Lublinie, Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego (16 referatów).

5. Międzynarodowa konferencja „Wpływ koncepcji innowacyjnych na działalność bibliotek - poglądy i strategie”, 13-14. 10. 2005 Warszawa, Biblioteka Narodowa. Organizatorzy: Fundacja Berteismanna, Goethe-Institut w Warszawie, Biblioteka Narodowa, ZG SBP.

6. III Ogólnopolska Konferencja: „Internet w Bibliotekach: zasoby elektroniczne - popyt i podaż”, Wrocław 12-14. 12. 2005. Organizatorzy: Komisja Wydawnictw Elektronicznych SBP, Zakład Narodowy im Ossolińskich, Biblioteka Główna Politechniki Wrocławskiej (11 referatów, 5 prezentacji).

III. EBIB

Na wspólnym posiedzeniu reprezentacji ZG SBP oraz Wydawnictw Elektronicznych EBIB, 5. 09. 2005 r. podjęto decyzję o zintegrowaniu serwisu EBIB z serwisem informacyjnym SBP i utworzeniu wspólnej platformy cyfrowej o nazwie: Elektroniczna Biblioteka-Platforma cyfrowa SBP. ZG SBP na posiedzeniu 15. 12. 2005 powołał Zespół ds. projektu nowej platformy internetowej SBP w składzie: Ewa Kobierska-Maciuszko, Ryszard Turkiewicz, Jerzy Krawczyk, który będzie sprawował opiekę merytoryczną nad projektem nowej platformy cyfrowej oraz harmonogramem i finansowaniem projektu. Jego realizacja wymaga pozyskania niezbędnych funduszy.

IV. Działalność wydawnicza

Działalność wydawnicza SBP realizowana przez Wydawnictwo SBP służy kształceniu i doskonaleniu zawodowemu bibliotekarzy. Oferta wydawnicza, jest odpowiedzią na potrzeby środowiska bibliotekarskiego i pracowników informacji naukowej. Plany wydawnicze zatwierdzane są na początku każdego roku na posiedzeniach ZG SBP.

Wydawanie publikacji możliwe jest dzięki pozyskiwaniu przez SBP wsparcia finansowego z Ministerstwa Nauki i Informatyzacji, Ministerstwa Kultury oraz także Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW. Na mocy zawartej umowy w kosztach wydawania miesięcznika „Bibliotekarz” uczestniczy Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy.

23. 09. 2005 r. miało miejsce posiedzenie Rady Wydawniczej SBP, ponownie powołano Komitety Redakcyjne Serii wydawanych przez Wydawnictwo SBP.

W 2005 r. ukazały się następujące czasopisma:

- 11 zeszytów „Bibliotekarza” (miesięcznik - numer wakacyjny podwójny)
- 11 zeszytów „Poradnika Bibliotekarza” (miesięcznik - numer wakacyjny podwójny)
- 1 numer „ZIN”
- 4 numery „Przeglądu Bibliotecznego”
- 3 numery „Biuletynu SBP”.

W serii „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” ukazały się:

- A. Bajor: *Z zagadnień form bibliografii*
- B. Bojar: *Językoznawstwo dla studentów informacji naukowej: Podręcznik*
- M. Drzewiecki: *Edukacja biblioteczna i informacyjna w polskich szkołach*
- D. Grygowski (red.): *Bibliologia, biblioteki, bibliotekarze*
- M. Sidor: *Jakość usług bibliotecznych*
- B. Sosińska-Kalata (red.): *Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa informacyjnego.*

W serii „Propozycje i Materiały”:

- A. Zielak: *Niepełnosprawni w Świecie Internetu* (Nagroda Młodych SBP)
- E. Górski (red.): *Automatyzacja bibliotek publicznych.*

W serii „FO-KA”:

- A. Bober, D. Patkaniowska: *Katalogowanie przedmiotowe wjęz. KABA. Cz. 2. Opis przedmiotowy dokumentów z dziedziny literatury.*

W serii „Bibliotekarze Polscy we Wspomnieniach Współczesnych”:

- A. Jopkiewicz (red.): *Zasłużeni dla Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich”.*

W serii „Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza”:

- M. Pietrzak: *Retoryka na co dzień*
- C. Markowiak-Luty, M. Luty: *Poetki polskie - scenariusze wystaw.*

Ponadto poza seriami:

- B. Sosińska-Kalata (red.): *Kodeks etyki bibliotekarza i pracownika informacji*
- J. Sadowska (red.): *Wokół bibliotek i bibliotekarstwa. Księga pamiątkowa*
- P. Maculewicz, A. Spóz: *Sekcja bibliotek muzycznych 1964-2004*
- J. Woźniak-Kasparek: *Podstawy budowy tezauryusa.*

V. Sekcje, Komisje, Zespoły problemowe ZG SBP

Wraz z nową kadencją Zarządu Głównego wznowiły działalność Sekcje, Komisje i Zespoły Problemowe ZG SBP. 15. 12. 2005 r. Zarząd podjął Uchwałę o powołaniu Komisji ds. Zarządzania i Marketingu oraz o rozwiązaniu Komisji Statystyki Bibliotecznej.

VI. Kontakty z okręgami

Na pierwszym posiedzeniu ZG SBP członkowie Zarządu Głównego otrzymali funkcje opiekunów Okręgów SBP i zostali zobowiązani do utrzymywania kontaktów z poszczególnymi okręgami poprzez kontakty telefoniczne, e-mailowe, udział w zjazdach, spotkaniach i konferencjach, zebraniach, pomoc merytoryczną w bieżącej działalności okręgów.

Opiekę nad poszczególnymi okręgami sprawują następujący członkowie Zarządu Głównego SBP:

- Okręg Dolnośląski - Jadwiga Sadowska
- Kujawsko-Pomorski - Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska
- Lubelski - Maria Burchard
- Lubuski i Pomorski — Halina Ganińska
- Łódzki - Krzysztof Marcinkowski
- Małopolski — Sylwia Błaszczyk
- Mazowiecki - Jerzy Krawczyk
- Opolski — Sylwia Błaszczyk
- Podkarpacki - Zofia Ciuruś
- Podlaski — Ewa Kobierska-Maciuszko
- Pomorski - Halina Ganińska
- Śląski — Ryszard Turkiewicz
- Świętokrzyski — Stanisław Turek
- Warmińsko-Mazurski — Maria Bochan
- Wielkopolski — Andrzej Ziemiński
- Zachodniopomorski - Teresa Arendt.

VII. Wystąpienia ZG SBP do władz państwowych i samorządowych

W okresie sprawozdawczym ZG SBP podejmował starania o pozyskanie funduszy na działalność statutową i wydawniczą oraz dawał wsparcie lub interweniował u odpowiednich organów samorządowych lub państwowych w sprawach spornych:

- lipiec 2005 r. - wystąpienie do Ministerstwa Kultury (MK) w sprawie dotacji na konferencję „Sieć bibliotek publicznych wobec społeczeństwa informacyjnego” oraz konkurs Tygodnia Bibliotek: Biblioteka dla Ciebie,
- wrzesień 2005 r. - wystąpienie do dyrektora Departamentu Współpracy Międzynarodowej MK w sprawie dalszego finansowego wspierania konferencji organizowanych przez SBP,
- wrzesień 2005 r. - interwencja u prezydenta Konina - K. Pałlasza w sprawie powołania dyrektora Miejskiej Biblioteki Publicznej,
- wrzesień 2005 r. - interwencja u marszałka woj. lubuskiego w sprawie likwidacji Filii,

- wrzesień 2005 r. - pismo do dyrektora Instytutu Książki w sprawie wsparcia funduszu nagród dla laureatów Tygodnia Bibliotek,
- listopad 2005 r. - list do dr. Andrzeja Urbańskiego w sprawie księgozbioru likwidowanej biblioteki PAN, w nawiązaniu do listu E. Górskiej, dyr. Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy i Koła SBP przy tej bibliotece,
- listopad 2005 r. - gratulacje wysłane do Tomasza Merty z okazji powołania go na stanowisko Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Kultury oraz Jarosława Selina, powołanego na stanowisko Sekretarza Stanu w tym Ministerstwie,
- listopad 2005 r. - pismo do dyrektorów instytutów bibliotekoznawstwa w sprawie wsparcia zabiegów ZG SBP o przywrócenie „Przeglądu Bibliotecznego” i „ZiN” na liście czasopism punktowanych.

VIII. Uczestnictwo członków ZG SBP w konferencjach, spotkaniach i jubileuszach bibliotek

Przedstawiciele ZG SBP uczestniczyli aktywnie w uroczystościach, konferencjach i spotkaniach środowiskowych, dwóch organizowanych przez bibliotekarzy lub dotyczących środowiska bibliotekarskiego. W uroczystościach jubileuszowych trzech bibliotek świętujących 60-lecie oraz 250-lecie uczestniczyli członkowie ZG SBP. Jubileusz 60-lecia obchodził także Okręg Pomorski SBP,

- 7. 07. 2005 r. - wmurowanie aktu erekcyjnego pod rozbudowę gmachu Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej H. Łopacińskiego w Lublinie - Elżbieta Stefańczyk,

- 10-15. 07. 2005 r. - udział w Komitecie Honorowym „IAML Annual Conference 2005” - Elżbieta Stefańczyk,

- 20. 06. 2005 r. - z okazji Święta Bibliotekarza i Bibliotek oraz Dnia Kierbedziów odbyło się w Teatrze na Woli spotkanie zorganizowane przez Bibliotekę Publiczną m. st. Warszawy - Bibliotekę Główną Województwa Mazowieckiego. Wzięło w nim udział kilkuset bibliotekarzy z bibliotek publicznych, pedagogicznych i naukowych województwa mazowieckiego. SBP reprezentowała przewodnicząca, Elżbieta Stefańczyk oraz Stanisław Czajka, honorowy przewodniczący SBP,

- 25. 08. 2005 r. - przewodnicząca SBP, Elżbieta Stefańczyk uczestniczyła w otwarciu w Zamościu wystawy: „Biblioteka Ordynacji Zamojskiej. Od Jana do Jana”, ukazującej dzieje i najcenniejsze zbiory tejże biblioteki, przechowywane w Bibliotece Narodowej, jako depozyt wieczysty. Komisarzem wystawy jest Tomasz Makowski, sekretarz Koła SBP w BN,

- 10. 09. 2005 r. - uroczystości wręczenia przez Ministra Kultury W. Dąbrowskiego, ustanowionego w 2005 r. odznaczenia państwowego „Gloria Artis” kilkunastu osobom ze świata kultury, w Teatrze Stanisławowskim - Elżbieta Stefańczyk,

- 14. 09. 2005 r. - uroczystość jubileuszu 60-lecia Miejsko-Powiatowej Biblioteki Publicznej w Rypinie - Elżbieta Stefańczyk złożyła życzenia i gratulacje rypińskim bibliotekarzom oraz wręczyła MPBP i jej pracownikom medale „W dowód uznania”,

- 10. 10. 2005 r. - spotkanie przedstawicieli organizacji z obszaru bibliotekarstwa i informacji naukowej. Biblioteka Narodowa - Elżbieta Stefańczyk, Maria Burchard, Jan Wołosz,

- 21. 10. 2005 r. - uroczystości jubileuszu 40-lecia Stowarzyszenia Archiwistów Polskich - Elżbieta Stefańczyk,

- 3. 11. 2005 r. - udział w Konferencji Dyrektorów Bibliotek Szkół Wyższych w Warszawie, w Gmachu Głównym Politechniki Warszawskiej - Elżbieta Stefańczyk,

- 3-4. 11. 2005 r. - XII Krajowe Targi Książki Akademickiej,

- 8. 11. 2005 r. - udział w uroczystości wręczenia nagrody im. Andrzeja Wojtkowskiego w Pałacu Działyńskich w Poznaniu. Nagrody otrzymali: Jadwiga Czarna - dyrektor Miejskiej Biblioteki Publicznej w Kościanie, Gwidona Kępińska - pracownik Biblioteki Raczyńskich, Ewa Szpun - emerytowany dyrektor Biblioteki Miasta i Gminy w Pleszewie, Nagrodę Młodych otrzymała Justyna Stoltman-Prędką - instruktorka Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej i Centrum Animacji Kultury w Poznaniu — w uroczystości uczestniczyła Elżbieta Stefańczyk,

- 10. 11. 2005 r. - uroczystość 50-lecia Centralnej Biblioteki Rolniczej - Elżbieta Stefańczyk przekazała dyrekcji i pracownikom CBR list gratulacyjny i życzenia,

- 18. 11. 2005 r. — Elżbieta Stefańczyk uczestniczyła w jubileuszu 50-lecia Biblioteki Gdańskiej Polskiej Akademii Nauk oraz w uroczystym otwarciu nowego gmachu biblioteki,

- 23. 11. 2005 r. - uroczystości 60-lecia Miejskiej i Powiatowej Biblioteki Publicznej im. Łysakowskiego w Brodnicy. Elżbieta Stefańczyk przekazała na ręce dyrektor Biblioteki dr Jadwigi Wojciechowskiej listy gratulacyjne i życzenia dla pracowników brodnickiej księżnicy, a z rąk burmistrza Brodnicy otrzymała medal: „Za zasługi dla kultury”, przyznany przez Towarzystwo Miłośników Ziemi Michałowskiej w Brodnicy,

- 10. 12. 2005. r. - finał VI edycji konkursu „Z ekonomią na ty”, organizowanego od 2002 r. przez Narodowy Bank Polski i Bibliotekę Narodową. Leszek Balcerowicz i Michał Jagiełło wręczyli 5 nagród głównych i 5 wyróżnień. W uroczystości uczestniczyła Maria Burchard,

- 9. 12. 2005 r. - jubileusz 60-lecia Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Rzeszowie. Zasłużeni bibliotekarze m. in. St. Turek, dyrektor Biblioteki otrzymali odznaczenia przyznane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego - Gloria Artis. Przewodnicząca SBP Elżbieta Stefańczyk wręczyła WiMBP medal „Bibliotheca Magna Perennisque” oraz zasłużonym bibliotekarzom odznaki SBP „W dowód uznania” i Honorową Odznakę SBP. W uroczystościach uczestniczyli także: honorowy przewodniczący SBP — Stanisław Czajka oraz Jan Wołosz.

IX. Nagrody i odznaczenia

W okresie sprawozdawczym Komisja Odznaczeń i Wyróżnień nadała:

- Medal „Bibliotheca Magna Perennisque” Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Rzeszowie z okazji jubileuszu 60-lecia oraz Miejskiej Biblioteki Publicznej w Czeladzi z okazji jubileuszu 100-lecia,

- Medal „W dowód uznania” — 20 bibliotekarzom, 5 bibliotekom w tym Bibliotece Gdańskiej PAN z okazji jubileuszu 60-lecia,

- Honorową odznakę SBP otrzymało 7 bibliotekarzy, członków SBP.

Na pierwszym posiedzeniu ZG SBP, 27 czerwca 2005 r. przewodnicząca SBP Elżbieta Stefańczyk i honorowy przewodniczący Stanisław Czajka wręczyli dyplomy Honorowych Członków SBP: Barbarze Drewniewskiej-Idziak, Bolesławowi Howorce, Janinie Jagielskiej, Andrzejowi Jopkiewiczowi, Andrzejowi Kempie i Janowi Wołoszowi.

Nagrodę Naukową SBP im. A. Łysakowskiego z rąk Elżbiety Stefańczyk i Stanisława Czajki otrzymała w kategorii prac teoretyczno-metodycznych - Elżbieta Barbara Zybert.

Medale „W dowód uznania” Elżbieta Stefańczyk i Stanisław Czajka wręczyli Elżbiecie Dudzińskiej i Januszowi Nowickiemu.

We wrześniu 2005 r. dr Stanisław Czajka, wieloletni przewodniczący SBP uhonorowany został Specjalną Nagrodą ministra kultury.

X. Współpraca międzynarodowa

Rozwijanie współpracy międzynarodowej jest poważnie limitowane trudną sytuacją finansową ZG SBP. Jej realizacja jest możliwa jedynie przy istotnym wsparciu finansowym z instytucji macierzystych poszczególnych członków SBP.

Polscy bibliotekarze uczestniczyli w następujących międzynarodowych spotkaniach:

13-19 czerwca 2005 r. Elżbieta Stefańczyk, przewodnicząca SBP przebywała w Chinach na zaproszenie tamtejszej Biblioteki Narodowej.

14-18. 08. 2005 r. Elżbieta Stefańczyk, Jadwiga Sadowska, Jan Wołosz oraz Bożena Bednarek-Michalska i Barbara Szczepańska uczestniczyli w 71. Międzynarodowej Konferencji Ogólnej i Rady IFLA w Oslo.

XI. Biuro ZG SBP

Biuro ZG SBP wraz z Wydawnictwem SBP pracowało w składzie 2 pracowników zatrudnionych na 1/2 etatu, 8 pracowników etatowych i 5 pracowników zatrudnionych na umowę zlecenie. W ramach swoich zadań Biuro prowadziło obsługę administracyjno-kancelaryjną władz SBP, zarządów okręgów i oddziałów, sekcji i komisji, obsługę finansowo-księgową z tytułu działalności statutowej i gospodarczej SBP, ponadto stanowiło zaplecze organizacyjne dla konferencji, seminariów, warsztatów organizowanych przez ZG SBP oraz poszczególne sekcje, komisje i zespoły problemowe. W ramach upowszechniania wiedzy o działalności SBP Biuro zredagowało pozjazdowy Biuletyn Informacyjny ZG SBP oraz 5 numerów „Expresu ZG SBP”. Poprzez Dział Kolportażu i Sprzedaży Biuro prowadziło także rejestrację i magazynowanie produkcji wydawniczej Wydawnictwa SBP, realizowało obsługę stałych prenumeratorów czasopism, ekspedycję i sprzedaż zamówionych wydawnictw, sprzedaż bieżącą i obsługę okolicznościowych wystaw, obsługę odbiorców egzemplarzy gratisowych, obsługę firm prowadzących sprzedaż komisową wydawnictw SBP, ekspedycję wydawnictw do 15 bibliotek w ramach egzemplarza obowiązkowego. Wydawnictwo SBP w ramach swoich zadań zajmowało się obsługą procesu przygotowania książek i czasopism do druku.

XII. Uwagi końcowe

Całokształt pracy Zarządu Głównego SBP, wybranego 6 czerwca 2005 r. na Krajowym Zjeździe SBP koncentrował się w okresie sprawozdawczym na kontynuowaniu działań rozpoczętych przez poprzedni Zarząd, podjęciu prac wynikających z przyjętego przez Zjazd „Programu działania SBP na lata 2005-2009” oraz uchwalonego nowego Statutu SBP.

Podjęto także działania mające na celu poprawę jakości dostępu do informacji wspomagającej pracę i działalność społeczną bibliotekarzy poprzez modernizację platformy cyfrowej SBP-EBIB oraz modernizację i reorganizację pracy Biura SBP i Wydawnictwa SBP.

Maria Burchard
Sekretarz Generalny ZG SBP
Centrum NUKAT w Warszawie

Tekst wpłynął do redakcji 19 kwietnia 2006 r.

DZIAŁALNOŚĆ SEKCJI, KOMISJI I ZESPOŁÓW PRZY ZG STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH W 2005 ROKU

Wśród ogniw SBP sekcje, komisje i zespoły problemowe odgrywają bardzo ważną rolę jako platforma wymiany doświadczeń zawodowych, m. in. poprzez organizowanie konferencji, sesji, seminariów, warsztatów, dyskusji i innych form przekazywania informacji o prowadzonych pracach i osiągniętych wynikach. Działania te integrują jednocześnie środowisko skupiając przedstawicieli różnych bibliotek wokół rozwiązywania określonych problemów. Dzięki nim rodzą się również inicjatywy mające na celu oddziaływanie na różnego rodzaju decyzje władz resortowych, administracyjnych i na zapisy prawne.

Udaje się to dzięki wysiłkowi i zaangażowaniu osób, które poświęcając prywatny czas na tę działalność podnoszą własne umiejętności oraz czerpią z niej satysfakcję zawodową.

W 2005 r. w związku z mijającą kadencją, działalność struktur SBP zdominowały procedury sprawozdawczo-wyborcze i większość agend nie podjęła w szerszym zakresie innych form działalności.

W 2005 r. przy ZG SBP funkcjonowało 14 sekcji, komisji i zespołów problemowych:

Sekcja Bibliotek Muzycznych

Sekcja Bibliotek Naukowych

Sekcja Bibliotek Publicznych (czasowo zaprzestała swojej działalności)

Sekcja Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych

Sekcja Bibliotek Pedagogicznych i Szkolnych

Sekcja Bibliotek Niepaństwowych Szkół Wyższych

Sekcja Fonotek

Komisja Automatyzacji

Komisja Ochrony i Konserwacji Zbiorów

Komisja Odznaczeń i Wyróżnień,

Komisja Rzeczowego Opracowania Zbiorów

Komisja Wydawnictw Elektronicznych

Komisja Zarządzania i Marketingu (powołana uchwałą ZG SBP - 15 grudnia 2005 r.)

Zespół ds. Bibliografii Regionalnej

Sekcja Statystyki Bibliotecznej na wniosek zarządu sekcji została rozwiązana uchwałą ZG SBP na posiedzeniu w dn. 15 grudnia 2005 r.

Intensywność działań tych agend była zróżnicowana. Działalność większości skupiła się na zorganizowaniu posiedzeń mających wyłonić nowe zarządy oraz opracować zakresy i plany działań. Do najbardziej aktywnych należały agendy o wypracowanym i sprawdzonym w poprzednich kadencjach sposobach działania.

Komisja Wydawnictw Elektronicznych - wyróżnia się imponującą aktywnością i osiągnięciami. Trzynastoosobowy zespół EBIB-u z powodzeniem kontynuował dotychczasową działalność, aktualizował i reorganizował serwisy. W 2005 r. udostępniano 19 serwisów informacyjnych, obecnie funkcjonuje 16 serwisów, z czego 10 przebudowano do postaci bazy danych. Najwięcej osób (ponad 619 tys. wejść) korzystało z „Bazy bibliotek polskich” (1800 stron WWW, którą uzupełniono w br. o 300 nowych stron). W „Aktualnościach” w minionym roku ukazały się 482 komunikaty. Wydano 9 numerów Biuletynu EBIB, pozyskano 4 autorów zewnętrznych oraz nowoczesne teksty autorów zagranicznych. Udostępniono kolejny (11) numer materiałów konferencyjnych. Członkowie redakcji EBIB uczestniczyli w konferencjach, tłumaczyli materiały z jęz. obcych oraz publikowali własne artykuły. Współpracowali

z IFLA, EIFLA Copyright Expert Group, z „Biuletynem Słowackiego Stowarzyszenia Bibliotekarzy” i innymi. Podjęto działania promujące EBIB, pozyskano sponsorów, objęto patronat medialny nad 5 konferencjami. Członkowie redakcji wygłaszali wykłady i szkolili bibliotekarzy, m. in. na kursie Czasopisma elektroniczne. Jak co roku uruchomiono miniserwis konferencji IFLA z informacjami i wiadomościami. Zorganizowano III konferencję Internet w bibliotekach. Zasoby elektroniczne: podaż i popyt (18 prelegentów, 120 uczestników), oraz sesję Nowoczesność w bibliotekach a elektroniczne zbiory i technologie ukierunkowane na klienta. Kontynuowały działanie fora dyskusyjne: Na każdy temat, Forum studenckie, Dygitalizacja i reprografie, oraz Biblioteki publiczne - Hyde Park, na życzenie czytelników dodano forum Mobbing. W dyskusji na forach brało udział 734 zarejestrowanych użytkowników a także użytkownicy anonimowi, w sumie w 2005 r. napisano prawie 9000 wiadomości. Udostępniano także serwis SBP, zamieszczając bieżące informacje. We wrześniu 2005 r. wspólnie z władzami SBP podjęto decyzję o utworzeniu platformy cyfrowej EBIB/SBP. KWE nadal realizowała projekt BIB WEB, który cieszył się dużym zainteresowaniem, skorzystało z niego znacznie więcej osób niż wstępnie zakładano.

EBIB jest nowoczesnym serwisem informacyjnym środowiska bibliotekarskiego, odpowiada ściśle na jego zapotrzebowanie, cieszy się dużą popularnością, świadczy o tym licznik wejść, poczytność „Biuletynu EBIB”, nadsyłana liczba listów do redakcji, liczne cytowania w prasie fachowej. Jednak wielce obiecującym wydarzeniem jest decyzja o zintegrowaniu serwisów SBP i EBIB, które będą tworzyć oficjalną platformę cyfrową Stowarzyszenia, co pozwoli stworzyć jeden potężny portal dla bibliotekarzy w ramach najpopularniejszej organizacji zawodowej.

Sekcja Bibliotek Muzycznych - spotkała się na 3 zebraniach zarządu Sekcji i odbyła wiele pracowitych spotkań związanych z organizacją konferencji, która wymagała ogromnego wysiłku i sprawnej organizacji zespołu Sekcji. Międzynarodową Konferencję IAML zorganizowano w dn. 10-15 lipca 2005 r. w BN we współpracy z BN i Sekcją Fonotek pod patronatem ministra kultury Waldemara Dąbrowskiego, wzięło w niej udział 350 osób (bibliotekarze muzyczni, muzykolodzy, muzycy, wydawcy muzyczni i kompozytorzy) z 39 krajów. Kontynuowano współpracę międzynarodową w ramach prac IAML, członkowie Zarządu brali czynny udział w konferencjach naukowych: J. Byczkowska-Sztaba w Poznaniu i E. Wojnowska w Gdańsku i Warszawie. Obu pracownikom przyznano granty na badanie źródeł muzycznych. W 2005 r. prace katalogowe prowadzono na 5 stanowiskach RISM, pracowano nad centralną informacją m. in. o kolekcjach muzycznych i liturgikach muzycznych zachowanych na terenie Polski. Przygotowano i wydano dwujęzyczną Księgę Jubileuszową na 40-lecie Sekcji Bibliotek Muzycznych SBP Sekcja Bibliotek Muzycznych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich - Polska Grupa Narodowa IAML 1964-2004. Opracowano i wydano również folder informacyjny dla uczestników konferencji oraz program. Ponadto członkowie Sekcji opublikowali kilkanaście referatów i artykułów. Dla potrzeb konferencji obsługiwano poświęconą jej stronę internetową. Tak więc członkowie Sekcji Bibliotek Muzycznych mają w 2005 r. na swoim koncie wielkie dokonania.

Sekcja Fonotek - spotkała się na jednym zebraniu członków zarządu. Sekcja brała udział w przygotowaniu i obradach Międzynarodowej Konferencji IAML, Maria Wróblewska i Katarzyna Janczewska-Sołomko przygotowały i wygłosiły na konferencji referaty. M. Wróblewska uczestniczyła w międzynarodowej konferencji IASA w Barcelonie. Przeprowadzono szkolenia bibliotekarzy bibliotek powiatowych woj. podlaskiego w zakresie opracowania zbiorów dźwiękowych w formacie MARC-21. Współpracowano w przygotowaniu programu konferencji oraz wydaniu jubileuszowej publikacji Sekcji Bibliotek Muzycznych, w której zamieszczono artykuły członków sekcji Andrzeja Jazdo-

na *Wspomnienie o Kornela Michałowskim i Marii Wróblewskiej Zbiory muzyczne i zbiory dźwiękowe. Pokrewieństwa, różnice i współlistnienie*.

Komisja Odznaczeń i Wyróżnień - pracowała intensywnie, w 2005 r. zebrała się 5 razy (8. 02, 15. 04, 21. 04, 27. 04, 19. 09). Rozpatrzyła 100 wniosków o odznaczenia, z czego zaopiniowała pozytywnie 15 wniosków na Honorową Odznakę SBP, 67 wniosków na medal „W dowód uznania” oraz 4 wnioski na medal „Bibliotheca Magna Perennisque”. Omawiano również propozycje kandydatur do godności Członka Honorowego SBP. W składzie Komisji doszło do zmian, na miejsce kol. Anny Gąsiorowskiej i kol. Haliny Kozickiej włączono do składu kol. Ewę Stachowską-Musiał i kol. Zofię Umerską.

Komisję Zarządzania i Marketingu - powołano na posiedzeniu ZG SBP 15 grudnia 2005 r. Na zebraniu organizacyjno-wyborczym Komisji ustalono następujące kierunki i formy działania: popieranie rozwoju badań nad zarządzaniem i marketingiem w bibliotekach, popularyzacja, wprowadzanie tej problematyki do programów kształcenia bibliotekarzy, współpraca międzynarodowa oraz profesjonalizacja zarządzania strukturami SBP.

Zespół ds. Bibliografii Regionalnej odbył jedno posiedzenie, na którym wybrano nowy zarząd i omówiono m. in. zmiany w BZCz w l. 2003-2005 i „Przewodniku Bibliograficznym” BN. Przedstawiono problemy powstałe w momencie przystąpienia BN do współkatalogowania w Narodowym Uniwersalnym Katalogu - NUKAT. W ramach działalności informacyjnej i promocyjnej aktualizowano informacje dotyczące bibliografii regionalnej na stronie internetowej SBP.

Sekcja Bibliotek Naukowych - na zebraniu przedstawiła sprawozdanie z działalności Sekcji W ciągu 2005 r. zorganizowała kilka spotkań tematycznych m. in. nt. „Marketing personalny w bibliotece szkoły wyższej czyli budowanie efektywnych zespołów” oraz „Specyfika zarządzania biblioteką szkoły wyższej niepaństwowej”. Przedstawiciele Sekcji uczestniczyli w konferencji „Rola biblioteki naukowej w tworzeniu społeczeństwa wiedzy” w Dąbrowie Górniczej. Uczestniczono także w Targach Książki Akademickiej oraz w III Forum Bibliotekarzy SBP „Globalizacja informacji we współczesnym świecie”.

Komisja Automatyzacji — odbyła dwa posiedzenia, dokonano wyboru nowych władz, omówiono plany. Członkowie komisji prowadzili aktywną działalność doradczą w powiatach i województwach, na terenie których działają. W grudniu członkowie Komisji uczestniczyli w opiniowaniu dokumentów opracowanych w Departamencie Społeczeństwa Informacyjnego MSWiA dotyczących planów informatyzacji w kraju. Członek zarządu kol. Władysław Kolasa opublikował *Vademecum skomputeryzowanego nauczyciela* dotyczące systemów dla bibliotek szkolnych i kryteriów ich oceny.

Komisja Opracowania Rzeczowego Zbiorów - zorganizowała jedno zebranie sprawozdawczo-wyborcze oraz jedno zebranie robocze, na którym uzgodniono zakres działalności Komisji i opracowano plan pracy w roku następnym.

Sekcja Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych - zorganizowała jedno posiedzenie sprawozdawczo-wyborcze, poruszono na nim problemy związane z uczestnictwem w spotkaniach (koszty, akceptacja przełożonych). Podjęto decyzję o zorganizowaniu konferencji „Potrzeby czytelnicze starzejącego się społeczeństwa” oraz opracowaniu i rozesłaniu ankiety do bibliotek w celu zebrania informacji z terenu. Omówiono możliwości zdobywania dotacji na działalność Sekcji oraz problemy związane z wydawaniem „Biuletynu Sekcji”.

Sekcja Bibliotek Publicznych w 2005 r. zaprzestała działalności. Dzięki inicjatywie ZG SB na spotkaniu 21 marca 2006 r. w Poznaniu reaktywowano Sekcję, wybrano nowy zarząd i omówiono plany działań sekcji.

Sekcja Bibliotek Pedagogicznych i Szkolnych na zebraniu 27. 10 wybrała nowy zarząd i dyskutowała o usprawnieniu obiegu informacji o działalności sekcji, omówiono również problemy nauczycieli bibliotekarzy szkolnych. Przedstawiono propozycję opracowania przez Sekcję memoriału w sprawie bibliotek

szkolnych i pedagogicznych. W okresie sprawozdawczym zorganizowano spotkanie, na którym bibliotekarze, którzy uczestniczyli w 2005 r. w konferencji w Danii, podzielili się swymi spostrzeżeniami. Prowadzone były konferencje i warsztaty metodyczne dla nauczycieli bibliotekarzy.

Komisja Ochrony i Konserwacji Zbiorów - zorganizowała dwa spotkania Prezydium Zarządu Komisji (22. 06 i 2. 09). Natomiast 22. 09 odbyło się zebranie sprawozdawczo-wyborcze, na którym wybrano nowy skład Zarządu i omówiono główne kierunki działania Komisji w nowej kadencji. Z 22-osobowego składu Komisji zrezygnowały Barbara Drewniewska-Idziak i Halina Dusińska.

Sekcja Bibliotek Niepaństwowych Szkół Wyższych nie nadesłała sprawozdania.

Jak widać większość działań sekcji, zespołów i komisji zdominowały procedury sprawozdawczo-wyborcze i nie wszystkie z nich potrafiły utrzymać dotychczasowe tempo pracy. Należy mieć nadzieję, że w roku bieżącym poszczególne agendy podejmą więcej przedsięwzięć na rzecz środowiska bibliotekarskiego i bibliotek. Jak zawsze oczekujemy na włączenie się do prac opisywanych tutaj struktur SBP kompetentnych osób, które posiadają zdolności organizacyjne oraz konieczną w pracy społecznej pasję zawodową.

Teresa Arendt
Członek Prezydium SBP
Miejska Biblioteka Publiczna w Gdyni

Tekst wpłynął do redakcji 19 kwietnia 2006 r.

DZIAŁALNOŚĆ ZESPOŁU ds. BIBLIOGRAFII REGIONALNEJ ZG SBP W LATACH 2001-2005

Zespół ds. Bibliografii Regionalnej przy ZG SBP został reaktywowany na ogólnopolskiej konferencji „Bibliografie regionalne (terytorialne) w Polsce” w 1994 r. w Puławach. 24 października 2001 r. odbyło się w Bibliotece Narodowej posiedzenie Zespołu (dwunaste), na którym dokonano wyboru nowego Zarządu Zespołu. Przewodniczącą wybrano Elżbietę Stefańczyk z Biblioteki Narodowej, sekretarzem została Beata Nowak z Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Poznaniu.

W latach 2001-2005 kontynuowano prace podjęte w latach ubiegłych, a dotyczące następujących zagadnień:

1. Współpraca bibliotek w tworzeniu bibliografii regionalnej.
2. Automatyzacja procesu opracowywania i wydawania bibliografii regionalnej.
3. Opracowanie przedmiotowe dokumentów na potrzeby bibliografii regionalnej.

W pracach Zespołu uczestniczyło 48 osób reprezentujących wojewódzkie biblioteki publiczne (Poznań, Gdańsk, Wrocław, Opole, Białystok, Olsztyn, Kielce, Warszawa, Kraków, Gorzów Wielkopolski, Katowice, Toruń, Łódź, Lublin, Rzeszów, Bydgoszcz, Szczecin, Zielona Góra), powiatowe i miejskie biblioteki publiczne i naukowe (Wałbrzych, Płock, Wrocław, Tarnów, Ciechanów, Cieszyn, Ostrołęka, Siedlce, Gdynia, Jelenia Góra, Działdowo, Piła, Piotrków Trybunalski, Biała Podlaska, Sieradz, Koszalin, Brodnica, Kolbuszowa, Kutno, Włocławek) oraz Biblioteka Narodowa.

W minionym okresie dołączyły do nas przedstawicielki: Pułtuskiej Biblioteki Publicznej, Biblioteki Publicznej w Działdowie, Miejskiej Biblioteki Pu-

blicznej w Radomiu, Miejskiej Biblioteki Publicznej w Kutnie, Grodzkiej Biblioteki Publicznej w Jeleniej Górze, Miejskiej Biblioteki Publicznej w Siedlcach, Miejskiej Biblioteki Publicznej w Ostrołęce, Sądeckiej Biblioteki Publicznej, Krośnieńskiej Biblioteki Publicznej oraz Miejskiej Biblioteki Publicznej w Piotrkowie Trybunalskim. W pracach Zespołu uczestniczą pracownicy działów regionalnych z poszczególnych bibliotek, ale także ich współpracownicy z działów opracowywania zbiorów i automatyzacji procesów bibliotecznych. Tak różnorodny, w sensie zawodowym, skład Zespołu pozwolił na podjęcie szeregu prac istotnych dla bibliografii regionalnej, a także umożliwił ściślejszą współpracę reprezentantów różnych komórek merytorycznych pracujących w danej księżnicy.

W latach 2001-2005 Zespół odbył siedem spotkań: w Bibliotece Narodowej (2001 r., 2005 r.), Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej im. T. Mikulskiego we Wrocławiu (2002 r.), Książnicy Pomorskiej im. S. Staszica w Szczecinie (2003 r.), Bibliotece Publicznej m. st. Warszawy (2003 r.), Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej im. E. Smółki w Opolu (2004 r.) Powiatowej i Miejskiej Bibliotece Publicznej w Wałbrzychu (2005 r.).

Rok 2001

Zespół ds. Bibliografii Regionalnej w dniu 24. 10. 2001 r., na kolejnym spotkaniu, które odbyło się w Bibliotece Narodowej - dokonał podsumowania pracy w kadencji za lata 1998-2001 oraz wybrał nowy skład Zarządu Zespołu na lata 2001-2005.

W drugiej części spotkania przedstawiono stan prac nad adaptacją formatu USMARC dla potrzeb bibliografii regionalnej; zaprezentowano kartotekę wzorcową haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej (dostępną w Internecie), a także omówiono stosowane opracowanie przedmiotowe w wybranych bibliografiach regionalnych.

W ramach Zespołu powołano Grupę Roboczą ds. opracowania struktury formatu USMARC dla potrzeb bibliografii regionalnej. W skład grupy weszli: Bożena Bartoszewicz-Fabiańska (Książnica Podlaska w Białymstoku), Maria Janowska (Biblioteka Narodowa), Jolanta Słowik (Miejska Biblioteka Publiczna we Wrocławiu), Krzysztof Janczewski (Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy), Jerzy Swianiewicz (Biblioteka Narodowa). Zadaniem grupy było opracowanie struktury formatu USMARC dla wszystkich typów dokumentów, opisywanych w bibliografiach regionalnych oraz formatu wydruku, a także przygotowanie przykładowej bazy danych.

Członkowie Grupy odbyli w roku 2001 trzy spotkania (6. 02, 26. 06, 2. 07, 23-24. 10) z udziałem przewodniczącej zespołu.

Elżbieta Stefańczyk, uczestnicząca w ogólnopolskiej konferencji nt. „Automatyzacji bibliotek publicznych”, 6-8. 11. 2000 r. Warszawa-Miedzeszyn, wygłosiła referat *Problemy automatyzacji bibliografii regionalnych*.

Zespół ds. Bibliografii Regionalnej przygotował informacje na stronę internetową Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, dotyczące kalendarza działań w zakresie prac nad bibliografią regionalną oraz stan prac nad poszczególnymi bibliografiami regionalnymi.

Rok 2002

W dniach 12-13 czerwca 2002 r. odbyło się w Wojewódzkiej i Miejskiej Bibliotece Publicznej im. T. Mikulskiego we Wrocławiu trzynaste spotkanie Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej SBP.

Przedstawiciele bibliotek uczestniczących w spotkaniu Zespołu powitała M. Piaczyńska, dyrektor WiMBP we Wrocławiu. Scharakteryzowała działalność Biblioteki w minionych latach, omówiła zadania i funkcje Książnicy w chwili obecnej, w tym dobrą współpracę z władzami samorządowymi.

J. Ubowska, zastępca dyrektor WiMBP we Wrocławiu przedstawiła regionalną bazę danych prowadzoną w tej placówce. Baza REGION liczy 35 tys.

rekordów bibliograficznych opracowanych w formacie MARC BN. Jest opracowywana i udostępniana użytkownikom za pomocą systemu MAK. W opracowaniu przedmiotowym wykorzystywany jest *Słownik JHP BN*. Biblioteka planuje wydanie zgromadzonego materiału w postaci CD-ROM. Obejmować on będzie Bibliografię województwa wrocławskiego za lat 1995-1998 oraz Bibliografię województwa dolnośląskiego za lata 1999-2000.

J. Ubowska szczegółowo omówiła zasady współpracy WiMBP z bibliotekami powiatowymi w zakresie gromadzenia i opracowywania materiałów do bazy danych REGION, w tym tryb szkoleń prowadzonych we współpracujących bibliotekach.

W trakcie spotkania uczestnicy mieli możliwość na zainstalowanych komputerach zapoznać się z bazą danych REGION.

Następnie reprezentanci poszczególnych bibliotek przedstawili stan prac nad bibliografiami regionalnymi.

W minionym okresie ukazały się Bibliografia regionalna Wielkopolski 2001, z. 2 i 3, Bibliografia Śląska za rok 1987, Bibliografia województwa kujawsko-pomorskiego za rok 1999 (druk) obejmująca powiaty: bydgoski, inowrocławski, mogileński, nakielski, sępoleński, tucholski, żniński, przygotowana przez WiMBP w Bydgoszczy. Wersja tej bibliografii na CD-ROM obejmuje całe województwo kujawsko-pomorskie i została przygotowana wspólnie przez WiMBP w Bydgoszczy, WBP i Książnicę Miejską w Toruniu. Natomiast w 2002 r. ukazała się na CD-ROM Bibliografia regionalna województwa kujawsko-pomorskiego za rok 2000 cz. 2 obejmująca piśmiennictwo z terenu powiatów: aleksandrowskiego, brodnickiego, chełmińskiego, golubsko-dobrzyńskiego, grudziądzkiego, lipnowskiego, radziejowskiego, rypińskiego, toruńskiego, wąbrzeskiego i włocławskiego. Koszalińska Biblioteka Publiczna im. J. Lelewela opracowała Bibliografię Pomorza Zachodniego. Piśmiennictwo krajowe za rok 1977. Bibliografia jest dostępna w postaci druku, CD-ROM i w Internecie. WiMBP w Olsztynie opracowała i przygotowała do druku Bibliografię Warmii i Mazur za lata 1996-1997 i 1998. MiPBP w Kutnie rozpoczęła opracowywanie bibliografii regionalnej powiatu kutnowskiego od 1999 r. Aktualnie ukazały się drukiem dwa tomy za lata 1999 i 2000. Bazę regionalną dla powiatu kolbuszowskiego za lata 1999-2001 opracowuje MiPBP w Kolbuszowej. Baza przygotowywana w MAK w formacie MARC BN zawiera ok. 3500 rekordów bibliograficznych. Miejska Biblioteka w Tarnowie wydała Bibliografię województwa tarnowskiego za lata 1997-1998; lata 1999-2000 przygotowywane są do druku. Opracowywana jest na bieżąco Bibliografia województwa opolskiego, przygotowywana z bazy danych z wykorzystaniem programu SOWA II w WBP w Opolu. Również Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy opublikowała kolejny tom Bibliografii Warszawy i województwa warszawskiego za rok 1996, którą zamierza kontynuować do 1999 r. wg przyjętych ustaleń. Kolejne lata bibliografii obejmować będą granice województwa mazowieckiego i powstawać ona będzie we współpracy z bibliotekami powiatowymi województwa. Prace nad opracowywaniem materiałów do bibliografii za rok 1999 rozpoczęto w bibliotekach powiatowych województwa mazowieckiego w 2001 r.

W Wałbrzychu w PiMBP wydano w postaci CD-ROM Bibliografię województwa wałbrzyskiego za rok 1997 i 1998. Książnica Pomorska w Szczecinie udostępnia bibliografię regionalną w Internecie. Opracowana w WBP w Lublinie Bibliografia Lubelszczyzny za lata 1998-1999 niebawem zostanie przekazana do druku. Książnica Płocka, pełniąc funkcję biblioteki powiatowej, od 1999 r. gromadzi w bazie danych MAK opisy bibliograficzne do bibliografii regionalnej. Bibliografia jest publikowana kwartalnie w „Notatniku Płockim” jako Bibliografia Mazowska Płockiego. PBP w Ciechanowie opublikowała drukiem V tom Bibliografii Województwa Ciechanowskiego za lata 1994-1996. W 2002 r. ukazała się drukiem przygotowana przez Książnicę Cieszyńską

Bibliografia książki cieszyńskiej 1990-2001. Rejestruje ona publikacje tematycznie dotyczące Śląska Cieszyńskiego i wydane na jego historycznym terytorium.

Oprócz przygotowania baz regionalnych, biblioteki opracowują i publikują materiały metodyczne dotyczące opracowywania bibliografii regionalnej. W latach 2001-2005 materiały takie wydały WiMBP w Łodzi, WBP w Opolu oraz WBP w Poznaniu.

Drugi dzień spotkania poświęcony był prezentacji zintegrowanego formatu MARC 21 dla bibliografii regionalnej, który jest opracowywany przez Grupę Roboczą Zespołu. Stan prac nad formatem omówiła M. Janowska, B. Bartoszewicz-Fabiańska i J. Słowik. Następnie odbyła się prezentacja formatu MARC 21 (pola, podpola, wskaźniki) na przykładzie bazy regionalnej przygotowanej przez J. Słowik.

Informacje dotyczące pracy Zespołu, a także stanu bibliografii regionalnej w Polsce były publikowane bieżąco w „Bibliotekarzu” oraz na stronie internetowej SBP.

W trakcie ogólnopolskiej konferencji „Automatyzacja bibliotek publicznych”, która odbyła się w dniach 20-21. 11. 2002 r. w Warszawie-Miedzeszynie, przewodnicząca Zespołu wygłosiła referat pt. *Dokonania bibliotek publicznych w przygotowaniu bibliografii regionalnej w ostatnich latach. Stan na dzień 15 listopada 2002 r.*

Rok 2003

W dniach 2-3 kwietnia 2003 r. odbyło się w Książnicy Pomorskiej im. St. Staszica w Szczecinie kolejne czternaste spotkanie członków Zespołu.

Przedstawiciele bibliotek uczestniczących w spotkaniu Zespołu powitał S. Krzywicki, dyrektor Książnicy. Wicedyrektor A. Solarska scharakteryzowała działalność Biblioteki w ciągu minionych prawie 100 lat jej pracy. Następnie zwiedziliśmy Książnicę Pomorską, która od 2000 r. powiększyła swoją siedzibę o nowy budynek, połączony architektonicznie ze starym gmachem.

W Pracowni Zbiorów Elektronicznych Sylwia Wesołowska, kierownik Działu Bibliografii Regionalnej, przedstawiła bazę danych Bibliografii Pomorza Zachodniego przygotowaną w Książnicy. Bibliografia jest opracowywana w formacie MARC 21 w systemie ALEPH.

W latach 1999-2002 w Książnicy Pomorskiej ukazały się tomy Bibliografii Pomorza Zachodniego z lat: 1988, 1991, 1992, 1999, 2000. Baza danych Bibliografii dostępna jest na stronach internetowych Książnicy — <http://www.książnica.szczecin.pl> Teresa Matejko kierownik Działu Bibliografii Regionalnej w Koszalińskiej Bibliotece Publicznej zaprezentowała prace prowadzone w Bibliotece nad regionaliami.

Od 1990 r. zgodnie z porozumieniem zawartym między wojewódzkimi bibliotekami w Szczecinie i Koszalinie, Dział Bibliografii Regionalnej został zobowiązany do samodzielnego opracowania Bibliografii Pomorza Zachodniego za kolejne lata 1976-1979. Ukazały się dwa tomy: Bibliografia Pomorza Zachodniego za rok 1976 zawierająca ponad 5500 pozycji oraz Bibliografia Pomorza Zachodniego za rok 1977 obejmująca prawie 3100 pozycji, opracowana w programie MAK i przygotowana na płycie CD oraz jako wydruk komputerowy. Obecnie zebrane są wszystkie materiały do kolejnych tomów Bibliografii Pomorza Zachodniego za rok 1978 i 1979.

Koszalińska Biblioteka Publiczna przygotowuje dwie bibliografie bieżące. Pierwsza z nich jest kontynuacją wydawanej wcześniej bibliografii publikowanej w „koszalińskich Studiach i Materiałach”, a obecnie raz do roku w „Roczniku Koszalińskim”, wydawanym przez Bibliotekę. Dotąd ukazały się materiały za lata 1990-2001, początkowo dotyczące Pomorza Środkowego, a ostatnio pod nazwą Bibliografia regionu koszalińskiego (powiaty: Białogard, Drawsko Po-

morskie, Kołobrzeg, Koszalin, Sławno, Szczecinek, Świdwin i Wałcz). Bibliografia obejmuje druki zwarte, czasopisma regionalne jako całości i artykuły z czasopism naukowych.

Druga - to kwartalne zestawy Literatury regionalnej ziemi koszalińskiej, obejmująca poza drukami zwartymi, ich recenzje, czasopisma regionalne, ale również wszystkie gazetki lokalne samorządowe i inne jako całości, artykuły z czasopism ogólnopolskich i wszystkich regionalnych, również z gazetek lokalnych oraz dokumenty życia społecznego.

Drugi dzień spotkania poświęcony był omówieniu i prezentacji prac nad adaptacją formatu MARC 21 dla bibliografii regionalnej, którą przedstawiła B. Bartoszewicz-Fabiańska, z Książnicy Podlaskiej w Białymstoku. K. Janczewski z Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy, zaprezentował bazę regionalną przygotowaną zgodnie z opracowanym formatem.

W dniu 8 grudnia 2003 r. odbyło się w Bibliotece Publicznej m. st. Warszawy kolejne spotkanie członków Zespołu.

Przedstawiciele bibliotek uczestniczących w spotkaniu powitała E. Górską, wicedyrektor Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy, która scharakteryzowała działalność placówki i jej współpracę z bibliotekami województwa mazowieckiego. Uczestnicy spotkania mieli możliwość zwiedzania Biblioteki i zapoznanie się z najważniejszymi funkcjami placówki. Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy jako biblioteka wojewódzka sprawuje opiekę merytoryczną nad liczącą 1036 placówek sieci bibliotek publicznych w Warszawie i województwie mazowieckim (stan na 31 grudnia 2002 r.)

Stan prac nad Bibliografią Województwa Mazowieckiego przedstawiła E. Górską. Bibliografia Warszawy i województwa warszawskiego przygotowywana jest w Dziale Varsavianow Biblioteki. Tomy za lata 1992, 1993, 1994, i 1995 zostały opublikowane w latach 1996-2000. Bibliografia jest rocznikiem. W opracowaniu są kolejne publikacje obejmujące lata 1996, 1997 i 1998. Bibliografia jako baza danych jest dostępna dla czytelników w Dziale Varsavianow.

Po utworzeniu województwa mazowieckiego, w wyniku wprowadzonego w 1999 r. nowego podziału administracyjnego kraju, które objęło obszar dotychczasowych województw: ciechanowskiego, ostrołęckiego, płockiego, radomskiego, siedleckiego i warszawskiego, Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy - Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego podjęła się koordynacji prac nad opracowaniem bibliografii regionalnej dla nowego województwa. W porozumieniu z dyrektorami byłych bibliotek wojewódzkich w Ciechanowie, Ostrołęce, Płocku, Radomiu i Siedlcach przyjęto, że biblioteki będą nadal gromadzić i opracowywać w formacie MARC BN i przy wykorzystaniu MAK-a dane dotyczące bibliografii regionu. Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy otrzymane z bibliotek opisy bibliograficzne przygotowała i wydała na CD-ROM-ie pt. Bibliografia województwa mazowieckiego. Pierwsza edycja obejmuje rok 1999 i składa się z dwóch części: Cz. 1 rejestruje piśmiennictwo w pięciu niezależnych częściach obejmujących tereny byłych województw: ciechanowskiego, ostrołęckiego, płockiego, radomskiego i siedleckiego. Cz. 2 rejestruje piśmiennictwo dotyczące Warszawy i aglomeracji warszawskiej - obszaru byłego województwa warszawskiego. W przygotowaniu znajduje się edycja bibliografii na CD-ROM za rok 2000.

K. Janczewski z Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy zaprezentował bazy danych bibliografii województwa mazowieckiego.

Kolejnym tematem spotkania było omówienie i zaprezentowanie *Adaptacji formatu MARC 21 dla bibliografii regionalnej*, publikacji wydanej w 2003 r. w Wydawnictwie SBP, autorstwa B. Bartoszewicz-Fabiańskiej, M. Janowskiej, K. Janczewskiego i J. Słowik. Jest to już kolejna publikacja (po wydanej również w Wydawnictwie SBP w 1999 r. *Adaptacji formatu MARC BN dla bibliografii regionalnej*), która powstała w Zespole ds. Bibliografii Regionalnej SBP.

Zawiera opis struktury rekordu w formacie MARC 21 dla typów dokumentów, opisywanych w bibliografiach regionalnych do stosowania w systemie MAK.

W trakcie V Ogólnopolskiej Narady Bibliografów nt. „Bibliografia - służba informacyjna i powinność historyczna”, która odbyła się w Bibliotece Narodowej w dniach 11-13 czerwca 2003 r. przewodnicząca Zespołu wygłosiła referat nt. *Bibliografie regionalne a bibliografia narodowa*.

Zespół na bieżąco aktualizował informacje dotyczące bibliografii regionalnej na stronie internetowej SBP. Opublikowano następujące materiały: Elżbieta Stefańczyk: *Bibliografie regionalne w bibliotekach publicznych w ostatnich latach*. „Poradnik Bibliotekarza” 2003 nr 4 s. 3-8; Stefańczyk Elżbieta: XIV Spotkanie Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej ZG SBP. „Bibliotekarz” 2003 nr 6 s. 16.

Rok 2004

W dniach 2-3 czerwca 2004 r. w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej im. E. Smolki spotkali się na seminarium członkowie Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej ZG SBP. Tematem spotkania były relacje między bibliografią województwa a bibliografią powiatu.

Uczestników seminarium powitał dyrektor Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej T. Chrobak, który scharakteryzował zadania i działalność placówki na przestrzeni ponad 50 lat pracy dla miasta i regionu, w tym szczególnie dramatyczne dni lipcowej powodzi w 1997 r. i trwający półtora roku remont budynków Biblioteki. WBP publikuje Bibliografię Województwa Opolskiego oraz Bibliografię opolskiego powiatu ziemskiego.

Działalność informacyjną WBP szczegółowo przedstawiła A. Śliwińska, kierownik Działu Informacyjno-Bibliograficznego. W ramach prac Działu prowadzona jest obsługa informacyjna użytkowników opracowywane są bibliografie, zestawienia bibliograficzne, poradniki oraz prowadzony jest ośrodek informacji o regionie. Od 1983 r. przygotowywana jest Bibliografia Województwa Opolskiego. Dział prowadzi od kilku lat działalność instrukcyjno-metodyczną dla bibliotek powiatowych regionu opolskiego w zakresie opracowywania regionalnych baz danych, poprzez organizowanie warsztatów i opracowywanie materiałów metodycznych.

Do opracowywania bibliografii regionalnej WBP wykorzystuje program SOWA, obsługujący również inne funkcje biblioteki, w tym prowadzenie katalogu zbiorów online. Organizatorzy przedstawili także prezentację regionalnej bazy bibliograficznej - Bibliografii województwa opolskiego. H. Jamry przedstawiła realizowany w WBP program „Bibliografia województwa opolskiego a bibliografia powiatów”. Dzięki wypracowanej przez dwadzieścia lat metodyce prac nad bibliografią regionalną oraz zgromadzonym warsztatem bibliograficznym WBP jest koordynatorem współpracy dotyczącej bibliografii regionalnych powstających w bibliotekach powiatowych.

W latach 2001-2003 WBP przeprowadziła dwanaście szkoleń dla bibliotek powiatowych, w tym siedem w poszczególnych placówkach. Tematyka szkoleń dotyczyła m. in. doboru i selekcji materiału do bibliografii, układu i schemat klasyfikacji bibliografii, budowy haseł przedmiotowych i kompozycji wydawniczej bibliografii.

W 2004 r. aż 5 powiatowych bibliotek publicznych rozpoczęło opracowywanie regionalnych baz danych w SOWIE-2: w Brzegu, Grodkowie, Kędzierzynie-Koźlu, Namysłowie i Opolu.

Prace prowadzone w WBP nad Bibliografią opolskiego powiatu ziemskiego przedstawiła E. Ledwoń. Bibliografia jest bieżącą bibliografią przedmiotową. Pierwszy tom obejmował lata 1999-2001 (wyd. 2003 r.), kolejny dotyczy 2002 r. (wyd. 2004 r.). Bibliografię powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego zaprezentowała B. Matusiewicz z Miejskiej Biblioteki Publicznej w Kędzierzynie-Koźlu.

Po wystąpieniach uczestnicy konferencji wyjechali do Kędzierzyna-Koźła, gdzie została zaprezentowana bibliograficzna regionalna baza danych.

Członkowie Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej z wybranych bibliotek przedstawili komunikaty dotyczące pracy nad bibliografiami regionalnymi. J. Błaszczuk i K. Janczewski z Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy zaprezentowali Bibliografię województwa mazowieckiego, B. Lech-Jabłońska z Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Lublinie - Bibliografię Lubelszczyzny. Stan prac nad opracowywaniem bibliografii województwa łódzkiego przedstawiła M. Lalek z WiMBP w Łodzi. B. Nowak z WBP w Poznaniu prezentując doświadczenia nad przygotowywaniem Bibliografii Wielkopolski odniosła się także do relacji zachodzących pomiędzy bibliografią województwa a bibliografiami powiatów. Natomiast B. Wilamowska z Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu prezentując najnowszy CD-ROM z Bibliografią regionalną województwa kujawsko-pomorskiego za rok 2002. Cz. 2, przedstawiła problemy i zamierzenia Biblioteki w rozwijaniu bazy regionalnej.

Uczestnicy seminarium zwiedzili Wojewódzką Bibliotekę Publiczną w Opolu oraz zamek w Rogowie Opolskim, gdzie zaprezentowano najcenniejsze zbiory Książnicy Opolskiej.

W trakcie VI ogólnopolskich warsztatów zorganizowanych przez Komisję Opracowania Rzeczowego Zbiorów przy ZG SBP pn. „Język haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej — nowe słownictwo, najnowsze ustalenia metodyczne, stosowanie w katalogach bibliotek. Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiąta w bazach bibliograficznych i katalogowych”, które odbyły się w Bibliotece Narodowej w dniach 17-19 maja 2004 r. jeden dzień poświęcony był opracowaniu rzeczowemu stosowanemu w bibliografiach regionalnych.

Wygłoszono następujące referaty przygotowane przez członków Zespołu:

- B. Lech-Jabłońska (WBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie): *Zastosowanie JHP BN w Bibliografii Lubelszczyzny: założenia i refleksje.*

- S. Wesołowska (Książnica Pomorska im S. Staszica w Szczecinie): *Zastosowanie JHP BN w Bibliografii Pomorza Zachodniego.*

- A. Browko (PBP pod Atlantami w Wałbrzychu): *Zasób JHP BN i jego metodyka a potrzeby bibliografii regionalnej (na przykładzie bibliografii regionu wałbrzyskiego).*

- B. Wasilewska (WBP w Olsztynie): *Propozycje normalizacji zasad metodycznych JHP BN dla potrzeb bibliografii regionalnych.*

W trakcie VI Ogólnopolskiej Konferencji nt. „Automatyzacja bibliotek publicznych”, która odbyła się w Bibliotece Narodowej w dniach 24-26 listopada 2004 r. E. Stefańczyk wygłosiła referat nt. *Współdziałanie bibliotek wojewódzkich i powiatowych w opracowaniu bibliografii regionalnych.*

W ramach działalności promocyjnej i informacyjnej aktualizowano informacje dotyczące bibliografii regionalnej na stronie internetowej SBP oraz opublikowano: Stefańczyk Elżbieta: *Bibliografia województwa a bibliografia powiatu - XVI Spotkanie Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej ZG SBP. „Bibliotekarz” 2004 nr 10 s. 27-28.*

Rok 2005

W dniach 19-20 maja 2005 r. odbyło się siedemnaste spotkanie członków Zespołu w Powiatowej Bibliotece Publicznej „Bibliotece pod Atlantami” w Wałbrzychu z udziałem bibliotekarzy i bibliografów z Republiki Czeskiej.

Tematem seminarium było opracowanie rzeczowe dokumentów do bibliografii regionalnej, prezentacja bibliografii powiatu wałbrzyskiego oraz techniczne aspekty redagowania Bibliografii województwa wałbrzyskiego.

W dniu 11 października 2005 r. w Bibliotece Narodowej spotkali się uczestnicy Zespołu. Spotkanie poświęcone było omówieniu zmian w „Bibliografii Zawartości Czasopism”, „Przewodnikowi Bibliograficznemu” w NUKAT oraz Językowi Haseł Przedmiotowych BN, a także przedstawiono propozycje meto-

dyczne dla bibliografii regionalnej. Przewodnicząca Zespołu przedstawiła sprawozdanie z prac prowadzonych w latach 2001-2005. W trakcie spotkania dyskutowano nad propozycjami planu pracy Zespołu na najbliższe lata. Dokonano wyboru nowego Zarządu Zespołu. Przewodniczącą została Marzena Przybysz, kierownik Zakładu Teorii Bibliografii Instytutu Bibliograficznego BN, sekretarzem - Bożena Lech-Jabłońska z WBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie, członkami - Hanna Jamry z WBP im. E. Smółki w Opolu oraz Krystyna Kasprzak reprezentująca WBP w Krakowie.

Elżbieta Stefańczyk
przewodnicząca Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej przy ZG SBP
Biblioteka Narodowa

Tekst wpłynął do redakcji 27 lutego 2006 r.

NAGRODA NAUKOWA SBP im. ADAMA ŁYSAKOWSKIEGO ZA ROK 2005

W dniu 5 maja 2006 r. członkowie Komisji Nagrody Naukowej SBP im. A. Łysakowskiego w składzie: dr hab. Wiesław Babik, dr Agnieszka Bajor, dyr. Piotr Bierczyński, dr Artur Jazdon, dr Jerzy Krawczyk, dr hab. prof. UW r. Jadwiga Sadowska (przewodnicząca), dr hab. prof. UW Barbara Sosińska-Kalata, dyr. Jolanta Stępnik, prof, dr hab. Bronisława Woźniczka-Paruzel, prof. dr hab. Elżbieta Barbara Zybert wskazali spośród 11 nominowanych, następujące publikacje do uhonorowania Nagrodą za rok 2005:

W kategorii prac o charakterze teoretyczno-metodologicznym:

Książka na przestrzeni dziejów / Barbara Bieńkowska; przy współpracy Elżbiety Maruszak. - Warszawa: CEBID, 2005.

W kategorii prac o charakterze dokumentacyjno-źródłowym:

Dzieła Jana Pawła II: bibliografia publikacji wydanych poza Polską / Anna Wolnik; Instytut Bibliograficzny. - Warszawa: Biblioteka Narodowa, 2005.

W kategorii prac o charakterze praktyczno-wdrożeniowym:

Jakość usług bibliotecznych: badanie metodą SERVQUAL / Maria Wanda Sidor. - Warszawa: Wydaw. SBP, 2005. - (Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 73).

Laureaci otrzymają pamiątkowe medale i dyplomy.

Jadwiga Sadowska
przewodnicząca Komisji Nagrody Naukowej SBP
im. Adama Łysakowskiego

Tekst wpłynął do redakcji 5 czerwca 2006 r.

KRONIKA KRAJOWA I ZAGRANICZNA

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2006 z. 2
PL ISSN 0033-202X

KRONIKA KRAJOWA

TYDZIEŃ BIBLIOTEK 2006

W dniach 8-15. 05. 2006 r. w całej Polsce odbyły się liczne imprezy organizowane w ramach dorocznych obchodów Tygodnia Bibliotek i przypadającego w dn. 10 maja Dnia Bibliotekarza i Bibliotek. Hasłem tegorocznej edycji Tygodnia było „Nie wiesz? - zapytaj w bibliotece”. Zarząd Główny SBP, inicjator majowych uroczystości, chciał w ten sposób zwrócić uwagę czytelników i samych bibliotekarzy na kluczową rolę informacji w spełnianiu różnorodnych funkcji bibliotek: edukacyjnych, kulturowych, społecznych i rozrywkowych. Ogłoszono także konkurs dla placówek bibliotecznych i struktur SBP na najlepszy program działań w Tygodniu Bibliotek. Wśród konferencji, seminariów i spotkań organizowanych w różnych typach księżnic wymienić można np. konferencję zorganizowaną w dn. 11 maja w Bibliotece Wyższej Szkoły Zarządzania i Marketingu w Sosnowcu, która odbyła się pod hasłem „Public relations jako narzędzie kreowania wizerunku bibliotek”; w dn. 15 maja w Bibliotece Wyższej Szkoły Zarządzania Marketingowego i Języków Obcych w Katowicach nt. „Książka — informacja — bibliotekarz we współczesnym społeczeństwie uczącym się”, podczas której Anna Tokarska (US1.) wygłosiła wykład *Książka i informacja przewodnikiem po społeczeństwie uczącym się*. Zorganizowano również wiele wystaw, prelekcji, pokazów itp.

BIBLIOTEKI CYFROWE W POLSCE I EUROPIE

W dniach 17-18. 01. 2006 r. w Warszawie odbyła się IX edycja seminarium z cyklu „Archiwizowanie i dygitalizacja”, zatytułowana „Cyfrowy świat bibliotek - problemy techniczne, prawne, wdrożeniowe”. Organizatorem było Centrum Promocji Informatyki. Wyróżniono dwa bloki tematyczne: 1. Zaawansowane, informatyczne technologie komercyjne; 2. Open Accés. W ramach pierwszego bloku wygłoszono następujące referaty: *Rola technik cyfrowych w komunikacji społecznej oraz w kulturze i edukacji* (Ryszard Tadeusiewicz, Kraków); *Informacja i dezinformacja naukowa, czyli dlaczego polski użytkownik akademicki wciąż woli, aby pani bibliotekarka podała mu książkę z półki* (Henryk Hollender, Warszawa); *Wykorzystanie elektronicznych możliwości przez czytelnika w cyfrowej bibliotece* (Tomasz Kalota, Wrocław); *Biblioteki cyfrowych książek w środowisku akademickim i bibliotekarskim* (Marek Nahotko, Kraków); *Ochrona prawna procesu dygitalizacji. Prawo autorskie a zasady ochrony cyfrowej postaci publikacji* (Śybilla Stanisławska-Kloc, Justyna Ożegalska-Trybalska, Kraków). W drugim bloku tematycznym znalazły się wystąpienia: *Wolny dostęp do darmowych zasobów publikacji Open Accés* (Bożena Bednarek-Michalska, Toruń), *Aplikacja Open Source Software w systemach bibliotecznych i archiwach* (Jan Andrzej Nikisch, Poznań); *Możliwość pozyskiwania środków finansowych na dygitalizację bibliotek z funduszy unijnych* (Jan Kordasiewicz, Rafał Cieślak, Warszawa). W drugim dniu obrad przeprowadzono

także dyskusję nt. „Opłacalność (ekonomia) korzystania z zasobów Open Access”. Jej moderatorem był J. A. Nikisch z Poznańskiej Fundacji Bibliotek Naukowych. Odbyły się również prezentacje: sponsora konferencji — firmy ALEPH Polska, która prezentuje na polskim rynku amerykańskiego producenta systemów bibliotecznych Ex Libris; oraz firmy AutoJD, prezentującej możliwości najnowszych programów OCR w odczytywaniu formularzy, jak również dokumentów z XIX w. Biblioteka Sejmowa miała zaś okazję do zaprezentowania swych doświadczeń w udostępnianiu zbiorów cyfrowych.

W dniu 28. 02. 2006 r. BN wspólnie z Krajową Radą Biblioteczną i ZG SBP zorganizowała seminarium „Biblioteki cyfrowe w Polsce i ich zamierzenia”. Przedstawiono ogólne koncepcje tworzenia krajowych, regionalnych i tematycznych bibliotek cyfrowych, m. in.: Polskiej Biblioteki Internetowej, Bibliotek Cyfrowych Kujawsko-Pomorskiej i Wielkopolskiej, Wirtualnej Biblioteki Literatury Polskiej. Omówiono także projekt DIR (domena internetowych repozytoriów) oraz problemy dygitalizacji zbiorów BN.

Polskie prace nad dygitalizacją zasobów bibliotecznych i tworzeniem wirtualnych książek wpisują się w projekt Europejskiej Biblioteki Cyfrowej. Popiera go zarówno Konferencja Dyrektorów Europejskich Bibliotek Narodowych (CENL), jak i Komisja Europejska, która współfinansuje sieć ośrodków dygitalizacji w Europie oraz tworzy przepisy w zakresie ochrony praw własności intelektualnej. Komisja powołała grupę ekspertów ds. bibliotek cyfrowych.

W dniach 24-25. 04. 2006 r. w BN odbyły się Regionalne Warsztaty Ekspertkie dla uczestników projektu TEL-ME-MOŃ. Celem warsztatów było przedyskutowanie potrzeb badawczych nowych państw członkowskich Unii, zachęcanie ich do aktywnego uczestnictwa w europejskich projektach badawczych. Serwis sieciowy TEL (Biblioteka Europejska), zainicjowany przez CENL, udostępnia obecnie opisy katalogowe i zbiory cyfrowe 15 europejskich bibliotek narodowych. W planach jest rozszerzenie współpracy o archiwa i muzea.

REPOZYTORIA TEKSTÓW NAUKOWYCH

W dniu 31. 01. 2006 r. w BUW odbyło się seminarium poświęcone „Projektowi budowy ogólnopolskiego repozytorium tekstów naukowych”. Zorganizowały go Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego UW oraz BUW. Program spotkania obejmował wystąpienia: *Domena Internetowych Repozytoriów Wiedzy (DIR) - charakterystyka projektu* (Marek Niezgodka, ICM); *Biblioteki akademickie a tworzenie zasobów Biblioteki Wirtualnej Nauki* (Marta M. Kacprzak, BUW); *Platforma informacyjna DIR. Przygotowywanie i zasady prezentacji zasobów* (Wojciech Sylwestrzak, ICM); *Biblioteka Wirtualna Nauki a NUKAT* (Maria Burchard, BUW); *Dygitalizacja zasobów na potrzeby BWN. Problem standardów* (Sebastian Kawczyński, ICM).

Jednym z międzynarodowych repozytoriów dla naukowców, bibliotekarzy i specjalistów informacji jest E-LIS. Polscy bibliotekarze mogą zamieszczać tam swoje prace w dowolnym języku. W depozycie można umieścić artykuł, pracę dyplomową, raport itp.

NUKAT A BIBLIOGRAFIA NARODOWA

W dn. 3. 03. 2006 r. odbyło się zebranie Zespołu Koordynacyjnego NUKAT, wybranego według nowego regulaminu na trzyletnią kadencję. W składzie Zespołu są przedstawiciele szesnastu bibliotek najaktywniej współpracujących z NUKAT, kierownik Centrum NUKAT, dyrektorzy BUW i BN (lub ich przedstawiciele) oraz reprezentant ICM UW. Przewodniczącą Zespołu

Koordinacyjnego została Elżbieta Górską (Bibl. Publ. m. st. Warszawy). BN podjęła decyzję o ograniczeniu współpracy z Katalogiem w zakresie dokumentów wchodzących w skład bibliografii narodowej, Powodem tej decyzji jest wysoki procent rekordów bibliograficznych, które BN po przejściu z NUKAT musiała poprawie f72% w I półroczu 2005 r.). Opóźniało to terminowe wydawanie „Przewodnika Bibliograficznego”. Współpraca BN przy hasłach wzorcowych została w całości utrzymana.

NOWY CZŁON BIBLIOGRAFII NARODOWEJ

W marcu 2006 r. ukazał się pierwszy numer nowego członu bieżącej polskiej bibliografii narodowej - „Bibliografia Dokumentów Kartograficznych” (BDK). Opracowuje ją Zakład Zbiorów Kartograficznych BN. Będzie się ukazywać jako półrocznik. Dwa numery przewidziane w 2006 r. obejmą ok. 1500 opisów bibliograficznych dokumentów kartograficznych w formacie MARC 21, które opublikowano w 2002 r. Dokumenty z następnych lat będą sukcesywnie opisywane w kolejnych numerach.

OCHRONA PIŚMIENICTWA W EUROPIE

W dniach 13-15. 03. 2006 r. w Lipsku odbył się międzynarodowy kongres poświęcony ochronie piśmiennictwa, stanowiącego dziedzictwo kulturowe Europy. Udział w nim wzięli przedstawiciele krajów UE, wygłoszono 19 referatów. Polskie wystąpienie poświęcone było w znacznej mierze Wieloletniemu Programowi Rządowemu „Kwaśny papier”, przedstawiła go Anna Czajka z Archiwum Głównego Akt Dawnych. Większość referatów poświęconych było problemom dygitalizacji zbiorów i ich udostępnianiu, prezentowano też wyniki badań dotyczących nowych technik i technologii konserwatorskich. Kongres był miejscem do prezentacji licznych firm konserwatorskich. Zorganizowały go: Biblioteka Państwowa w Berlinie, Biblioteka Niemiecka w Lipsku oraz Instytut Goethego.

PODSUMOWANIE BADAŃ PROGRAMU „KWAŚNY PAPIER”

W dniach 29-31. 03. 2006 r. w Bibliotece Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu odbyła się konferencja podsumowująca badania realizowane w programie „Kwaśny papier - ratowanie w skali masowej zagrożonych polskich zasobów bibliotecznych i archiwalnych”. Zorganizowały ją Zakład Konserwacji Papieru i Skóry Instytutu Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa UMK oraz BN. Jeden dzień obrad poświęcono omówieniu badań przeprowadzonych na UMK - ocenie zniszczeń i zanieczyszczeń książek i archiwaliów, m. in. z Biblioteki Kórnickiej i jej archiwum oraz z Archiwum Państwowego w Toruniu. Kolejny dzień obrad był okazją do podsumowania zakończonego etapu projektu badawczego zamawianego przez Ministerstwo Nauki i Informatyzacji. W trakcie obrad przekazano uwagi opiekunów zbiorów bibliotecznych i archiwalnych na temat znaczenia przeprowadzonych badań. Konferencji towarzyszyła wystawa „Prace konserwatorsko-restauratorskie studentów i pracowników Zakładu Konserwacji Papieru i Skóry na rzecz Biblioteki UMK”.

MARKETING WE WSPÓŁCZESNEJ BIBLIOTECE

W dniu 6. 02. 2006 r. w Żarach odbyła się konferencja metodyczna „Marketing w zwyczajnej dla współczesnej biblioteki”. Zorganizowały ją MBP i GBP

w Żarach oraz żarskie Koło SBP. Prelegenci skupili się na problemach związanych ze specyfiką marketingu w bibliotece, zasadach i kryteriach formowania księgozbiorów bibliotek w Żarach i ich filiach na terenie gminy, kształtowaniu kultury czytelniczej mieszkańców wsi.

BIBLIOTEKI PEDAGOGICZNE WE WSPÓŁCZESNEJ OŚWIACIE

W dniach 11-12. 05. 2006 r. w Kaliszu zorganizowano ogólnopolską konferencję naukową „Biblioteki pedagogiczne wobec wyzwań współczesnej oświaty”. Patronat nad imprezą sprawował marszałek województwa wielkopolskiego, a wśród organizatorów były: Książnica Pedagogiczna w Kaliszu, Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, IINiB Uniwersytetu Wrocławskiego, Urząd Marszałkowski w Poznaniu. Zaprezentowano ponad 20 wystąpień. Prelegenci starali się odpowiedzieć na pytanie, czy biblioteki pedagogiczne są w Polsce niezbędne?; mówiono o organizacji, zmianach i perspektywach dla sieci bibliotek pedagogicznych; przedstawiono działalność (w tym dydaktyczną) placówek w poszczególnych miastach (Chełm, Gorzów Wielkopolski, Kalisz, Łódź, Opole, Piotrków Trybunalski, Wrocław); wskazano na problemy kształcenia i doksztalcania kadr, rolę bibliotek pedagogicznych w reformie oświaty itd. W trakcie konferencji otwarto wystawę „Dorobek edytorski bibliotek pedagogicznych 2000-2006”.

KRYTERIA OCENY JAKOŚCI BIBLIOTEKI PUBLICZNEJ

W dniach 11-12. 05. 2006 r. WBP w Krakowie zorganizowała konferencję adresowaną do dyrektorów bibliotek publicznych, zatytułowaną „Jaka ma być dobra biblioteka publiczna?”. W programie znalazły się informacje o badaniach efektywności bibliotek na świecie (Lidia Derfert-Wolf, Bydgoszcz), metodach badań jakości usług bibliotecznych (Maria Sidor, Nowy Sącz), komunikaty z badań usług bibliotek publicznych (Aldona Guzik, Kraków). Przeprowadzono także wykład szkoleniowy i warsztaty dotyczące promocji biblioteki (Stefan Kubów, Przemysław Staniszewski) oraz propozycji korekty okresowej oceny pracownika (Olga Kalińska, Kraków).

BIBLIOTEKI ZIEMI LUBUSKIEJ

W dniu 15. 03. 2006 r. w BN odbyła się konferencja „Biblioteki Ziemi Lubuskiej a współpraca euroregionalna”. Współorganizatorami były: IKiCz BN, Biblioteka Collegium Polonicum w Słubicach, Biblioteka Europejskiego Uniwersytetu Viadrina we Frankfurcie nad Odrą, WiMBP w Gorzowie Wielkopolskim, WiMBP w Zielonej Górze, BPMiG w Słubicach. Przedstawiciele instytucji-organizatorów mówili o współpracy polsko-niemieckiej w realizacji programów bibliotecznych i regionalnych, np. „Nowa Marchia - prowincja zapomniana - wspólne korzenie”, a także o kontaktach z Euroregionem Sprewa - Nysa - Bóbr.

BIBLIOTEKARSKA WSPÓŁPRACA POLSKO-UKRAIŃSKA

Fundacja im. Stefana Batorego zorganizowała w dn. 17. 03. 2006 r. dyskusję publiczną pn. „Polska-Ukraina - wspólne dziedzictwo, dziedzictwo polskie, dziedzictwo ukraińskie”. Paneliści z Polski i Ukrainy: Dorota Folga-Januszewska, Natalia Jakowenko, Ewa Klekot, Konstantym Nowochatski, Władysław

sław Stępnia, Janusz Tazbir, Borys Woźnicki i Bogumiła Berdychowska oraz pozostali dyskutanci, próbowali zdefiniować pojęcie „wspólnego dziedzictwa” i jego znaczenie w kontaktach instytucji przechowujących dobra kultury - archiwach, bibliotekach i muzeach. Mówiono o problemie wzajemnych roszczeń, sposobach ich rozwiązywania, a także możliwościach współpracy instytucji przechowujących dobra kultury. Spotkaniu towarzyszyła prezentacja publikacji w opracowaniu E. Klekot i Piotra Kosiewskiego *Polska-Ukraina -wspólne dziedzictwo. Współpraca a problem roszczeń. Rekomendacje* (Warszawa 2006).

Polsko-ukraińskie związki bibliotekarskie były także przedmiotem wiedzy i dyskusji na V Sympozjum Stałej Europejskiej Konferencji Współpracy Kulturalnej, które odbyło się w dn. 29. 03. 2006 r. w BN pod hasłem „Gdzie jesteście, dokąd zmierzamy - stan polsko-ukraińskich stosunków kulturalnych”. Dotychczasowy stan naszych kontaktów bibliotekarskich w latach 1990-2006 przedstawiła Hanna Łaskarzewska (BN), a Adolf Juzwenko, dyrektor Fundacji - Zakład Narodowy im. Ossolińskich, scharakteryzował związki wrocławskiego Ossolineum z Lwowską Biblioteką Naukową im. W. Stefanyka Akademii Nauk Ukrainy. W dyskusji o wspólnych inicjatywach, badaniach i projektach bibliotekarskich mówili również Oskar S. Czarnik i Katarzyna Sołomko-Janczewska (BN).

„KSIĄŻKA, BIBLIOTEKA, INFORMACJA”

Polscy i ukraińscy bibliolodzy, bibliotekarze, pracownicy instytucji upowszechniających kulturę spotkali się w dn. 11-12. 04. 2006 r. w Wólce Milanowskiej pod Kielcami na konferencji „Książka, biblioteka, informacja - między podziałami a wspólnotą”. Zorganizowały ją: Instytuty Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa oraz Filologii Rosyjskiej Akademii Świętokrzyskiej w Kielcach, Biblioteka Główna AS oraz miejscowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli. W spotkaniu wzięło udział ponad 80 osób, goście ukraińscy przyjechali z: Czerniowców, Lwowa, Łucka, Symferopola, Tarnopola, Użhorodu i Winnicy. Celem konferencji było ukazanie zmian w funkcjonowaniu książki, a także innych mediów oraz instytucji zajmujących się informacją; omówienie działań i procesu upowszechniania kultury, jak również skomplikowane problemy dziedzictwa narodowego i tzw. dziedzictwa wspólnego. Obrady toczyły się w następujących sesjach: 1. „Między przeszłością a teraźniejszością” (poświęcona instytucjom obiegu książki); 2. „Verba docent... Książka i czasopismo XIX-XX wieku” (upowszechnianie, reklama, rola książki w formacjach wojskowych); 3. „Ponad podziałami... Media na przełomie XX i XXI wieku” (promocja książki, marketing, media regionalne i lokalne); 4. „Dziedzictwo narodów - dziedzictwem Europejczyków” (biblioteki i ich zbiory w perspektywie historycznej).

BIBLIOTEKARZE NA RYNKU PRACY

W dniu 31. 03. 2006 r. Studenckie koło Naukowe Bibliolog, działające przy Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Akademii Pedagogicznej w Krakowie, zorganizowało Ogólnopolską Konferencję Studenckich Kół Naukowych Bibliotekoznawców pn. „Bibliotekarz i co dalej? Absolwenci informacji naukowej i bibliotekoznawstwa na rynku pracy”. Obrady i dyskusje toczyły się w dwóch sesjach: 1. „Nie tylko bibliotekarz”; 2. „Absolwenci na rynku pracy”. Tematem przewodnim były możliwości zaistnienia na rynku pracy, np. samozatrudnienie (stworzenie własnej firmy), perspektywy pracy w bibliotekach i instytucjach pokrewnych, m. in. w mediach. Mówiono również o kształtowaniu się nowych zawodów związanych z bibliotekoznawstwem i informacją naukową.

SZKOLENIA KADRY KIEROWNICZEJ BIBLIOTEK

W dniu 19. 04. 2006 r. w Olsztynie odbyło się szkolenie kadry kierowniczej bibliotek województwa warmińsko-mazurskiego. Zorganizowała je olsztyńska WBP. W trakcie spotkania uczestnicy wysłuchali referatu Małgorzaty Jezierskiej (IKiCz BN): *Stan organizacyjny i czytelnictwo w bibliotekach publicznych w Polsce*.

AKTYWNOŚĆ TOWARZYSTWA BIBLIOFILÓW POLSKICH

Członkowie Towarzystwa Bibliofilów Polskich mają okazję spotykać się raz w miesiącu na prelekcjach i gawędach związanych tematycznie z szerokim kręgiem ich zainteresowań historią książki, bibliotek, kolekcjonerstwem, ekslibrisologią itd. W dn. 16. 03. 2006 r. w BN odbyło się spotkanie bibliofilskie, na którym H. Łaskarzewska wygłosiła gawędę *Edwarda Chwalewika życie z książką*, ilustrowaną eksponatami z jego zbiorów, podarowanymi bądź wypożyczonymi przez wnuczkę autora *Zbiorów polskich* Hannę Hlebowicz (obecna także na spotkaniu).

W dniu 6 kwietnia prof. Paulina Buchwald-Pelcowa w Warszawskiej Galerii Ekslibrisu zaprezentowała *Uczone rozmowy w bibliotece a Rzeczpospolita Babińska*.

WSPOMNIENIA O BIBLIOTEKARZACH

W dniu 21. 03. 2006 r. w BN odbyło się spotkanie poświęcone pamięci Bogdana Horodyskiego (1904-1965), wieloletniego p. o. dyrektora, a następnie wicedyrektora Biblioteki Narodowej, prezesa ZG SBP w l. 1957-1965, od 1950 r. do śmierci redaktora naczelnego „Przeglądu Bibliotecznego”. W spotkaniu uczestniczyli byli współpracownicy Dyrektora, trzy pokolenia jego potomków, córki ostatniego, XIV ordynata Jana Zamoyskiego (w l. 1932-1944 B. Horodyski pracował w Bibliotece Ordynacji Zamojskiej). Wśród wystąpień znalazła się m. in. barwna opowieść ministra Władysława Bartoszewskiego o jego pracy w dziale wydawniczym SBP i kontaktach z ówczesnym prezesem Stowarzyszenia. Spotkanie połączone było z promocją wydanej po latach relacji B. Horodyskiego *Biblioteka Ordynacji Zamojskiej w latach wojny* (Warszawa 2005).

JUBILEUSZE BIBLIOTEK

W dniu 27. 04. 2006 r. w Olsztynie obchodzono uroczyste 60-lecie działalności Warmińsko-Mazurskiej Biblioteki Pedagogicznej im. Prof. Tadeusza Kotarbińskiego. Na sesji jubileuszowej znalazły się następujące wystąpienia: *Dziś i jutro biblioteki* (Sylwia Czacharowska, dyr. W-MBP); *Biblioteka w książkach* (Jan Tomkowski, IBL PAN); *Czytamy, kupujemy, wypożyczamy - czyli Polacy i książki* (Katarzyna Wolff, IKiCz BN). W programie było także wspomnienie o Patronie Biblioteki ogłoszone przez Anetę Swieder-Pióro (W-MBP).

SPONSORZY BIBLIOTEK, CENNE DEPOZYTY

Rząd Japonii przekaże 740 000 zł dotacji dla biblioteki Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej w Warszawie na zakup zbiorów orientalistycznych, głównie książek w współczesnej Japonii. Umowę w tej sprawie podpisali w dn.

23. 03. 2006 r. ambasador Japonii w Polsce Masaaki Ono i rektor SWPS prof. Andrzej Eliaz. Uczelnia ma zamiar uzupełnić dotację japońską z własnych funduszy i stworzyć multimedialną czytelnię z komputerowym katalogiem po chińsku, koreańsku i japońsku. Dzięki darowi, działające w ramach SWPS Centrum Cywilizacji Azji Wschodniej zyska jedną z większych bibliotek orientalistycznych w Polsce.

W dniu 3. 04. 2006 r. BN podpisała umowę depozytową z przedstawicielami rodziny Potockich z Krzeszowic - Antonim Potockim i Krystyną Bnińską-Jędrzejowicz. Wyrażają oni zgodę na pozostawienie w BN co najmniej na 15 lat druków i rękopisów skonfiskowanych w 1946 r. przez Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego Adamowi Władysławowi Potockiemu i jego synowi Andrzejowi, oskarżonemu o próbę nielegalnego wywozu zbiorów za granicę. W 1947 r. zespół ponad 300 starych druków, 38 druków nowszych i 7 rękopisów przekazano BN z Muzeum Narodowego w Warszawie. Pertraktacje z rodziną Potockich o dalszych losach zbiorów trwały od 2004 r.

WYSTAWY, PREZENTACJE

W okresie od 16. 11. 2005 r. do 9. 04. 2006 r. w Oranżerii Muzeum Pałacu w Wilanowie trwała wystawa jubileuszowa z okazji 200-lecia rozpoczęcia udostępniania bogatych zbiorów sztuki Stanisława Kostki Potockiego. Wystawa zatytułowana była „Narodziny kolekcji. Grand Tour Stanisława Kostki hr. Potockiego”. Ekspozycję otwierała biblioteka - dla S. K. Potockiego warsztat pracy, miejsce prezentacji nowych nabytków z kolejnych podróży. Na początku XIX w. jej zbiory liczyły ok. 6000 wol. oraz wielotysięczny zasób rysunków i grafiki. W 1928 r. księgozbiór Biblioteki Wilanowskiej został przekazany do BN, gdzie jest przechowywany do dziś. Na wystawie zaprezentowano książki o tematyce związanej z historią sztuki, traktowane jako przewodniki dla podróżujących, a także grafikę i ryciny z kolekcji bibliotecznej - wydawnictwa albumowe dzieł malarskich, wizerunki postaci historycznych, rysunki architektoniczne. Z okazji jubileuszu i wystawy wydano przewodnik ekspozycji i liczne foldery.

W dniach 29. 04-7. 05. 2006 r. w Pałacu Rzeczypospolitej odbył się pokaz *Psałterza floriańskiego*, cennego zabytku piśmiennictwa polskiego z przełomu XIV i XV w. Jest to najstarszy dochowany przekład psalterza na język polski. Został on odkryty w 1827 r., do 1931 r. był przechowywany w opactwie Świętego Floriana pod Linzem w Austrii. Po zakupieniu go przez rząd polski trafił do BN. Patronat nad prezentacją objął prezydent RP Lech Kaczyński, na otwarciu pokazu obecny był minister kultury i dziedzictwa narodowego Kazimierz M. Ujazdowski. Wraz z psalterzem pokazano 19 innych zabytków rękopiśmienniczych zawierających teksty w jęz. polskim, z XV-XVI w. Prezentacja *Psałterza floriańskiego* otwiera cykl zatytułowany „Pokaz skarbu”. Jego ideą jest pokazywanie co roku cymeliów ze zbiorów Biblioteki Narodowej. Tegorocznej imprezie towarzyszył folder zawierający historię *Psałterza*, autorstwa prof. Wiesława Wydry oraz CD-ROM ze zdigitalizowanym manuskrypcem.

KRADZIEŻE ZBIORÓW

Trwa śledztwo w sprawie kradzieży cennych starych druków, w tym również inkunabułów, z biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu. W dn. 1. 03. 2006 r. aresztowano kolejną osobę - znanego krakowskiego antykwariusza, u którego znaleziono sandomierskie egzemplarze, m. in. inkunabuł z 1498 r. z dziedziny astronomii (podobno są tylko 2 egz. na świecie). Jego wartość przekracza 15 000 euro. Odzyskane do tej pory z kradzieży księgi

zdeponowano w BJ. Ich wartość historyczną i finansową ma ocenić niezależny ekspert spoza Krakowa. Kilka lat temu zatrzymany obecnie antykwariusz wraz z aresztowanym wcześniej profesorem UJ, zawiadomili krakowską prokuraturę o swych podejrzeniach, iż niemiecka firma Reiss und Sohn wystawia na aukcję druki skradzione w Bibliotece Jagiellońskiej.

PROMOCJE

Najnowsza publikacja prof. Barbary Bieńkowskiej *Książka na przestrzeni dziejów* (Warszawa 2005) doczekała się już kilku imprez promocyjnych i nagród. Wydało ją Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej (CEBID). Pierwsza promocja odbyła się w dn. 7. 03. 2006 r. w Bibliotece Publicznej m. st. Warszawy - Bibliotece Głównej Województwa Mazowieckiego. O książce mówił Dariusz Kuźmina z Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW; drugie spotkanie zorganizowano w Muzeum Drukarstwa Warszawskiego w dn. 30 marca, podczas którego publikację scharakteryzował prof. Edward Potkowski z IINiSB UW. Ponadto Wydawnictwo CEBID otrzymało za książkę B. Bieńkowskiej Nagrodę EDUKACJA XXI w kategorii „Książki pomocnicze dla nauczyciela”. Sponsorem nagród jest International Paper Polska. Nagrodę wręczono w dn. 17 marca podczas 20. Targów Książki Edukacyjnej w Warszawie, statuetkę oraz dyplomy odebrali dyrektor CEBID prof. Marcin Drzewiecki oraz autorka książki. Również Polskie Towarzystwo Wydawców Książek przyznało edycji CEBID wyróżnienie w kategorii podręczników, w konkursie na najpiękniejszą książkę roku 2005. Nagroda została wręczona w dn. 19. 05. 2006 r. podczas 51. Międzynarodowych Targów Książki w Warszawie.

W dniu 21. 04. 2006 r. w Bibliotece Publicznej m. st. Warszawy - Bibliotece Głównej Województwa Mazowieckiego odbyła się promocja drugiego wydania pracy Alodii Kaweckiej-Gry czowej *Katalog starych druków Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy. Inkunabuły* (Warszawa 2005) zmienionej i uzupełnionej przez Michała Spandowskiego (BN). W programie były wystąpienia dyrektora Biblioteki Michała Strąka, Tomasza Makowskiego (zastępca dyr. BN ds. naukowych) oraz Michała Spandowskiego.

KODEKS SUPRASKINA LIŚCIE „PAMIĘCI ŚWIATA”

W dniu 13. 02. 2006 r. w BN odbyło się spotkanie przedstawicieli trzech bibliotek narodowych - Polski, Rosji i Słowenii oraz grupy ekspertów Polskiego Komitetu Krajowego Programu UNESCO „Pamięć Świata”. W trakcie spotkania zgłoszono inicjatywę wpisania na listę „Pamięci Świata” *Kodeksu supraskiego*, a także przygotowanie jego edycji elektronicznej i faksymilowej. Cyrylicki rękopis z XI w. został odnaleziony w 1823 r. w unickim klasztorze bazylianów w Supraślu. W XIX w. uległ podziałowi na trzy części i dzisiaj znajduje się w BN (151 kart), w Bibliotece Narodowej i Uniwersyteckiej w Lublanie (118 kart) i w Rosyjskiej Bibliotece Narodowej w Petersburgu (16 kart). Postanowiono, że wszystkie trzy biblioteki zgłoszą wspólny wniosek do UNESCO o wpisanie *Kodeksu* na listę „Pamięci Świata”.

Hanna Łaskarzewska
Biblioteka Narodowa

Tekst wpłynął do redakcji 21 maja 2006 r.

KRONIKA ZAGRANICZNA**„EUROGOOGLETEKA”**

Niedługo trzeba było czekać na odpowiedź Europy na wyzwanie rzucone przez firmę Google Inc., o którym pisaliśmy w nr 1/2006. W pewnym sensie przeciwwagą dla projektu stworzenia światowej biblioteki cyfrowej ma być projekt europejskiej biblioteki cyfrowej ogłoszony w końcu marca br. przez Komisję Europejską. Notabene pierwsze kroki w kierunku realizacji tego gigantycznego przedsięwzięcia zostały uczynione już we wrześniu 2005 r. W myśl założeń, w ciągu najbliższych pięciu lat zostanie zapisanych w postaci cyfrowej i udostępnionych w Internecie 6 mln książek, dokumentów i innych dóbr kultury. Już za 2 lata, tj. w 2008 r. ma zostać zdigitalizowanych, co najmniej 2 mln dokumentów bibliotecznych. Jako pierwsze na format cyfrowy zostaną przełożone najśłynniejsze dzieła literackie, filozoficzne i naukowe, stanowiące fundament cywilizacji europejskiej; w dalszej kolejności - słowniki i archiwa głównych europejskich dzienników. Chęć wzięcia udziału w projekcie zgłosiło już 225 bibliotek z całego kontynentu. Według wstępnych szacunków stworzenie wirtualnej biblioteki pochłonie w ciągu najbliższych 4 lat 250 mln euro. Koszty realizacji projektu zostaną częściowo przynajmniej pokryte przez Komisję Europejską. Jak sądzimy nie powinno zabraknąć w tym projekcie również polskich bibliotek.

http://www.interklasa.pl/portal/dokumenty/bibliotki/index.php?msg_id=310973

„W ŚWIECIE KSIĄŻEK”

„W świecie książek” to nazwa miesięcznika wydawanego przez litewską Bibliotekę Narodową im. Martynasa Mazvydasa („Tarp knygu”). Jest on wydawany od 1949 r., do 1991 r. pod tytułem „Praca biblioteczna”. Czasopismo zamieszcza artykuły z zakresu bibliotekoznawstwa, bibliografii, bibliologii, informacji naukowej oraz historii bibliotek na Litwie. Nierzadko można w nim znaleźć informacje o bibliotekach zagranicznych oraz międzynarodowych organizacjach bibliotekarskich. Aktualnym redaktorem czasopisma jest Juratė Bickauskienė. Czasopismo jest dostępne na stronie internetowej litewskiej biblioteki narodowej <http://www.lnb.lt> w pełnotekstowej wersji litewskiej oraz abstraktowej angielskiej, co czyni je dostępnym także dla polskiego czytelnika. Co nas szczególnie winno zainteresować, to fakt częstego publikowania na łamach „Tarp knygu” tekstów poruszających nasze niedawne jeszcze wspólne związki historyczne. Na dowód przytoczymy kilka przykładów. W nr 2/2005 Sniegoulė Misiūnienė zamieściła artykuł o dziejach Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego w l. 1803-1832. W nr 3/2005 znalazł się artykuł Reginy Varnienė o współpracy bibliotek narodowych Polski i Litwy oraz ciekawy artykuł Klemensasa Sinkevičiausa poświęcony sylwetce znanego przedwojennego bibliotekarza wileńskiego, Hermana Kruka (zapomnianej przez nas zupełnie - w przeciwieństwie do badaczy żydowskich i niemieckich), a zwłaszcza jego ostatnim latom życia, spędzonym w wileńskim getcie (1941-1944). Numer 6/2005 zamieszcza aż trzy polonika, wszystkie dotyczące bibliografii książek Wielkiego Księstwa Litewskiego.

<http://www.lnb.lt>

INFORMACJA ELEKTRONICZNA DLA BIBLIOTEK

Jak najszerszy dostęp do informacji dla jak najszerszego grona użytkowników to idea nienowa, stanowiła jedno z fundamentalnych założeń programu UAP, a w czasach intensywnego rozwoju technologii informacyjnych nabiera coraz częściej realnego kształtu. W październiku 1999 r. z inicjatywy Instytutu na Rzecz Społeczeństwa Otwartego (OSI), będącego częścią Fundacji Sorosa, rozpoczęła działalność Fundacja eIFL. net (electronic information for libraries), której celem jest umożliwienie użytkownikom bibliotek w krajach przechodzących transformację ustrojową i w tzw. krajach rozwijających się, możliwie szerokiego dostępu do informacji naukowej w postaci elektronicznej za niewielką odpłatnością. Jądem programu jest zapewnienie dostępu do produkowanych na zasadach komercyjnych elektronicznych czasopism i baz danych. Przypomnijmy, że w latach dziewięćdziesiątych XX w., dzięki wsparciu OSI była możliwa modernizacja wielu bibliotek naukowych w byłych krajach socjalistycznych, w tym i w Polsce. Jednym z efektów eIFL było wypracowanie nowego modelu dostępu do zasobów elektronicznej informacji naukowej, polegającego na łączeniu się indywidualnych klientów w konsorcja, dzięki czemu możliwe stało się znaczące obniżenie cen subskrypcji krajowej. Aby zapewnić trwały dostęp i efektywne wykorzystywanie zasobów w 2001 r. eIFL postawiła sobie za główny cel: wspieranie tworzenia konsorcjów bibliotek w krajach członkowskich, w szczególności doradzanie ich członkom poprzez dostarczanie użytecznych źródeł informacji oraz organizowanie spotkań i szkoleń. W 2002 r. eIFL stała się Fundacją niezależną, częściowo wspieraną przez OSI, której trzonem mają być konsorcja bibliotek krajowych. W tymże roku uruchomiła program grantów dla powstających konsorcjów i rozpoczęła ekspansję geograficzną. Obecnie eIFL. net zrzesza ok. 2200 bibliotek z ponad 40 krajów. Członkami eIFL. net są lokalne konsorcja biblioteczne zarządzające krajowymi licencjami na elektroniczne źródła informacji. Oprócz tego eIFL oferuje swoim członkom pewną liczbę dodatkowych usług, w tym ocenę potrzeb informacyjnych, modelowe licencje i wytyczne, szkolenia i warsztaty, dostarczanie wiedzy itd. Aby zostać członkiem eIFL. net należy się skontaktować bezpośrednio z krajowym koordynatorem programu, a jeżeli go brak, to bezpośrednio z Zespołem eIFL. net. W przypadku Polski jest nim Poznańska Fundacja Bibliotek Naukowych, kierowana przez Jana Andrzeja Nikischa. Zainteresowani znajdą na stronie internetowej Fundacji (www.pfsl.poznan.pl/eifi) wszystkie potrzebne informacje, w tym formularz rejestracyjny oraz deklarację uczestnictwa w projektach. Jako argument przemawiający za poważnym rozważeniem tego kroku podajmy, że od rozpoczęcia projektu poprzez bazy danych eIFL w postaci pełnotekstowej jest dostępnych ponad 5000 czasopism z zakresu nauk humanistycznych, medycznych i technicznych.

<http://www.eifl.net/countries/poland.html>

TEL-ME-MORE

Akronim Tel-Me-More (TMM) pochodzi od nazwy projektu: The European Library: More Extensions for Moderating Online Resorce (Biblioteka Europejska: Moduł Rozszerzenia Dostępu do Zasobów Sieciowych). Projekt został sfinansowany z funduszy Unii Europejskiej w ramach 6. Programu Ramowego, Programu 1ST (Information Society Technology) i zainaugurowany 1 lutego 2005 r. Celem nadrzędnym TMM jest promocja uczestnictwa w pro-

jękcie organizacji i instytucji wywodzących się z nowych krajów członkowskich. Wśród celów szczegółowych podkreśla się chęć umożliwienia 10 bibliotekom narodowym z nowych państw członkowskich pełnego uczestnictwa w Bibliotece Europejskiej, inicjatywie rozwijanej pod egidą Konferencji Europejskich Bibliotek Narodowych (ENL), zapewniającej ujednolicony dostęp do zasobów elektronicznych europejskich bibliotek narodowych, a także do innych serwisów bibliotecznych. W wyniku realizacji projektu zostanie udostępniony przez Bibliotekę Europejską wszechstronny i łatwy do przeszukiwania w trybie online europejski zasób biblioteczny wysokiej jakości, obejmujący wszystkie dziedziny wiedzy. Zostaną również opracowane wielojęzyczne interfejsy do serwisu umożliwiające użytkownikom z innych państw członkowskich przeszukiwanie tego zbioru w językach narodowych. Krąg adresatów Tel-Me-More jest bardzo szeroki: sektor kulturalny, edukacyjny, gospodarczy i publiczny; różne sieci informacyjne, odpowiedzialne za serwisy świadczone dla nauki i kultury; biblioteki, muzea, archiwa; instytucje edukacyjne; agencje rządowe, decydenci; władze lokalne; naukowcy; małe i średnie przedsiębiorstwa; użytkownicy indywidualni. Budżet projektu, którego realizacja jest przewidziana na 2 lata wynosi ok. 1, 4 mln euro. Projekt TMM obejmuje pięć pakietów roboczych (Work Package), z których 3 są kierowane przez instytucje z nowych państw członkowskich: WP1: Analiza potrzeb badawczych; WP2: Opracowanie sieci dostępu do zasobów narodowych; WP3: Opracowanie wielojęzycznych możliwości sieci; WP4: Budowanie świadomości i przestrzeni informacji elektronicznej partnerstw badawczych; WP5: Zarządzanie. Integralną częścią projektu są rozliczne konferencje, spotkania i regionalne warsztaty ekspertów. Między innymi w dniach 24-25 kwietnia br. Biblioteka Narodowa w Warszawie gościła na warsztatach TMM reprezentantów instytucji kulturalnych i badawczych, związków bibliotekarskich i agencji rządowych z Estonii, Łotwy, Litwy, Polski, Rosji, Gruzji i Bułgarii. W dniach 19-20 października 2006 r. będzie miała miejsce w Tallinie międzynarodowa konferencja podsumowująca projekt TMM. Wszystkie dokumenty powstające w ramach realizacji projektu są dostępne na podstronie strony internetowej Tel-Me-More, wyłącznie w języku angielskim.

http://www.bn.org.pl/TMM_POL_NEW/about.php

DYGITALIZACJA CZASOPISM W FIŃSKIEJ BIBLIOTECE NARODOWEJ

Centrum Mikrofilmów i Konserwacji Biblioteki Uniwersyteckiej w Helsinkach (jednocześnie Biblioteki Narodowej Finlandii) przy współudziale hamburskiej firmy CCS (Content Conversion Specialists GmbH) prowadzi prace nad dygitalizacją ponad miliona stron gazet historycznych należących do Fińskiej Historycznej Biblioteki Gazet, obejmującej fińskie publikacje z 1. 1771-1890. Do dygitalizacji gazet jest wykorzystywane oprogramowanie WORKS. doc, będące własnością firmy CCS, przy którego modernizacji współpracowało 12 większych bibliotek z Europy i USA. Proces dygitalizacji polega w skrócie na podzieleniu czasopism na artykuły, zapisie cyfrowym każdego tekstu i jego przechowywaniu wspólnie z metadanymi. Strukturyzacja powinna uprościć późniejsze poszukiwania. Dalszym aspektem projektu jest długotrwałe zabezpieczenie elektroniczne, co jest możliwe dzięki zastosowaniu międzynarodowych standardów (METS/ALTO XML). O wyborze oprogramowania WORKS. doc przesądziły w dalekim stopniu zautomatyzowany przepływ danych, zastoso-

wanie standardu METS/ALTO XML jak też możliwość zastosowania oprogramowania do procesu produkcyjnego biblioteki na miejscu. Ta forma przechowywania danych jest niezależna od danego systemu bibliotecznego i umożliwia późniejsze czytanie i dalsze przemieszczanie również bez pomocy oprogramowania. Projekt powinien zostać zrealizowany do końca 2006 r. W fazie wstępnej projektu CCS wspiera! fińską bibliotekę narodową dodatkowo usługą konwersji danych. Do lutego 2006 r. przetworzono na postać cyfrową ok. 300 000 stron gazet, przekazując je do banku danych biblioteki. Warto nadmienić, że jest to kolejna realizacja firmy CCS, po tym, jak zdigitalizowała dla Biblioteki Królewskiej w Kopenhadze 300 000 stron czasopism.

„ABI-Technik" 2006 H. 1, s. 69;
http://www.ccs-gmbh.de/index_d.html

SUKCES WIEDŃSKICH MIKROBIOLOGÓW

Postępująca degradacja starych i nowych książek powoli przestaje być przekleństwem bibliotek. Coraz więcej dużych bibliotek, w tym polskie, wyposażonych jest w nowoczesne pracownie konserwacji, a w nich w urządzenia do odkwaszania papieru. Droga do całkowitej eliminacji czynników powodujących destrukcję biologiczną książek jest jednak jeszcze bardzo daleka i kto wie, czy w ogóle możliwa do osiągnięcia. Z tym większą uwagą i radością przychodzi nam powitać sukces zespołu austriackich mikrobiologów z Uniwersytetu w Wiedniu, pracujących pod kierownictwem dr Guadelupe Pinar. Udało się im mianowicie za pomocą kodu DNA szybko i jednoznacznie identyfikować i klasyfikować gatunki grzybów oraz inne organizmy niszczące dokumenty, a dzięki temu w przyszłości zastosować odpowiednie przedsięwzięcia do zachowania dokumentów historycznych. Dotychczasowe tradycyjne metody były nie tylko kosztowne, ale i niedokładne. Wiedeńskim mikrobiologom udało się rozpoznać w grzybach wycinek DNA określony akronimem ITS1, który jest indywidualną cechą każdego gatunku grzyba i mimo że ulega często mutacjom, nie wpływa to niekorzystnie na jego identyfikację. Aby można było analizować różnice pomiędzy DNA grzybów, niezbędna była olbrzymia ilość DNA. Badacze wyprodukowali je za pomocą najbardziej nowoczesnych metod. Oszczędzi to w przyszłości dokumenty poddane zabiegom konserwacyjnym. Dodatkową zaletą nowej metody jest fakt, że może być ona zastosowana także dla grzybów nieaktywnych. Wyniki projektu, wspieranego przez fundusz naukowy FWF, pozwolą wypracować razem z Instytutem Patologii Książki w Rzymie indywidualne przedsięwzięcia restauratorskie i ochronne stosownie do gatunku grzybów, który zaatakował dokument.

„ABI-Technik" 2006 H. 1, s. 56-57.

CZYTNIK KSIĄŻKI ELEKTRONICZNEJ

Pod nazwą PRS 500 firma Sony oferuje urządzenie, określane przez nią jako „nowe doświadczenie ułatwiające elektroniczne czytanie". Urządzenie jest wyposażone w technologię, która pozwala realizować dotychczasowe marzenie o elektronicznym papierze. Czytnik waży ok. 250 g, jego grubość wynosi ok. 14 mm. Na ekranie tekst jest tak przedstawiony, jakby był wydrukowany na papierze, ponadto można powiększać znaki na ekranie o 200%. Jego forma

jest bardziej kompaktowa od dotychczasowych książek kieszonkowych. Jej przewagą w stosunku do papierowej książki jest lekkość i cienkość, ponieważ niezależna od objętości dokumentu, oraz fakt, że można ją czytać pijąc na przykład kawę bez obawy poplamienia. Dzięki baterii, która powinna wystarczyć na przeczytanie 7500 stron, może być idealną książką na podróż. E-book firmy Sony jest wyposażony w oprogramowanie, które pozwala bezprzewodowo przeszukiwać wiele tysięcy książek elektronicznych, a także ładować je na komputer osobisty. Rozbudowana pamięć i wsparcie różnorodnych formatów umożliwia wprowadzanie wielu tytułów i dokumentów. Wewnętrzna pamięć o pojemności 120 MB pozwala zabrać w podróż nawet małą bibliotekę liczącą 160 tytułów. Jego mocną stroną jest możliwość obsługi tekstów i danych w różnych formatach: Abeb; PDF, JPEG, MP3. Czyżby był to początek końca papierowej książki i niewielkich bibliotek?

„ABI-Technik” 2006 H. 1, s. 70.

MAURICE LINE

Zeszyty bądź księgi dedykowane przez uczniów swojemu mistrzowi są wydawane zwykle w związku z jubileuszem urodzin lub pracy zawodowej. Redakcja czasopisma „Interlending & Document Supply” (2005 vol. 33 nr 2) nie czekając na tę nadzwyczajną okazję postanowiła opublikować specjalny numer w całości poświęcony karierze i sylwetce Maurice'a B. Line'a, byłego dyrektora generalnego British Library. Zeszyt wypełniają w całości eseje, artykuły i poglądy uczonego oraz jego kolegów (łącznie 17 publikacji). Możemy dzięki nim poznać różnorodną działalność Line'a, w tym jego zasługi dla British Library, jego osiągnięcia na polu bibliometrii i zarządzania. Wykaz publikacji, biografia M. B. Line'a oraz wspomnienia byłych współpracowników spinają kłamrą tę wyjątkową publikację. W tym miejscu warto przypomnieć najważniejsze etapy długowiecznej i owocnej kariery M. B. Line'a (ur. 1928). Swoją biblioteczną „przygodę” rozpoczął w 1950 r. w Bodleian Library w Oxfordzie. Dalsze bibliotekarskie doświadczenie zdobywał w bibliotekach Glasgow, Southampton, Newcastle i Bath. W 1971 r. został członkiem gremium zajmującego się planowaniem budżetu w British Library. Od 1974 do 1985 r. sprawował urząd dyrektora generalnego British Library, Lending Division, awl. 1985-1988 był dyrektorem generalnym British Library's Science, Technology and Industry Directorate. Po przejściu na emeryturę, w l. 1988-2000 M. B. Line pełnił funkcję konsultanta specjalizującego się w zarządzaniu zmianami, ofiarując swoje usługi w 16 różnych krajach świata. Odwiedził aż 40 krajów, na co złożyła się zapewne wielostronna aktywność w różnych gremiach IFLA od 1972 r., oraz godność przewodniczącego Library Association od 1990 r. Swoją wiedzę dzielił się jako profesor w brytyjskich szkołach bibliotekarskich w Sheffield i Loughborough. M. B. Line jest autorem 14 książek, 40 raportów naukowych oraz 418 artykułów naukowych. Spektrum jego zainteresowań naukowych obejmuje: potrzeby informacyjne w naukach społecznych; systemy informacyjne w naukach społecznych; zastosowanie automatyzacji w bibliotekach narodowych; wypożyczanie międzybiblioteczne i dostarczanie dokumentów; studia bibliometryczne; zarządzanie w bibliotekach itd. M. B. Line nie jest postacią nieznaną w polskim bibliotekarstwie. W latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku gościł w Bibliotece Narodowej w Warszawie z cyklem wykładów o nowoczesnych metodach zarządzania, których śladem są artykuły wydrukowane w „Bibliotekarzu”. W 2001 r. w „Forum

Akademickim" ukazał się jego zgoła profetyczny tekst pt. „Biblioteki przyszłości”, przeczący zarazem tezie, że otwartość na postęp i zachodzące zmiany są immanentną cechą tylko młodego pokolenia. Także w Polsce dał się poznać jako postać niepospolita, tryskająca rozległą wiedzą, inteligencją i humorem. Dołączamy się do życzeń i gratulacji składanych na stronicach „Interlending & Dokument Supply” temu wybitnemu bibliotekoznawcy. Ad multum annos panie profesorze! Osoby pragnące zapoznać się z zawartością całego zeszytu zapraszamy na stronę <http://www.emeraldinsight.com/0264-1615.htm>

http://www.emeraldinsight.com/info/librarians/journal_specialmauriceline.jsp

Zdzisław Gębofys
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki
Uniwersytet Śląski

Tekst wpłynął do redakcji 21 maja 2006 r.

WYDAWNICTWA OTRZYMANE

Wydawnictwa zwarte

- Ewa Andrysiak: *Książka i ludzie książki w życiu i pracy Alfonsa Parczewskiego*. Kalisz: Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 2005.
- Elżbieta Gondek: *Józefa Andrzeja Załuskiego dzieło bibliograficzne i bibliofilskie*. Katowice: Wydaw. Gnome, 2005.
- Bożena Koredczuk: *Początki teorii bibliologii. „Dictionnaire raisonné de bibliologie” 1802-1804 gabriela Etienne’a Peignota. Analiza i recepcja*. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, 2005 (Acta Universitatis Wratislaviensis, No. 2785).
- Bogumiła Staniów: *Z uśmiechem przez wszystkie granice. Recepcja wydawnicza przekładów polskiej książki dla dzieci i młodzieży w latach 1945-1989*. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, 2006 (Acta Universitatis Wratislaviensis, No. 2803).
- Krzysztof Walczak: *Czasopisma kaliskie XIX i początków XX w.* Kalisz: Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 2005.

Wydawnictwa ciągłe

- Bibliotekarz* 2006 nr 1
Bibliotekarz 2006 nr 2
Bibliotekarz 2006 nr 3

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” uprzejmie prosi autorów o przestrzeganie przedstawionych poniżej zasad przygotowania i przesyłania materiałów do publikacji.

Teksty powinny być napisane w programie WORD w formacie RTF. Artykuł nie powinien przekraczać 36 000 znaków, a recenzja, sprawozdanie itp. - 14 000 znaków. Teksty należy nadsyłać w formie elektronicznej na adres e-mail redakcji: **przeгляд. biblioteczny. iinsb@uw. edu. pl**, ewentualnie na dyskietce lub płycie CD-ROM wraz z jednym egzemplarzem wydruku na adres: **Redakcja Przeglądu Bibliotecznego, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.**

Do każdego artykułu należy dołączyć streszczenie autorskie w języku polskim o objętości ok. 100 wyrazów (ok. 1000 znaków) oraz przekład tytułu artykułu i streszczenia na język angielski.

Teksty artykułów są recenzowane zgodnie z zasadami obowiązującymi w czasopiśmie naukowych. Autorzy artykułów proszeni są o przygotowanie odrębnej strony tytułowej, zawierającej tytuł artykułu, nazwisko autora oraz adres do korespondencji i e-mail. Na pierwszej stronie artykułu powinien być umieszczony jedynie tytuł. Zapewnienie anonimowości tekstów przekazywanych do recenzji wymaga, aby w tekście artykułu nie była umieszczona żadna informacja umożliwiająca identyfikację autora. Podstawowymi kryteriami akceptacji artykułu do druku w „Przeglądzie Bibliotecznym” są: zgodność tematu z profilem czasopisma, wartość merytoryczna tekstu, jego organizacja logiczna i forma językowa. O przyjęciu tekstu do publikacji autorzy informowani są w ciągu 6-10 tygodni od otrzymania go przez redakcję.

Tekst artykułu powinien być podzielony na nienumerowane podrozdziały zaopatrzone w tytuły. W pierwszej części zaleca się umieścić informacje wprowadzające w problematykę prezentowaną w artykule. W części ostatniej — wnioski końcowe i podsumowanie przedstawionych rozważań.

Tytuły czasopism, wystaw, konferencji, programów itp. powinny być zapisane w cudzysłowie; tytuły publikacji (książek, artykułów itp.) należy wyróżnić kursywą.

Materiały ilustracyjne (tabele, wykresy itp.) powinny być przygotowane na osobnych ponumerowanych stronach, z zaznaczeniem ich miejsca w tekście; wszystkie ilustracje powinny mieć własną numerację oraz tytuły.

Przypisy powinny być umieszczone na dole strony i ponumerowane liczbami arabskimi; zaleca się ograniczenie liczby przypisów do niezbędnego minimum.

Przypisy bibliograficzne zastępuje się odesłaniem do bibliografii załącznikowej; odesłanie w tekście umieszcza się w nawiasie okrągłym wg poniższych zasad.

Ogólne powołania na literaturę w tekście należy podawać w formie:

- odesłanie do jednego dzieła: (Kowalski, 1990) lub (*Biblioteki...*, 1976);

- odesłanie do kilku dzieł: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) lub (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska i Majewski, 2004).

Odwołania do określonych stron cytowanych tekstów należy podawać w formie: (Iyer, 1995, p. 15) albo (Taradejna i Taradejna, 2004, s. 231-233) albo (Zybert, red., 2004, s. 18).

Opisy bibliograficzne wykorzystanych źródeł należy umieścić na końcu tekstu w bibliografii załącznikowej w układzie alfabetycznym autorów. Prace zbiorowe należy umieszczać pod nazwiskiem redaktora. Jeśli brak w źródle nazwy autora lub redaktora pracy zbiorowej, na pierwszym miejscu umieszcza się tytuł. W opisach dzieł wydanych za granicą obowiązuje pisownia stron, numerów, skrótów w języku tekstu (np. „W” w języku polskim = „In” w języku angielskim, „s.” w języku polskim = „p.” w języku angielskim). Opisy prac tego samego autora powinny być uporządkowane chronologicznie, a w każdym z nich należy powtórzyć nazwisko i imię (imiona) autora. Prace tego samego autora opublikowane w tym samym roku należy oznaczać wg zasady: Dembowska, Maria (1976a) Dembowska, Maria (1976b)...., itd. Przykłady opisów bibliograficznych przedstawiono poniżej.

Książka jednego lub kilku autorów

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE, 230 s.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures, concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag, 229 p.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek, 372 s.

Praca zbiorowa

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator. (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika, 17 [k.]

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings: ten case studies*. London: Falmer Press, 177^r p.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP, 246 s.

Artykuł w czasopiśmie

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

Artykuł w pracy zbiorowej

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's: Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

Artykuł w czasopiśmie elektronicznym

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May; [dostęp: 30. 06. 2004]. Dostępny w World Wide Web: < <http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>

Frederickson, B. L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3; [dostęp: 11. 12. 2001]. Dostępny w World Wide Web: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>

Głapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11. 03. 2003]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>

Dokument z witryny instytucji, organizacji lub osoby prywatnej

American Psychological Association. (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]; [dostęp: 25. 01. 1996]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25. 11. 1996]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwinel.html>>

MENiS. (2004). *PISA 2003 - Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14. 12. 2004]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30. 06. 2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>>

US NLM. (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30. 06. 2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>

Po przyjęciu artykułu do druku autorzy proszeni są o przesłanie swojej fotografii (elektronicznie w formie zeskanowanej z rozdzielczością minimum 600 dpi i zachowanej w formacie TIF lub pocztą w formie odbitki o dobrej jakości), danych potrzebnych do oświadczenia podatkowego oraz krótkiej informacji biograficznej (do 70 słów), która powinna zawierać następujące elementy: tytuł / stopień naukowy lub zawodowy autora, aktualne miejsce pracy i zajmowane stanowisko; specjalności naukowe lub zawodowe, najważniejsze publikacje (maks. 3).

„Przegląd Biblioteczny” drukuje materiały oryginalne i tylko takie, których autor nie zamierza opublikować w innych czasopismach. Redakcja zastrzega sobie prawo skracania tekstów oraz wprowadzania zmian w uzgodnieniu z autorem. Redakcja nie zwraca przesłanych materiałów.

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

W a r u n k i p r e n u m e r a t y

Zamówienia na „Przegląd Biblioteczny” prosimy kierować na adres:

Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: (+48 22) 827-52-96
e-mail: wyd. sbp-portal@wp. pl
Dział Sprzedaży — e-mail: sprzedaż_sbp@wp. pl

Konto SBP: Millennium 70 1160 2202 0000 0000 2814 5355

„Przegląd Biblioteczny” można otrzymywać:

- składając zamówienie na piśmie na dowolny okres lub na poszczególne zeszyty zarówno archiwalne, jak i bieżące; odbiorca wnosi wówczas opłatę po otrzymaniu przesyłki (zeszytu) wraz z rachunkiem;
- wysyłając zamówienie i opłacając roczną prenumeratę na wyżej podane konto do końca marca roku objętego prenumeratą; po tym terminie opłacenie rocznej prenumeraty nie będzie możliwe;
- za gotówkę bezpośrednio w Dziale Sprzedaży Wydawnictwa SBP;

Ponadto sprzedaż zeszytów bieżących prowadzą: „KOLPORTER” S. A. (02-255 Warszawa ul. Krakowiaków 66/78); GARMOND PRESS S. A. (01-106 Warszawa ul. Nakielska 3); Księgarnia Wysyłkowa „LEXICON” (03-599 Warszawa ul. Kielecka 16 m. 4); Księgarnia „Skarbnica”. Anna Włodarczyk (31-929 Kraków oś. Centrum C bl. 1); Czasopisma Polskie PRESS (08-110 Siedlce ul. Poznańska 4); „Kapitałka” Poznańska Księgarnia Naukowa Piotr Ślęzak (61-725 Poznań ul. Mielżyńskiego 27/29); Dom Handlowy Nauki Sp. z o. o. Księgarnia Wysyłkowa (02-352 Warszawa ul. Szczęśliwicka 2); INMEDIO Sp. z o. o. (90-446 Łódź al. Kościuszki 132); „RUCH” S. A. Oddział Warszawa (00-728 Warszawa ul. Kierbedzia 8/10) i regionalne oddziały „RUCH” S. A.

Cena prenumeraty na 2006 r. - 130 zł

**WYDAWNICTWO
SBP**

